

Situační zpráva

**ke Strategickému rámci udržitelného rozvoje
České republiky**

Úřad vlády České republiky – Rada vlády pro udržitelný rozvoj

Praha 2016

Recenzovali: prof. Ing. Iva Ritschelová, CSc. a doc. RNDr. Pavel Nováček, CSc.

Situační zpráva ke Strategickému rámci udržitelného rozvoje České republiky

Rada vlády pro udržitelný rozvoj

Úřad vlády České republiky

Editoři: Mgr. Jan Kovanda, Ph.D., PeadDr. Tomáš Hák, Ph.D. a RNDr. Jiří Bendl, CSc.

Vydal: Úřad vlády České republiky, Praha 2016

ISBN 978-80-7440-147-3

Obsah

OBSAH.....	3
SEZNAM GRAFŮ A OBRÁZKŮ	5
SEZNAM TABULEK	9
ÚVOD.....	10
SOUHRNNÉ HODNOCENÍ.....	11
PRIORITNÍ OSA I: POPULACE, ČLOVĚK A ZDRAVÍ	28
I.A Naděje dožití a naděje dožití ve zdraví	29
I.B Standardizovaná míra úmrtnosti	32
I.C Expozice obyvatel prašnému aerosolu	35
I.D Materiálová a uhlíková stopa domácností	38
I.E Zadluženost domácností.....	42
I.F Míra zaměstnanosti starších pracovníků.....	46
I.G Index stáří a index závislosti	49
PRIORITNÍ OSA II: EKONOMIKA A INOVACE	52
II.A HDP na osobu.....	53
II.B Produktivita práce	56
II.C Obecná míra nezaměstnanosti.....	59
II.D Přepravní náročnost v dopravě	62
II.E Energetická náročnost HDP	67
II.F Spotřeba primárních energetických zdrojů.....	70
II.G Podíl energie z obnovitelných zdrojů.....	73
II.H Materiálová spotřeba	76
II.I Odběry povrchových a podzemních vod podle sektorů	80
II.J Nakládání s odpady podle hlavních způsobů nakládání	84
II.K Nejvyšší dosažené vzdělání	88
II.L Výdaje na výzkum a vývoj.....	93
II.M Přístup k internetu	98
PRIORITNÍ OSA III: ROZVOJ ÚZEMÍ.....	102
III.A HDP na osobu v krajích	103
III.B Obecná míra nezaměstnanosti v krajích	106
III.C Výdaje na výzkum a vývoj a počty zaměstnanců ve výzkumu a vývoji v krajích	110
III.D Municipality zapojené do realizace metody Místní Agenda 21	114
III.E Migrační saldo venkovských obcí	117
III.F Celková výše příjmů na 1 obyvatele a dluhová služba v krajích	121
III.G Přeprava cestujících veřejnou silniční a železniční dopravou v krajích.....	124
III.H Přístup k internetu v krajích	127
III.I Počet hostů v hromadných ubytovacích zařízeních v krajích.....	130
III.J Výdaje na kulturu v krajích	133
III.K Pokrytí území ČR schválenou územně plánovací dokumentací obcí	137
III.L Spokojenost s místním společenstvím	140
PRIORITNÍ OSA IV: KRAJINA, EKOSYSTÉMY A BIODIVERZITA.....	143
IV.A Ekologická stopa.....	144

IV. B Indikátor změn území a ekosystémů	147
IV.C Indikátor běžných druhů volně žijících ptáků.....	150
IV.D Výdaje na ochranu životního prostředí a veřejné výdaje na ochranu životního prostředí	153
IV.E Spotřeba základních živin v minerálních hnojivech	157
IV.F Podíl ekologického zemědělství.....	160
IV.G Defoliace	163
IV.H Intenzita těžby dřeva	167
PRIORITNÍ OSA V: STABILNÍ A BEZPEČNÁ SPOLEČNOST.....	170
V.A Index vnímání korupce.....	171
V.B Účast ve volbách	175
V.C Populace žijící pod hranicí chudoby před sociálními transfery a po nich	178
V.D Deficit a dluh vládního sektoru	182
V.E Průměrná délka soudního řízení.....	186
V.F Celková zahraniční rozvojová spolupráce	189
V.G Emise skleníkových plynů na obyvatele a na jednotku HDP.....	192
V.H Přímé zahraniční investice	196
PŘEHLED INDIKÁTORŮ S GESTORY	200
ADRESY AUTORŮ.....	203
SEZNAM ZKRATEK.....	207

Seznam grafů a obrázků

Graf I.A.1: Naděje dožití při narození, mezinárodní srovnání, 1989–2012	31
Graf I.A.2: Naděje dožití ve věku 65 let a průměrný počet let podle úrovně omezení běžných činností, ČR, 2005 a 2013.....	31
Graf I.B.1: Standardizovaná míra úmrtnosti na vybrané příčiny úmrtí, ČR, 1990–2012	33
Graf I.B.2: Standardizovaná míra úmrtnosti na nemoci oběhové soustavy a na zhoubné novotvary na 100 000 obyvatel, mezinárodní srovnání, 2010–2012.....	34
Graf I.C.1: Podíl obyvatel a území vystavených nadlimitní průměrné 24hodinové koncentraci suspendovaných částic PM ₁₀ , ČR, 2001–2013.....	36
Graf I.C.2: Rozdělení obyvatel podle koncentračních intervalů suspendovaných částic PM ₁₀ (36. nejvyšší 24hod. koncentrace), mezinárodní srovnání, 2012.....	37
Graf I.D.1: Materiálová a uhlíková stopa domácností a celkové konečné spotřeby, ČR, 1999–2013	39
Graf I.D.2: Materiálová a uhlíková stopa domácností podle skupin produktů, ČR, 2012.....	40
Graf I.D.3: Materiálová stopa domácností podle skupin produktů, ČR, rozdíl 2012 a 1999...	41
Graf I.E.1: Zadluženost domácností v Kč a cizí měně (včetně živností a NISD), ČR, 1999–2015	43
Graf I.E.2: Nové úvěry obyvatelstvu celkem a na bydlení, ČR, 1999–2014	44
Graf I.E.3: Míra hrubé zadluženosti domácností (stavy půjček / HDD, v %), mezinárodní srovnání, 2000–2013	45
Graf I.F.1: Míra zaměstnanosti mužů a žen ve věku 55–64 let, ČR, 2000–2014	47
Graf I.F.2: Míra zaměstnanosti 55–64letých, mezinárodní srovnání (země EU), 2014.....	48
Graf I.G.1: Index stáří a index ekonomické závislosti, ČR, 1945–2014	50
Graf I.G.2: Index stáří a index ekonomické závislosti, mezinárodní srovnání (země EU), 2014	51
Graf II.A.1: HDP a HDP na obyvatele, ČR, 1995–2014	54
Graf II.A.2: HDP na obyvatele, mezinárodní srovnání, 2005–2014	55
Graf II.B.1: Souhrnná produktivita práce, zaměstnanost a HDP, ČR, 1996–2014	57
Graf II.B.2: HDP na 1 pracujícího, mezinárodní srovnání, 1995–2013	58
Graf II.C.1: Míra nezaměstnanosti mužů a žen ve věku 15–64 let, ČR, 2000–2014	60
Graf II.C.2: Míra nezaměstnanosti 15–64letých, mezinárodní srovnání (země EU), 2014	61
Graf II.D.1: Přepravní náročnost a přepravní výkon v osobní dopravě, ČR, 1995–2014.....	63
Graf II.D.2: Přepravní náročnost a přepravní výkon v nákladní dopravě, ČR, 1995–2014	64
Graf II.D.3: Přepravní náročnost v osobní dopravě, mezinár. srovnání, index 2013/ 2000.	65
Graf II.D.4: Přepravní náročnost v nákladní dopravě, mezinárodní srovnání, index 2013/ 2000	66
Graf II.E.1: Energetická náročnost HDP, ČR, 1995–2013.....	68

Graf II.E.2: Energetická náročnost HDP, mezinárodní srovnání, 2013	69
Graf II.F.1: Primární energetické zdroje, ČR, 1995–2013	71
Graf II.F.2: Spotřeba primárních energetických zdrojů, mezinárodní srovnání, 2013	72
Graf II.G.1: Obnovitelné zdroje energie, ČR, 1995–2013.....	74
Graf II.G.2: Podíl obnovitelných zdrojů na PEZ, mezinárodní srovnání, 2012	75
Graf II.H.1: DMC, HDP a materiálová náročnost, ČR, 1990–2013	77
Graf II.H.2: DMC v členění podle skupin materiálů, ČR, 2002, 2013.....	78
Graf II.H.3: DMC a materiálová náročnost, mezinárodní srovnání, 2013	79
Graf II.I.1: Odběry povrchových vod, ČR, 1980–2014	81
Graf II.I.2: Odběry podzemních vod, ČR, 1980–2014.....	82
Graf II.I.3: Odběry vody na obyvatele, mezinárodní srovnání, 2012.....	83
Graf II.J.1: Nakládání s odpady v ČR dle vybraných způsobů nakládání (tis. t), 2002–2013	86
Graf II.J.2: Struktura nakládání s odpady, mezinárodní srovnání (% z celkového nakládání), 2012	87
Graf II.K.1: Podíl obyvatel s alespoň vyšším sekundárním vzděláním v jednotlivých věkových skupinách, ČR, 1998–2014.....	89
Graf II.K.2: Podíl obyvatel s terciárním vzděláním v jednotlivých věkových skupinách, ČR, 2000–2014	90
Graf II.K.3: Podíl obyvatel ve věku 20–24 let s alespoň vyšším sekundárním vzděláním, mezinárodní srovnání, 1998–2014.....	91
Graf II.K.4: Podíl obyvatel ve věku 25–34 let s terciárním vzděláním, mezinárodní srovnání, 2000–2014	92
Graf II.L.1: Celkové výdaje na výzkum a vývoj, ČR, 1991-2013.....	94
Graf II.L.2: Celkové výdaje na VaV podle zdrojů financování a sektorů užití, ČR, 2010–2013	95
Graf II.L.3: Veřejné výdaje na VaV podle hlavních příjemců, ČR, 2000–2013.....	96
Graf II.L.4: Intenzita celkových výdajů na VaV (GERD jako % HDP), mezinárodní srovnání, 2000, 2013	97
Graf II.M.1: Využívání internetu (% celkového počtu organizací/podniků/domácností či jednotlivců), ČR, 2005, 2014.....	99
Graf II.M.2: Uživatelé internetu (% celkového počtu jednotlivců), ČR, 2005, 2015.....	100
Graf II.M.3: Domácnosti s připojením k internetu (% celkového počtu domácností), mezinárodní srovnání, 2005, 2014.....	101
Graf III.A.1: HDP na obyvatele podle regionů NUTS 3 (krajů), ČR = 100, rok 2013	104
Graf III.B.1: Obecná míra nezaměstnanosti mužů a žen v krajích, ČR, 2014.....	107
Graf III.B.2: Míry nezaměstnanosti dle nejvyššího vzdělání v krajích, ČR, 2014.....	107
Graf III.B.3: Obecná míra nezaměstnanosti ve vybraných krajích, ČR, 2000–2014.....	108

Graf III.C.1: Výzkum a vývoj v krajích – základní ukazatele (% celkových výdajů/pracovišť/zaměstnanců VaV v ČR), ČR, 2013	111
Obrázek III.C.2: Intenzita výdajů na VaV v krajích (% HDP daného kraje), ČR, 2013	112
Graf III.C.3: Podnikatelský VaV v krajích – základní ukazatele, ČR, 2010 a 2013.....	112
Graf III.C.4: Veřejný VaV v krajích – základní ukazatele, ČR, 2010 a 2013.....	113
Graf III.D.1: Počet municipalit registrovaných v Databázi MA21, ČR, 2006–2014.....	115
Obrázek III.D.2: Přehled obcí zapojených do MA21 dle krajů, ČR, 2014	116
Obrázek III.D.3: Přehled regionů zapojených do MA21 dle krajů, ČR, 2014	116
Graf III.E.1: Struktura salda v obcích do 2 tis. obyvatel dle druhu migrace, 2000–2014.....	119
Graf III.E.2: Saldo migrace a míra nezaměstnanosti ve venkov. obcích dle krajů, 2009–2014	119
Graf III.F.1: Příjmy na 1 obyvatele v krajích, ČR, 2006–2014	122
Graf III.F.2: Dluhová služba na 1 obyvatele v krajích, ČR, 2006–2014.....	123
Graf III.G.1: Přeprava cestujících v železniční dopravě (cest/obyv), mezinár. srovnání, 2013	126
Graf III.H.1: Domácnosti s internetem v krajích, ČR, 2006, 2013	128
Graf III.H.2: Jednotlivci používající internet v krajích, ČR, 2006, 2013	129
Graf III.I.1: Počty hostů v hromadných ubytovacích zařízeních, ČR, 2012–2014.....	131
Obrázek III.I.2: Hosté v hromadných ubytovacích zařízeních v krajích ČR, 2014	132
Graf III.J.1: Veřejné výdaje na kulturu (centrální a územní rozpočty), ČR, 2001–2014	134
Graf III.J.2: Podíl výdajů domácností na kulturu dle velikosti obce a regionu, ČR, průměr let 2010–2014	135
Graf III.K.1: Pokrytí území schválenou ÚPD, ČR, 1995–2014.....	138
Obrázek III.K.2: Platná územně plánovací dokumentace obcí, ČR, 2014	139
Graf III.L.1: Spokojenost s místním společenstvím, vybraná města, ČR, 2004–2015	141
Graf III.L.2 Spokojenost s místním společenstvím: Uherské Hradiště (2007–2015, vlevo) a Hodonín (2007–2013, vpravo)	142
Graf IV.A.1: Ekologická stopa a biokapacita, ČR, 1993–2011	145
Graf IV.A.2: Ekologický stopa podle jednotlivých kategorií, mezinárodní srovnání, 2011 ...	146
Graf IV.B.1: Intenzita změny území a ekosystémů (ha/rok) dle hlavních příčin proměn území (LCF), ČR, 1990–2000 a 2000–2006	148
Graf IV.B.2: Roční zábor půdy z důvodů urbanizace, mezinárodní srovnání, 2000–2006 ..	149
Graf IV.C.1: Indikátor běžných druhů ptáků podle jednotlivých typů prostředí, ČR, 1982–2014	151
Graf IV.C.2 Indikátor ptáků zemědělské krajiny, mezinárodní srovnání, 1990, 2000, 2005, 2008	152
Graf IV.D.1: Celkové výdaje na ochranu životního prostředí, ČR, 2003–2013	154

Graf IV.D.2: Veřejné výdaje na ochranu životního prostředí dle typu zdroje, ČR, 2000–2014	155
Graf IV.D.3: Investice na ochranu životního prostředí v členění dle hlavních sektorů (% HDP), poslední dostupný rok.....	156
Graf IV.E.1: Spotřeba minerálních hnojiv, ČR, 1986–2014	157
Graf IV.F.1: Podíl ekologického zemědělství, ČR, 1990–2015.....	161
Graf IV.F.2: Podíl zemědělské půdy v ekozemědělství, mezinárodní srovnání, 2013.....	162
Graf IV.G.1: Defoliace starších porostů jehličnanů a listnáčů (60 let a starší) podle tříd, ČR, 2000–2014	164
Obrázek IV.G.2: Vývoj průměrné defoliace všech druhů dřevin (%), mezinárodní srovnání, 2002–2012	166
Graf IV.H.1: Intenzita těžby dřeva, ČR, 1990–2014	168
Graf IV.H.2: Intenzita těžby dřeva (%), mezinárodní srovnání	169
Graf V.A.1: Index vnímání korupce, ČR, 1997–2014	172
Graf V.B.1: Volební účast, ČR, 1990–2014.....	175
Graf V.B.2: Volební účast – volby do Evropského parlamentu, mezinárodní srovnání, 2004, 2009, 2014	177
Graf V.C.1: Míra ohrožení chudobou dle pohlaví, ČR, 2005–2014	179
Graf V.C.2: Populace žijící pod hranicí chudoby před sociálními transfery a po nich, ČR, 2005–2013	180
Graf V.D.1: Deficit vládního sektoru, ČR, 1997–2014.....	183
Graf V.D.2: Dluh vládního sektoru, ČR, 1997–2014.....	184
Graf V.E.1: Délka soudního řízení v civilních věcech před okresními a krajskými soudy ve dnech, ČR, 1995–2014	187
Graf V.E.2: Délka soudního řízení v civilních věcech před soudy prvního stupně, mezinárodní srovnání, 2012	188
Graf V.G.1: Agregované emise skleníkových plynů a emise CO ₂ na obyvatele (t CO ₂ ekv. obyv. ⁻¹), ČR, 1990–2012	193
Graf V.G.2: Agregované emise skleníkových plynů a emise CO ₂ na jednotku HDP (kg CO ₂ ekv. 1000 Kč s. c. r. 2010 ⁻¹ , mld. Kč), ČR, 1990–2012.....	194
Graf V.G.3: Agregované emise skleníkových plynů na obyvatele (t CO ₂ ekv. obyv. ⁻¹), mezinárodní srovnání, 1990, 2000, 2012.....	195
Graf V.G.4: Agregované emise skleníkových plynů na jednotku HDP (t CO ₂ ekv. 1000 PPS ⁻¹), mezinárodní srovnání, 2000, 2012.....	195
Graf V.H.1: Podíl toků přímých zahraničních investic do ČR na HDP, 1995–2014	198
Graf V.H.2: Podíl příjmů z přímých zahraničních investic do ČR na HDP, 2001–2014	198
Graf V.H.3: Podíl toků přímých zahraničních investic na HDP, mezinárodní srovnání, 2000–2013	199

Seznam tabulek

Tabulka I. Souhrnné hodnocení indikátorů.....	24
Tabulka II.A.1: Příspěvky k vývoji HDP (bez vyloučení dovozu pro konečné užití), ČR, 2001–2014	54
Tabulka II.I.1: Členění uživatelů do jednotlivých skupin dle klasifikace NACE.....	80
Tabulka III.B.1: Charakteristiky disparit míry obecné nezaměstnanosti mezi regiony v zemích EU, 2000–2013	108
Tabulka III.E.1: Saldo vnitřní a zahraniční migrace venkovských obcí dle krajů a geografické polohy, ČR, 2000–2014.....	120
Tabulka III.G.1: Přeprava cestujících veřejnou železniční dopravou (cest/obyv.), regiony ČR, 2005–2014	125
Tabulka III.G.2: Přeprava cestujících veřejnou autobusovou dopravou (cest/obyv.), regiony ČR, 2005–2014.....	125
Tabulka III.J.1: Výdaje územních rozpočtů na kulturu v krajích, ČR, 2005–2014	135
Tabulka III.K.1: Vývoj pokrytí území schválenou ÚPD (v %), ČR, 1995–2014.....	138
Tabulka IV.E.1: Spotřeba minerálních hnojiv (v kg čistých živin na hektar), mezinárodní srovnání, 2000, 2007 a 2011.....	158
Tabulka V.A.1: Index vnímání korupce (vybrané země), mezinárodní srovnání, 2014	172
Tabulka V.C.1: Populace žijící pod hranicí chudoby před sociálními transfery a po nich podle věkových skupin (%), mezinárodní srovnání (státy EU28), 2013.....	181
Tabulka V.D.1: Deficit vládního sektoru, mezinárodní srovnání, 2009–2014	184
Tabulka V.D.2: Dluh vládního sektoru, mezinárodní srovnání, 2009–2014.....	185
Tabulka V.F.1: Objem finančních prostředků vynaložených na oficiální rozvojovou pomoc, ČR, 2005–2013	190
Tabulka V.F.2: Srovnání ODA vyspělých a nastupujících dárců včetně ČR za rok 2013 (v mil. USD)	191

Úvod

Dne 11. ledna 2010 schválila vláda svým usnesením č. 37 Strategický rámec udržitelného rozvoje České republiky. Jeho obsahem je vytyčení strategické vize udržitelného rozvoje, která se opírá o pět prioritních os:

- Společnost, člověk a zdraví
- Ekonomika a inovace
- Rozvoj území
- Krajina, ekosystémy a biodiverzita
- Stabilní a bezpečná společnost

Pro každou prioritní osu byly stanoveny cíle a určeny indikátory, na základě kterých je možno sledovat naplňování Strategického rámce. Tyto indikátory jsou podle uvedeného usnesení vlády základem Situačních zpráv. Situační zprávy obsahující vyhodnocení stavu a trendu udržitelného rozvoje v České republice jsou zpracovávány každé dva roky. První navazující zpráva byla předložena vládě na konci roku 2011, druhá na konci roku 2013 a třetí zpráva je předkládána vládě za rok 2015. Všechny tři zprávy navazují na tradici, která byla zavedena v souvislosti s přijetím Strategie udržitelného rozvoje ČR, která byla schválena vládou dne 8. 12. 2004 usnesením č. 1242 a ke které byly postupně zpracovány Situační zprávy založené na indikátorech. Díky tomu Česká republika disponuje od roku 2006 kontinuální datovou řadou vybraných indikátorů, díky nimž je možné sledovat vývoj významných společenských trendů a stav udržitelného rozvoje v České republice. Na webových stránkách www.vlada.cz (záložka *Pracovní a poradní orgány vlády*) jsou k dispozici zprávy vydané v letech 2006, 2007, 2009, 2012, 2013 a 2016.

Předložená Situační zpráva nejdříve podává souhrnné hodnocení celého indikátorového souboru včetně přehledné tabulky charakterizující vývoj a mezinárodní srovnání jednotlivých indikátorů. Každému z nich je poté věnována podrobnější indikátorová kapitola.

V roce 2015 začalo Oddělení pro udržitelný rozvoj Úřadu vlády pracovat na aktualizaci Strategického rámce. Nový dokument bude formulovat klíčové oblasti pro rozvoj České republiky do roku 2030 a bude zajišťovat soulad těchto priorit s novým globálním rámcem přijatým na summitu Organizace spojených národů v září 2015 – tzv. Agendou 2030, která obsahuje 17 cílů udržitelného rozvoje. Na přípravě nového dokumentu se podílí členové a členky výborů Rady vlády pro udržitelný rozvoj a další experti a expertky z akademické sféry, neziskového a soukromého sektoru, státní správy a samosprávy. Nový strategický dokument bude reflektovat aktuální stav poznání v oblasti udržitelného rozvoje, a lze očekávat, že se sada indikátorů promění s ohledem na ucelené sledování a vyhodnocování společenského, sociálního a environmentálního vývoje České republiky.

Souhrnné hodnocení

Prioritní osa 1: Populace, člověk a zdraví

Priorita 1.1: Zlepšování podmínek pro zdravý život

Priorita 1.2: Zlepšování životního stylu a zdravotního stavu populace

Priorita 1.3: Přizpůsobit politiku a služby demografickému vývoji a podpořit mezigenerační a rodinnou soudržnost

Vývoj v rámci prioritní osy 1 je charakterizován celkem sedmi indikátory.

I.A Naděje dožití a naděje dožití ve zdraví

I.B Standardizovaná míra úmrtnosti

V posledních více než 20 letech dochází k nepřetržitému zlepšování úrovně úmrtnosti v ČR; u mužů vzrostla naděje dožití při narození mezi lety 1989 a 2013 o 7,6 roku (na hodnotu 75,2 roku) a u žen o 5,7 roku (na hodnotu 81,1 roku). K tomuto růstu přispěl zejména pokles intenzity úmrtnosti na nemoci oběhové soustavy. Přes výrazné zlepšení úmrtnostních poměrů a zdravotního stavu české populace však tyto indikátory stále nedosahují hodnot průměru Evropské unie.

I.C Expozice obyvatel prašnému aerosolu

Znečištění ovzduší pevnými částicemi (prašným aerosolem) patří v současné době mezi nejzávažnější problémy životního prostředí v globálním měřítku s úzkým vztahem k míře nemocnosti i úmrtnosti, platí to také pro Českou republiku. Sledují se suspendované částice frakce PM_{10} (frakce aerosolu s průměrem do 10 mikrometrů), $PM_{2,5}$ a PM_1 , které pronikají hluboko do plic a membránami procházejí do krevního řečiště. Vzhledem k vysokým obsahům karcinogenních polycyklických aromatických uhlovodíků (PAU) a dalších zdravotně rizikových látek představují pro lidské zdraví značné riziko, a to již při nízkých koncentracích. Nepříznivému vlivu částic je každoročně vystavena většina české populace. V roce 2008 bylo nadlimitním koncentracím prašného aerosolu vystaveno 15 % obyvatel a v roce 2011 více než 50 % občanů. Je však zřejmé, že podíl obyvatel vystavených rizikovému aerosolu je vyšší, a to kvůli zhoršení kvality ovzduší v dýchací zóně člověka v obcích a městech, které je důsledkem vytápění uhlím nebo dřevem domácnostmi a malospotřebiteli. Ve velkých městech převažují emise PM i PAU z dieselových a benzinových motorů nad emisemi z domácích topenišť. V mezinárodním srovnání se Česká republika stále řadí k evropským státům s relativně vysokou úrovní znečištění ovzduší zdravotně rizikovým aerosolem.

I.D Materiálová a uhlíková stopa domácností

Domácnosti jsou jedním z hlavních hnacích sil spotřeby a výroby. S produkcí biomasy, těžbou surovin a jejich zpracováním na konečné produkty je spojena významná zátěž životního prostředí, k níž patří i emise skleníkových plynů. Indikátor srovnává materiály

a emise mobilizované v důsledku spotřeby domácností s množstvím materiálů a emisí spojených s výrobou celé ekonomiky České republiky.

V posledním období materiálová a uhlíková stopa domácností (vyjadřovaná v milionech tun, respektive v milionech tun CO₂ ekvivalentů) mírně klesá, zatímco stopa spojená s celkovou konečnou spotřebou České republiky stoupá – o 24 % v období 1999–2013. To je možné přičítat zejména produkci výrobků na vývoz. Významnou část uhlíkové stopy domácností tvoří spotřeba fosilních paliv (uhlí, plyn a ropa), elektřiny a potravinářských výrobků. Zde existuje největší potenciál pro zlepšení – úsporami, zvýšením podílu obnovitelných zdrojů energie a českých potravin. Tento indikátor prozatím není standardně sestavován, což ztěžuje jeho mezinárodní srovnání.

I.E Zadlužení domácností

Dluhy českých domácností rostly velmi rychle zejména v letech 2002–2007, s významnou převahou úvěrů na bydlení. V posledních letech byly přírůstky zadluženosti domácností jen dvojciferné, v roce 2012 vzrostla zadluženost ve srovnání s minulým rokem pouze o 3,3 %. V dalších letech je patrné mírné narůstání tempa zadluženosti na +4,2 % meziročně v roce 2014 a +4,6 % v 1. čtvrtletí 2015. Je vyvoláno především růstem úvěrů na bydlení, úvěry na spotřebu již několik let klesají, respektive stagnují (-1 % v roce 2014). Pokračuje velmi nízké úvěrování v cizích měnách, klesá podíl dluhů domácností živnostníků na celkové zadluženosti sektoru domácností a přetrvává relativně nízký podíl problémových úvěrů. Přes růst zadluženosti českých domácností byla její míra ve vztahu k jejich hrubým disponibilním příjmům v roce 2013 pátá nejnižší v žebříčku zemí EU.

I.F Míra zaměstnanosti starších pracovníků

Vývoj míry zaměstnanosti 55–64letých osob znamenal období krize v letech 2008–2009. Růst míry zaměstnanosti v letech 2000–2008 byl zaznamenán jak u mužů, tak u žen. Zaměstnanost žen v celém sledovaném období dále rostla, zatímco u mužů je na konci dekády zaznamenán propad v důsledku ekonomické krize. V rámci EU je požadována 50% hranice, které však většina zemí nedosahuje. V ČR se míra zaměstnanosti této věkové skupiny pohybovala mírně nad úrovní EU28 (51,8 %) a dosahovala 54,0 %.

I.G Index stáří a index závislosti

Indikátory hodnotí vzájemný poměr mezi hlavními věkovými složkami obyvatelstva, za které jsou považovány skupiny ve věku 0–14 let, 15–64 let, 65 a více let. Vzhledem k blízkému věkovému vymezení ekonomické aktivity/neaktivity obyvatel bývají tyto složky nazývány také jako skupiny produktivního/neproduktivního věku.

Od poloviny 80. let 20. století se vzájemný poměr seniorů a dětí zvyšuje ve prospěch seniorů. Zatímco v polovině 20. století byl index stáří okolo 35 (osob ve věku nad 65 let na 100 dětí do 15 let), na konci roku 2006 překročil hranici 100. Od roku 2007 je tedy již v ČR početnost věkové skupiny 65+ let větší než skupiny 0–14 let. V budoucích letech je přitom očekáván další nárůst indexu stáří. V rámci zemí EU se hodnoty indexu stáří k 1. 1. 2014 pohybovaly v širokém rozmezí od 57 (Irsko) do 159 (Německo), ČR se hodnotou 116 blížila průměru (119).

Index ekonomické závislosti, udávající počet osob ve věku 0–14 let a 65+ let na sto osob ve věku 15–64 let, se v dlouhodobém pohledu neměnil tak výrazně jako index stáří. V posledních letech (od roku 2008) má v ČR rostoucí trend. Z hlediska mezinárodního srovnání však zůstává pod průměrnou hodnotou zemí EU. Na počátku roku 2014 připadalo v České republice na 100 osob ekonomicky aktivního věku 48 osob ekonomicky neaktivního věku, v zemích Evropské unie v průměru 52.

Prioritní osa 2: Ekonomika a inovace

Priorita 2.1: Podpora dynamiky národní ekonomiky a posilování konkurenceschopnosti (průmyslu a podnikání, zemědělství, služeb)

Priorita 2.2: Zajištění energetické bezpečnosti státu a zvyšování energetické a surovinové efektivity hospodářství

Priorita 2.3: Rozvoj lidských zdrojů, podpora vzdělávání, výzkumu a vývoje

Tato prioritní osa je charakterizována 13 indikátory.

II.A Hrubý domácí produkt na osobu

Ekonomický růst byl v dlouhodobém vývoji ovlivňován měnícími se vnějšími i vnitřními podmínkami. Do roku 2006 převažovaly příznivé vnitřní podmínky (s výjimkou let 1997–1998), zejména vysoký objem přímých zahraničních investic, růst zaměstnanosti, zvýšená aktivita a v jejím důsledku růst produktivity práce. Od roku 2007 se tempo růstu postupně zvolňovalo a vyústilo ve významný pokles HDP v roce 2009. Po následném dvouletém růstu (i když s nižšími tempy) došlo v roce 2012 a 2013 k dalšímu propadu. V mezinárodním srovnání se Česká republika v období 1995–2007 postupně blížila průměru HDP zemí EU28, v následujících letech se však tento trend obrátil. Z hlediska HDP vyjádřeného v paritě kupní síly patří ČR nepříliš lichotivé 17. místo a v roce 2014 dosahovala necelých 84 % ekonomické výkonnosti průměru zemí EU28, tedy stejně jako v roce 2007.

II.B Produktivita práce

V období 1995–2014 rostla produktivita práce měřená jako HDP na jednoho zaměstnaného v ročním průměru o 2,2 %, avšak v tempech růstu byly zaznamenány četné výkyvy. V roce 2012 a 2014 bylo meziroční tempo produktivity práce záporné. Ve srovnání s EU27 produktivita práce zůstává nízká, nižší než v ČR je jen v Litvě, Lotyšsku, Bulharsku, Estonsku, Maďarsku, Polsku a Rumunsku.

II.C Obecná míra nezaměstnanosti

Míra nezaměstnanosti byla v roce 2014 v ČR (6,2 %) nižší než průměrná míra EU28 (10,3 %). Úroveň nezaměstnanosti v Evropě i v ČR se po období krize, kdy se zvyšovala, v posledních letech opět snižuje. Ve státech jižní a jihozápadní Evropy dosahuje znepokojivé úrovně kolem jedné čtvrtiny pracovní síly.

II.D Přepravní náročnost v dopravě

Je uveden indikátor přepravní náročnosti osobní dopravy (oskm / tis. Kč HDP) a přepravní náročnosti nákladní dopravy (tkm / tis. Kč HDP). Vývoj obou indikátorů do velké míry kopíruje vývoj přepravních výkonů. Ve sledovaném období dochází zejména v nákladní přepravě jen v malé míře k oddělení křivek přepravních výkonů spojených se zátěží prostředí od křivek ekonomického výkonu. Pokud došlo k příznivému poklesu indikátoru, bylo to v důsledku poklesu ekonomiky, nikoliv opatření na snížení přepravní náročnosti. Co se týče skladby výkonů, nadále převažuje růst automobilové dopravy za současného mírného růstu výkonů veřejné dopravy. Mezinárodní srovnání je obtížné pro nízkou harmonizaci používané metodiky.

II.E Energetická náročnost HDP

Za sledované období poklesla energetická náročnost HDP z původních 0,66 GJ / tis. Kč v roce 1995 na konečných 0,44 GJ / tis. Kč v roce 2013, což je pokles o 33 %. Průměrný pokles energetické náročnosti HDP za období 1995–2013 je cca 1,8 procentního bodu ročně. Dlouhodobým trendem tohoto indikátoru je setrvalý pokles, nicméně rychlost tohoto poklesu se v posledních letech snižuje. Na indikátoru se v časové řadě projeví výkyvy typu ekonomické krize nebo spuštění JE Temelín. V posledních letech se na stagnaci tohoto indikátoru projevoval malý nebo téměř žádný ekonomický růst národního hospodářství a pouze mírně klesající spotřeba PEZ. V mezinárodním srovnání tohoto indikátoru patří ČR spíše k horším státům.

II.F Spotřeba primárních energetických zdrojů (PEZ)

Indikátor ukazuje celkový vstup energie, který je zapotřebí k zabezpečení chodu celé společnosti. Spotřeba PEZ v ČR od roku 1996 až do roku 1999 klesala tempem 3,8 % ročně. Naopak od roku 2000 do roku 2005 docházelo k průměrnému ročnímu růstu okolo 2,5 %. Jen v roce 2003 byla spotřeba PEZ plným provozem JE Temelín skokem zvýšena o 5,4 %. Od roku 2005 do roku 2013 docházelo k mírnému poklesu tak, že v roce 2013 dosáhla ČR úrovně roku 1995. Významný pokles v důsledku ekonomické krize je vidět v roce 2008. V posledních letech je viditelný pokles zastoupení tuhých paliv, tedy zejména uhlí, za kterým stojí úspory energie v domácnostech nebo přechod na obnovitelné zdroje energie a zemní plyn u některých průmyslových provozů a domácností. V mezinárodním srovnání se ČR nachází přibližně na úrovni Evropské unie nebo OECD (při výrazně nižší hodnotě HDP to zároveň znamená vysokou energetickou náročnost, viz předchozí indikátor).

II.G Podíl energie z obnovitelných zdrojů

U obnovitelných zdrojů energie (OZE) hraje v roce 2013 největší roli biomasa. V roce 2003 dosáhly OZE 3,5 % z celkové spotřeby primárních zdrojů. V roce 2013 již tento podíl dosáhl téměř 9 %. V posledních letech se na růstu tohoto indikátoru projevuje tzv. solární boom i obrovský nárůst produkce bioplynu z bioplynových stanic, poté co garantované výkupní ceny nastartovaly masivní nárůst těchto typů OZE. Dlouhodobým cílem Aktualizované státní energetické koncepce je do roku 2040 dosáhnout produkce 17–22 % primárních energetických zdrojů (což odpovídá zhruba 270–410 PJ) z obnovitelných zdrojů. Ke splnění tohoto cíle je nutno dosáhnout zhruba zdvojnásobení celkové produkce OZE. V porovnání s ostatními státy EU dosahuje Česká republika

nízkých hodnot, a to i ve srovnání se zeměmi, které mají přibližně podobné geografické a klimatické podmínky (např. Německo, Maďarsko, Polsko, Slovensko).

II.H Materiálová spotřeba

Materiálová spotřeba je sledována pomocí indikátorů domácí materiálové spotřeby (DMC), která je sumou fyzického množství vytěžených surovin a vyprodukované biomasy, které byly získány na území daného státu. K tomu jsou přičítány dovozy a odečítány vývozy. Za celé sledované období od roku 1990 do roku 2013 klesla DMC o 38 % (z 296 mil. tun na 155 mil. tun). K poklesu docházelo zejména do roku 2002, poté materiálová spotřeba rostla až do roku 2007, kdy opět začala klesat. Materiálová náročnost je vypočtena jako podíl DMC a HDP. Tento indikátor víceméně trvale klesá. Znamená to, že za celé sledované období došlo k oddělení křivek zátěže životního prostředí a ekonomické výkonnosti, i když od roku 1994 se často jednalo pouze o relativní oddělení (nižší růst DMC než HDP). DMC na osobu v ČR je o 10 % vyšší, než je průměr EU27, což je především dáno vysokou spotřebou fosilních paliv. Naopak spotřeba biomasy je relativně nízká. Materiálová náročnost ČR je o cca 33 % vyšší, než je průměr EU28, vyšší materiálovou náročnost než ČR mají především některé další nové země EU (Rumunsko, Estonsko, Bulharsko, Lotyšsko a Polsko).

II.I Odběry povrchových a podzemních vod podle sektorů

Po roce 1990 nastal v důsledku nápravy hodnotových vztahů za poskytované vodohospodářské služby a změnou struktury průmyslové a zemědělské výroby významný pokles využívání vodních zdrojů ve všech oblastech užívání vody. U odběrů povrchové vody pro veřejné vodovody došlo k celkovému snížení o více než 58 %, v zemědělství o necelých 64 % a v průmyslu o téměř 73 %. Odběry povrchové vody výrazně převažují nad odběry vod podzemních. V mezinárodním srovnání ČR vykazuje nižší odběry vod na obyvatele než většina evropských států.

II.J. Nakládání s odpady podle hlavních způsobů nakládání

Od roku 2002 dochází k pozvolnému pozitivnímu trendu, kdy se snižuje podíl odstraněných odpadů a zvyšuje se podíl energeticky a materiálově využitých odpadů. Z hlediska struktury dle jednotlivých způsobů nakládání s odpady převažuje v rámci materiálově využitých odpadů jejich využití na terénní úpravy a recyklace anorganických materiálů a kovů. Nejčastějším způsobem odstraňování komunálních odpadů i nadále zůstává skládkování odpadů, které má významné negativní dopady zejména z hlediska krajinného rázu, případně i dopady na lidské zdraví.

II.K Nejvyšší dosažené vzdělání

Vzhledem k historickému vývoji vzdělávací soustavy v ČR se naše země tradičně řadí mezi státy s vysokým podílem obyvatel s alespoň vyšším sekundárním vzděláním, podíl obyvatel ve věku 20–24 let zde převyšuje evropský průměr o 8,6 procentního bodu. Rozdíl mezi hodnotami za země Evropské unie a Českou republiku se však postupně snižuje. Dlouhodobě výrazně roste význam terciárního vzdělávání, kde se podíl obyvatel ve věkové kategorii 25–34 let za uplynulých 15 let téměř ztrojnásobil (z 11,7 % na 29,9 %), i přesto však ještě zůstává pod průměrem zemí Evropské unie, aktuálně o 7,4 %.

II.L Výdaje na výzkum a vývoj

Celkové výdaje na výzkum a vývoj (VaV) zahrnují veškeré neinvestiční a investiční výdaje vynaložené na VaV prováděné na území státu. Podniky, veřejné vysoké školy a veřejné výzkumné instituce od roku 2005 do roku 2013 utratily za provedení VaV v ČR téměř 500 mld. Kč. Od roku 2010 vzrostly celkové investice do VaV v ČR téměř o polovinu (25 mld. Kč) až na hodnotu 77,9 mld. Kč v roce 2013. Na tomto nárůstu se podílely především veřejné zahraniční zdroje, které vzrostly z 2,2 mld. Kč v roce 2010 na 12,6 mld. Kč v roce 2013 a jejich podíl na celkovém financování VaV v ČR tak dosáhl již 16 % a ve vysokoškolském VaV dokonce 37 %. Vedle výdajů ze státního rozpočtu a fondů EU vzrostly v posledních třech letech i investice ze soukromých zdrojů. V roce 2013 dosáhl v ČR podíl celkových výdajů na VaV ve vztahu k HDP svého maxima, a to ve výši 1,9 %. V mezinárodním srovnání ČR v tomto ukazateli dohnala průměr zemí EU28 a předběhla nejen všechny země jižní Evropy, ale i Irsko nebo Velkou Británii. Výdaje na vědu a výzkum však zůstávají stále výrazně nižší než u lídrů v tomto indikátoru – evropských zemí jako Finsko, Švédsko nebo Švýcarsko či mimoevropských zemí OECD, jako je Izrael, Korea, Japonsko nebo USA.

II.M Přístup k internetu

Podobně jako mobilní telefon se také internet stal neodmyslitelnou součástí pracovního i osobního života většiny obyvatel ČR. Jeho využívání se stalo naprostým standardem ve státní správě a podnikatelském sektoru, kde ho již v roce 2005 využívaly téměř všechny organizace. I přes prudký nárůst počtu domácností s připojením k internetu v posledních letech nebyla v roce 2014 k internetu připojena stále více než čtvrtina z nich a v případě domácností důchodců dokonce 90 %.

V případě vybavenosti domácností internetem nedosahuje Česká republika průměru EU28. Jiná situace platí v případě jednotlivců používajících internet. V roce 2014 bylo poprvé procento jednotlivců používajících internet v Česku (80 % uživatelů internetu ve věku 16 až 74 let) vyšší než v průměru za všechny státy EU28 (78 %). Pokud jde však o využívání internetu ve vztahu k veřejné správě jednotlivci, patří ČR v rámci zemí EU jedno z posledních míst.

Prioritní osa 3: Rozvoj území

Priorita 3.1: Upevňování územní soudržnosti

Priorita 3.2: Zvyšování kvality života obyvatel území

Priorita 3.3: Účinněji prosazovat strategické územní plánování

Prioritní osa 3 je charakterizována 12 indikátory:

III.A HDP na osobu v krajích

III.B Obecná míra nezaměstnanosti v krajích

III.C Výdaje na výzkum a vývoj a počty zaměstnanců ve výzkumu a vývoji v krajích

Uvedené tři indikátory jsou zpracovány stejnou metodikou, jaká byla uvedena u prioritní osy 2, pouze v rozčlenění na jednotlivé kraje. Regionální rozdíly v rámci ČR se postupně prohlubovaly, ale od roku 2007 se tento trend zastavil. Hlavním důvodem je určitá stagnace Prahy, která stále dosahuje výrazně nadprůměrných výsledků, ale „neutíká“ zbytku republiky tak výrazně jako v minulosti. Ve všech třech indikátorech nacházíme podobné rozdíly. Snad nejvýraznější jsou rozdíly u indikátoru III.C, který se týká výzkumu a vývoje. K úspěšné Praze se v případě tohoto indikátoru do jisté míry blíží také kraje Jihomoravský a Středočeský. Z hlediska mezinárodního srovnání jsou tyto indikátory průměrné.

III.D Municipality zapojené do realizace metody Místní Agenda 21

Místní Agenda 21 (MA21) je oficiální metodou podpory kvality veřejné správy v ČR, která sleduje nastavení klíčových procesů postupu k udržitelnému rozvoji na úrovni územní veřejné správy (zejména města, kraje, obce, mikroregiony). Metoda přímo navazuje na dokument Agenda 21, který byl přijat na summitu OSN v Rio de Janeiru (1992). Kvalitně fungující MA21 zahrnuje celkový systém postupu k udržitelnosti – aktivní komunikaci s veřejností, kvalitní strategické plánování a širokou paletu nástrojů veřejné správy, včetně systému financování. Zapojené municipality jsou pravidelně hodnoceny podle Kritérií MA21, schválených Radou vlády pro udržitelný rozvoj. Celostátní systém MA21 garantuje mezirezortní Pracovní skupina pro MA21 při RVUR. Většina realizátorů MA21 v České republice je sdružena v municipální asociaci Národní síť Zdravých měst ČR (<http://www.nszm.cz>).

Od roku 2006 byl zaznamenán růst počtu municipalit realizujících MA21. V současné době je registrováno v Databázi MA21 134 municipalit (města, obce, mikroregiony, kraje, místní akční skupiny). Počet municipalit s vysokou úrovní MA21 (kategorie „B“) se od roku 2008 nemění (6–8 municipalit); v zapojení obcí a regionů v rámci republiky existují výraznější rozdíly. Příkladem dobré praxe je Chrudim, která v letech 2013–2014 získala nejvyšší kategorii „A“ MA21.

III.E Migrační saldo venkovských obcí

Venkovské obce v ČR zaznamenávají zvyšující se migrační přírůstky pravidelně již od poloviny 90. let, ale od roku 2008 dochází nejprve ke stabilizaci a poté k poklesu. Ve venkovských obcích¹ žije 3,12 mil. obyvatel. Počet obyvatel zde roste hlavně vlivem stěhování osob z velkých měst ČR (suburbanizace), přílivem cizinců ze zahraničí a od roku 2007 i přirozenou měnou. Do migrační aktivity se promítá i nabídka dostupných pracovních míst, proto stále nacházíme téměř třetinu venkovských obcí s migračními úbytky. Suburbanizace přispívá ke zlepšení věkové struktury obyvatel venkova především v zázemí větších měst.

III.F Celková výše příjmů na jednoho obyvatele a dluhová služba v krajích

Diferenciace příjmů jednotlivých krajů na obyvatele zůstává v čase přibližně konstantní, a z dat tedy nevyplývá, že by docházelo k vyrovnávání mezi jednotlivými kraji, které se s výjimkou Prahy od sebe příliš neliší. V oblasti dluhové služby, která byla před rokem

1

□ Definice venkovských obcí je v kapitole III.E na straně 117.

2009 na relativně stabilní úrovni, došlo během let 2009 a 2010 u většiny krajů k výraznému posunu směrem vzhůru. V letech 2011–2014 pak dochází ke snižování dluhové služby. Ta ovšem nadále zůstává nad hodnotami z předkrizových let.

III.G Přeprava cestujících veřejnou silniční a železniční dopravou v krajích

V meziročním srovnání lze u většiny regionů pozorovat pomalý sestupný trend, tedy že obyvatelé cestují veřejnou dopravou méně a postupně přecházejí na individuální automobilovou dopravu. Jedinými regiony, kde v meziročním srovnání bylo možné pozorovat nárůst, jsou Praha a Jihomoravský kraj, což se však v roce 2014 změnilo. Přisoudit to lze rozsáhlým výlukovým činnostem v okolí železničních uzlů, které narušovaly pravidelnost a spolehlivost dopravy. V posledním období narostly i výkony v Pardubickém a v Libereckém kraji, což poukazuje na úspěšnost při zavádění plnohodnotného integrovaného dopravního systému. Pokud jde o různé typy dopravy, po železnici cestují nejméně obyvatelé Jihočeského kraje a Vysočiny, nejvyšších hodnot dosahuje okolí Prahy a Jihomoravský kraj. V mezinárodním srovnání dosahuje ČR průměrných hodnot.

III.H Přístup k internetu v krajích

Nejvyšší podíl domácností s přístupem k internetu je zaznamenán v Praze, kde byly v roce 2013 k internetu připojeny téměř tři čtvrtiny domácností. Nejméně domácností s internetem se nacházelo v Ústeckém a Olomouckém kraji, kde je internetem vybaveno pouze 62 % domácností.

III.I Počet hostů v hromadných ubytovacích zařízeních v krajích

V roce 2014 dosáhl počet ubytovaných hostů v hromadných ubytovacích zařízeních (minimálně 5 pokojů nebo 10 lůžek sloužících pro účely cestovního ruchu, HUZ) v celé České republice 15,6 mil., což bylo o 1,2 % více než v roce 2013. V regionálním pohledu návštěvnosti dlouhodobě dominuje Praha, jejíž podíl činil 39,1 % hostů, na druhém místě byl Jihomoravský kraj (9,6 %). Nejméně hostů přijelo do kraje Pardubického (2,3 %). Na celkově příznivých výsledcích se podíleli především zahraniční návštěvníci, kteří tvoří 51,9 % ubytovaných hostů. Většina z nich volí ubytování v Praze. Z pohledu vývoje návštěvnosti HUZ dochází ke zvětšování regionálních disparit v Česku. Obrazně řečeno, pomyslné nůžky mezi Prahou a ostatními regiony se rozevírají.

III.J Výdaje na kulturu v krajích

Dlouhodobý růst nominální výše veřejných výdajů na kulturu byl v ČR v letech fiskální konsolidace zastaven, v roce 2012 dosáhly tyto výdaje 25 mld. Kč. V následujících dvou letech nastalo opět oživení a v roce 2014 výdaje již mírně převyšovaly 28 mld. Kč, především zásluhou vyšších výdajů na centrální úrovni. V relaci k hrubému domácímu produktu narostl podíl všech veřejných výdajů na kulturu z 0,59 % (rok 2001) na 0,67 % (v letech 2012–2014). V přepočtu na obyvatele vydávaly v období 2010–2014 nejvíce financí ze všech územních rozpočtů na kulturu Zlínsko (o třetinu nad úroveň ČR), Karlovarsko (o šestinu) a zejména Plzeňsko (o 40 %). Praha si v letech 2011–2014 pohoršila. Především vlivem nižších výdajů od obcí výrazněji zaostávají pouze střední Čechy (o třetinu pod úroveň ČR), jejichž obyvatelé mohou své kulturní potřeby zčásti

uspokojit v Praze. Domácnosti vydávaly v roce 2014 na jednoho člena na kulturu a rekreaci 9,5 % spotřebních výdajů, územní rozdíly jsou malé, procento výdajů mírně roste s velikostí obce, mezi regiony bylo nejvyšší v Praze, nejnižší v Moravskoslezsku a regionu Jihozápad.

III.K Pokrytí území ČR schválenou územně plánovací dokumentací obcí

Územně plánovací dokumentace (ÚPD) zahrnuje územní plány sídelních útvarů pořizované v letech 1976 až 1998 (mnohé prošly řadou změn), územní plány obcí z let 1998–2006 a územní plány pořizované od roku 2007. Indikátor vyjadřuje míru koncepčního, plánovitého využívání území na úrovni měst a obcí (na krajské úrovni je zpracování a periodická aktualizace ÚPD již obligátní). Pokrytí území ČR platnou ÚPD má trvale rostoucí trend, 92,03 % k 31. 12. 2014. Problémem zůstávají časté a v řadě případů účelové změny již schválených územních plánů.

III.L Spokojenost s místním společenstvím

Indikátor odpovídá na otázku, jak jsou lidé spokojeni se svou obcí jako místem, kde žijí a pracují. Dále hodnotí pohled občanů na kvalitu a dostupnost veřejných služeb, kvalitu životního prostředí a veřejných prostranství a další otázky. Vyhodnocuje se pomocí standardizovaného dotazníkového šetření mezi vzorkem obyvatel města starších 18 let. Indikátor byl v období 2004–2013 sledován ve zhruba 25 městech České republiky, v řadě případů opakovaně. Spokojenost ve městech kolísá od 65 % spokojených (Ústecký kraj) po 95 % (Opava). Trendy v jednotlivých městech se liší v závislosti na místní situaci (např. nabídka práce a úroveň nezaměstnanosti), ale i situaci na národní úrovni. Ve srovnání s evropskými městy dosahují nejlepší česká města nadprůměrných výsledků, ostatní se blíží průměru či jsou pod ním. Průměrná míra spokojenosti v českých městech je vyšší než např. na Slovensku či jihu Itálie.

Prioritní osa 4: Krajina, ekosystémy a biodiverzita

Priorita 4.1: Ochrana krajiny jako předpoklad pro ochranu druhové diverzity

Priorita 4.2: Odpovědné hospodaření v zemědělství a lesnictví

Priorita 4.3: Adaptace na změny klimatu

Prioritní osa 4 je charakterizována celkem 8 indikátory.

IV.A Ekologická stopa

Ekologická stopa je indikátorem společenských nároků na dostupnou globální biokapacitu. Ukazuje celkovou míru přivlastňování obnovné kapacity prostředí jednotlivých států v rámci globálního sdílení zdrojů. Vyjadřuje míru souladu mezi dostupnou biologickou kapacitou prostředí a lidskými nároky na biokapacitu (stopou). Výsledná ekologická stopa je určena kombinací celkových nároků společnosti na ekosystémy, přičemž za bioproduktivní plochy jsou považovány obdělávaná půda, pastviny, lesní plochy, rybářská loviště a půda pro vázání uhlíku. Ekologická stopa se uvádí ve standardizovaných jednotkách globálních hektarů (gha). Jednou

z dominantních složek ekologické stopy bývá takzvaná uhlíková stopa, tedy ekvivalent globálních hektarů potřebných pro vstřebání emisí CO₂. Hodnota ekologické stopy ČR v roce 2015 (data z roku 2011) dosahuje 4,5 gha na obyvatele. Dostupná biokapacita dosahuje 22 mil. gha (2,6 gha na obyv.), ekologický dluh tedy dosahuje 1,9 gha na obyvatele. Ekologická stopa ČR v souvislosti s hospodářským útlumem v posledních letech poklesla, ekologický deficit se přesto za posledních 15 let téměř zdvojnásobil. ČR patří v mezinárodním srovnání ke státům s vyšší ekologickou stopou na obyvatele. Podle posledního hodnocení byla ČR zemí s 19. nejvyšší ekologickou stopou na světě.

IV.B Indikátor změn území a ekosystémů

K nejvýznamnějším trendům ve změně využití území a přeměně krajinného pokryvu stále patří rozpínání urbanizovaných oblastí, které v období 2000–2006 narostlo proti předchozímu období na intenzitě o 56 %. Naprostá většina nově zastavěných území zabírá ornou půdu a pastviny. Stále pokračuje úbytek orné půdy, zejména ve prospěch trvalých travních porostů a částečně rovněž zalesňováním. Nicméně prudký růst ploch pastvin z období 1990–2000 spojený s útlumem zemědělské výroby se v letech 2000–2006 výrazně zpomalil. Znepokojivým trendem je trvalý pokles rozlohy přírodě blízké vegetace. Jedním z nejzávažnějších problémů evropské krajiny je setrvalé rozrůstání zastavěných povrchů, mnohdy živelné. Rozvoj urbanizovaných území a ostatní infrastruktury zabral v období 2000–2006 v měřítku Evropy více než 637 tisíc hektarů. V České republice bylo v letech 2000–2006 zastavěno více než 13 tisíc hektarů zemědělské půdy, v evropském měřítku přispívá ČR k podílu zastavěných ploch necelými dvěma procenty (1,8 %).

IV.C Index běžných druhů volně žijících ptáků

Evropská unie stanovila závazek zastavit pokles biodiverzity do roku 2010, který se nepodařilo naplnit. Nicméně zmírnění poklesu biodiverzity zůstává jedním z hlavních cílů environmentální politiky EU i ČR. Změny početnosti vybraných druhů slouží jako důležitý indikátor biodiverzity. Mezi nejlépe prozkoumané taxony, pro které lze sestavit relevantní indikátory vývoje početnosti a rozšíření v rámci ČR, patří ptáci. Početnost běžných druhů ptáků vykazuje za sledované období pokles. Na tomto poklesu mají především podíl ptáci zemědělské krajiny. Mezi lety 1982 a 2014 klesl počet ptáků zemědělské krajiny o 27,5 %, početnost populací lesních druhů ptáků klesla o 18,9 %. Hlavní příčinou je intenzifikace zemědělství a úbytek zemědělské půdy. Obdobné negativní trendy lze pozorovat v ostatních zemích EU.

IV.D Výdaje na ochranu životního prostředí

Výdaje na ochranu životního prostředí jsou tvořeny součtem investičních výdajů a neinvestičních nákladů, které vydávají všechny ekonomické subjekty. Veřejné výdaje jsou tvořeny výdaji z centrálních zdrojů a z územních rozpočtů. V roce 2013 činily celkové investice a neinvestiční náklady na ochranu životního prostředí 83,6 mld. Kč, v roce 2012 82,1 mld. Kč, tj. při meziročním srovnání došlo k nárůstu o 1,5 mld. Kč. Podíl na HDP v běžných cenách byl v roce 2013 2,0 %. Co se týče vývoje stavu financování z veřejných zdrojů, lze konstatovat, že podíl veřejných výdajů na HDP vykazoval v letech 2000–2014 stabilní či mírně rostoucí trend. V roce 2014 tento podíl činil v případě výdajů z centrálních zdrojů 0,9 % HDP a v případě výdajů z územních

rozpočtů 0,8 % HDP. Ve srovnání s ostatními zeměmi EU investovala ČR od roku 2000 (společně s dalšími postkomunistickými zeměmi) do ochrany životního prostředí podstatně více prostředků, než činil průměr EU.

IV.E Spotřeba základních živin v minerálních hnojivech

Spotřeba základních živin (NPK) v průmyslových hnojivech je považována za jeden z nejdůležitějších indikátorů zátěže prostředí v důsledku zemědělské činnosti. Udává množství aplikovaných hnojiv na jednotku zemědělské půdy. Po roce 1989 došlo k výraznému snížení používání průmyslových hnojiv především v důsledku zvýšení jejich ceny. Postupně se však množství spotřebovaných hnojiv zvyšovalo, a to až do roku 2011. V letech 2012–2014 celková spotřeba minerálních hnojiv spíše stagnovala. V roce 2007 jsme aplikovali více živin v minerálních hnojivech než většina zemí EU15. Tento trend byl potvrzen také v roce 2011, kdy se ČR zařadila mezi evropské státy s největší celkovou spotřebou minerálních hnojiv.

IV.F Podíl ekologického zemědělství

Podíl ekologického zemědělství definovaného jednoznačně stanovenými parametry je základním indikátorem vlivu zemědělství na životní prostředí. V ČR se vznik ekologického zemědělství datuje od roku 1990, kdy začaly ekologicky hospodařit první tři ekofarmy. Jejich počet rostl jen mírně, avšak v letech 2006–2011 došlo k prudkému nárůstu podílu na celkovém zemědělském půdním fondu na 11,5 %. V letech 2012–2014 došlo k pouze mírnému nárůstu podílu ekologických ploch, protože v těchto letech nebyly vypláceny dotace pro začínající ekologické zemědělce. Od roku 2015 jsou dotace znovu vypláceny, což se projevilo na nárůstu počtu ploch zařazených do režimu ekologického zemědělství, v červnu 2015 byl tento podíl již 12 %. V porovnání s ostatními státy EU je podíl ekologického zemědělství v ČR vysoký, vyšších hodnot dosahuje pouze Rakousko, Švédsko a Estonsko.

IV.G Defoliace

Defoliace je definována jako relativní ztráta asimilačního aparátu v koruně stromu a její stupeň charakterizuje zdravotní stav stromů. Odráží vliv nepříznivých změn prostředí lesních ekosystémů zejména v důsledku dlouhodobého znečištění ovzduší. Příznivá změna imisních podmínek v uplynulých dvou desetiletích měla nepochybně vliv na celkové zlepšení situace, avšak toto zlepšování má jen velmi mírně stoupající trend, ukazující na značné časové zpoždění, s jakým lesní porosty na pozitivní změny reagují. Z hlediska mezinárodního srovnání zůstává stav českých lesů nadále špatný, dokonce nejhorší v Evropě.

IV.H Intenzita těžby dřeva

Indikátor je definován jako podíl celkové těžby dřeva a celkového čistého přírůstku dřevní hmoty (%). Intenzita těžby dřeva v ČR se dlouhodobě pohybuje mezi 70 a 80 %. Krátkodobé překročení hranice 80 % v letech 2006–2007 bylo dáno vysokým podílem nahodilých těžeb v důsledku kalamit (2006 námraza, 2007 orkán Kyrill, 2008 vichřice Emma). V mezinárodním srovnání je intenzita těžeb v ČR mírně vyšší, než je průměr EU, avšak zůstává hluboko pod hodnotou 100 %, definovanou jako limit udržitelnosti.

Prioritní osa 5: Stabilní a bezpečná společnost

Priorita 5.1: Posilování sociální stability a soudržnosti

Priorita 5.2: Efektivní stát, kvalitní veřejná správa a rozvoj občanského sektoru

Priorita 5.3: Zvyšování připravenosti ke zvládnutí dopadů globálních a jiných bezpečnostních hrozeb a rizik a posilování mezinárodních vazeb

Tato prioritní osa je charakterizována 8 indikátory.

V.A Index vnímání korupce

Index vnímání korupce (Corruption Perception Index, CPI) představuje mezinárodní srovnání, které dlouhodobě provádí organizace Transparency International. Výzkumy používané při sestavování indexu obsahují otázky týkající se zneužívání pravomocí veřejných činitelů a zaměřují se například na uplácení státních úředníků, uplácení při zadávání veřejných zakázek nebo zneužívání veřejných prostředků. Index nabývá hodnoty 0–100, kde 100 označuje zemi téměř bez korupce a 0 znamená vysokou míru korupce. Vývoj CPI v ČR v letech 1997–2014 nebyl zvláště výrazný. V posledních několika letech dochází opět k mírnému zlepšování. Žebříček vnímání korupce CPI v roce 2014 hodnotí 175 zemí. ČR je na 53. místě s výsledkem 51. Mezi 31 evropskými zeměmi (členské státy EU + Norsko, Švýcarsko, Island) je Česká republika až na 25. místě, za Maďarskem a před Slovenskem.

V.B Účast ve volbách

Volební účast je podílem počtu hlasujících a registrovaných voličů vyjádřeným v procentech. Registrovaní voliči jsou osoby zapsané v seznamu voličů, tj. osoby, které splňují zákonné podmínky pro výkon aktivního volebního práva. V 90. letech byl zaznamenán výrazný pokles volební účasti, a to jak ve volbách parlamentních, tak ve volbách komunálních. Po roce 2000 byla volební účast v jednotlivých typech voleb poměrně stabilní. Největší zájem měli voliči o volby do Poslanecké sněmovny (kolem 60 %), v komunálních volbách byla účast nižší (kolem 50 %). Nejmenší přízivi voličů se těšily volby do Senátu (kolem 30 %, pro druhé kolo zpravidla ještě méně) a volby do Evropského parlamentu (v roce 2014 pouze 18 %, což byla po Slovensku druhá nejnižší volební účast v celé EU). Účast ve volbách do Evropského parlamentu měla v ČR i ve většině členských států EU klesající tendenci. Volební účast první přímé volby prezidenta (2013) odpovídala účasti při volbách do Poslanecké sněmovny.

V.C Populace žijící pod hranicí chudoby před sociálními transfery a po nich

Indikátor vyjadřuje procentní podíl osob ohrožených chudobou z celkového počtu obyvatel nebo v příslušné (např. věkové) skupině před působením sociálních transferů (důchody a sociální dávky) a po něm. Hranice příjmové chudoby je stanovena jednotnou metodikou EU (60 % ročního národního vyrovnaného mediánového příjmu na spotřební jednotku, včetně příjmu v naturáliích). V ČR se v letech 2005–2013 podíl populace pod hranicí chudoby postupně snižoval, v roce 2005 činil 10,4 %, v roce 2013 8,6 %. Tato míra chudoby byla nejnižší ze všech zemí EU (průměr EU28 představoval 16,6 %).

Celkovou míru chudoby v ČR významně ovlivnily sociální transfery. Bez důchodů a ostatních sociálních transferů by žilo v roce 2014 pod hranicí ohrožení chudobou 37,1 % osob. Po zahrnutí těchto transferů se míra ohrožení chudobou snížila o 27,4 procentního bodu. Přitom podíl vynaložených prostředků na sociální ochranu ve vztahu k HDP je v ČR v porovnání s ostatními zeměmi nízký, což svědčí o efektivitě sociálních systémů v ČR.

V.D Deficit a dluh vládního sektoru

Dluh v dlouhodobějším horizontu z velké části vyplývá z kumulovaných deficitů a stává se jednou ze základních ekonomických veličin charakterizujících situaci dané země. Vládní sektor je v systému národního účetnictví představován ústředními vládními institucemi, místními veřejnými správami a fondy sociálního zabezpečení. Vývoj deficitu v období od roku 1997 byl ve většině let nad hodnotou tzv. maastrichtského konvergenčního kritéria (3 % HDP). V roce 2009 se především kvůli dopadům ekonomické krize propadl až na 5,8 % HDP. V následujícím roce se začal postupně zlepšovat. V letech 2013 a 2014 se projevila úsporná strategie vlády, kdy deficit klesl na 1,2 %, respektive 2 %. Ve sledovaném období rovněž většinou docházelo k růstu podílu vládního dluhu na HDP. Výjimku tvoří roky 2007 a 2014, kdy v důsledku silného hospodářského růstu, respektive zavádění úsporných opatření došlo k poklesu dluhu, který v roce 2014 činil 42,6 % HDP. V mezinárodním srovnání se Česká republika nachází přibližně na polovině dluhu zemí EU27.

V.E Průměrná délka soudního řízení

Délka soudního řízení je definována jako počet dní ode dne nápadu věci do dne právní moci rozhodnutí. Indikátor je vypočten jako průměrná délka všech občanskoprávních řízení. Od roku 1990 do roku 2006 se délka soudního řízení v civilních věcech zvyšovala až na 525 dnů, v letech 2008 až 2011 docházelo k jejímu postupnému snižování až na 305 dnů, od roku 2012 se opět mírně prodlužuje (369 dnů v roce 2012, 398 dnů v roce 2013 a 390 dnů v roce 2014), což však zároveň signalizuje, že jsou ukončovány věci nejstarších časových řad. V mezinárodním srovnání je délka soudního řízení v ČR relativně krátká.

V.F Celková zahraniční rozvojová spolupráce

Indikátor udává hodnotu zahraniční rozvojové pomoci (ZRS) podle metodiky pro stanovení „oficiální rozvojové pomoci“ (Official Development Assistance) ve vztahu k hrubému národnímu důchodu (HND). Jsou zde zahrnuty rozvojové projekty, humanitární pomoc, pomoc uprchlíkům, oddlužení, platby do OSN a dalších mezinárodních organizací. Úroveň ZRS České republiky po celé sledované období stagnuje a její hodnota osciluje na úrovni okolo 0,12 % HND. Podle závěrů Rady EU měla dosáhnout hodnoty 0,17 % v roce 2010 a 0,33 % v roce 2015. Přestože tento závazek není plněn, patří ČR mezi nejlepší z nových zemí EU (před ní je pouze Slovinsko).

V.G Emise skleníkových plynů na obyvatele a na jednotku HDP

Indikátor je vypočten jako úhrn agregovaných národních emisí skleníkových plynů za rok přepočtený na střední stav obyvatel a na jednotku HDP. Vývoj celkových agregovaných emisí skleníkových plynů v ČR po roce 1990 vykazoval prudký pokles do roku 1994, posléze mírný nárůst a po roce 2007 výrazný pokles, který kromě útlumu ekonomiky odráží i snižování závislosti energetiky ČR na fosilních zdrojích a snižování energetické náročnosti průmyslu a dopravy.

Agregované emise skleníkových plynů na obyvatele poklesly v období 1990–2012 o 33,9 % na 12,5 tuny CO₂ ekv. obyv⁻¹. V roce 2012 byly emise skleníkových plynů na obyvatele v ČR o 39,2 % vyšší, než představuje průměr EU28. Měrné emise skleníkových plynů na jednotku HDP v ČR poklesly v období 2000–2012 o 35,0 % a byly méně než poloviční ve srovnání s rokem 1990. Vývoj emisní náročnosti v ČR má charakter decouplingu, tj. oddělení vývoje ekonomiky a zátěží životního prostředí. I přesto však byly emise skleníkových plynů na HDP v ČR v roce 2012 o 69,3 % vyšší než v EU28, jelikož energeticky i emisně náročné sektory mají nadále v ekonomice ČR významné postavení.

V.H Přímé zahraniční investice v České republice

Indikátor je kalkulován jako poměr přílivu přímých zahraničních investic do ČR a hrubého domácího produktu v běžných cenách. Ve sledovaném období (1995–2014) se indikátor vyvíjel se značnými výkyvy mezi 1,0 a 10,4 % s průměrem 4,6 %. Výše indikátoru byla ovlivněna zejména vyšším přílivem investic do základního kapitálu. V mezinárodním srovnání nejsou mezi jednotlivými zeměmi OECD příliš velké rozdíly. Česká republika patří k průměrným zemím.

Tabulka I. Souhrnné hodnocení indikátorů

	Název indikátoru	Hodnocení trendu (dosažení cíle)			Mezinárodní srovnání ²
		Za celé období ³	Poslední tři roky	Poslední meziroční změna	
Prioritní osa I: populace, člověk a zdraví					
a	Naděje dožití a naděje dožití ve zdraví	+	+	+	-
b	Standardizovaná míra úmrtnosti	+	+	+/-	+/-
c	Expozice obyvatel prašnému aerosolu	-	-	-	-

2

□ V případě indikátorů v Prioritní ose III jsou v této kolonce hodnoceny regionální disparity. Nízké disparity jsou hodnoceny pozitivně, vysoké disparity negativně.

3

□ Hodnocení je prováděno nejčastěji pro období 1995–2014, v řadě případů je však časová řada delší nebo kratší.

d	Materiálová a uhlíková stopa domácností	+	+	+	n. a.
e	Zadlužení domácností	-	+/-	+	+
f	Míra zaměstnanosti starších pracovníků	+	+	+	+/-
g	Index stáří Index závislosti	+/- +/-	+/- +/-	+/- +/-	+/- +/-
Prioritní osa II: Ekonomika a inovace					
a	HDP na osobu	+	+	+	+/-
b	Produktivita práce	+	+/-	+/-	-
c	Obecná míra nezaměstnanosti	+	+	+	+
d	Přepravní náročnost v dopravě	+	+/-	+/-	+/-
e	Energetická náročnost HDP	+	+	+	-
f	Spotřeba primárních energetických zdrojů	+/-	+	+	+/-
g	Podíl energie z obnovitelných zdrojů	+	+	+	-
h	Materiálová spotřeba	+	+	+	-
i	Odběry povrchových a podzemních vod podle sektorů	+	+	+/-	+
j	Nakládání s odpady podle hlavních způsobů nakládání	+	+/-	+/-	+
k	Nejvyšší dosažené vzdělání	+	+	+	+/-
l	Výdaje na výzkum a vývoj	+	+	+	+/-
m	Přístup k internetu	+	+	+	+/-
Prioritní osa III: Rozvoj území					
a	HDP na osobu v krajích	+	+	+	+/-
b	Obecná míra nezaměstnanosti v krajích	+	+	+	+/-
c	Výdaje na výzkum a vývoj a počty zaměstnanců ve výzkumu a vývoji v krajích	+/-	+/-	+/-	n. a.

d	Municipality zapojené do realizace metody Místní Agenda 21	+	+	+/-	n. a.
e	Migrační saldo venkovských obcí	+/-	+	+/-	n. a.
f	Celková výše příjmů na 1 obyvatele v krajích	+	+	+	n. a.
	Dluhová služba v krajích	-	+	+/-	n. a.
g	Přeprava cestujících veřejnou silniční a železniční dopravou v krajích	-	-	+/-	+/-
h	Přístup k internetu v krajích	+	+	+	n. a.
i	Počet hostů v hromadných ubytovacích zařízeních v krajích	+	+	+	n. a.
j	Výdaje na kulturu v krajích	+	+	+	+/-
k	Pokrytí území ČR schválenou územně plánovací dokumentací obcí	+	+	+	n. a.
l	Spokojenost s místním společenstvím	+	+	+	n. a.
Prioritní osa IV: Krajina, ekosystémy a biodiverzita					
a	Ekologická stopa	-	-	-	-
b	Indikátor změn území a ekosystémů	-	n. a.	n. a.	-
c	Index běžných druhů volně žijících ptáků	-	-	-	-
d	Výdaje na ochranu životního prostředí	+	+/-	+	+/-
	Veřejné výdaje na ochranu životního prostředí	+	+/-	+	+/-
e	Spotřeba základních živin v minerálních hnojivech	+	+/-	+/-	-
f	Podíl ekologického zemědělství	+	+/-	+	+
g	Defoliace	-	+/-	+/-	-
h	Intenzita těžby dřeva	+	+	+	+
Prioritní osa V: Stabilní a bezpečná společnost					
a	Index vnímání korupce	+/-	+	+/-	+/-

b	Účast ve volbách	+/-	+/-	-	+/-
c	Populace žijící pod hranicí chudoby před sociálními transfery a po nich	+	+	+	+
d	Deficit vládního sektoru Dluh vládního sektoru	+/- -	+/- -	- +	+/- +/-
e	Průměrná délka soudního řízení	+/-	-	+	+/-
f	Celková zahraniční rozvojová spolupráce	+/-	+	+	+/-
g	Emise skleníkových plynů na obyvatele Emise skleníkových plynů na jednotku HDP	+ +	+ +	+/- +/-	- -
h	Přímé zahraniční investice	+/-	+	+	+/-

Vysvětlivky:

- + pozitivní trend (přiblížení se k cíli); hodnoty na úrovni předních států
 - +/- kolísavé hodnoty nebo hodnoty stabilní, ale bez vývoje směrem k cíli; hodnoty na průměrné úrovni srovnávaných států
 - negativní trend (vzdalování se od cíle); hodnoty blízké posledním státům
- n. a. data pro hodnocení nejsou k dispozici

Autoři kapitoly: prof. RNDr. Bedřich Moldan, CSc., (Univerzita Karlova v Praze, Centrum pro otázky životního prostředí) a autoři jednotlivých indikátorových kapitol

Prioritní osa I: Populace, člověk a zdraví

I.A NADĚJE DOŽITÍ A NADĚJE DOŽITÍ VE ZDRAVÍ

1. Význam a souvislosti indikátoru

Naděje dožití je jedním z ukazatelů úmrtnosti, který vypovídá o zdravotním stavu populace a v širších souvislostech je používán jako ukazatel vyspělosti či socio-kulturního stupně vývoje společnosti. Naděje dožití ve zdraví je indikátor, který se snaží zachytit kvalitativní stránku prodloužení lidského života a zodpovědět otázku, zda jsou roky prodlouženého života prožity ve zdraví a zda dochází k naplnění tzv. úspěšného stárnutí, které předpokládá odvrácení nesoběstačnosti a zachování odpovídající úrovně kognitivních a fyzických funkcí.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Ukazatel naděje dožití vychází z úmrtnostních tabulek, charakterizujících pomocí specifických funkcí řád vymírání populace. Dá se interpretovat jako průměrný počet let, který připadá na jednotlivce v určitém věku k prožití v případě zachování stávajících úmrtnostních poměrů. Naděje dožití se dá vyjádřit pro jakýkoliv věk. Vzhledem k významným rozdílům v naději dožití mezi muži a ženami je ukazatel hodnocen zvlášť pro každé pohlaví. Data pro hodnocení indikátoru byla získána z veřejně dostupných databází Human Mortality Database, dostupné z <http://www.mortality.org>, a EHLEIS: European Health & Life Expectancy Information System, dostupné z <http://www.ehemu.eu>.

Naděje dožití ve zdraví je ukazatelem, který kombinováním informací o úmrtnosti a zdravotním stavu jednoduchou formou popisuje zdraví populace. Ukazatel vyjadřuje počet let, který v průměru zbývá osobě v určitém věku k prožití ve zdraví, popř. v různých úrovních zdravotního postižení. Pro hodnocení indikátoru bylo použito rozdělení podle disability, konkrétně naděje dožití bez omezení běžných činností (délka života ve zdraví), naděje dožití s mírným a vážným omezením běžných činností. Data pro hodnocení indikátoru byla získána z veřejně dostupné databáze EHLEIS: European Health & Life Expectancy Information System (<http://www.ehemu.eu>). V Česku jsou data o zdravotním stavu každoročně zjišťována v šetření SILC, které probíhá až od roku 2005; vzhledem k tomu není možné sledovat vývoj ukazatele v posledních dvaceti letech.

Srovnatelnost indikátorů není závislá na velikosti populace a její věkové struktuře, indikátory jsou dobře srovnatelné jak mezi populacemi, tak z hlediska vývoje/času.

3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

V posledních více než dvaceti letech (od roku 1990) dochází k nepřetržitému růstu hodnot naděje dožití v ČR; u mužů vzrostla naděje dožití při narození o 7,8 roku a u žen o 5,7 roku a dosáhla tak v roce 2013 hodnot 75,2 roku, resp. 81,1 roku (graf I.A.1). To řadí Česko k zemím s nejrychlejším poklesem intenzity úmrtnosti. Samozřejmě část tohoto zlepšení měla kompenzační charakter nahromaděného potenciálu v období 1960–1990, kdy naděje dožití u české populace stagnovala, stejně tak jako u většiny

populací střední a východní Evropy. K růstu naděje dožití při narození mezi lety 1990 a 2013 přispěl zejména pokles úmrtnosti na nemoci oběhové soustavy (u obou pohlaví téměř 50 %) ve středním a vyšším věku.

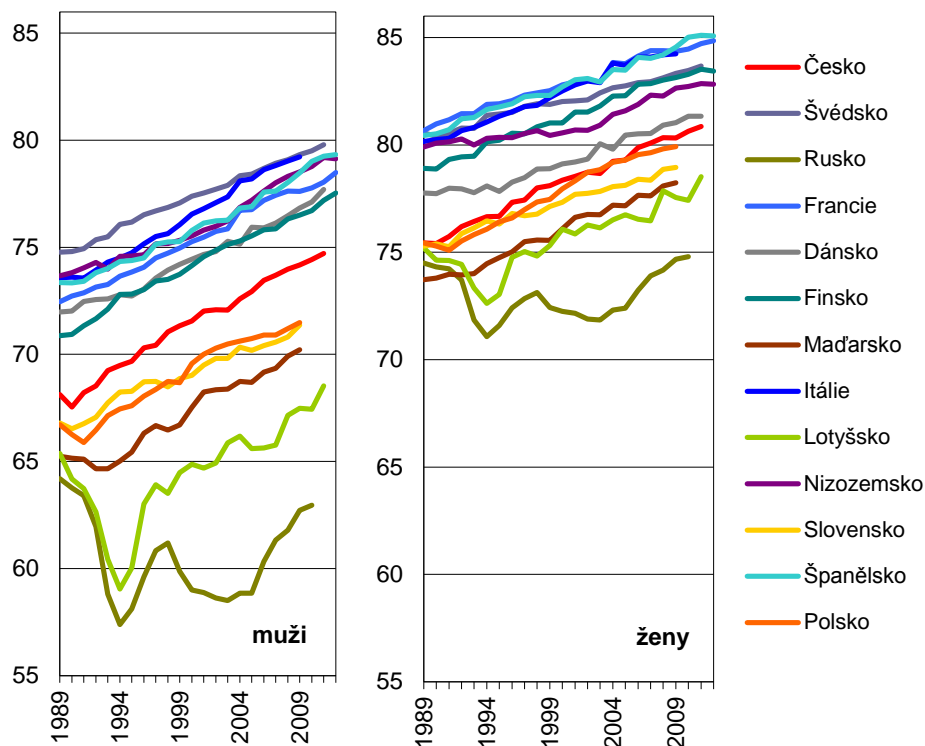
Naděje dožití ve věku 65 let v roce 2013 byla 15,7 roku pro muže a 19,3 roku pro ženy. Délka života ve zdraví ve věku 65 let vzrostla od roku 2005 z 6,5 roku na 8,5 roku u mužů a představuje 54 % zbývajících života a z 6,9 roku na 8,9 roku u žen, u kterých představuje 46 %. Vzhledem k celkově nižší naději dožití ve věku 65 let u mužů a zhruba stejné době prožité ve zdraví stráví ženy větší podíl života v horším zdravotním stavu než muži. U obou pohlaví nedošlo pouze k růstu délky života ve zdraví, ale i podílu let prožitých ve zdraví. Prodlužování průměrné délky lidského života je tak provázáno kompresí morbidit.

b) Mezinárodní srovnání

Přes výrazné zlepšení úmrtnostních poměrů a zdravotního stavu české populace naděje dožití při narození stále nedosahuje hodnot průměru EU27 (77,5 roku pro muže a 83,1 roku pro ženy, rok 2012). V roce 2013 se naděje dožití při narození v EU27 pohybovala od 68,5 v Litvě po 80,3 roku v Itálii u mužů a od 78,6 roku v Bulharsku po 86,1 roku ve Španělsku u žen. Rozdíl mezi zeměmi s nejnižší a nejvyšší hodnotou naděje dožití byl necelých 12 let v případě mužů a 8 let v případě žen.

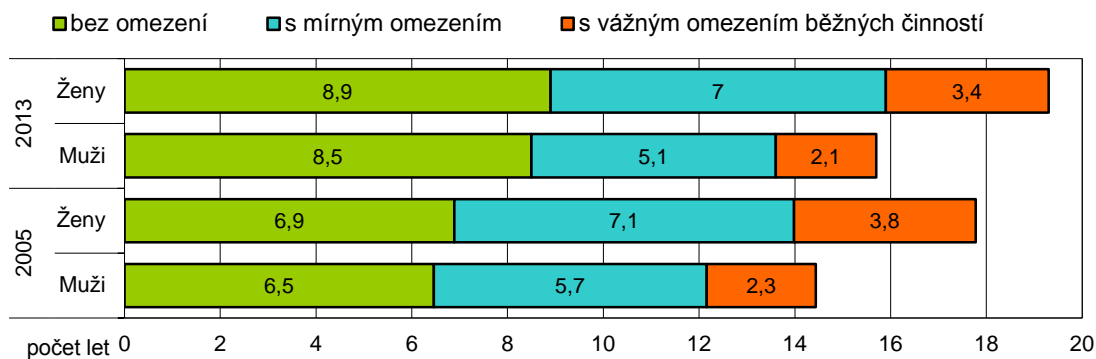
Délka života ve zdraví ve věku 65 let se v EU v roce 2013 pohybovala kolem 8,5 roku u mužů i u žen. Nejvyšší naděje dožití ve zdraví ve věku 65 let pro muže i ženy v roce 2013 byla ve Švédsku (12,9, resp. 13,8 roku), kde představovala 69 % zbývajících života u mužů a 65 % u žen. Na druhou stranu nejnižší hodnoty vykazovalo Lotyšsko v případě mužů a Slovensko v případě žen (4 roky pro muže, 3,7 roku pro ženy) a nejkratší délka života ve zdraví představovala pouze 28 %, resp. 20 % zbývajících života. V případě délky života ve zdraví dosahují hodnoty pro českou populaci průměru EU27.

Graf I.A.1: Naděje dožití při narození, mezinárodní srovnání, 1989–2012

Zdroj: Human Mortality Database

Graf I.A.2: Naděje dožití ve věku 65 let a průměrný počet let podle úrovně omezení běžných činností, ČR, 2005 a 2013

Zdroj: EHLEIS

Autor kapitoly: Mgr. Michala Lustigová (Státní zdravotní ústav)

I.B STANDARDIZOVANÁ MÍRA ÚMRTNOSTI

1. Význam a souvislosti indikátoru

Úmrtnost podle příčin smrti odráží epidemiologickou situaci v populaci, danou jak vyspělostí regionu a úrovní zdravotní péče, tak životním stylem dané populace. Indikátor poukazuje na rozšíření nemocí v populaci a jejich závažnost. Neodráží však výskyt nemocí, které bezprostředně nevedou k smrti, jako jsou např. duševní nemoci či onemocnění páteře a kloubů, které ale výrazně snižují kvalitu života.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Standardizovaná míra úmrtnosti (dále SDR z anglického *standardized death rate*) je ukazatelem intenzity/úrovně úmrtnosti v populaci. Výpočet je prováděn metodou přímé standardizace, kdy věkově specifické míry úmrtnosti reálné populace jsou aplikovány na populaci standardní, tzv. „evropský standard“ (modelová populace stanovená WHO). Tato metoda eliminuje vliv věkové struktury a umožňuje srovnatelnost jak mezi populacemi, tak při sledování vývojových trendů v rámci jedné populace. Standardizovaná míra úmrtnosti je nejčastěji uváděna na 100 000 obyvatel a může být počítána jak pro všechna úmrtí najednou, tzv. celková míra úmrtnosti, tak pro jednotlivé příčiny smrti. Celková míra úmrtnosti je pak součtem jednotlivých měr úmrtnosti podle příčin smrti.

Data k hodnocení indikátoru byla získána z veřejně dostupné databáze WHO HFA-DB (European Health for All Database).

3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

V posledních více než dvaceti letech došlo k výraznému zlepšení úmrtnostních poměrů v české populaci. Z hlediska příčin úmrtí lze nejvýraznější pokles pozorovat u intenzity kardiovaskulární úmrtnosti (KVO). Úroveň KVO úmrtnosti se od roku 1990 snížila o 52 % u mužů a o 49 % u žen. Standardizovaná míra úmrtnosti v důsledku KVO dosáhla v roce 2012 hodnot 403 zemřelých na 100 000 mužů a 264 zemřelých na 100 000 žen. V posledních letech je však pokles míry úmrtnosti na KVO dán především dalším snižováním úmrtnosti na cévní onemocnění mozku, u ischemické choroby srdeční dochází k pozastavení pozitivního trendu, a to jak u mužů, tak u žen, blíže graf I.B.1.

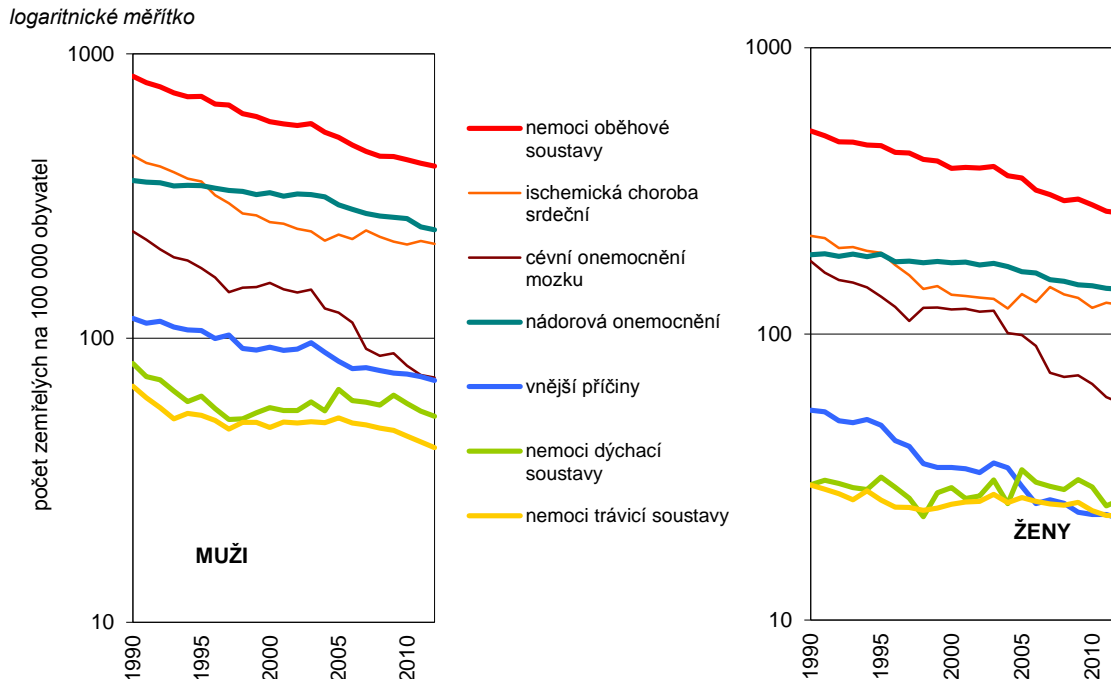
Výrazný pokles úmrtnosti (SDR) lze dále pozorovat u úmrtnosti na vnější příčiny, intenzita úmrtnosti v tomto případě klesla ve sledovaném období 1990–2012 o 40 % u mužů a 58 % u žen.

Závažný zdravotní problém v české populaci představují také nádorová onemocnění, která jsou druhou nejčastější příčinou úmrtí. Přestože stále přibývá nově diagnostikovaných nádorových onemocnění a standardizovaná míra incidence (počet nově vzniklých onemocnění na 100 000 obyvatel) neustále roste, není tento trend provázen rostoucí mírou úmrtnosti na nádorová onemocnění. I když v posledních dvaceti letech klesla intenzita úmrtnosti (SDR) na nádorová onemocnění o 33 % u mužů a 24 % u žen, představuje jednu z nejvyšších v Evropě.

b) Mezinárodní srovnání

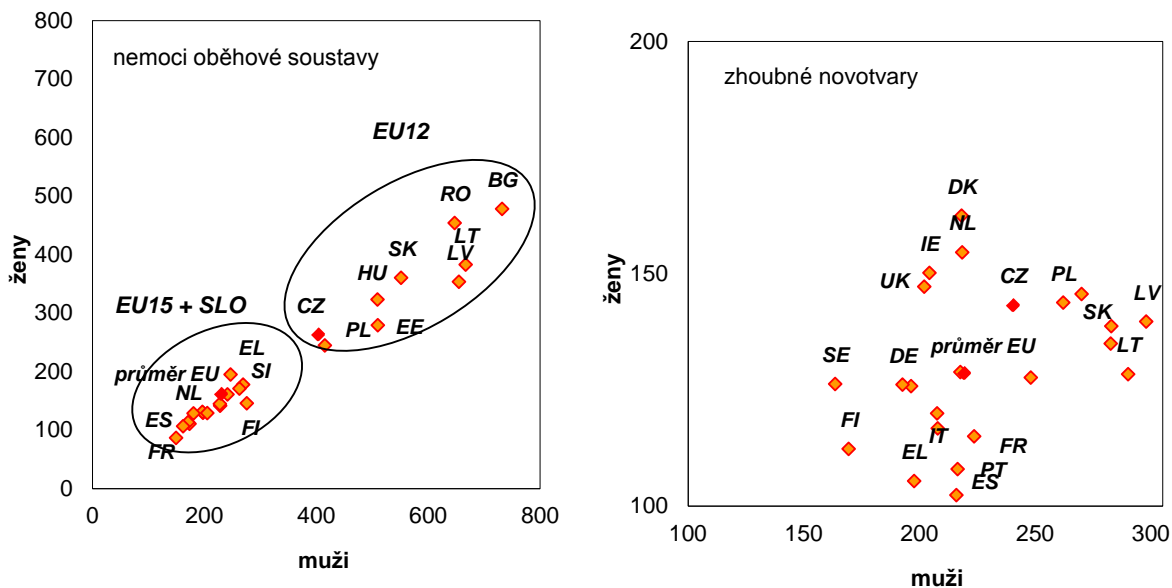
Nemoci oběhové soustavy jsou hlavní příčinou úmrtí ve většině zemí EU a v tomto regionu představují zhruba 40 % úmrtí. Přesto existují výrazné rozdíly v intenzitě úmrtnosti na tato onemocnění, především mezi „západní“ a „východní“ Evropou. Zatímco v „západní“ Evropě se daří u KVO redukovat nemocnost a úmrtnost od počátku 70. let, v některých populacích „východní“ Evropy dochází k poklesu až v průběhu 90. let. Přes výrazný pokles KVO úmrtnosti v ČR, připisovaný jak zlepšení zdravotní péče, tak změnám životního stylu, existuje stále výrazný potenciál k pozitivní změně kardiovaskulární situace. Hodnoty SDR v důsledku kardiovaskulárních onemocnění v Česku zdaleka nedosahují hodnot průměru EU. Zhoubné novotvary jsou druhou nejčastější příčinou úmrtí v EU – představují zhruba 25 % všech úmrtí. Úmrtnost na tato onemocnění (SDR) byla v letech 2010–2012 nejvyšší ve střední a východní Evropě, včetně Česka, a v Dánsku (graf I.B.2).

Graf I.B.1: Standardizovaná míra úmrtnosti na vybrané příčiny úmrtí, ČR, 1990–2012

Zdroj: WHO – Health for All Database

Graf I.B.2: Standardizovaná míra úmrtnosti na nemoci oběhové soustavy a na zhoubné novotvary na 100 000 obyvatel, mezinárodní srovnání, 2010–2012

Poznámka: EU15 – členské státy EU do roku 2004, EU12 – nové členské státy EU, bez Malty a Kypru, BG – Bulharsko, CZ – Česko, DE – Německo, DK – Dánsko, EE – Estonsko, EL – Řecko, ES – Španělsko, FI – Finsko, FR – Francie, HU – Maďarsko, IE – Irsko, IT – Itálie, LV – Lotyšsko, LT – Litva, NL – Nizozemsko, PL – Polsko, PT – Portugalsko, RO – Rumunsko, SE – Švédsko, SI – Slovinsko, SK – Slovensko, UK – Spojené království.

Zdroj: WHO – Health for All Database

Autor kapitoly: Mgr. Michala Lustigová (Státní zdravotní ústav)

I.C EXPOZICE OBYVATEL PRAŠNÉMU AEROSOLU

1. Význam a souvislosti indikátoru

Znečištění ovzduší suspendovanými částicemi (prašným aerosolem) patří v současné době mezi nejzávažnější problémy životního prostředí. Částice negativně ovlivňují lidské zdraví, a to již při nízkých koncentracích. Jejich vlivu je každoročně vystavena nezanedbatelná část české populace. I přes pokračující pokles emisí znečištění ovzduší suspendovanými částicemi od roku 2000 neklesá. Kolísání koncentrací částic je výsledkem zejména meteorologických a rozptylových podmínek.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Indikátor podává informaci o expozici obyvatel ČR nadlimitním koncentracím suspendovaných částic hrubé frakce PM_{10} v posledních 12 letech. Pro koncentrace PM_{10} je stanoven imisní limit podle zákona č. 201/2012 Sb., o ochraně ovzduší. Pro průměrnou 24hodinovou koncentraci PM_{10} , vzhledem ke které je expozice populace hodnocena, je stanoven imisní limit $50 \mu\text{g}\cdot\text{m}^{-3}$ (povolený počet překročení je 35krát za kalendářní rok).

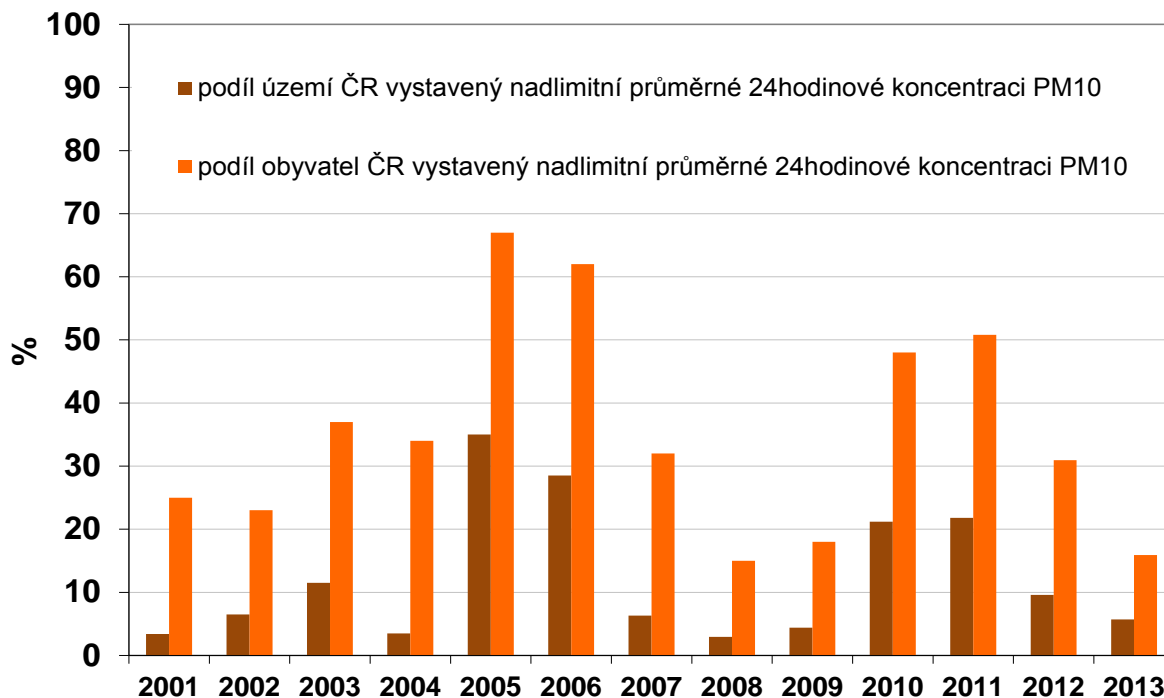
Hodnocení je založeno na datech Českého hydrometeorologického ústavu (ČHMÚ) a na datech Evropského tematického centra pro znečištění ovzduší a mitigaci klimatických změn (ETC/ACM, European Topic Centre on Air Pollution and Climate Change Mitigation).

3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

Znečištění ovzduší pevnými částicemi (prašným aerosolem) patří v současné době mezi nejzávažnější problémy životního prostředí s úzkým vztahem k míře nemocnosti i úmrtnosti. Sledují se suspendované částice frakce PM_{10} (frakce aerosolu s průměrem do 10 mikrometrů), a nově i další sub-frakce $PM_{2,5}$ a PM_1 , které rovněž pronikají hluboko do plicních sklípků a membránami procházejí do krevního řečiště. Vzhledem k vysokým obsahům karcinogenních polycyklických aromatických uhlovodíků (PAU) a dalších zdravotně rizikových látek představují pro lidské zdraví značné riziko, a to již při nízkých koncentracích pro PAU větších než 1 nanogram na m^3 vzduchu. Nepříznivému vlivu částic je každoročně vystavena většina české populace. V roce 2008 bylo nadlimitním koncentracím prašného aerosolu PM_{10} vystaveno 15 % obyvatel a v roce 2011 více než 50 % občanů. Je však zřejmé, že podíl obyvatel vystavených rizikovému aerosolu je vyšší, a to kvůli zhoršení kvality ovzduší v dýchací zóně člověka v obcích a městech, které je důsledkem vytápění uhlím nebo dřevem domácnostmi a malospotřebiteli. Ve velkých městech převažují emise PM i PAU z dieselových a benzinových motorů nad emisemi z domácích topenišť. V mezinárodním srovnání se Česká republika stále řadí k evropským státům s relativně vysokou úrovní znečištění ovzduší tímto zdravotně rizikovým aerosolem.

Graf I.C.1: Podíl obyvatel a území vystavených nadlimitní průměrné 24hodinové koncentraci suspendovaných částic PM₁₀, ČR, 2001–2013

Zdroj: Český hydrometeorologický ústav

Úroveň neuspokojivého znečištění ovzduší PM₁₀ vykazuje v posledních letech kolísavý trend. Nadlimitních koncentrací je dosahováno zejména v oblastech zatížených dopravou, lokálními topeništi na uhlí a průmyslovou činností, tedy v oblastech s vysokou hustotou zalidnění. Expozice obyvatel je ve skutečnosti mnohem větší než ukazuje graf I.C.1, který je zaměřen regionálně bez detailního pohledu do sídel, kdy je zachyceno jen zhruba území ČR na základě řídké sítě měřících stanic, jako území s překročením imisního limitu. Jak dokládají některé studie nebo měření, zvýšené až nadlimitní koncentrace PM₁₀ se vyskytují téměř v každých i v malých sídlech. Důvodem tamější zhoršené kvality ovzduší jsou emise plynoucí z domácích topenišť a topenišť malospotřebitelů vytápěných tuhými palivy (uhlím nebo dřevem), ve kterých je často též nezákonně spalován domácí odpad, plasty a další nevhodné materiály. Takové emise obsahující zdravotně rizikové, karcinogenní a mutagenní polycyklické aromatické uhlovodíky (PAU) a řadu dalších toxických látek, jako jsou dioxiny, toxické kovy nebo i fosgen.

V hodnoceném období bylo dle regionální sítě ČHMU nadlimitním koncentracím PM₁₀ vystaveno od 15 % (v roce 2008) až 67 % (v roce 2005) obyvatel. Situaci v roce 2008 je možné vysvětlit menším výskytem inverzí a příznivějšími rozptylovými podmínkami. Podíl obyvatel vystavených nadlimitním koncentracím PM₁₀ ovšem začal po roce 2008 znovu narůstat a v roce 2011 dosáhl alarmující hodnoty více než 50 %. V dalších letech následoval pokles, a v roce 2013 bylo zaznamenáno 15,9 % populace vystavené nadlimitním koncentracím PM₁₀ za celé hodnocené období.

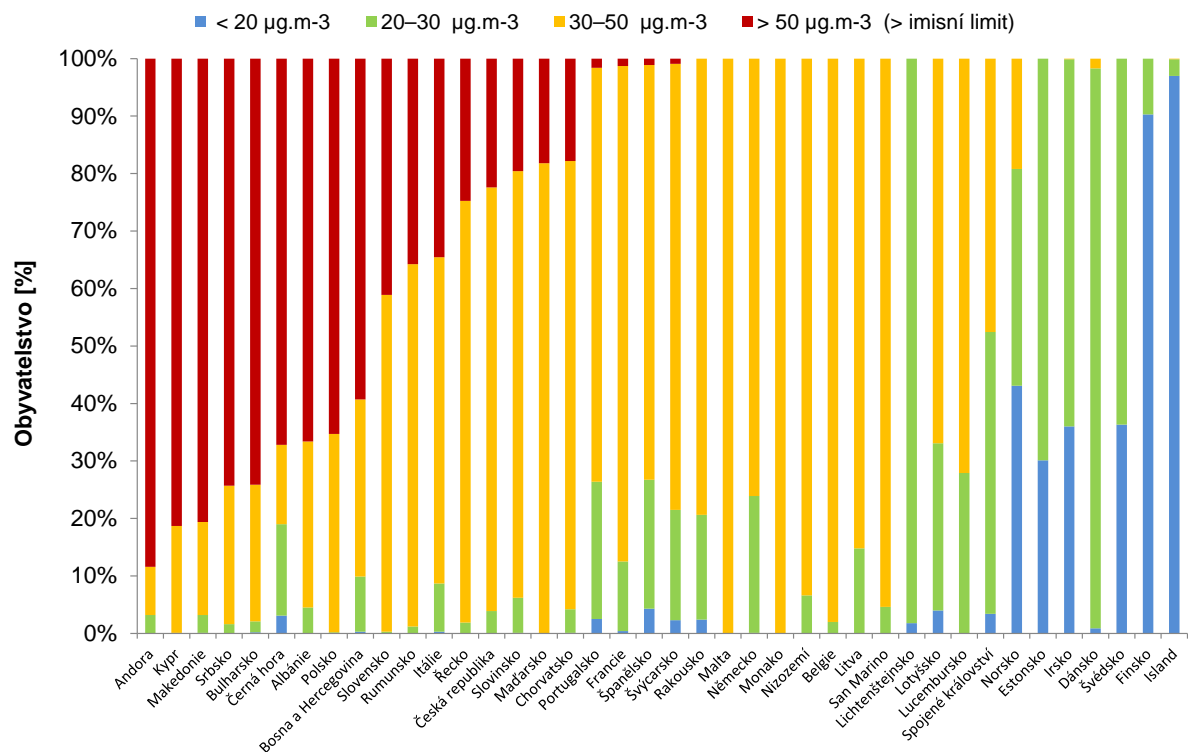
Nejz rozsáhlejší a nejvíce zatíženou souvislou oblastí v roce 2013 byla evidována, stejně jako v předešlých letech, aglomerace Ostrava/Karviná/Frýdek-Místek, ve které byl imisní limit 24hodinové koncentrace PM₁₀ překročen na většině stanic. Denní imisní limit PM₁₀ byl však v roce 2013 překročen ve všech zónách a aglomeracích alespoň v jedné

lokality, s výjimkou zóny Jihovýchod. Kromě této souvislé oblasti jsou však obdobně zatížena velká sídla z dopravy a veškeré obce z lokálních topenišť na tuhá paliva.

b) Mezinárodní srovnání

Na základě vyhodnocení dat z roku 2012 lze konstatovat, že mezi státy s největším podílem obyvatel vystavených nadlimitním koncentracím PM₁₀ patří státy jižní, východní a střední Evropy. ČR se stále řadí ke státům, kde je značná část populace nadlimitním koncentracím exponována. Naopak státy severní a západní Evropy patří k oblastem s nižším zatížením znečištěním ovzduší částicemi PM₁₀ (graf I.C.2). Odhaduje se, že v roce 2012 žilo celkem 16 % obyvatel Evropy na území, kde byl překročen denní imisní limit pro částice PM₁₀. To je o 0,7 % více než v roce 2011, stejně jako v roce 2009 a méně než v letech 2010 a 2005–2008 (Horálek et al., 2015).

Graf I.C.2: Rozdělení obyvatel podle koncentračních intervalů suspendovaných částic PM₁₀ (36. nejvyšší 24hod. koncentrace), mezinárodní srovnání, 2012

Zdroj: European Topic Centre on Air Pollution and Climate Change Mitigation (ETC/ACM)⁴

Autor kapitoly: Mgr. Lucie Kolářová (Český hydrometeorologický ústav) a RNDr. Jiří Bendl, CSc. (Úřad vlády ČR)

4

⁴ Horálek J., de Smet P., Kurfürst P., de Leeuw F., Benešová N., 2015. European air quality maps of PM and ozone for 2012 and their uncertainty. ETC/ACM Technical Paper 2014/4. Dostupné z: http://acm.eionet.europa.eu/reports/ETCACM_TP_2014_4_spatAQmaps_2012.

I.D MATERIÁLOVÁ A UHLÍKOVÁ STOPA DOMÁCNOSTÍ

1. Význam a souvislosti indikátoru

Domácnosti jsou považovány za jednoho z hlavních hybatelů spotřeby a výroby. Domácnosti spotřebovávají různé skupiny produktů – např. fosilní paliva, potraviny, textilní výrobky, dopravní prostředky apod. S produkcí biomasy, těžbou surovin a jejich zpracováním na tyto produkty je spojena významná zátěž životního prostředí, která souvisí s řadou klíčových environmentálních problémů (viz indikátor materiálová spotřeba). Jedním z těchto environmentálních problémů je globální změna klimatu, protože při výrobě produktů spotřebovávaných domácnostmi dochází k významným emisím skleníkových plynů. Indikátor srovnává materiály a emise skleníkových plynů spotřebované/uvolněné v důsledku spotřeby domácností s množstvím materiálů a emisí spojených s výrobou celé ekonomiky ČR.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Indikátor kvantifikuje, jaké množství biomasy bylo třeba vyprodukovat a jaké množství surovin bylo třeba vytěžit, aby se vyrobily produkty jdoucí na konečnou spotřebu domácností. Současně kvantifikuje množství emisí skleníkových plynů, které bylo při výrobě těchto produktů vypuštěno do ovzduší. Mimoto indikátor kvantifikuje biomasu, suroviny a emise skleníkových plynů spojené s výrobky, které se podílí na celkové konečné spotřebě ČR (součet konečné spotřeby domácností, vlády, tvorby hrubého fixního kapitálu, změn zásob a vývozu). Indikátor je vypočítáván na základě hybridního posuzování životního cyklu a kromě surovin a emisí skleníkových plynů vytěžených/uvolněných na území ČR zahrnuje také suroviny a emise spotřebované/uvolněné při výrobě dováženého zboží. V případě emisí skleníkových plynů vstupují do výpočtu údaje z národní inventarizace emisí skleníkových plynů, prováděné dle jednotné metodiky IPCC a reportované Českým hydrometeorologickým ústavem⁵, ke kterým se připočítávají emise spojené s výrobou dováženého zboží. Uhlíková stopa celkové konečné spotřeby je tedy vyšší než agregované emise skleníkových plynů dle národní inventury, která emise vtělené do dováženého zboží nezapočítává. Indikátor je vyjadřován v milionech tun, respektive v milionech tun CO₂ ekvivalentů. Zdrojem dat pro tento indikátor je Univerzita Karlova v Praze, Centrum pro otázky životního prostředí.

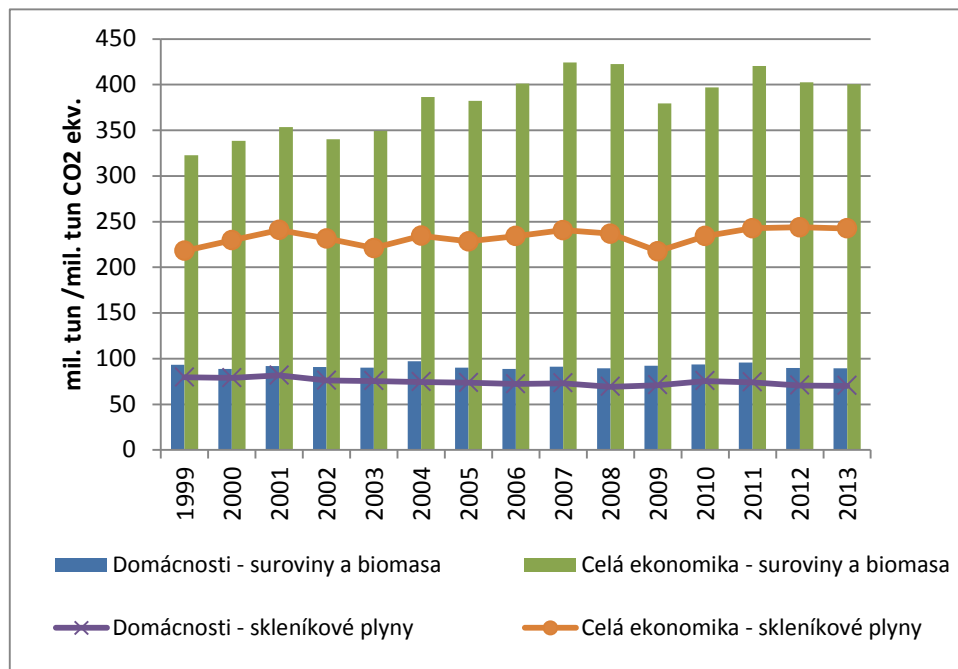
5

⁵ Tyto emise nezahrnují emise z přímé spotřeby fosilních paliv v domácnostech, které je obtížné rozpočítat mezi jednotlivé skupiny produktů, zobrazené v grafech I.D.2 a I.D.3. Trendy emisí skleníkových plynů, zobrazené v grafu I.D.1, by se při započtení těchto emisí změnilo pouze minimálně.

3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

Graf I.D.1: Materiálová a uhlíková stopa domácností a celkové konečné spotřeby, ČR, 1999–2013

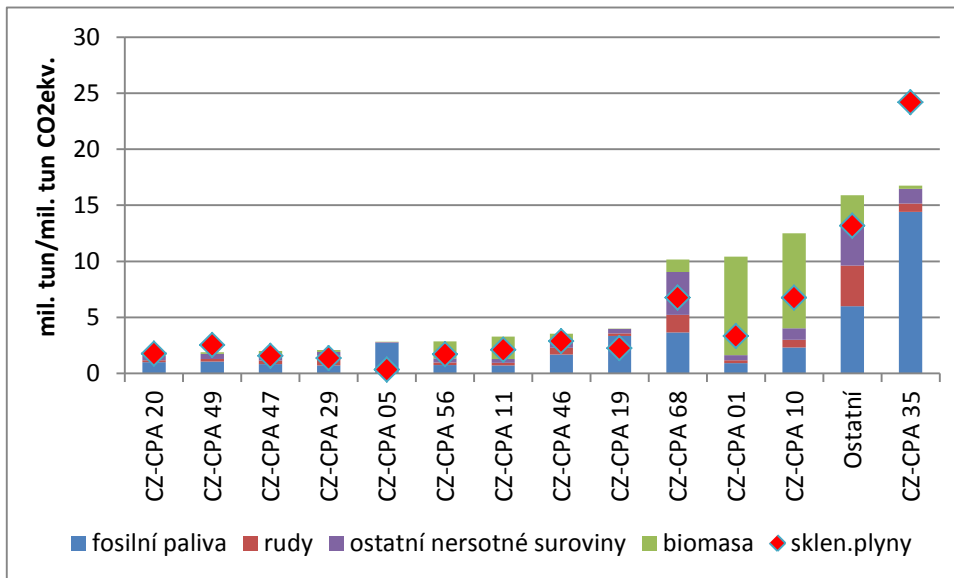

Poznámka: Data za rok 2013 jsou předběžná

Zdroj: Univerzita Karlova v Praze, Centrum pro otázky životního prostředí

Materiálová stopa celkové konečné spotřeby mezi roky 1999 a 2013 výrazně narostla (o cca 24 % z 323 mil. tun na 400 mil. tun), na tomto nárůstu se však nepodílela spotřeba domácností (graf I.D.1), která naopak klesla o cca 4 % z 93 mil. tun na 89 mil. tun. Růst materiálové stopy celkové konečné spotřeby je tak možné přičítat ostatním složkám konečné spotřeby, zejména produkci výrobků na vývoz. Uhlíková stopa spojená s celkovou konečnou spotřebou v letech 1999–2013 fluktovala (její průměrná hodnota činila 233 mil. tun), zatímco u uhlíkové stopy domácností došlo k poklesu o cca 12 % (ze 79 mil. tun na 70 mil. tun). Podíl domácností na celkové konečné spotřebě je u uhlíkové stopy vyšší než u materiálové stopy (29 % oproti 22 % v roce 2012). Snižování uhlíkové stopy domácností tedy výrazně sníží také celkovou hladinu emisí skleníkových plynů.

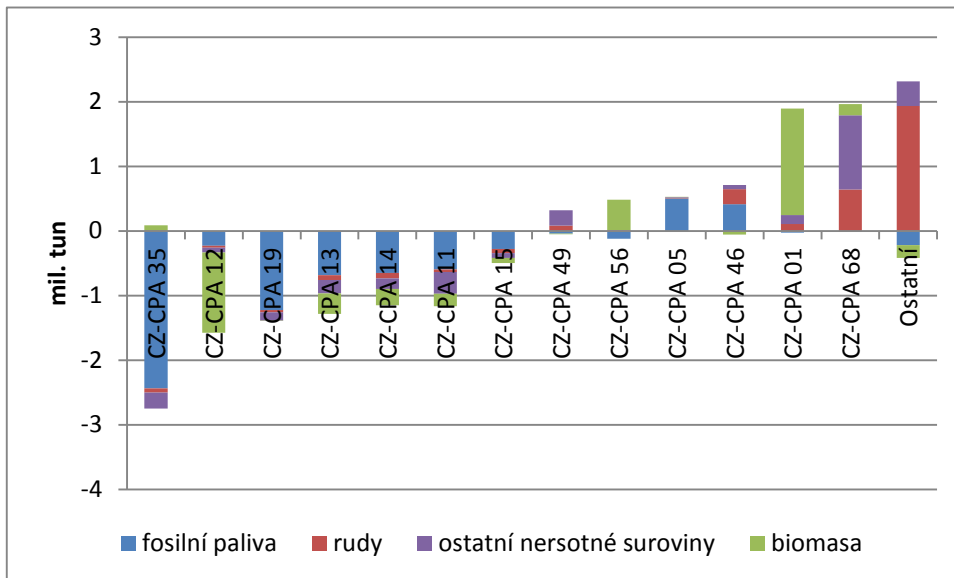
Graf I.D.2: Materiálová a uhlíková stopa domácností podle skupin produktů, ČR, 2012

Poznámka: CZ-CPA (klasifikace produktů) 01 – produkty zemědělství a myslivosti, CZ-CPA 05 – černé a hnědé uhlí a lignit, CZ-CPA 10 – potravinářské výrobky, CZ-CPA 11 – nápoje, CZ-CPA 19 – koks a rafinované ropné produkty, CZ-CPA 20 – chemické látky a chemické přípravky, CZ-CPA 29 – motorová vozidla, CZ-CPA 35 – elektrina a plyn, CZ-CPA 46 – velkoobchod, CZ-CPA 47 – maloobchod, CZ-CPA 49 – pozemní a potrubní doprava, CZ-CPA 56 – stravovací služby, CZ-CPA 68 – služby v oblasti nemovitostí
 Zdroj: Univerzita Karlova v Praze, Centrum pro otázky životního prostředí

Z produktů spotřebovávaných domácnostmi přispívají k materiálové a uhlíkové stopě nejvíce elektrina a plyn (tato kategorie s převahou vede u uhlíkové stopy), potravinářské výrobky, produkty zemědělství a myslivosti, služby v oblasti nemovitostí (které reprezentují nákup nemovitostí domácnostmi), koks a rafinované ropné produkty, velkoobchod, nápoje, stravovací služby, černé a hnědé uhlí a motorová vozidla (graf I.D.2). Jak je patrné z grafu I.D.3, zatímco u elektřiny a plynu, tabákových výrobků, koksu a rafinovaných ropných produktů, textilií, oděvů, nápojů a usní se dařilo mezi roky 1999 a 2011 materiálovou stopu snižovat, u služeb v oblasti nemovitostí, produktů zemědělství a myslivosti, velkoobchodu, uhlí, stravovacích služeb a pozemní a potrubní dopravy stále docházelo k nárůstu.

Graf I.D.3: Materiálová stopa domácností podle skupin produktů, ČR, rozdíl 2012 a 1999

Poznámka: CZ-CPA (klasifikace produktů) 01 – produkty zemědělství a myslivosti, CZ-CPA 05 – černé a hnědé uhlí a lignit, CZ-CPA 10 – potravinářské výrobky, CZ-CPA 11 – nápoje, CZ-CPA 12 – tabákové výrobky, CZ-CPA 13 – textilie, CZ-CPA 14 – oděvy, CZ-CPA 15 – usně a související výrobky, CZ-CPA 19 – koks a rafinované ropné produkty, CZ-CPA 35 – elektřina a plyn, CZ-CPA 46 – velkoobchod, CZ-CPA 49 – pozemní a potrubní doprava, CZ-CPA 56 – stravovací služby, CZ-CPA 68 – služby v oblasti nemovitostí
 Zdroj: Univerzita Karlova v Praze, Centrum pro otázky životního prostředí

b) Mezinárodní srovnání

Tento indikátor prozatím není standardně sestavován, což ztěžuje jeho mezinárodní srovnání. Podobné zahraniční studie (např. studie Eurostatu) však naznačují, že stejně jako v České republice i v ostatních evropských zemích nejvíce přispívají k materiálové a uhlíkové stopě domácností tři skupiny produktů/služeb: potraviny a nápoje, zajištění bydlení (včetně energetických potřeb) a zajištění dopravních potřeb (mobility).

Autor kapitoly: Mgr. Jan Kovanda, PhD. (Univerzita Karlova v Praze, Centrum pro otázky životního prostředí)

I.E ZADLUŽENOST DOMÁCNOSTÍ

1. Význam a souvislosti indikátoru

Zadluženost domácností souvisí s jejich finančním zdravím a udržitelností jejich finanční pozice. Je spjata s nakládáním s penězi. Domácnosti dělí své disponibilní příjmy na spotřebu a úspory, které investují do hmotných aktiv (domů, bytů, pozemků, cenností) a finančních produktů (různé typy úspor a finančních investic). Chybějící zdroje doplňují domácnosti půjčkami a v ČR jimi financují především pořízení vlastního bydlení. Rizikem vysokých dluhů je pád do „dluhové pasti“ (tj. ztráta schopnosti splácet samotný úvěr a posléze i úroky, ústící do dalšího zadlužování) a následné ohrožení chudobou. Vysoká míra zadluženosti je proto riskantní zejména při útlumu ekonomiky, kdy mzdy nerostou a přetrvává vysoká nezaměstnanost. Udržitelnost splácení dluhů může být ohrožena i růstem úrokových sazeb, který prodražuje zejména hypoteční úvěry, a propadem cen realit, kdy objem půjček není kryt hodnotou zastavených nemovitostí. To destabilizuje bankovní systém. Varovným signálem bývá rostoucí podíl problémových úvěrů (půjček po termínu splatnosti) na úhrnné zadluženosti domácností, zhoršování poměru celkových úvěrů k celkovým vkladům a enormní podíl dluhů domácností v poměru k HDP.

2. Definice indikátoru, zdroje dat

Zadluženost domácností je úhrnem jejich dluhů u bank a nebankovních institucí (tj. především leasingových společností a společností splátkového prodeje). Sestává z úvěrů na bydlení, půjček na spotřebu a ostatních úvěrů, do nichž patří např. úvěry na vzdělání, na nákup cenných papírů aj. Do sektoru domácností patří nejen obyvatelstvo, ale i živnosti, takže úhrnná zadluženost tohoto sektoru obsahuje i úvěry živnostníkům. Zdrojem dat je databáze ARAD ČNB, ČSÚ a Eurostat.

3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

Dluhy českých domácností rostly velmi rychle zejména v letech 2002–2007, s významnou převahou úvěrů na bydlení. Tento vývoj doprovázelo dlouhodobě velmi nízké úvěrování v cizích měnách, klesající podíl dluhů domácností živnostníků na celkové zadluženosti sektoru domácností a také relativně nízký podíl problémových úvěrů. Od roku 2010 už byly přírůstky zadluženosti jen dvojciferné, její meziroční tempo se snížilo až na +3,3 % v roce 2012. Poté se začalo tempo zadluženosti opět mírně zvyšovat až na +4,2 % v roce 2014 a +4,6 % koncem 1. čtvrtletí 2015.

Domácnosti-rezidenti⁶ dlužili bankám koncem roku 2014 v korunách a cizí měně 1 230,2 mld. Kč (v cizí měně však jen 1,2 mld. Kč). Domácnosti-živnosti měly vypůjčeno 35,1

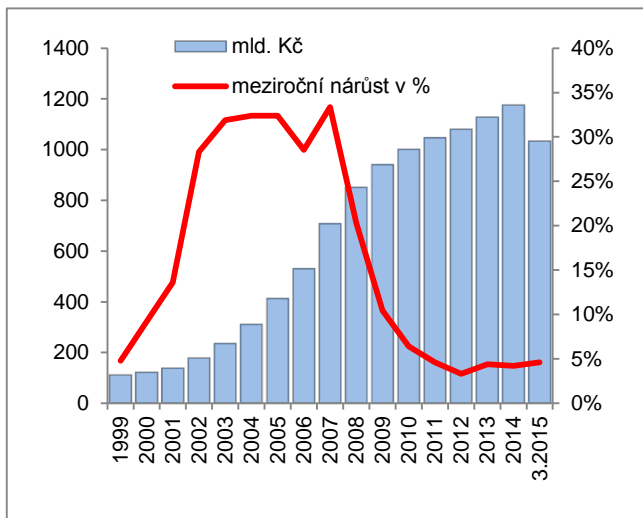
6

□ Včetně neziskových institucí sloužících domácnostem (NISD), jak uvádí u tohoto ukazatele úhrnná data ČNB a Eurostat.

mld. Kč, obyvatelstvo 1 141,3 mld. Kč⁷ (z toho v cizích měnách jen 1,9 mld. Kč). Výše dluhů v cizích měnách je zanedbatelná (v roce 2014 jen 1,7 promile celkových úvěrů obyvatelstvu), s nejvyšším podílem v době měnové krize v roce 1997 (9 %). Přetrvávající nízké úrokové sazby v ČR nezavádějí důvod, aby si lidé půjčovali v cizí měně.

Z pohledu úvěrujících bank je riziko korunové zadluženosti obyvatelstva mírněno již od roku 2002 vysokým – zhruba tříčtvrtinovým – podílem úvěrů na bydlení. V závěru roku 2014 tento podíl významně stoupl na 78,9 % z 73,9 % v roce 2012. Příčinou byly poklesy v úvěrech na spotřebu na všech korunových dluzích obyvatelstva u bank patrné v posledních letech. Koncem roku 2014 představovaly již jen 17 %, zatímco v závěru konjunktury české ekonomiky (2008) činily zhruba pětinu (20,9 %) a na konci předminulé dekády ještě tři pětiny (60,9 %) všech dluhů obyvatelstva u bank. Zbytek zadluženosti představují tzv. ostatní úvěry obyvatelstvu (46,2 mld. Kč, tj. 4,1 % celkové zadluženosti obyvatelstva). Úvěry poskytované společenstvím vlastníků bytových jednotek – sledované ČNB nově od roku 2010 – činily v závěru roku 2012 přes 51,8 mld. Kč, tj. 4,5 % celkových úvěrů obyvatelstvu).

Graf I.E.1: Zadluženost domácností v Kč a cizí měně (včetně živností a NISD), ČR, 1999–2015

Zdroj: Česká národní banka

Pro banky jsou úvěry poskytované na spotřebu extrémně výhodné, pro obyvatelstvo tedy velmi drahé. Jejich úrokové sazby jsou totiž dlouhodobě výrazně vyšší než u úvěrů na bydlení (u nových obchodů v průměru 13,1 % p. a. oproti 2,7 % p. a. koncem března 2015), přičemž tento rozdíl se v čase zvětšuje (např. ve stejném období roku 2011 činil uvedený poměr 14,6 % proti 5,1 %). Marže bank (jako rozdíl sazeb z úvěrů a vkladů) činily koncem 1. čtvrtletí 2015 v obchodech s domácnostmi 11,1 procentního bodu u úvěrů na spotřebu⁸, u úvěrů na bydlení pak klesly na 0,9 procentního bodu.⁹

7

□ Včetně úvěrů společenstvím vlastníků bytových jednotek (SVJ) sledovaných ve statistice od roku 2010.

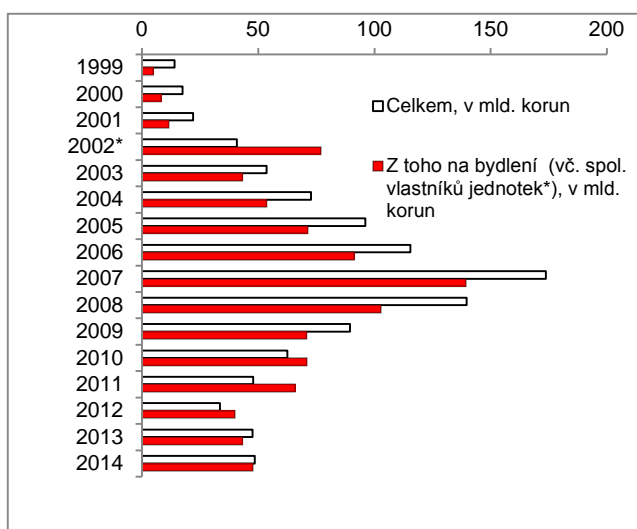
8

□ Jako rozdíl mezi sazbami úvěrů na spotřebu a vklady s dohodnutou splatností na jeden až dva roky.

9

□ Jako rozdíl mezi sazbami úvěrů na bydlení celkem a vklady s dohodnutou splatností celkem.

Graf I.E.2: Nové úvěry* obyvatelstvu celkem a na bydlení, ČR, 1999–2014

Poznámka: * Zde ve smyslu rozdílu stavů úvěrů

Zdroj: Česká národní banka

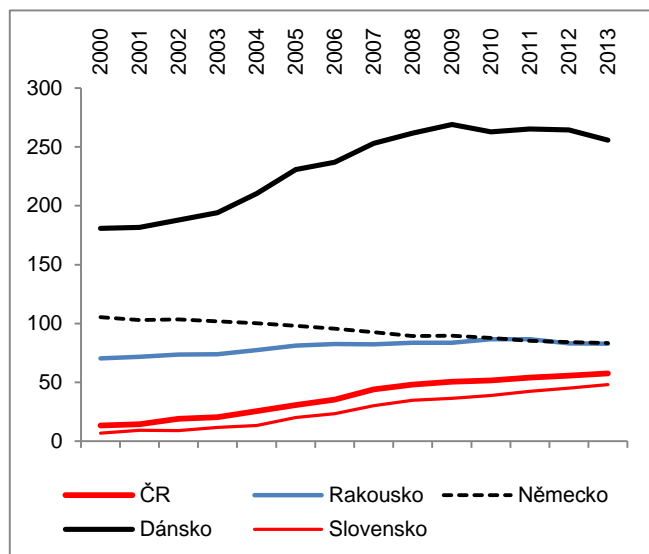
Půjčky nebankovních institucí českým domácnostem na spotřebu se po prudkém propadu v roce 2009 ustálily v období 2010–2014 na ročních stavech mezi 69,3 mld. (v roce 2011) a 65,8 mld. Kč (v roce 2013). Tato data tak nepotvrzují, že půjčky od společností splátkového prodeje a leasingových společností včetně finančního leasingu suplovaly půjčky od bank. Koncem roku 2014 půjčily nebankovní instituce českým domácnostem celkem 68,7 mld. Kč, koncem roku 2009 to bylo ještě 111,5 mld. Kč. Oficiální statistika však nemá informace o tom, jak se mohl za recese v letech 2012 a 2013 vyvíjet trh tzv. černých půjček.

Tempo růstu zadlužování českých domácností po výrazném oslabování v předchozím období (z +33,3 % meziročně v roce 2008 na +3,3 % v roce 2012) začalo nepatrně posilovat, jak plyne z výše uvedených dat. Přitom finanční pozice domácností se zlepšila díky vývoji jejich disponibilních příjmů (ty v roce 2014 stouply proti roku 2013 o 2,2 %, nejvíce za posledních pět let). Samotné mzdy a platy, zisky živnostníků a čisté příjmy z majetku byly proti roku 2013 vyšší o 2,7 %. Chování českých domácností však, pokud jde o zadlužování, zůstává racionální – stavy úvěrů na spotřebu jako nejdražších půjček byly od roku 2011 prakticky každý rok meziročně nižší, v roce 2014 o 1 %. Lidé tak tyto půjčky především spláceli. Zvyšování celkové zadluženosti tedy ovlivnily hlavně rostoucí úvěry na bydlení. Je však třeba mít na paměti, že tyto půjčky si berou spíše lidé výšepříjmoví, mladší a posuzovaní bankami jako klienti s vyšší bonitou. Rozhodně tedy nejde v poskytování půjček na bydlení o průřez populací, i když v prvních měsících roku 2015 rostly i úvěry od stavebních spořitelů, což indikuje, že nové bydlení či rekonstrukce využívají i lidé s nižší bonitou. Nicméně důvěra lidí v ekonomiku se podle konjunkturních průzkumů začala zvyšovat již ve druhé půli roku 2012 a koncem roku 2014 a v prvních měsících roku 2015 překonal indikátor spotřebitelské důvěry své nejvyšší úroveň z dob ekonomické konjunktury. O to pozitivněji lze hodnotit obezřetné chování českých domácností zvažujících zejména nové půjčky na spotřebu. Lidé však zřejmě naplňují své potřeby i z předchozích úspor – za roky 2012–2014 odkládali v průměru 251 mld. Kč ročně a jejich hrubé úspory tak rostly každoročně průměrně o 1,1 %.

b) Mezinárodní srovnání

Přes rychlé zadlužování českých domácností zůstává jeho míra ve srovnání s většinou evropských zemí relativně nízká. Růst dluhů domácností v ČR (včetně NISD) vedl ke zvýšení jejich poměru k příjmům (hrubému disponibilnímu důchodu domácností v daném roce), a to ze 14 % v roce 2000 na 57,7 % v roce 2013. To staví české domácnosti do pozice pátých nejméně zadlužených v zemích EU (po Lotyšsku, Maďarsku, Slovensku a Slovinsku). V předchozích třech letech však byla pozice ČR ještě lepší a v roce 2004 byly domácnosti v ČR druhé nejméně zadlužené v EU po Slovensku. Podíl zadluženosti sektoru domácností na nominálním HDP se v ČR za roky 2000–2014 zvýšil z 5,5 % na 31,6 %. Bylo to výrazně méně než např. v Dánsku či na Kypru (133 %, resp. 123 %), ale více než v Rumunsku nebo Litvě (19 %, resp. 22 %). ČR tak patří ke třetině zemí EU s nejnižším poměrem zadluženosti domácností k HDP (8. místo v roce 2013, v předchozích sedmi letech však zpravidla 6. místo). Údaj za evropská uskupení již přestal Eurostat uvádět.

Graf I.E.3: Míra hrubé zadluženosti domácností (stavy půjček / HDP, v %), mezinárodní srovnání, 2000–2013

Zdroj: Eurostat

Autor kapitoly: Ing. Drahomíra Dubská, CSc. (Český statistický úřad)

I.F MÍRA ZAMĚSTNANOSTI STARŠÍCH PRACOVNÍKŮ

1. Význam a souvislosti indikátoru

Na zasedáních Evropské rady v Lisabonu v roce 2000 a ve Stockholmu v roce 2001 byly stanoveny konkrétní cíle a priority pro dosažení míry zaměstnanosti v zemích EU do roku 2010. Jedním z cílů byla i míra zaměstnanosti starších osob (která se zaměřuje na tzv. celoživotní přístup k práci) ve věku 55–64 let, jež měla splňovat alespoň 50 %. Od roku 2011 vstoupila v platnost nová strategie Evropa 2020. I když nestanovuje žádné cíle pro tuto věkovou skupinu, Česká republika si v Národním programu reformem stanovila národní dílčí cíl míry zaměstnanosti starších pracovníků 55 %.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

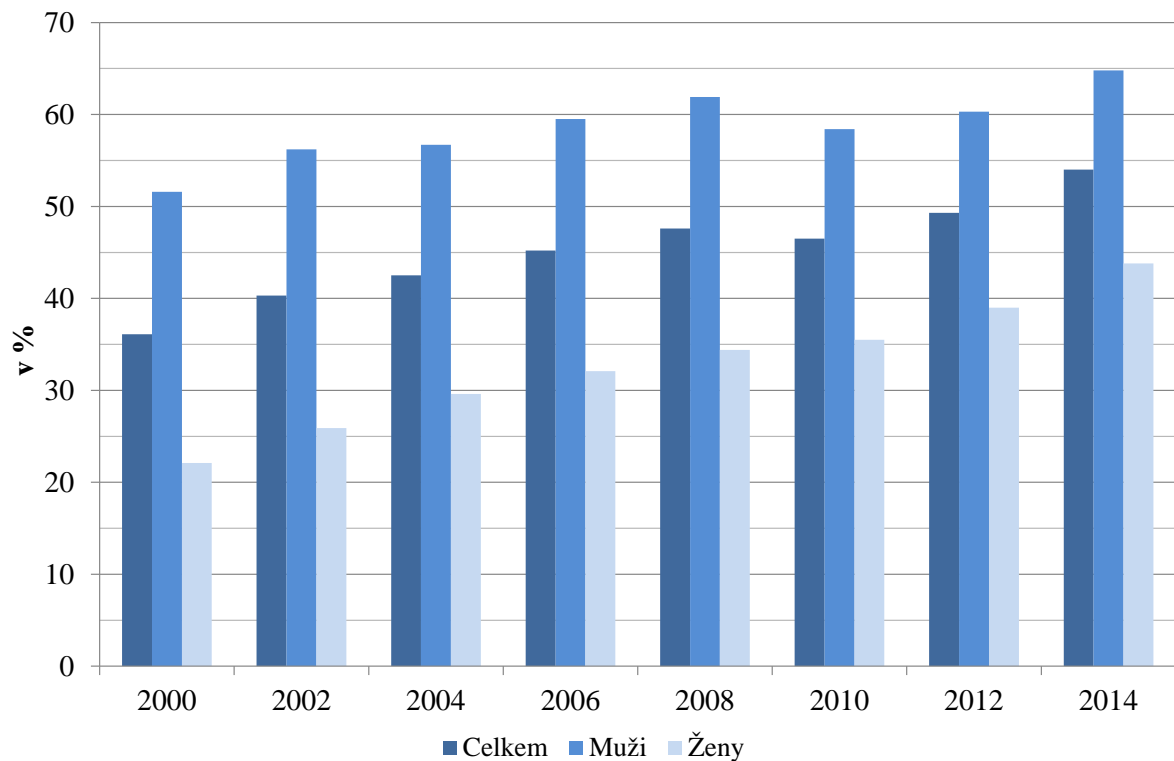
Míra zaměstnanosti starších pracovníků vyjadřuje podíl počtu zaměstnaných ve věkové skupině 55–64 let na počtu všech osob v této věkové skupině. Je vypočtena z údajů výběrového šetření pracovních sil (VŠPS). VŠPS je celorepublikové statistické šetření Českého statistického úřadu, které zjišťuje informace o obyvatelstvu a vychází z metodiky Eurostatu, čímž je zabezpečena mezinárodní srovnatelnost mezi zeměmi EU.

3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

Vývoj míry zaměstnanosti 55–64letých osob poznamenal období krize v letech 2008 a 2009. Růst míry zaměstnanosti v letech 2000–2008 (o 11,5 p. b.) zaznamenáváme jak u mužů (10,3 p. b.), tak u žen (12,3 p. b.). Zatímco zaměstnanost žen v roce 2010 dále rostla, mimo jiné také z důvodu prodlužování věkové hranice pro odchod do důchodu, které bylo u žen rychlejší než u mužů, u celkové zaměstnanosti sledujeme na konci dekády pokles v důsledku propadu zaměstnanosti mužů. Tento propad souvisel s poklesem zaměstnanosti v důsledku krize, který postihl především průmysl s převahou zaměstnanosti mužů. V roce 2014 se míra zaměstnanosti v dané věkové kategorii oproti roku 2012 zvýšila, a dokonce se o 6,4 p. b. dostala nad úroveň roku 2008.

Graf I.F.1: Míra zaměstnanosti mužů a žen ve věku 55–64 let, ČR, 2000–2014

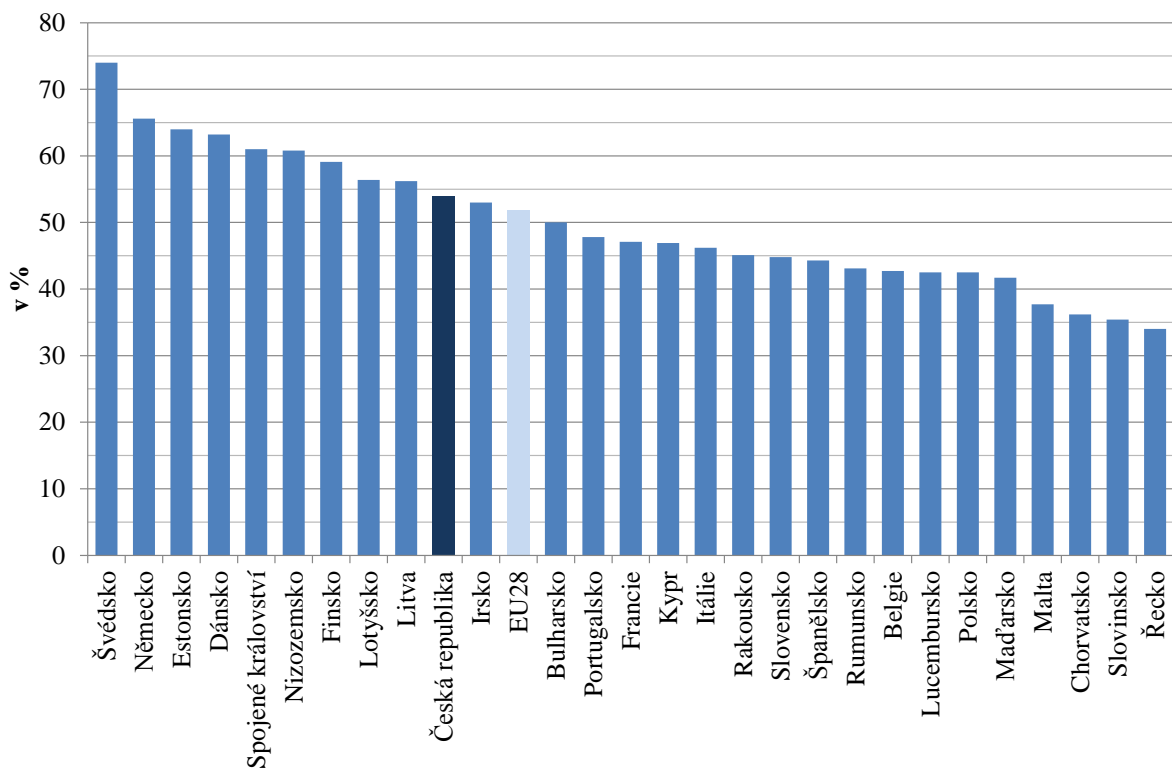

Zdroj: Český statistický úřad

b) Mezinárodní srovnání

V míře zaměstnanosti 55–64letých osob byla v roce 2014 diference mezi zeměmi EU poměrně velká. Ze sousedních států byla nejnižší míra zaměstnanosti osob ve věku 55–64 let v Polsku (42,5 %). Ještě nižší byla pak v Maďarsku, na Maltě, v Chorvatsku, Slovinsku a Řecku (pouze 34,0 %). Naopak 12 zemí překročilo požadovanou padesátiprocentní hranici, kterou stanovila Lisabonská strategie, respektive jí dosáhlo. Pokud jde o ČR, míra zaměstnanosti této desetileté věkové skupiny (54,0 %) se pohybovala mírně nad úrovní EU28 (51,8 %) a pro naplnění národního dílčího cíle jí v roce 2014 chyběl pouze jeden procentní bod.

Graf I.F.2: Míra zaměstnanosti 55–64letých, mezinárodní srovnání (země EU), 2014

Zdroj: Eurostat

Autor kapitoly: Ing. Lukáš Savko (Český statistický úřad)

I.G INDEX STÁŘÍ A INDEX ZÁVISLOSTI

1. Význam a souvislosti indikátorů

Index stáří a index ekonomické závislosti jsou indikátory aktuálního věkového složení populace daného území. Kvantifikují vzájemný vztah mezi hlavními věkovými složkami obyvatelstva, za které jsou považovány tři věkové skupiny, a to skupiny osob ve věku 0–14 let, 15–64 let, 65 a více let. Vzhledem k velmi blízkému věkovému vymezení ekonomické aktivity/neaktivity obyvatel bývají tyto složky nazývány také skupinami ekonomicky aktivního/neaktivního věku (příp. produktivního/neproduktivního věku). Index ekonomické závislosti pak slouží jako indikátor zatížení ekonomicky aktivní části obyvatelstva. Index stáří je vhodným nástrojem k charakteristice věkového složení a jeho vývoje, ke sledování procesu demografického stárnutí, a to i v mezinárodním srovnání.

2. Definice indikátorů, zdrojová data

Index stáří udává počet osob ve věku 65 a více let, který připadá na 100 osob ve věku 0–14 let. Index ekonomické závislosti porovnává počet osob ve věku 0–14 let a 65 a více let s počtem osob ve věku 15–64 let (opět většinou ve vyjádření na 100 osob posledně zmíněné věkové skupiny). Oba indexy byly pro časovou řadu za Českou republiku spočteny z celkové populace bez ohledu na pohlaví a vycházejí z každoročních stavů obyvatelstva podle věku k 31. 12., které zpracovává Český statistický úřad na základě výsledků sčítání lidu a následných ročních bilancí obyvatelstva na základě demografických událostí (narozených, zemřelých, přistěhovalých, vystěhovalých). Pro mezinárodní srovnání byly použity počty obyvatel k 1. 1. 2014.

3. Hodnocení indikátorů

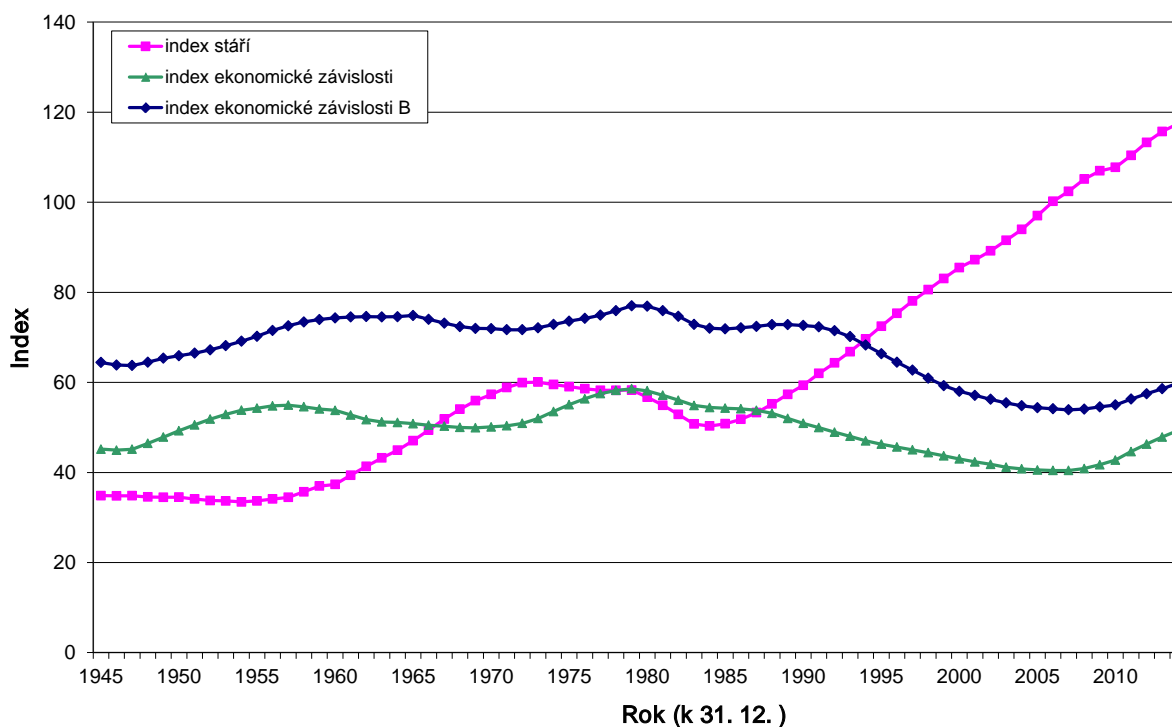
a) Vývoj indikátorů v ČR

Od konce 2. světové války do poloviny 50. let 20. století index stáří v ČR stagnoval na hodnotě 35 (osob ve věku nad 65 let na 100 dětí do 15 let), poté až do počátku 70. let 20. století rostl k hodnotě 60. Následujících patnáct let se index stáří postupně mírně snižoval na úroveň 50. Od poloviny 80. let 20. století se vzájemný poměr seniorů a dětí zvyšuje ve prospěch seniorů. Na konci roku 2006 byl poprvé zaznamenán stav, při kterém byla početnost věkové skupiny 65+ vyšší než skupiny 0–14 let, tedy index stáří překročil hranici 100. Podle posledních údajů o věkovém složení mělo obyvatelstvo ČR k 31. 12. 2014 na 100 dětí do 15 let celkem 117 seniorů nad 65 let. I v budoucích letech je přitom očekáván další nárůst indexu stáří.

Index ekonomické závislosti se ve srovnání s indexem stáří během uplynulých 67 let tak výrazně neměnil. Od konce 2. světové války až do poloviny 80. let 20. století kolísal v rozmezí 45 až 59 (osob ekonomicky neaktivního věku na 100 osob ekonomicky aktivního věku 15–64 let). V první polovině 80. let se začal index ekonomické závislosti snižovat a klesající trend si zachoval až do roku 2006, kdy byla zaznamenána jeho nejnižší hodnota, 40. Poslední údaje z let 2007–2014 hovoří o opětovném růstu indexu ekonomické závislosti (49 k 31. 12. 2014). Vzhledem k velmi nízké ekonomické aktivitě

osob ve věku 15–19 let se index ekonomické závislosti definuje také variantně pomocí věkové hranice 20 let jako $(0–19 \text{ a } 65+)/ (20–64)$, v grafu je označen jako „B“.

Graf I.G.1: Index stáří a index ekonomické závislosti, ČR, 1945–2014

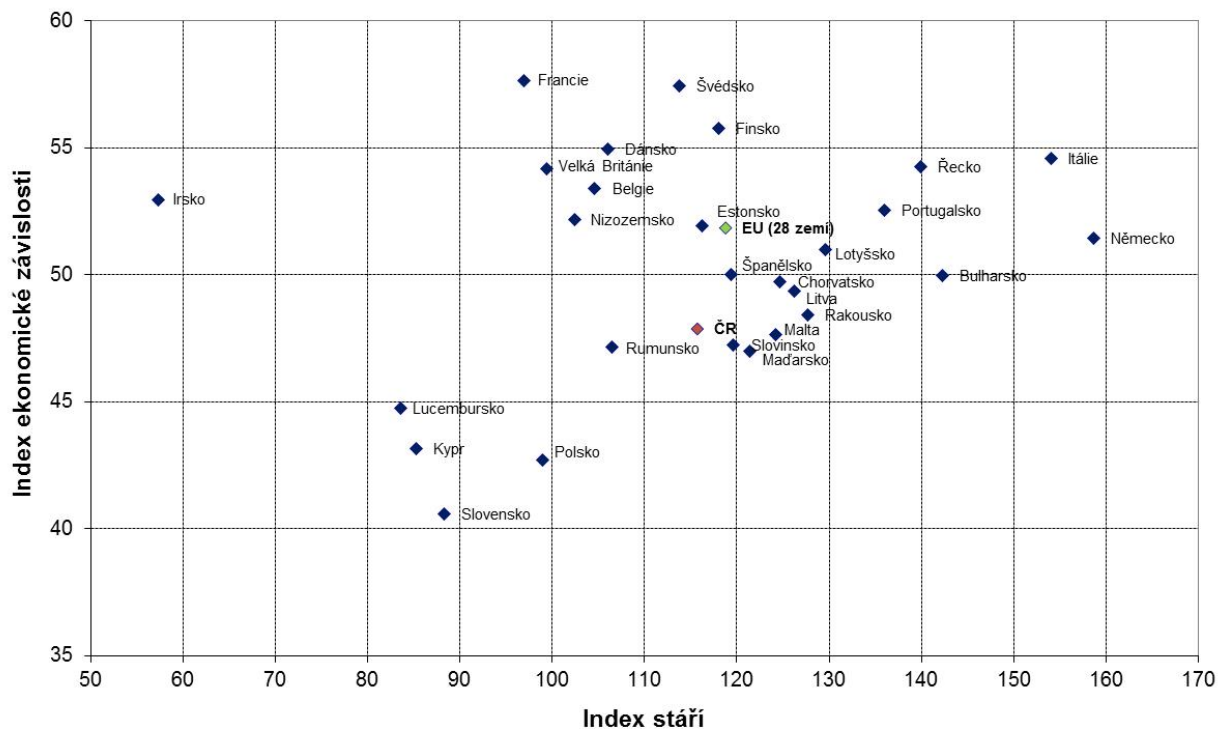

Zdroj: Český statistický úřad

b) Mezinárodní srovnání

Na počátku roku 2014 se hodnoty indexu stáří v jednotlivých zemích EU pohybovaly v širokém rozpětí od 57 (Irsko) až do 159 (Německo). Pouze v 7 z 28 zemí EU stále převažoval počet dětí do 15 let nad seniory ve věku nad 65 let (index stáří byl menší než 100). V dalších 8 zemích EU, včetně ČR, se index stáří nacházel v rozmezí 100 až 119, tedy pod úrovní průměru zemí EU. Z hlediska výše indexu ekonomické závislosti byla pozice ČR více vyhraněná, k 1. 1. 2014 jí připadla 9. nejnižší hodnota (48) ze zemí EU. Nejnižší hodnota indexu ekonomické závislosti byla na počátku roku 2014 na Slovensku, kde na 100 osob ve věku ekonomické aktivity připadalo 41 osob ve věku ekonomicky neaktivním, maximální hodnota patřila Francii, kde na 100 osob ekonomicky aktivního věku připadalo 58 osob ekonomicky neaktivního věku.

Graf I.G.2: Index stáří a index ekonomické závislosti, mezinárodní srovnání (země EU), 2014

Zdroj: Eurostat

Autor kapitoly: Mgr. Michaela Němečková (Český statistický úřad)

Prioritní osa II: Ekonomika a inovace

II.A HDP NA OSOBU

1. Význam a souvislosti indikátoru

Hrubý domácí produkt je peněžním vyjádřením celkové hodnoty statků a služeb nově vytvořených v daném období na určitém území. Představuje souhrn hodnot přidaných zpracováním ve všech odvětvích a činnostech považovaných v systému národního účetnictví za produktivní. Je agregovaným indikátorem ekonomického pilíře udržitelného rozvoje. Poměrování jeho dynamiky s dynamikou sociálních a environmentálních indikátorů vypovídá o míře vzájemného souladu. Růst HDP je odvislý od míry zaměstnanosti a investiční aktivity nebo od tempa růstu produktivity práce a kapitálu. Je vyjadřován ve stálých cenách, aby byl vyloučen vliv změn cen.

Hrubý domácí produkt v přepočtu na obyvatele se používá při mezinárodním nebo též mezikrajském srovnání vyspělosti ekonomik, ale i pro jiné účely (např. v EU při rozdělování příspěvků z evropských fondů). Může sloužit i jako indikátor životní úrovně.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

HDP je součtem spotřeby, investic, výsledku zahraničního obchodu a výdajů vlády. Existují tři metody výpočtu HDP – produkční, výdajová a důchodová. Produkční metodou se HDP počítá jako součet hrubé přidané hodnoty jednotlivých institucionálních sektorů nebo odvětví a čistých daní na produkty (které nejsou rozvrženy do sektorů a odvětví). Výdajovou metodou se počítá jako součet konečného užití výrobků a služeb (konečná spotřeba + tvorba hrubého kapitálu) a salda vývozu a dovozu výrobků a služeb. Důchodovou metodou se počítá jako součet náhrad zaměstnancům, daní z výroby a dovozu snížených o dotace a hrubého provozního přebytku a smíšeného důchodu.

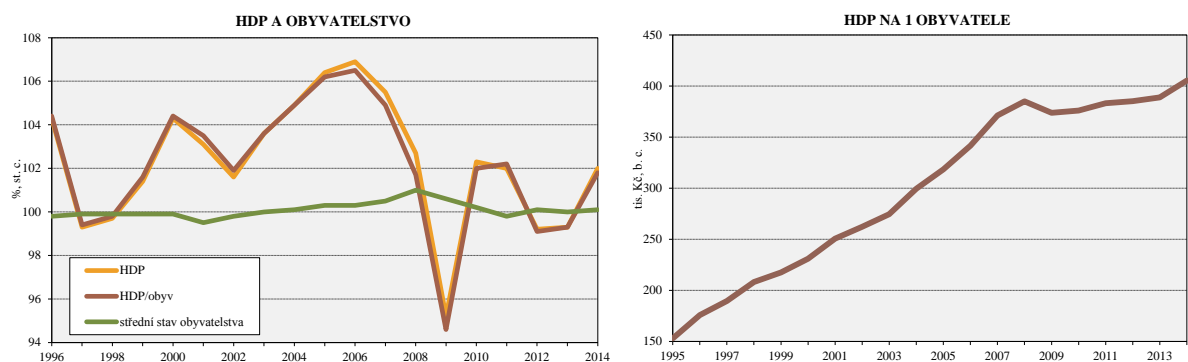
Hrubý domácí produkt na obyvatele (HDP se vydělí středním stavem obyvatelstva) je v absolutním vyjádření počítán v běžných cenách, v mezinárodním srovnání se vyjadřuje v paritě kupní síly (PPS) z důvodu vyloučení rozdílů v cenových úrovních. Zdrojem dat pro ČR je Český statistický úřad, pro mezinárodní srovnání je zdrojem dat Eurostat.

3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

HDP ve srovnatelných cenách od roku 2002 do roku 2007 trvale rostl, zejména v letech 2005 až 2007 byla tempa růstu výrazně vysoká. V roce 2008 začal působit nepříznivý vliv celosvětové ekonomické krize, která měla za následek propad tempa v roce 2009. K dalšímu propadu po opětovném dvouletém růstu došlo v roce 2012 a 2013. Tempo růstu HDP na obyvatele bylo do roku 2002 ve srovnání s růstem HDP nepatrně rychlejší, od roku 2005 s výjimkou roku 2011 pomalejší, což souviselo s rozdílným vývojem počtu obyvatel. Mezi roky 1995 a 2003 se střední stav obyvatel snížil o 129,1 tis., v letech 2004 až 2014 se naopak zvýšil o 317,94 tis. Přispělo k tomu zvýšení počtu narozených dětí v letech 2005 až 2014 i vysoké kladné saldo stěhování zejména v letech 2007 a 2008.

Graf II.A.1: HDP a HDP na obyvatele, ČR, 1995–2014

Zdroj: Český statistický úřad

V absolutní hodnotě v běžných cenách dosáhl HDP na obyvatele v roce 2014 částky 405 342 Kč. V dlouhodobém vývoji k meziročnímu poklesu došlo pouze v roce 2009. V letech 2010 až 2013 byla však meziroční tempa růstu proti předchozím letům podstatně nižší.

Ekonomický růst byl v dlouhodobém vývoji ovlivňován měnícími se vnějšími i vnitřními podmínkami. Po dvou letech recese v roce 1997 a 1998, zaviněné finanční nestabilitou, se v dalších letech růst obnovil. Do roku 2006 převažovaly příznivé vnitřní podmínky, zejména vysoký objem přímých zahraničních investic, růst zaměstnanosti, zvýšená investiční aktivita a v jejím důsledku růst produktivity práce. Od roku 2007 tempo růstu postupně zvolňovalo a vyústilo ve významný pokles HDP v roce 2009. V následujících dvou letech byl růst obnoven, i když se snižující se dynamikou. K opětovnému poklesu došlo v roce 2012 a 2013.

Tabulka II.A.1: Příspěvky k vývoji HDP (bez vyloučení dovozu pro konečné užití), ČR, 2001–2014

V procentních bodech

Rok	HDP	Výdaje na konečnou spotřebu			Tvorba hrubého kapitálu		Saldo zahraničního obchodu
		celkem	z toho		celkem	z toho fixního	
			domácností	vlády			
2001	3	2,1		0,7	2	1,7	-1,1
2002	1,6	3	1,4	1,6	0,5	0,6	-2
2003	3,6	3,6	2,4	1,3	0	0,5	0
2004	4,8	0,9	1,6	-0,3	2	1	1,4
2005	6,5	1,1	1,5	0,1	1,6	1,9	3,2
2006	7,1	2	1,8	0,1	3,1	1,8	2
2007	5,5	2,1	1,9	0,1	4,3	3,8	-0,8
2008	2,5	1,5	1,3	0,2	0,3	0,7	0,8
2009	-4,7	0,9	-0,3	0,6	-5,5	-2,8	0,5
2010	2,1	0,5	0,5	0,1	1,1	0,3	0,5
2011	2	-0,5	0,1	-0,6	0,5	0,3	1,9
2012	-0,7	-1	-0,9	-0,2	-1	-0,7	1,3
2013	-0,7	0,6	0,2	0,4	-1,4	-1,2	0
2014	2	1,3	0,8	0,4	0,8	1,1	-0,1

Poznámka: Vypočteno ze sezonně očištěných vstupních výdajů

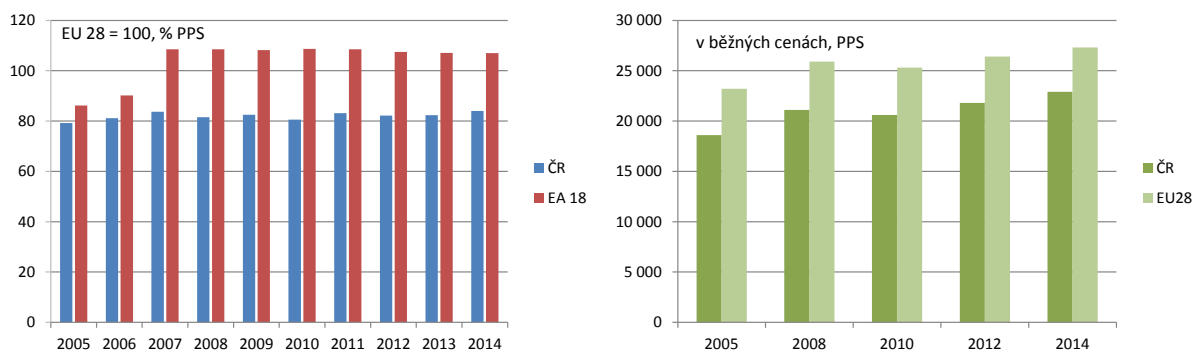
Zdroj: Český statistický úřad

Dokumentují to výkyvy příspěvků komponentů na tvorbu HDP. K nejvyváženějším patřily příspěvky konečných výdajů, zejména výdajů domácností ovlivňované cenovým, mzdovým a úrokovým vývojem. Od roku 2004 s výjimkou let 2008 a 2014 pozitivní roli sehrál zahraniční obchod.

b) Mezinárodní srovnání

Ve srovnání s průměrem evropských zemí si Česká republika vedla dlouhodobě lépe, což se projevilo v postupném přibližování se ekonomické úrovni HDP na 1 obyvatele EU28.

Graf II.A.2: HDP na obyvatele, mezinárodní srovnání, 2005–2014

Zdroj: Eurostat

V absolutním objemu HDP na 1 obyvatele v paritě kupní síly dosáhla v roce 2013 Česká republika podle údajů Eurostatu 20 600 PPS, tj. 79,9 % průměrné úrovně tohoto ukazatele EU 28. V rámci 28 zemí EU patří České republice 17. místo.

Autor kapitoly: Ing. Jana Bondyová (Český statistický úřad)

II.B PRODUKTIVITA PRÁCE

1. Význam a souvislosti indikátoru

Ukazatelem produktivity práce se měří výkonnost některého z výrobních faktorů. Obecně je produktivita vyjadřována jako poměr množství výstupu k množství vstupu. Růst produktivity práce je nutnou podmínkou udržitelného rozvoje, neboť se přímo odráží ve zvyšování konkurenceschopnosti ekonomiky a nepřímo na růstu životní úrovně.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

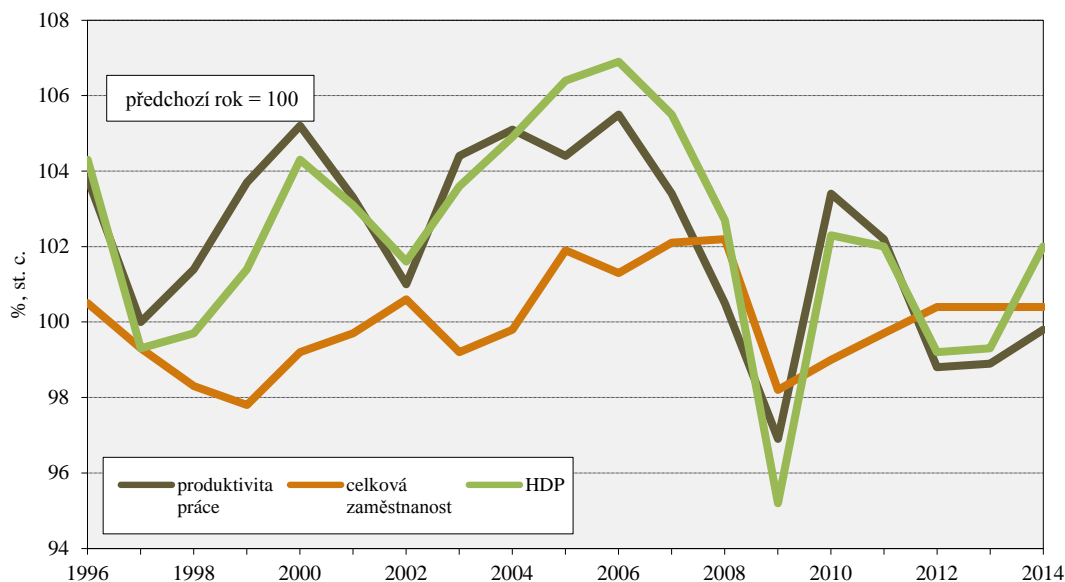
Na makroekonomické úrovni se produktivitou práce rozumí poměr produktu k vynaložené práci. Souhrnná produktivita práce je podíl HDP připadající na jednu zaměstnanou osobu. Počet pracovníků je získán podle metodiky národních účtů – zahrnuje zaměstnance i podnikatele, tedy placené zaměstnané nebo zaměstnané ve vlastním podniku bez rozlišení druhu pracovní aktivity (trvalá, dočasná, příležitostná). Další možností je propočet produktivity práce pomocí odpracovaných hodin. Tento propočet je vhodnější pro mezinárodní porovnání. Vyjadřuje se v běžných cenách za rok nebo ve stálých cenách za delší časové období, případně v paritě kupní síly v mezinárodním srovnání. Zdrojem dat pro ČR je Český statistický úřad, pro mezinárodní srovnání je zdrojem dat Eurostat.

3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

V období 1995–2014 rostla produktivita práce měřená HDP na jednoho zaměstnaného v ročním průměru o 2,2 %. V průběhu let však byly v tempech růstu zaznamenány četné výkyvy. Nejvyšší průměrné tempo růstu bylo v letech 2003–2007 (4,7 %), nejnižší naopak v letech 2008–2014 (0,1 %). V porovnání s průměrnými tempy růstu HDP bylo tempo růstu produktivity v obou zmíněných obdobích nižší. V letech 2012 až 2014 bylo tempo růstu produktivity práce záporné.

Graf II.B.1: Souhrnná produktivita práce, zaměstnanost a HDP, ČR, 1996–2014

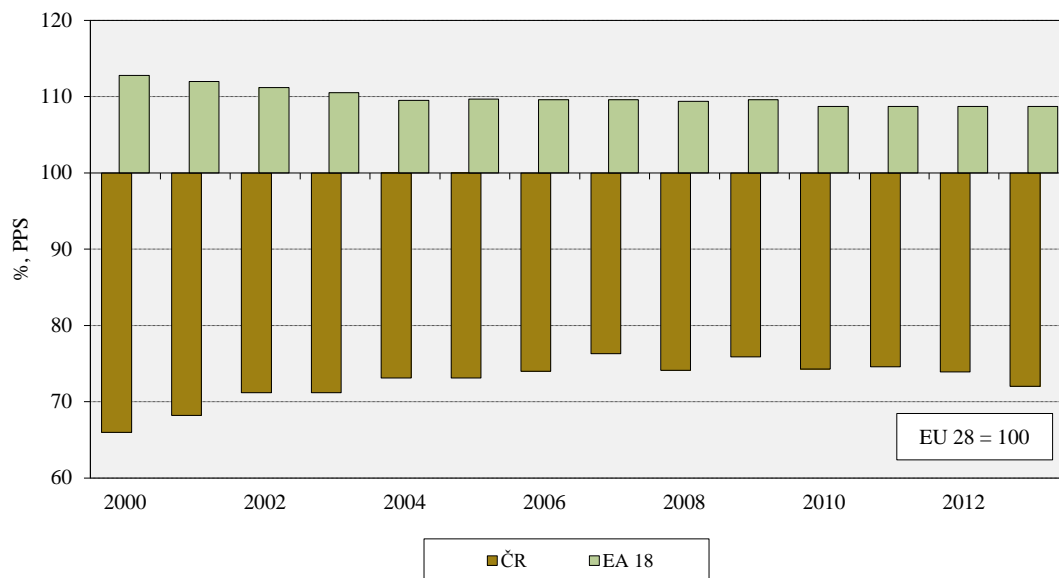
Zdroj: Český statistický úřad

Nejdůležitějším zdrojem růstu produktivity práce byla rostoucí vybavenost práce fixním kapitálem. Předstih tempa tvorby hrubého fixního kapitálu (THFK) před růstem HDP byl zejména v letech 2000 až 2002 a v roce 2007. Nejdůležitější vliv měly přímé zahraniční investice, které rozhodujícím způsobem podpořily růst průmyslu a vývozu. Objem přímých zahraničních investic v jednotlivých letech kolísal, což vyvolávalo i výkyvy v úrovni investiční aktivity. V letech 2009, 2012 a 2013 byl zaznamenán meziroční pokles tvorby fixního kapitálu. Nedostatečný růst produktivity práce se projevil i při porovnání růstu průměrných náhrad zaměstnanců a produktivity. Pomalejší růst náhrad proti růstu produktivity byl zaznamenán pouze v letech 2009 a 2013.

b) Mezinárodní srovnání

Úroveň produktivity práce v ČR se postupně sblížovala s průměrnou úrovní EU28, zejména vlivem akcelerace růstu v letech 2003 až 2007, částečně též omezením investiční aktivity ve vyspělých zemích EU a přesunem investic do zemí s nižší cenovou a mzdovou hladinou. Přesto stále úroveň produktivity v ČR zůstává nízká, na tříčtvrtinové úrovni EU28. Vlivem poklesu v posledních letech dosáhla v roce 2013 pouze 72 %. Nižší než v ČR je úroveň produktivity v rámci zemí EU jen v Litvě, Lotyšsku, Bulharsku, Estonsku, Maďarsku, Polsku a Rumunsku. Ve všech ostatních zemích je úroveň produktivity práce vyšší.

Graf II.B.2: HDP na 1 pracujícího, mezinárodní srovnání, 1995–2013

Zdroj: Eurostat

Při mezinárodním srovnání úrovně produktivity práce na odpracované hodiny dosáhla Česká republika v roce 2013 hodnoty 66,7 %. Pro srovnání, v roce 2000 činil tento poměr 58,9 %. Podobně jako u produktivity práce na pracovníka nižší hodnotu vykazují výše uvedené země.

Autor kapitoly: Ing. Jana Bondyová (Český statistický úřad)

II.C OBECNÁ MÍRA NEZAMĚSTNANOSTI

1. Význam a souvislosti indikátoru

Obecná míra nezaměstnanosti je základním ukazatelem při charakterizování trhu práce. Slouží nejen jako podklad při rozhodování o podobě domácí politiky zaměstnanosti, ale i při posouzení charakteru trhu práce v mezinárodním měřítku.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Obecná míra nezaměstnanosti podle definice Mezinárodní organizace práce (ILO) je ukazatel získaný z výsledků výběrového šetření pracovních sil (VŠPS), prováděného Českým statistickým úřadem, který procentuálním způsobem vyjadřuje podíl nezaměstnaných (čítatel) na celkové pracovní síle (jmenovatel). Pracovní síla zahrnuje všechny osoby 15leté a starší, které splňují požadavky na zařazení mezi zaměstnané nebo nezaměstnané.

Zaměstnaní jsou podle definice ILO všechny osoby 15leté a starší, které během referenčního týdne příslušely mezi placené zaměstnané nebo zaměstnané ve vlastním podniku. Pro účely zjišťování je pojem práce interpretován jako práce alespoň po dobu celé jedné hodiny v referenčním týdnu. Nezaměstnaní jsou osoby 15leté a starší, které ve sledovaném období nebyly zaměstnané, hledaly aktivně práci a byly připravené k nástupu do práce nejpozději do 14 dnů.

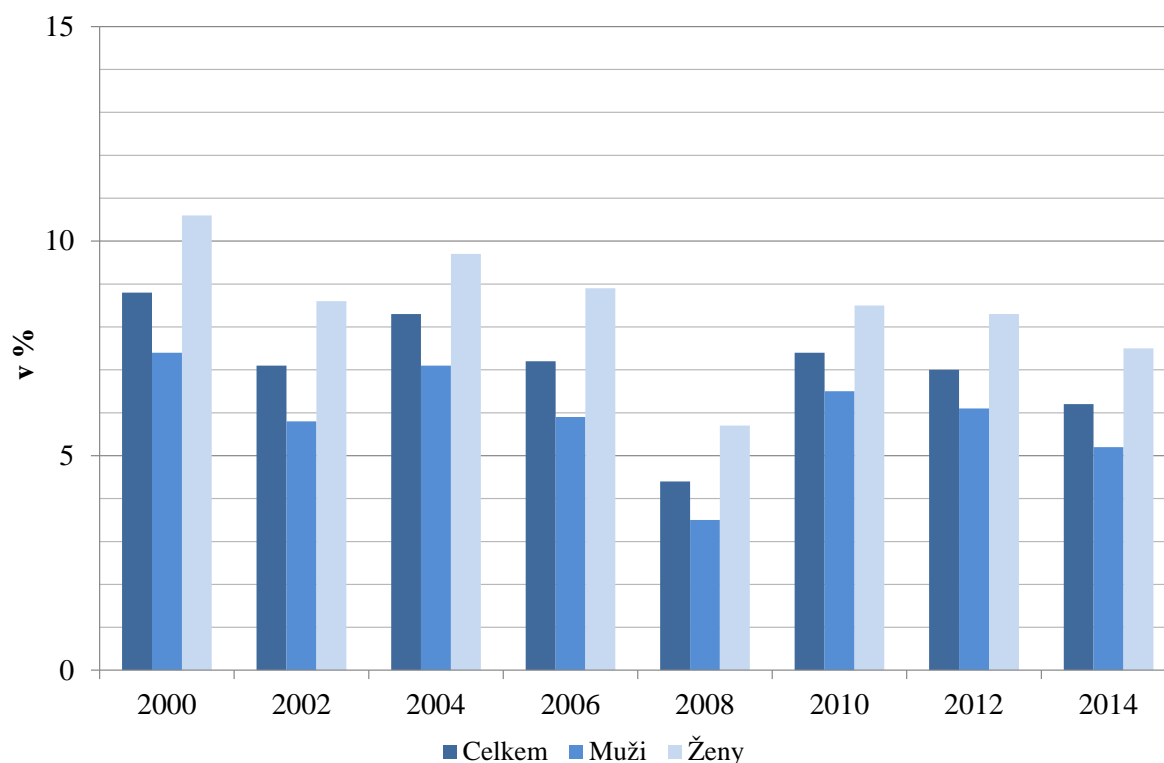
3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

V roce 2014 dosáhla míra nezaměstnanosti žen v kategorii 15–64letých osob 7,5 % a byla vyšší než míra nezaměstnanosti 15–64letých mužů (5,2 %). Českou republiku lze charakterizovat jako průmyslovou zemi, což dává obecně mužům více příležitostí pro uplatnění na trhu práce. V období krize, kdy docházelo k propouštění v průmyslu, se míry nezaměstnanosti žen a mužů přiblížily. Vyšší míra nezaměstnanosti žen je také daná rozložením rolí z pohledu péče o děti, která je u nás svěřena převážně matkám. Ty pak vyhledávají kratší úvazky, kterých je na trhu práce v porovnání s jinými zeměmi málo (zaměstnavatelé v ČR upřednostňují plné úvazky).

V roce 2000 dosahovala míra nezaměstnanosti osob ve věku 15–64 let 8,8 %, což byla nejvyšší hodnota mezi lety 2000 a 2014. Po poklesu v roce 2002 (7,1 %) se úroveň nezaměstnanosti opět zvýšila v roce 2004 na 8,3 %. Nejnižší byla v roce 2008, kdy představovala pouhých 4,4 %. Nárůst míry nezaměstnanosti mezi lety 2008 a 2010 o 3 procentní body byl důsledkem ekonomické krize, která postihla více muže (nárůst o 3 procentní body) než ženy (nárůst o 2,8 procentního bodu). Míra nezaměstnanosti v roce 2014 opět poklesla. K překonání hranice 6 % jí chybělo pouze 0,2 procentního bodu.

Graf II.C.1: Míra nezaměstnanosti mužů a žen ve věku 15–64 let, ČR, 2000–2014

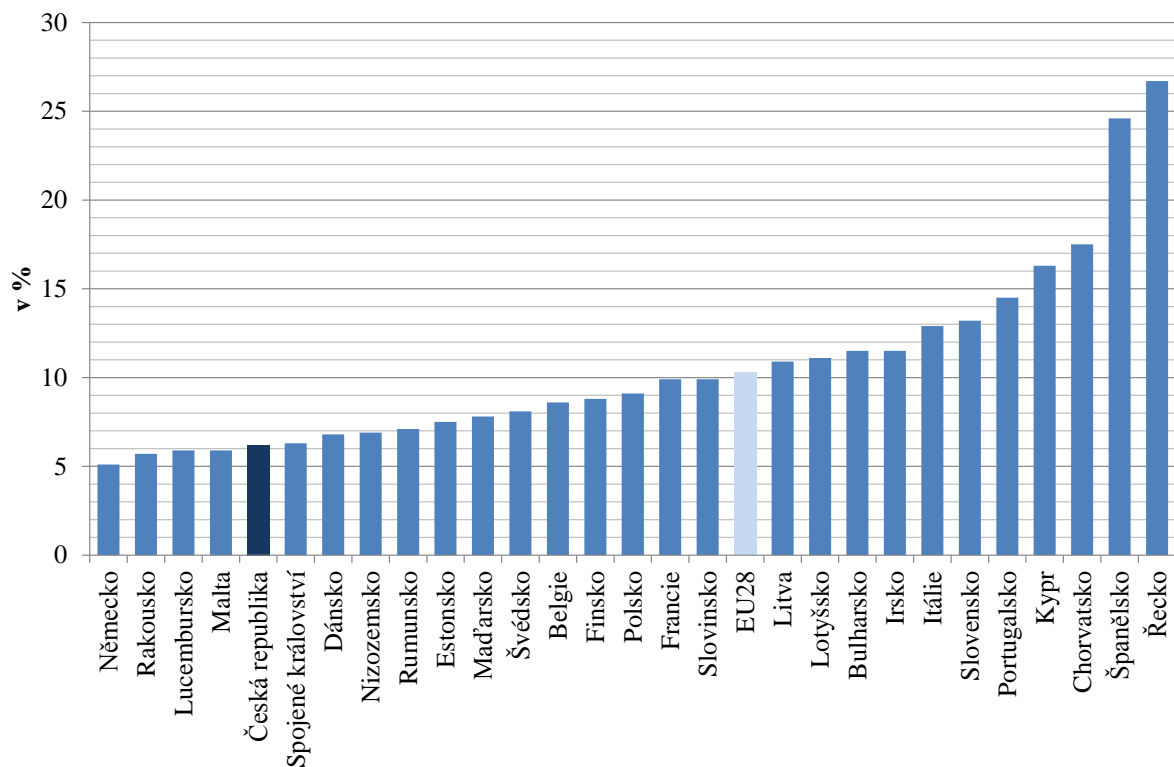
Zdroj: Český statistický úřad

b) Mezinárodní srovnání

Obecná míra nezaměstnanosti byla v roce 2014 v ČR (6,2 %) nižší než průměrná míra za všechny země EU (10,3 %). Nejnižší míra nezaměstnanosti byla v Německu (5,1 %), nízká byla i v Rakousku, Lucembursku a na Maltě, kde se udržela pod hranici 6 %. V porovnání se sousedními státy byla míra nezaměstnanosti výrazně vyšší na Slovensku (13,2 %), vyšší byla i v Polsku (9,1 %).

V posledních letech zaznamenáváme výrazný nárůst obecné míry nezaměstnanosti ve státech jižní a jihozápadní Evropy. Přes úroveň 25 % se v roce 2014 dostalo Řecko (26,7 %), této hranici se přiblížilo také Španělsko (24,6 %).

Graf II.C.2: Míra nezaměstnanosti 15–64letých, mezinárodní srovnání (země EU), 2014

Zdroj: Eurostat

Autor kapitoly: Ing. Lukáš Savko (Český statistický úřad)

II.D PŘEPRVNÍ NÁROČNOST V DOPRAVĚ

1. Význam a souvislosti indikátoru

Navržený indikátor zahrnuje dva dílčí indikátory, a to přepravní náročnost v osobní dopravě a přepravní náročnost v nákladní dopravě. Oba jsou tvořeny podílem přepravního výkonu a HDP. Indikátor především dává do souvislosti vývoj ekonomiky a dopravy, které spolu úzce souvisejí. Je navržen tak, aby mohl být porovnatelný s jinými evropskými státy při zohlednění rozdílných ekonomik – dobře odráží vývoj z hlediska ekonomického, ale ne plně odráží dopady na životní prostředí a zdraví.

V rámci principů udržitelného rozvoje je žádoucí oddělení vývoje HDP od přepravních výkonů tak, že HDP poroste a přepravní výkony budou stagnovat nebo v lepším případě klesat. Indikátor je součástí tzv. strukturálních indikátorů (SI), které slouží Evropské komisi pro pravidelné vyhodnocování pokroku v naplňování cílů Lisabonské strategie. Přepravní náročnost v nákladní dopravě je také jedním z indikátorů Dopravní politiky České republiky na léta 2005–2013.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Přepravní náročnost v osobní dopravě je vyjádřena v oskm / 1000 Kč, přepravní náročnost v nákladní dopravě v tkm / 1000 Kč, přičemž HDP je brán ve stálých cenách roku 2010 v tis. Kč. Uvedené hodnoty však nelze porovnávat s intenzitou dopravy na komunikacích, neboť se do přepravního výkonu započítávají pouze čeští dopravci, kteří také ovlivňují výši HDP.

Osobní doprava

Přepravní výkon v osobní dopravě se udává bilančně v osobových kilometrech (oskm) – jednotkách udávajících přepravu jednoho cestujícího na vzdálenost jednoho kilometru. Do celkového počtu jsou zahrnuty přepravní výkony železniční, letecké, vodní a veřejné silniční dopravy (bez výkonů MHD). Dále je v něm zahrnut odborný odhad přepravního výkonu v rámci individuální automobilové dopravy, vycházející z objemu vozových kilometrů, odhadu průměrného ročního proběhu osobního automobilu a průměrné obsazenosti osobního automobilu.

Nákladní doprava

Přepravní výkon v nákladní dopravě se udává v tunových kilometrech (tkm) – jednotkách udávajících přepravu jedné tuny věcí na vzdálenost jednoho kilometru. Do celkového počtu je zahrnut přepravní výkon železniční, silniční a vnitrozemské vodní dopravy. Při porovnávání přepravního výkonu jednotlivých druhů dopravy je nutné brát v úvahu i metodiku výpočtu tkm, protože u železniční a vnitrozemské vodní dopravy se používá vzdálenost ujetá na území ČR, kdežto u silniční nákladní dopravy se pro výpočet tkm používá celková přepravní vzdálenost zboží přepraveného auty registrovanými v ČR (vozidla zahraničních dopravců nejsou v indikátoru postihnuta).

Zdrojem dat pro HDP je Český statistický úřad, pro přepravní výkony rezortní statistika Ministerstva dopravy ČR.

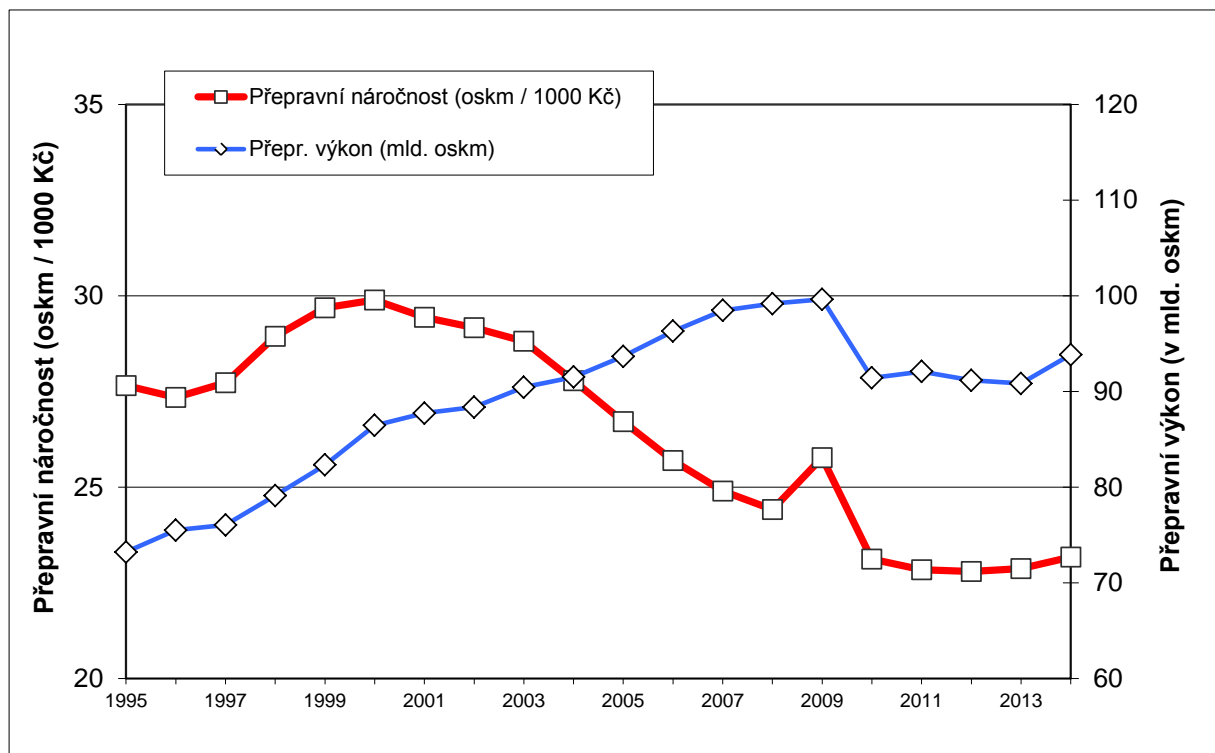
3) Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

Osobní doprava

Vývoj indikátoru ve sledovaném období do značné míry kopíruje vývoj přepravních výkonů v osobní dopravě. V letech 1995 a 1996 dochází k poklesu hodnot indikátoru v důsledku rozdílného vývoje HDP (rychle roste) a přepravních výkonů (pouze mírný nárůst). Od roku 1998 do roku 2000 hodnota indikátoru roste, což je způsobeno tím, že přepravní výkony kopírují růst HDP. V období 2000–2003 došlo k mírnému snížení těchto ukazatelů, v následujícím období dochází k poklesu sledovaného indikátoru, neboť růst HDP od roku 2002 akceleroval a převýšil růst přepravních výkonů osobní dopravy. Pokles HDP v souvislosti s ekonomickou krizí (2008–2009) znamenal změnu trendu (prudký pokles HDP při stagnaci výkonů), v roce 2010 došlo k významnému poklesu přepravních výkonů při meziročním růstu HDP, a tedy návratu k původním hodnotám indikátoru. V uplynulých čtyřech letech hodnota indikátoru stagnovala, až v roce 2014 byl zaznamenán její mírný nárůst – lze pozorovat možný obrat trendu, kdy růst přepravních výkonů bude převyšovat růst HDP.

Graf II.D.1: Přepravní náročnost a přepravní výkon v osobní dopravě, ČR, 1995–2014

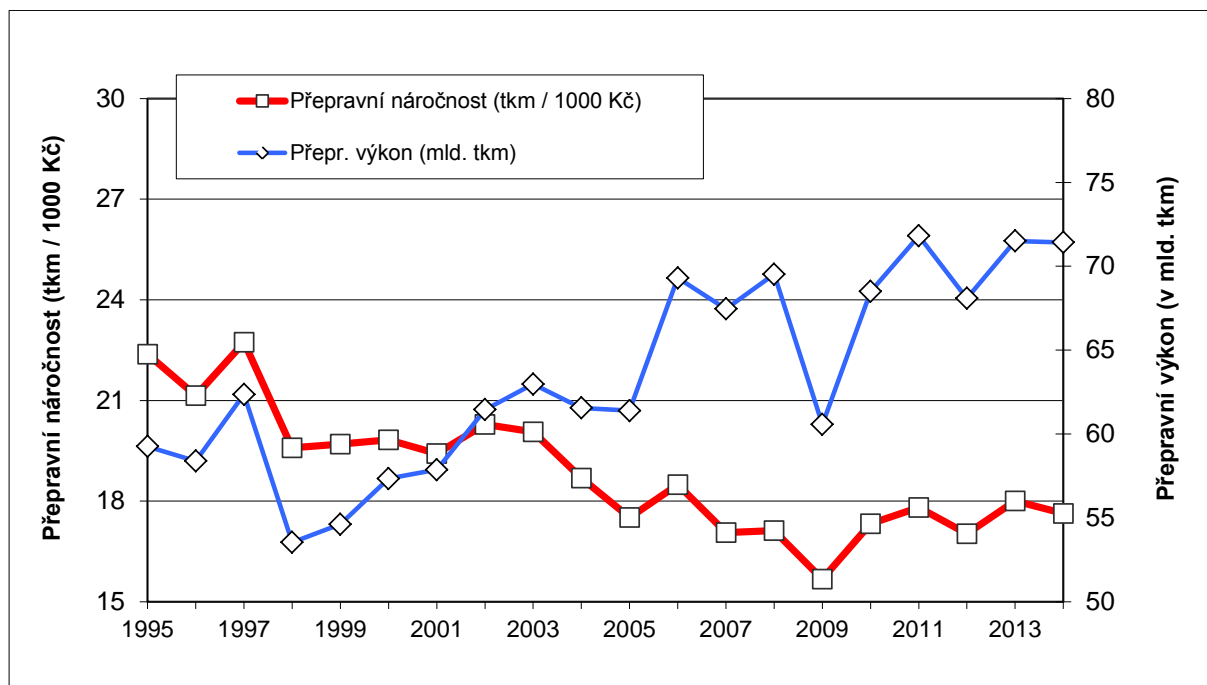
Zdroj: Ministerstvo dopravy ČR, Český statistický úřad

Nákladní doprava

Obdobně jako u osobní přepravy i zde ve sledovaném období vývoj indikátoru do značné míry kopíruje vývoj přepravních výkonů v nákladní dopravě. V roce 1997 byla poprvé použita pro sběr statistických údajů v oblasti silniční dopravy zboží metodika

Eurostatu, z čehož vyplývá částečné zkreslení porovnání s předchozími lety. Od roku 1998 do roku 2003 indikátor stagnuje okolo hodnoty 23 tkm / 1000 Kč i přes trvalý růst přepravních výkonů. Od roku 2003 dochází k poklesu přepravní náročnosti v důsledku růstu HDP a poklesu přepravních výkonů. V roce 2009 byl v důsledku ekonomické krize zaznamenán prudký propad přepravních výkonů a i přes určitý pokles HDP došlo k propadu hodnoty indikátoru, v roce 2010 se však vrátila k číslům roku 2008, v dalších letech zůstává na hodnotách mezi 17 a 18 tkm / 1000 Kč, s mírným propadem v roce 2012, kopírujícím pokles přepravních výkonů.

Graf II.D.2: Přepravní náročnost a přepravní výkon v nákladní dopravě, ČR, 1995–2014

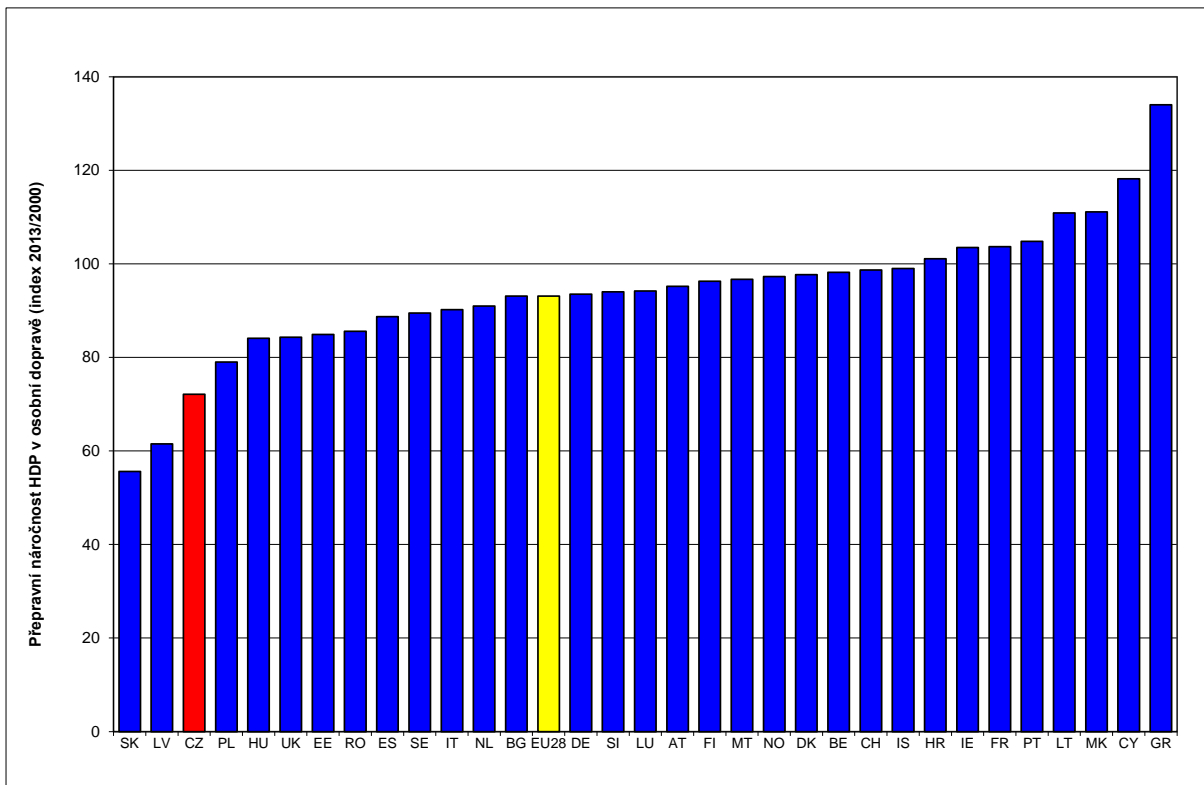

Zdroj: Ministerstvo dopravy ČR, Český statistický úřad

b) Mezinárodní srovnání

V rámci mezinárodního srovnání byl porovnán index vývoje přepravní náročnosti v roce 2013 ve vztahu k výchozímu roku 2000 jak pro osobní, tak i nákladní dopravu. V tomto porovnání je ČR v obou hodnotách pod hranicí indexu 100, což dokumentuje, že oproti roku 2000 došlo k poklesu sledovaného indikátoru, a to zejména v důsledku růstu HDP. Striktní hodnocení dle pořadí v rámci Evropy může být v tomto případě poněkud zavádějící, a to z důvodu odlišných výchozích podmínek (geografické předpoklady, ekonomická situace, kvalita dopravní infrastruktury, vozový park) vybraných států uvedených v grafech II.D.3 a II.D.4. Důležitějším hodnotícím faktorem je trend, tedy zda hodnota ve výpočtovém roce je nižší, nebo vyšší než v roce výchozím. Pokud je nižší, dokumentuje to pokles přepravní náročnosti, a to buď efektivnějším využíváním dopravy, nebo výrazným růstem HDP. Při mezinárodním srovnání je nutné upozornit na vážný nedostatek – metodika sběru údajů o přepravě není na úrovni EU doposud harmonizována.

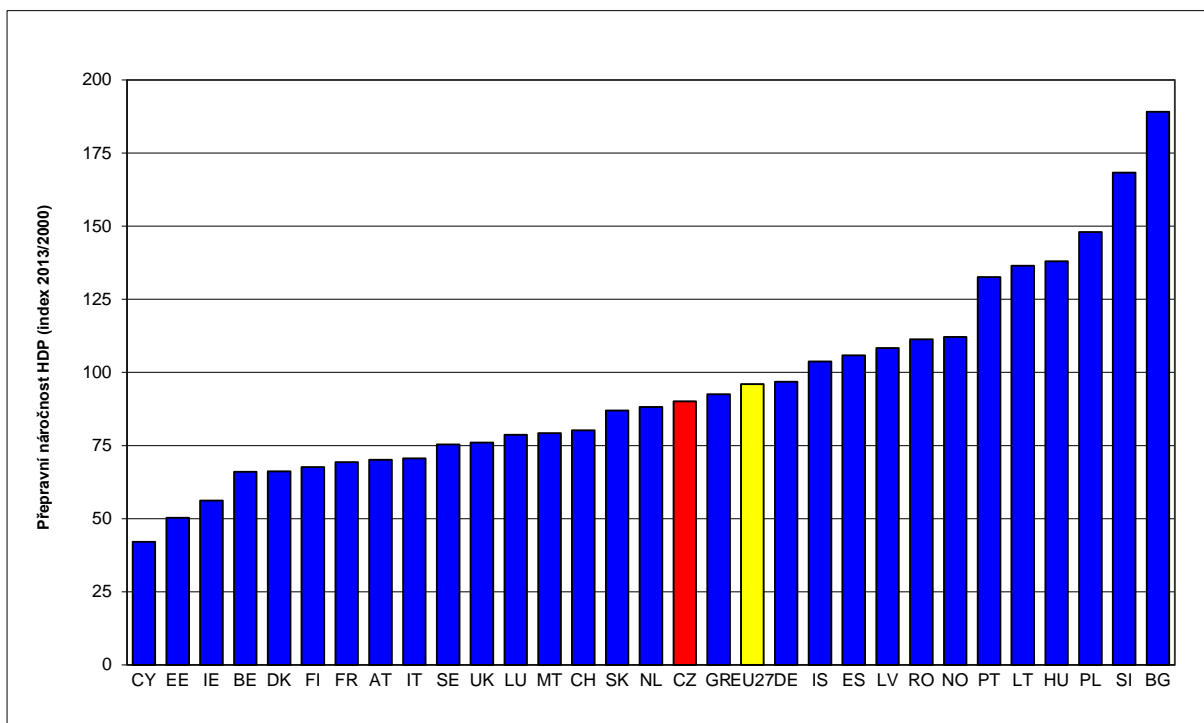
Graf II.D.3: Převážná náročnost v osobní dopravě, mezinárodní srovnání, index 2013/2000

Poznámka: HDP ve stálých cenách roku 2000; AT – Rakousko; BE – Belgie; BG – Bulharsko; CY – Kypř; CZ – Česká republika; DE – Německo; DK – Dánsko; EE – Estonsko; ES – Španělsko; EU28 – země EU28; FI – Finsko; FR – Francie; GR – Řecko; HR – Chorvatsko; HU – Maďarsko; IE – Irsko; IS – Island; IT – Itálie; LT – Litva; LU – Lucembursko; LV – Lotyšsko; MK – Makedonie; MT – Malta; NL – Nizozemsko; NO – Norsko; PL – Polsko; PT – Portugalsko; RO – Rumunsko; SE – Švédsko; SI – Slovinsko; SK – Slovensko; UK – Spojené království

Zdroj: Eurostat

Graf II.D.4: Převravní náročnost v nákladní dopravě, mezinárodní srovnání, index 2013/2000

Poznámka: HDP ve stálých cenách roku 2000; AT – Rakousko; BE – Belgie; BG – Bulharsko; CY – Kypr; CZ – Česká republika; DE – Německo; DK – Dánsko; EE – Estonsko; ES – Španělsko; EU27 – země EU27; FI – Finsko; FR – Francie; GR – Řecko; HU – Maďarsko; IE – Irsko; IS – Island; IT – Itálie; LT – Litva; LU – Lucembursko; LV – Lotyšsko; MT – Malta; NL – Nizozemsko; NO – Norsko; PL – Polsko; PT – Portugalsko; RO – Rumunsko; SE – Švédsko; SI – Slovinsko; SK – Slovensko; UK – Spojené království

Zdroj: Eurostat

Autoři kapitoly: Ing. Jiří Jedlička, Mgr. Ivo Dostál (Centrum dopravního výzkumu, v. v. i.)

II.E ENERGETICKÁ NÁROČNOST HDP

1. Význam a souvislosti indikátoru

Indikátor energetické náročnosti HDP ukazuje, s jakou efektivitou je socioekonomický systém schopen transformovat primární energetické zdroje na ekonomický výkon. Jedná se o indikátor s výstupem vyjádřeným v poměrových jednotkách. S poklesem energetické náročnosti všeobecně souvisí zavádění nových technologií, inovace a úspory, přechod ekonomiky z těžkého průmyslu na lehký průmysl a služby a ekonomické oživení. Růst bývá spojen s plýtváním, zastarávajícími technologiemi, hospodářským útlumem či exportem sekundárních energií.

2. Metodika výpočtu indikátoru

Energetická náročnost je vyjádřena podílem spotřeby primárních energetických zdrojů a hrubého domácího produktu. Primární energetické zdroje zahrnují domácí vytěžená paliva, vodní a větrnou elektřinu, primární teplo z jaderného paliva, saldo dovozu a vývozu a změnu stavu zásob paliv a energie a jsou vyjádřené v gigajoulech (více viz indikátor II.F).

Hrubý domácí produkt (HDP) je makroagregátem, který vyjadřuje celkovou tržní hodnotu konečných statků a služeb vytvořených za dané období na určitém území. HDP bývá často považován za ukazatel materiální životní úrovně obyvatel a v absolutní hodnotě ukazuje na velikost ekonomiky (více viz kapitoly II.A a III.A). HDP daného roku se vyjadřuje v běžných cenách daného roku. V meziročním srovnání se HDP vztahuje ke stálým cenám jednoho arbitrárně zvoleného roku. K výpočtu tohoto indikátoru byl použit HDP ve stálých cenách roku 2010. V mezinárodním srovnání se nejčastěji používá normalizované srovnání HDP na osobu, převáděné na jednotnou měnu buď směnným kurzem, nebo paritou kupní síly.

Zdrojem dat pro tento indikátor je Český statistický úřad. Mezinárodní data pochází z databází OECD.

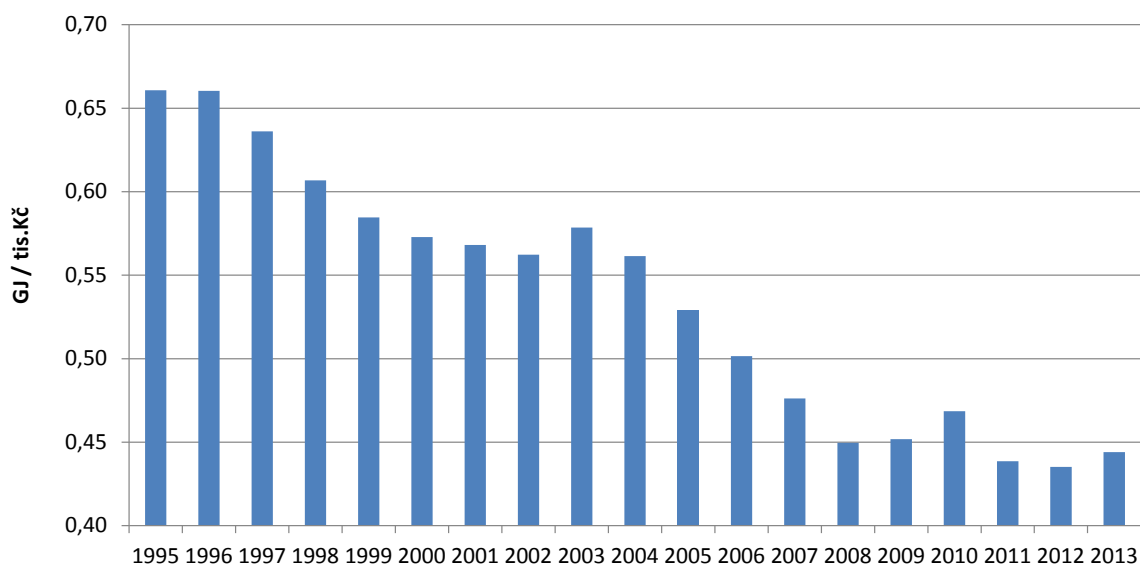
3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

Za sledované období poklesla energetická náročnost HDP z původních 0,66 GJ / tis. Kč v roce 1995 na konečných 0,44 GJ / tis. Kč v roce 2013, což je pokles o 33 %. Průměrný pokles energetické náročnosti za období 1995–2013 je cca 1,8 procentního bodu ročně. Dlouhodobým trendem tohoto indikátoru je setrvalý pokles, nicméně rychlost tohoto poklesu se v posledních letech snižuje.

Na indikátoru se v časové řadě projeví výkyvy typu ekonomické krize nebo spuštění JE Temelín. V posledních letech se na stagnaci tohoto indikátoru projevoval malý nebo žádný ekonomický růst národního hospodářství a pouze mírně klesající spotřeba PEZ.

Graf II.E.1: Energetická náročnost HDP, ČR, 1995–2013

Zdroj: Český statistický úřad

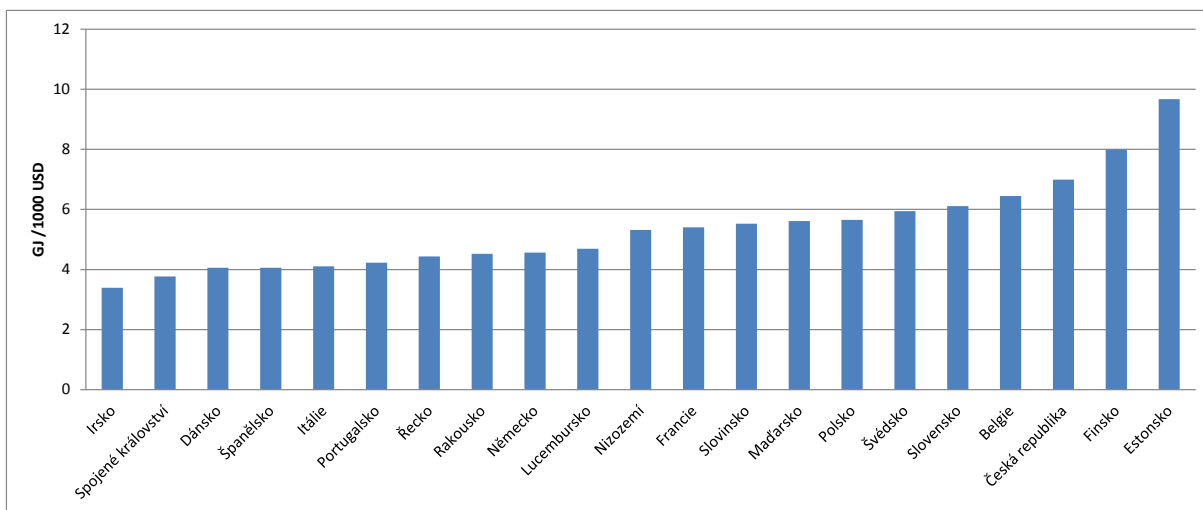
b) Mezinárodní srovnání

V mezinárodním srovnání mezi zeměmi EU zaujímá Česká republika jedno z nejhorších míst. Energetická náročnost HDP ČR je cca o polovinu vyšší, než je průměr v EU (v grafu II.E.2 odpovídá průměru EU15 zhruba hodnota pro Německo). Ve srovnání spotřeby energie na osobu (viz indikátor II.F) se ČR pohybuje okolo evropského průměru. Proto je možno usuzovat, že tyto vysoké hodnoty energetické náročnosti HDP jsou způsobeny spíše nižším výkonem a strukturou ekonomiky ČR než energetikou. Přesto toto srovnání ukazuje, jaké rezervy má ČR ve snižování tohoto indikátoru. Kupříkladu Slovensko předešlo ČR v jeho snižování již v roce 2007.

Ve Státní energetické koncepci z roku 2004 byl tento indikátor sledovaným cílovým indikátorem, v aktualizované verzi z letošního roku (tzv. ASEK 2015) je tento indikátor nahrazen indikátorem energetická náročnost tvorby hrubé přidané hodnoty, který není se současným pojetím indikátoru v této zprávě ani se standardním měřením energetické náročnosti v mezinárodních srovnáních zcela kompatibilní. V letošním a v příštím roce bude docházet k aktualizaci Strategického rámce udržitelného rozvoje, při které bude nutné tyto změny metriky energetické náročnosti reflektovat.

Česká republika má také platný Národní akční plán energetické účinnosti. Ten ale cílí zejména na energetické úspory a energetickou náročnost HDP jako indikátor také neuvažuje. Vnitrostátní orientační cíl tohoto plánu je cca 48 PJ (petajoule – 10^{15} J) nových úspor v konečné spotřebě energie ročně. Do roku 2020 tento kumulovaný cíl odpovídá hodnotě cca 190 PJ. Již zmiňovaná ASEK stanovuje cíl pro úspory tím, že cílí na konečnou spotřebu energie, která by v roce 2020 měla být 1060 PJ.

Graf II.E.2: Energetická náročnost HDP, mezinárodní srovnání, 2013

Zdroj: OECD (2015), (data z 28. srpna 2015)

Autor kapitoly: Mgr. Miroslav Havránek (Univerzita Karlova v Praze, Centrum pro otázky životního prostředí)

II.F SPOTŘEBA PRIMÁRNÍCH ENERGETICKÝCH ZDROJŮ

1. Význam a souvislosti indikátoru

Indikátor spotřeba primárních energetických zdrojů (PEZ) ukazuje celkový vstup energie, který je třeba k zabezpečení chodu společnosti. Velikost PEZ nám dává zprostředkovanou informaci o zátěži, kterou společnost vyvíjí na geobiosféru při získávání této energie, a zároveň velikost PEZ obsahuje informaci o potenciálu působit změny v životním prostředí. Absolutní růst (celková velikost) tohoto indikátoru je spojován s ekonomickým rozvojem a s růstem spotřeby. Relativní růst (na jednotku výkonu) pak může znamenat snižování konkurenceschopnosti, plýtvání při spotřebě a vyšší ztráty při energetických konverzích (více viz indikátor energetická náročnost HDP). Absolutní velikost závisí na mnoha faktorech, jakými jsou například klimatické podmínky, struktura palivového mixu, velikost populace, struktura průmyslu a ekonomická výkonnost hodnoceného území.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Metodicky je spotřeba PEZ jednou ze tří částí energetické bilance (dále do energetické bilance patří energetické procesy a konečná spotřeba energie). Indikátor je sestaven jako domácí těžba všech energetických surovin plus jejich dovozy a minus jejich vývozy. Bilanci dále vyvažuje položka skladových zásob a jejich transferů. Energetické zdroje jsou děleny na plyné, kapalné a tuhé a primární elektřinu a teplo.

Do tuhých PEZ spadá zejména uhlí, kapalné PEZ tvoří ropa a její deriváty a plyné PEZ jsou tvořeny především zemním plynem. Primární teplo je energie vyrobená jadernými reaktory. Do této kategorie ještě spadá energie z tepelných čerpadel a solárního vytápění. Primární elektřina je energie z vodních elektráren, větrných a solárních elektráren. Z důvodu zachování kontinuity časové řady jsou obnovitelné zdroje shrnuty do jednotné kategorie OZE (obnovitelné zdroje energie), která zahrnuje energii z biomasy a biopaliv a geotermální energii. Nezahrnuje energii z vodních, fotovoltaických a větrných elektráren, která je vykazována v kategorii primární elektřina.

Datový zdroj pro tento indikátor tvoří na úrovni České republiky energetická bilance zpracovávaná Českým statistickým úřadem, nicméně tento indikátor používá data ze statistického zjišťování MPO, kvůli lepšímu zahrnutí OZE. Na mezinárodní úrovni je zdrojem dat OECD, respektive její součást – Mezinárodní energetická agentura.

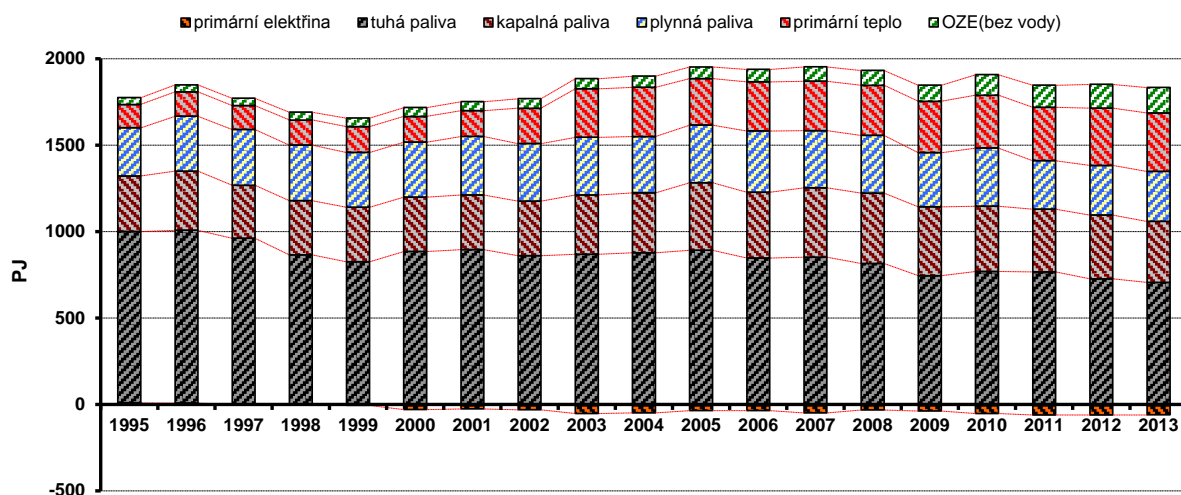
3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

Spotřeba PEZ v ČR od roku 1996 až do roku 1999 klesala tempem 3,8 % ročně. Naopak od roku 2000 do roku 2005 docházelo k průměrnému ročnímu růstu okolo 2,5 %. Jen v roce 2003 byly PEZ plným provozem JE Temelín skokem zvýšeny o 5,4 %. Od roku 2005 do roku 2013 docházelo k mírnému poklesu tak, že v roce 2013 bylo dosaženo zhruba úrovně roku 1995. Významný pokles v důsledku ekonomické krize je vidět v roce 2008. V posledních letech je viditelný pokles zastoupení tuhých paliv (zejména uhlí),

za kterým stojí úspory energie v domácnostech nebo přechod na OZE a zemní plyn u některých průmyslových provozů a domácností.

Graf II.F.1: Primární energetické zdroje, ČR, 1995–2013¹⁰

Zdroj: Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR, Český statistický úřad

Cíle pro indikátor primárních energetických zdrojů vycházely ze Státní energetické koncepce (SEK) schválené v roce 2004. Současná aktualizovaná SEK (ASEK) již tento cíl v této podobě nezahrnuje. ASEK stanovuje do roku 2040 tzv. koridory mixu PEZ, které jsou pro primární teplo od 449 do 610 PJ, od 171 do 319 PJ pro tuhá paliva, od 318 do 464 PJ pro plynná paliva, od 220 do 319 PJ pro kapalná paliva a od 269 do 410 PJ pro obnovitelné a druhotné zdroje.

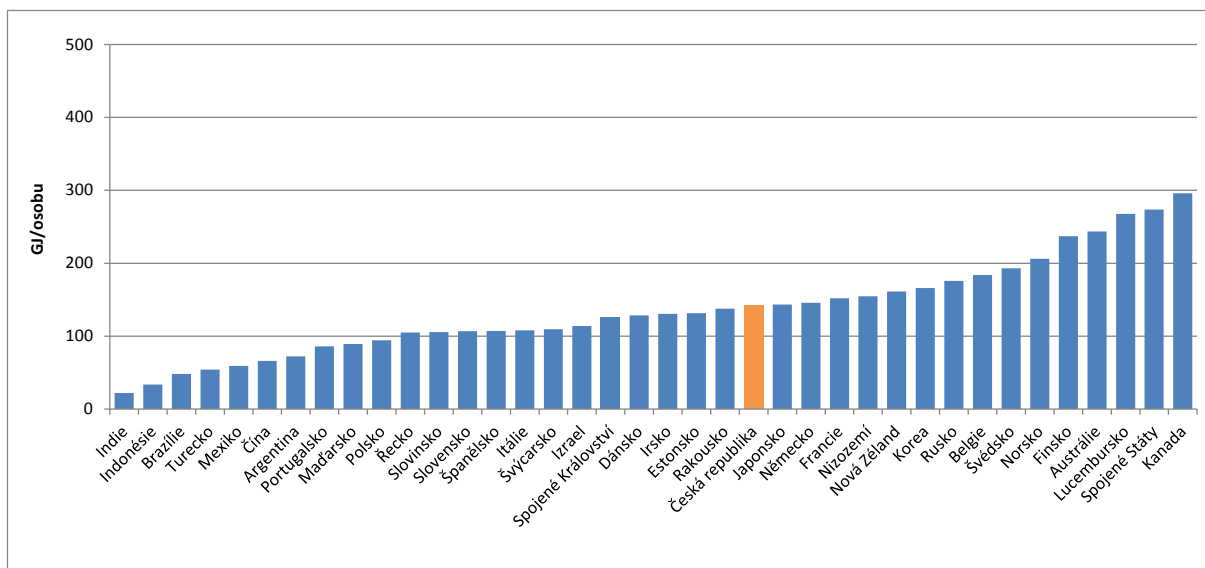
b) Mezinárodní srovnání

Mezinárodní srovnání PEZ je provedeno na osobu v dané zemi. Tím se normalizuje různá velikost populací v jednotlivých zemích. K mezinárodnímu hodnocení je nutno vzít v potaz klimatické podmínky v dané zemi, zejména pak délku topné sezony. V případě mezinárodního srovnání se Česká republika nachází zhruba na úrovni EU a průměru OECD. Výrazně vyšší je spotřeba ve srovnání s ostatními zeměmi visegrádské čtyřky.

¹⁰

□ Data za rok 2013 jsou předběžná.

Graf II.F.2: Spotřeba primárních energetických zdrojů, mezinárodní srovnání, 2013

Zdroj: OECD (2015) *Taxing Energy Use*

Autor kapitoly: Mgr. Miroslav Havránek (Univerzita Karlova v Praze, Centrum pro otázky životního prostředí)

II.G PODÍL ENERGIE Z OBNOVITELNÝCH ZDROJŮ

1. Význam a souvislosti indikátoru

Lidská společnost získává energii pro své fungování z různých zdrojů. Obnovitelné zdroje energie jsou zajímavé jednak z důvodu nevyčerpatelnosti daných zdrojů (pokud není překročena obnovovací kapacita), ale také proto, že jejich využívání je ve většině případů spojeno s nižší environmentální zátěží než v případě zdrojů neobnovitelných. Konečné využití obnovitelných zdrojů závisí zejména na jejich potenciálu v dané zemi či lokalitě. Potenciál je většinou vázán na klimaticko-geografické podmínky, ale důležitá je také technologická úroveň, která umožňuje potenciál následně využívat.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

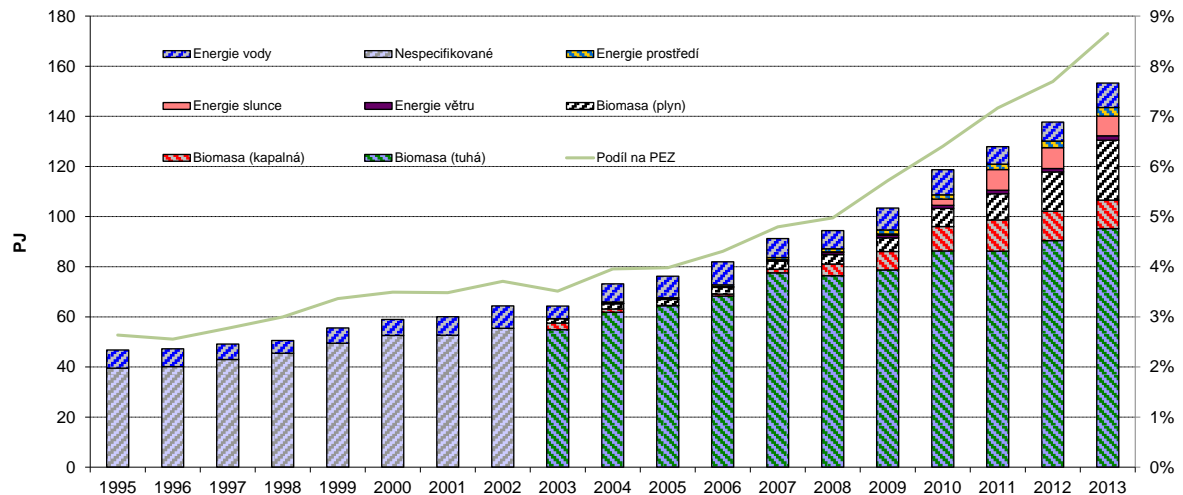
Obnovitelné zdroje energie (OZE) jsou definovány zákonem 165/2012 Sb. jako „obnovitelné nefosilní přírodní zdroje energie, jimiž jsou energie větru, energie slunečního záření, geotermální energie, energie vody, energie půdy, energie vzduchu, energie biomasy, energie skládkového plynu, energie kalového plynu a energie bioplynu“. Jaderná energie není považována za obnovitelný zdroj, i když se také jedná o nefosilní přírodní zdroj. Pro účely této zprávy se zaměřujeme pouze na obnovitelné zdroje energie celkem, zatímco obnovitelné zdroje na výrobu elektřiny, vykazované v předchozích situačních zprávách, jsou z důvodu omezeného rozsahu kapitoly vynechány.

Data pro tento indikátor jsou kompilována Ministerstvem průmyslu a obchodu ČR z údajů Energetického regulačního úřadu (vodní a větrné elektrárny), z energetických bilancí Českého statistického úřadu a z výsledků vlastních dotazníkových šetření. Indikátor je v absolutní hodnotě prezentován v PJ a v relativní hodnotě jako procento obnovitelných zdrojů na primárních energetických zdrojích (viz indikátor spotřeba primárních energetických zdrojů).

3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

Graf II.G.1: Obnovitelné zdroje energie, ČR, 1995–2013

Zdroj: Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR, Český statistický úřad, International Energy Agency (IEA)

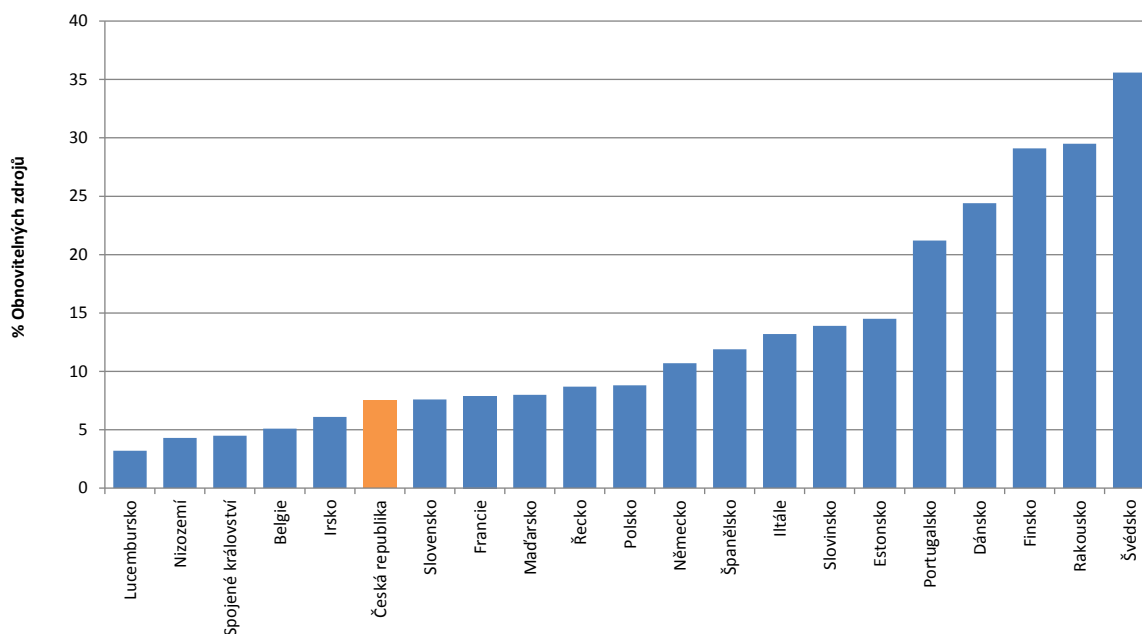
Indikátor podíl energie z OZE je systematicky sledován od roku 2003. Na území České republiky je dlouhodobě a extenzivně využívána zejména vodní energie a energie z biomasy. Graf II.G.1 ukazuje časovou řadu od roku 1995 odhadnutou alespoň agregátně bez specifikace jednotlivých položek (kromě vodní energetiky). Kategorie uvedené v grafu jsou agregáty jednotlivých podkategorií sledovaných MPO. Tuhá biomasa zahrnuje biomasu spálenou v domácnostech i mimo domácnosti, biologicky rozložitelnou část průmyslových a komunálních odpadů a alternativní paliva. Kapalná biomasa je tvořena kategorií kapalných paliv a bioaditiv do paliv. Plyná biomasa je tvořena bioplynem z bioplynových stanic, skládek a čistíren odpadních vod. Energií vody je rozuměna elektřina vyrobená v malých a velkých vodních elektrárnách. Energie prostředí zahrnuje energii vyprodukovanou geotermálními instalacemi. Sluneční energie zahrnuje energii vyrobenou fotovoltaickými instalacemi i termosolárními instalacemi.

Z celkového rozdělení v roce 2013 je vidět, že největší roli hraje biomasa. V roce 2003 dosáhly OZE 3,5 % z celkové spotřeby prvotních zdrojů. V roce 2013 již tento podíl dosáhl téměř 9 %. V posledních letech se na růstu tohoto indikátoru projevuje tzv. solární boom i obrovský nárůst produkce bioplynu z bioplynových stanic, poté co garantované výkupní ceny nastartovaly masivní nárůst těchto typů OZE. Dlouhodobý cíl Aktualizované státní energetické koncepce do roku 2030 je dosáhnout produkce 17–22 % primárních energetických zdrojů (což odpovídá zhruba 270–410 PJ) z obnovitelných zdrojů. Ke splnění tohoto cíle je nutno dosáhnout téměř zdvojnásobení celkové produkce OZE.

b) Mezinárodní srovnání

Mezinárodní srovnání tohoto indikátoru může být problematické. Kategorie zahrnuté do indikátoru nemusí být totiž v jednotlivých národních státech vždy totožné. Příkladem může být energie z biomasy užitá v domácnostech, která se ve statistikách Ministerstva průmyslu a obchodu ČR objevuje, ale mezinárodně není příliš sledována. Dalším příkladem může být energie ze spalování odpadů – v našich podmínkách je uvažována energie pouze z biologicky rozložitelné části odpadů, ale v zahraničí mohou být do této kategorie zahrnuty veškeré odpady.

Graf II.G.2: Podíl obnovitelných zdrojů na PEZ, mezinárodní srovnání, 2012

Zdroj: OECD (2015), *Renewable energy (indicator)*.

Přes určitou míru nejistoty v tomto srovnání je zřetelně vidět, že Česká republika je na tom v porovnání se státy EU relativně špatně. Německo, Maďarsko, Polsko a Slovensko, země, které mají do určité míry podobné geografické a klimatické podmínky jako ČR, jsou na tom lépe. Evropská unie chce jako celek do roku 2020 dosáhnout toho, aby 20 % prvních energetických zdrojů bylo pokryto zdroji obnovitelnými. Současný stav, viditelný z grafu II.G.1, ukazuje, že zatím těchto hodnot dosahují pouze severské státy a Portugalsko. Nejlidnatější evropské země, které nesou největší podíl na celkové spotřebě energie v Evropě (Itálie, Francie, Velká Británie, Německo a Polsko), se pohybuji v rozmezí 4–15 %.

Autor kapitoly: Mgr. Miroslav Havránek (Univerzita Karlova v Praze, Centrum pro otázky životního prostředí)

II.H MATERIÁLOVÁ SPOTŘEBA

1. Význam a souvislosti indikátoru

Materiálová spotřeba je považována za vhodný indikátor zátěže životního prostředí, protože s čerpáním surovin a jejich zpracováním je spojena řada klíčových environmentálních problémů (např. strukturální změny v krajině spojené s těžbou, snižování biodiverzity spojené s produkcí biomasy, globální změna klimatu a acidifikace v důsledku spalování fosilních paliv, eutrofizace v důsledku nadměrného užívání průmyslových hnojiv, zvyšování odpadních toků v důsledku zvýšeného materiálového vstupu do ekonomiky atd.). Vztáhnutím indikátoru spotřeby materiálů k HDP dostaneme informaci o efektivitě, s jakou jsou materiály vstupující do ekonomického systému přeměňovány na ekonomický výstup. Tento indikátor je nazýván materiálová náročnost. S poklesem materiálové náročnosti dochází k poklesu zátěže životního prostředí na jednotku HDP a k zvyšování konkurenceschopnosti v důsledku snižování výrobních nákladů ze strany nákupu surovin a dalších materiálů potřebných na výrobu.

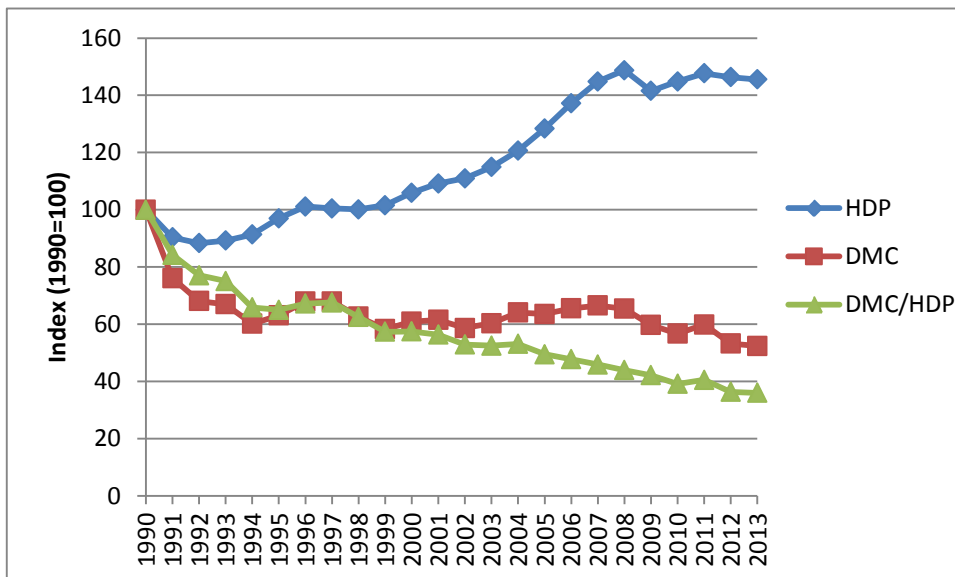
2. Definice indikátoru, zdrojová data

Materiálová spotřeba je sledována jako indikátor domácí materiálová spotřeba (domestic material consumption – DMC), který je sestavován dle metodiky Eurostatu pro výpočet indikátorů materiálových toků. Domácí materiálová spotřeba je sumou fyzického množství vytěžených surovin (energetických nerostných surovin, rud, nerudných surovin a stavebních surovin) a vyprodukované biomasy (zemědělská sklizeň, těžba dřeva, pastva atd.), které byly získány na území daného státu. K těmto materiálům jsou dále přičítány veškeré dovozy a odečítány od nich veškeré vývozy (dovozy a vývozy nerostných surovin, biomasy, polotovarů a výrobků konečné spotřeby). Domácí materiálová spotřeba je vyjadřována v milionech tun, v tunách na osobu či formou indexu. Materiálová náročnost se vypočte jako podíl domácí materiálové spotřeby a HDP ve stálých cenách. Materiálová náročnost je prezentována v kg na 1000 Kč HDP nebo jako index. Zdrojem dat pro tento indikátor je Český statistický úřad.

3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

Graf II.H.1: DMC, HDP a materiálová náročnost, ČR, 1990–2013

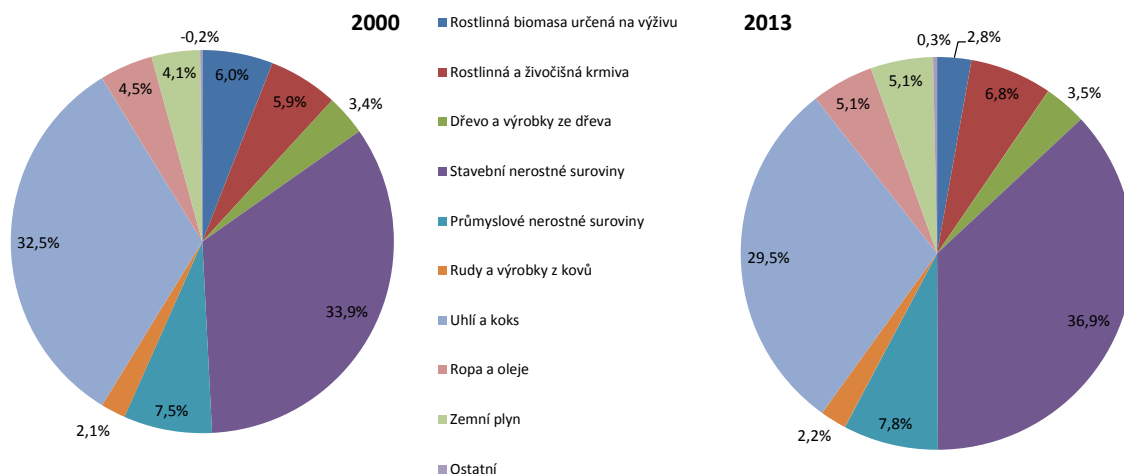

Poznámka: HDP ve stálých cenách roku 2010

Zdroj: Český statistický úřad

Z grafu II.H.1 je patrné, že za celé sledované období poklesla domácí materiálová spotřeba v ČR (červená linie) o 48 %, a to z 296 mil. tun v roce 1990 na 155 mil. tun v roce 2013. Došlo tedy ke snížení environmentální zátěže spojené se spotřebou materiálů. K poklesu docházelo zejména do roku 2002, poté materiálová spotřeba rostla až do roku 2007, kdy opět začala klesat. Vývoj DMC od roku 2002 je možné přičítat nejprve silnému hospodářskému růstu, který si vyžádal větší spotřebu materiálů, a poté hospodářské krizi, která znamenala pokles ekonomické výkonnosti a materiálové spotřeby. Materiálová náročnost (zelená linie) s výjimkou několika let setrvale klesala. Za celé sledované období došlo k oddělení křivek zátěže životního prostředí (červená linie) a ekonomické výkonnosti (modrá linie), od roku 1994 se však často jednalo pouze o relativní oddělení (nižší růst DMC než HDP). Cílem je dosáhnout absolutního oddělení křivek, kdy bude docházet k poklesu materiálové spotřeby a nárůstu HDP.

Graf II.H.2: DMC v členění podle skupin materiálů, ČR, 2002, 2013

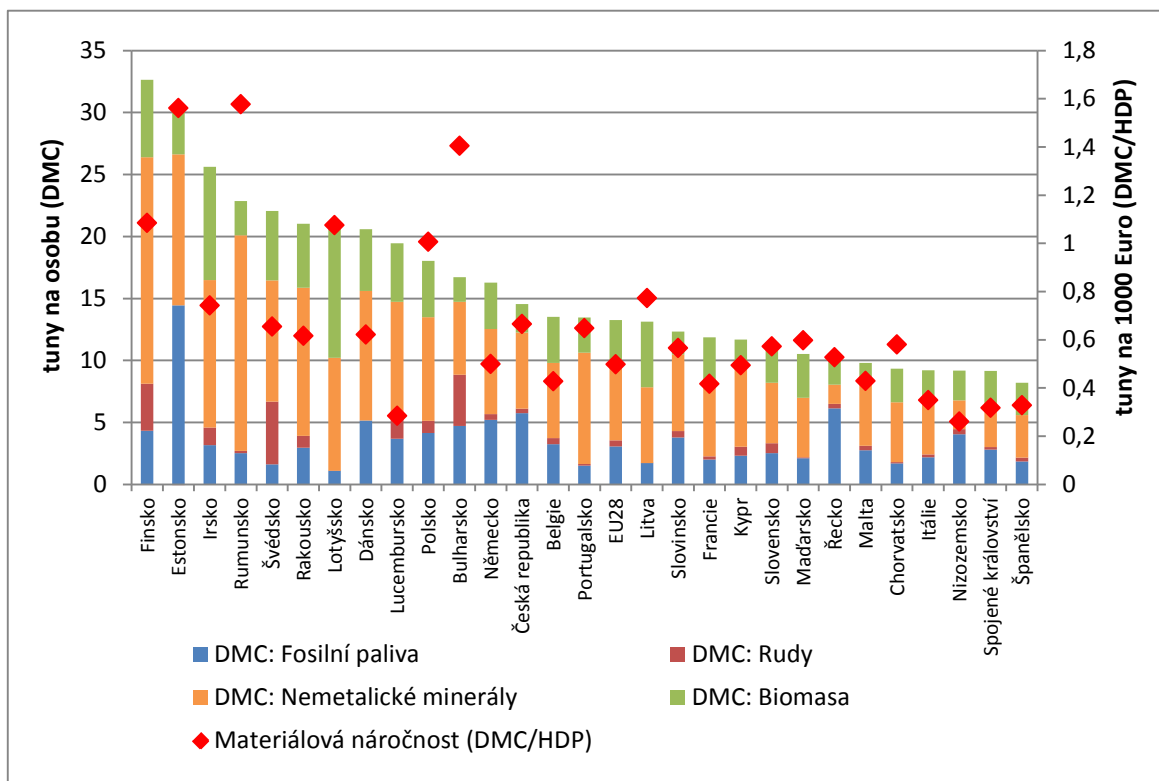
Poznámka: Položka ostatní zahrnuje živočišnou biomasu určenou k výživě, ostatní biomasu a ostatní fosilní paliva a produkty

Zdroj: Český statistický úřad

Změnu ve struktuře domácí materiálové spotřeby mezi roky 2002 a 2013 ilustruje graf II.H.2. Mezi roky 2002 a 2013 došlo k poklesu podílu obnovitelných materiálů na DMC (skupiny rostlinná biomasa, krmiva, dřevo a výrobky ze dřeva a malá část položky ostatní) celkem z cca 15 % na cca 13 %. Vzhledem k tomu, že je na mezinárodní úrovni obecně přijímáno, že by udržitelná spotřeba materiálů měla být do jisté míry zajištěna prostřednictvím obnovitelných zdrojů, je takový výrazný pokles možné hodnotit negativně. Pozitivní je pokles podílu uhlí, které patří k nejšpinavějším fosilním palivům, a nárůst podílu zemního plynu, který patří k čistším fosilním zdrojům energie. Negativní je naopak nárůst rud a výrobků z rud, s kterými jsou spojeny výrazné dopady na životní prostředí a lidské zdraví, a mírný nárůst podílu ropy, jejíž spotřeba je spojena s výraznými emisemi CO₂ (především z dopravy). Mimoto došlo mezi roky 2002 a 2013 k nárůstu podílu stavebních nerostných surovin a průmyslových nerostných surovin.

b) Mezinárodní srovnání

Graf II.H.3: DMC a materiálová náročnost, mezinárodní srovnání, 2013

Poznámka: HDP přepočten na základě parity kupní síly (PPS)

Zdroj: Eurostat

DMC na osobu v České republice je o cca 10 % vyšší, než je průměr EU28 (graf II.H.3). Relativně vysoká hodnota DMC v České republice je dána vysokou spotřebou fosilních paliv a průměrnou spotřebou nerostných surovin. Naopak spotřeba biomasy je v ČR relativně nízká. Vysokou spotřebu fosilních paliv je možné přičíst vysokému podílu tuhých paliv na primární energetické základně a stále poměrně vysoké energetické náročnosti. Materiálová náročnost v ČR je o cca 33 % vyšší, než je průměr EU28. Vyšší materiálovou náročnost než Česká republika mají některé další nové země EU, a to zejména Rumunsko, Estonsko, Bulharsko, Lotyšsko a Polsko. Ze zemí EU15 zaznamenaly vyšší materiálovou náročnost než ČR Finsko a Irsko. Nepříznivé postavení nových zemí EU je dáno tím, že zatímco hodnota jejich DMC na osobu je často srovnatelná se zeměmi EU15, jejich HDP na osobu bývá výrazně nižší.

Autor kapitoly: Mgr. Jan Kovanda, PhD. (Univerzita Karlova v Praze, Centrum pro otázky životního prostředí)

II.I ODBĚRY POVRCHOVÝCH A PODZEMNÍCH VOD PODLE SEKTORŮ

1. Význam a souvislosti indikátoru

Evidence aktuálních, eventuálně i budoucích požadavků na vodu ze známých vodních zdrojů je nezbytnou podmínkou pro hospodaření s vodou. Odběr vod by měl respektovat požadavky na užívání vod a dobrý stav a ekologické limity vodních útvarů tak, aby nadměrným využíváním nedocházelo k poškozování těchto zdrojů ani přílehlých vodních ekosystémů. Cílem státní politiky životního prostředí v návaznosti na Rámcovou směrnici Evropského parlamentu a Rady 2000/60/ES o vodní politice je tedy snižování nadměrných odběrů vody. Další snížení odběrů vod je možné omezením úniků z vodovodní sítě, šetřením vodou ve veřejném sektoru a zlepšením používané technologie.

Odběry přesahující množství 6 000 m³ za rok, resp. 500 m³ za měsíc jsou dle vodního zákona zpoplatněny a tržby z těchto odběrů jsou pak základem financování vodního hospodářství v ČR. Příjemci poplatků za odběry podzemní vody jsou SFŽP a kraje. Příjemci plateb za odběry povrchové vody jsou státní podniky Povodí a slouží k úhradě nákladů na správu vodních toků a správu povodí. Cena povrchové vody podléhá regulaci formou věčného usměrňování podle zákona č. 526/1990 Sb., o cenách, a pravidlům stanoveným rozhodnutími Ministerstva financí ČR o regulaci cen, tj. příslušnými výměry, kterými se vydává seznam zboží s regulovanými cenami, jež jsou uveřejňovány v Cenovém věstníku. Odběry vod v ČR dlouhodobě klesají, a tak průměrná cena povrchové vody neustále roste.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Sledování údajů o odběrech podzemní a povrchové vody je upraveno vyhláškou č. 431/2001 Sb., o obsahu vodní bilance, způsobu jejího sestavení a údajích pro vodní bilanci. Na základě § 10 této vyhlášky jsou ohlašovány a evidovány odběry vod přesahující 6 000 m³ za rok, resp. 500 m³ za měsíc. Jsou rozlišovány odběry vody pro veřejné vodovody, zemědělství, průmysl včetně dobývání, energetiku a ostatní. Sledování odběrů vody podle jednotlivých sektorů probíhá již od roku 1980.

Podkladem pro zjišťování údajů v ČR jsou hlášení jednotlivých správců povodí předávaná vždy do 31. 3. každého roku Českému statistickému úřadu. Údaje byly do roku 2007 členěny pouze podle klasifikace OKEČ (Odvětvová klasifikace ekonomických činností, ČSÚ, Praha 1998), rok 2008 byl přestupný a od roku 2009 je již využívána pouze kategorizace NACE (neúplná zkratka z francouzského označení Nomenclature statistique des activités économiques dans la Communauté européenne; tabulka II.I.1). Vzhledem ke sjednocení údajů nejsou do odběrů povrchových vod zahrnuty převody vody a vody odebrané pro rybníční soustavy. Data pro ostatní státy byla získána z veřejně dostupné databáze evropského statistického úřadu Eurostat.

Tabulka II.I.1: Členění uživatelů do jednotlivých skupin dle klasifikace NACE

Shromažďování, úprava a rozvod vody	NACE 36
Činnosti související s odpadními vodami	NACE 37

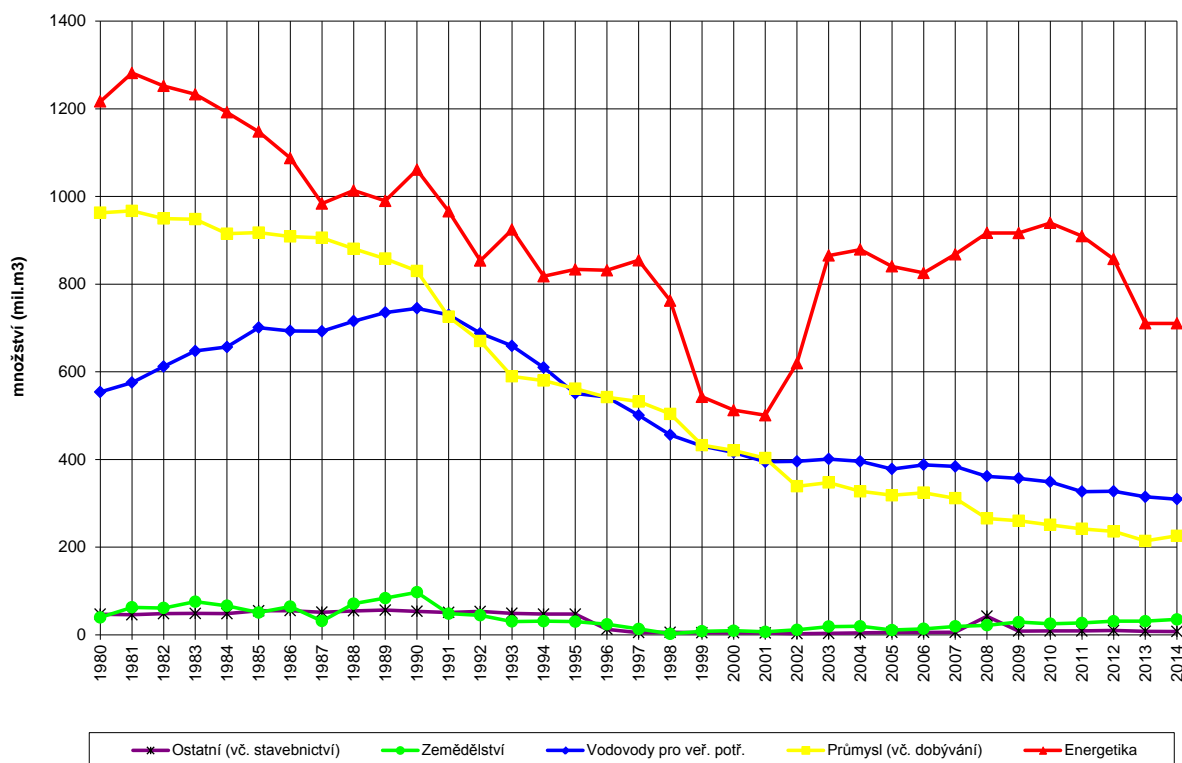
Zemědělství, lesnictví a rybníkářství	NACE 01–03
Výroba a rozvod elektřiny, plynu, tepla a klimatizovaného vzduchu	NACE 35
Průmysl (včetně dobývání nerostných surovin – bez energetiky)	NACE 05–33
Ostatní (včetně stavebnictví)	NACE 38–96
Celkem (bez rybníků a převodů)	NACE 01–96

Zdroj: Český statistický úřad

3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

Graf II.I.1: Odběry povrchových vod, ČR, 1980–2014

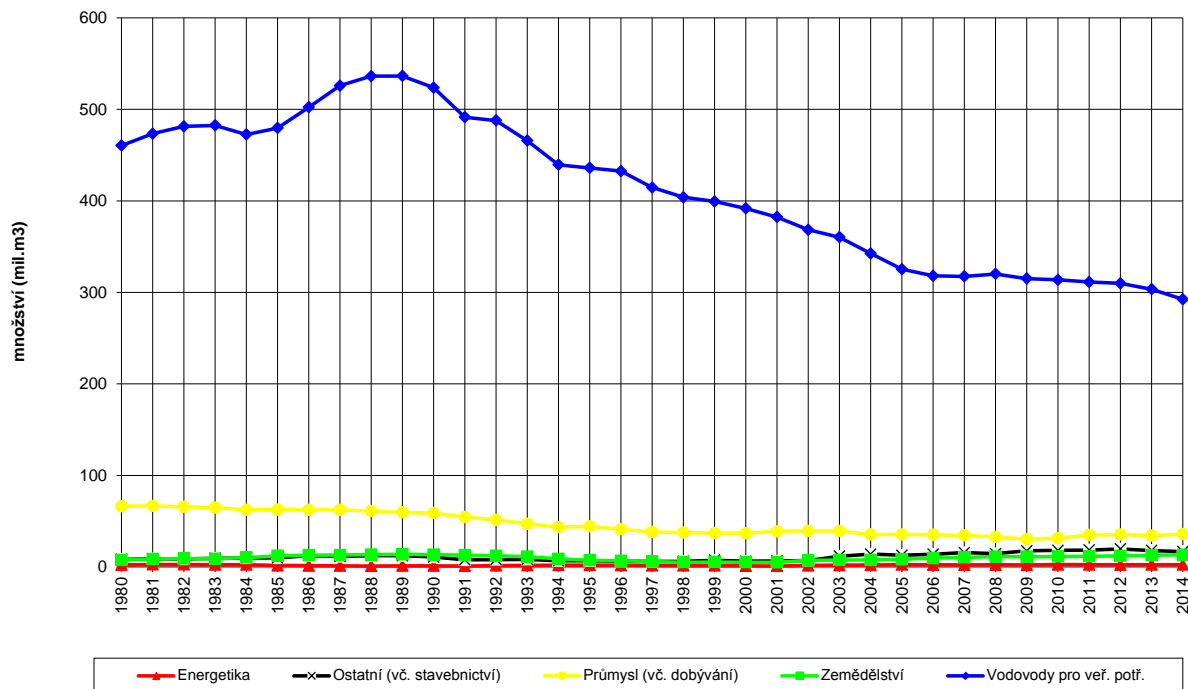

Zdroj: Ministerstvo zemědělství ČR, s. p. Povodí, Výzkumný ústav vodohospodářský T. G. M., v. v. i.

Po roce 1990 nastal v důsledku nápravy hodnotových vztahů za poskytované vodohospodářské služby a dále též změnou struktury průmyslové a zemědělské výroby významný pokles využívání vodních zdrojů ve všech oblastech užívání vody (graf II.I.1). V roce 2014 je tak odebíráno pouze 46,2 % množství vod odebíraného roku 1990. Nejvýraznější pokles zaznamenala položka ostatní, z hodnoty 53,7 mil. m³ v roce 1990 na 7,7 mil. m³ v roce 2014, tj. na pouhých 14,3 %. Výrazný pokles nastal rovněž ve sféře průmyslu, a to z 830,1 mil. m³ v roce 1990 na 225,8 mil. m³ v roce 2014, tj. na 27,2 % množství roku 1990. Obdobně výrazné snížení je možné zaznamenat u sektoru zemědělství. Odběr poklesl z 97,2 mil. m³ na 35,2 mil. m³, tj. na 36,2 %. Snížené odběry

však neznamení, že by došlo k nižšímu antropogennímu ovlivnění vodních zdrojů. Například u energetiky naopak vzrostla tzv. nenávratná spotřeba (rozdíl mezi odběrem a vypouštěním – způsobený především výparem na chladicích věžích tepelných a jaderných elektráren) ze 118,7 mil. m³ v roce 1990 na 123,2 mil. m³ v roce 2014.

Graf II.I.2: Odběry podzemních vod, ČR, 1980–2014

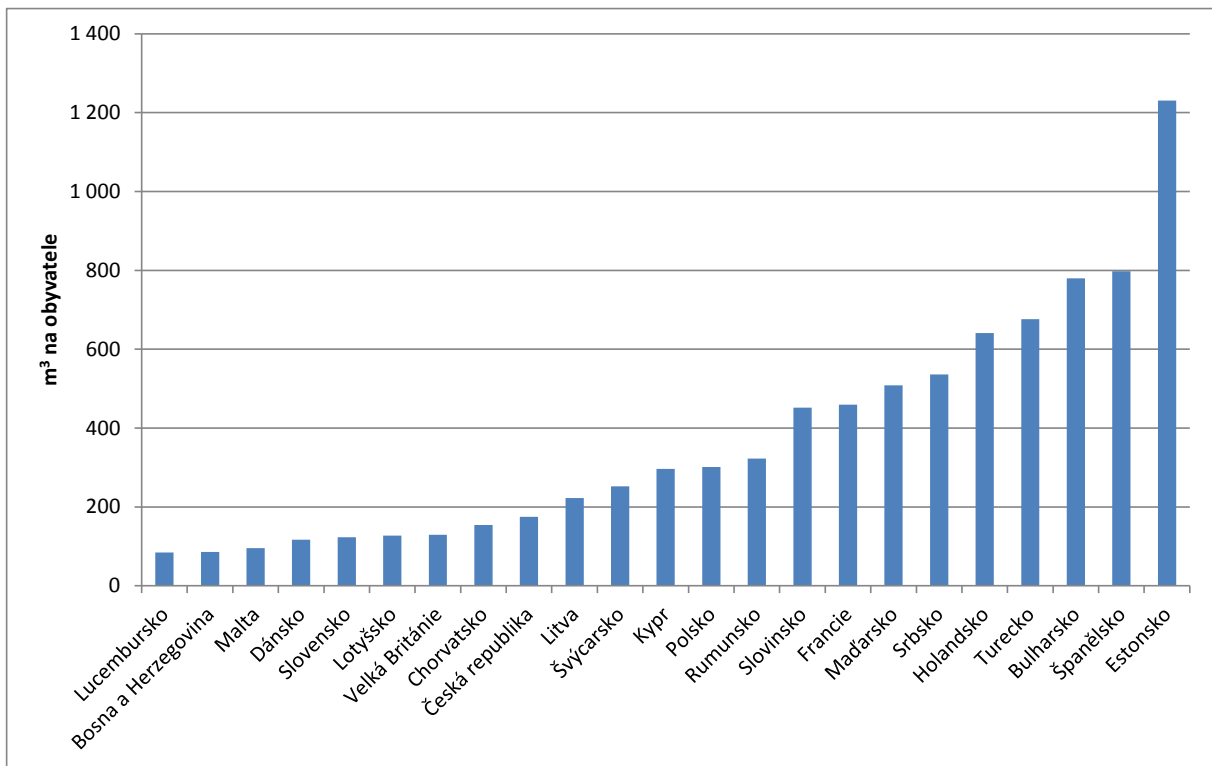
Zdroj: Ministerstvo zemědělství ČR, s. p. Povodí, Výzkumný ústav vodohospodářský T. G. M., v. v. i.

Tempo snižování odběrů podzemní vody dosáhlo svého maxima v minulých obdobích a nyní dochází spíše ke stagnaci. Ke zlomu trendu došlo v roce 2006 (graf II.I.2).

Z hlediska celkových odběrů vody výrazně převažují odběry povrchové vody nad odběry podzemních vod. Největší podíl odběrů vody na celkových odběrech náležel v roce 2014 energetice (43,2 %) a vodovodům pro veřejnou potřebu (36,5 %). Nevýznamné byly odběry v zemědělství včetně závlah a v sektoru ostatní včetně stavebnictví. Struktura odběrů povrchových a podzemních vod se značně liší, a to především kvůli potřebné kvalitě odebíraných vod. Odběry z povrchových vod jsou obecně největší pro energetický sektor (v roce 2014 cca 55,1 %), většina odběrů podzemních vod (v roce 2014 cca 81 %) je naopak pro vodárenské účely.

a) Mezinárodní srovnání

Graf II.I.3: Odběry vody na obyvatele, mezinárodní srovnání, 2012

Zdroj: Eurostat

S ohledem na různé evidence a zjišťování údajů celkových odběrů vody dle sektorů je mezinárodní srovnání pro daný indikátor velmi obtížné. Graf II.I.3 zobrazuje celkové odběry vody vybraných států v přepočtu na obyvatele v roce 2012. Rozdílné hodnoty v množství odebrané vody jsou způsobeny různými faktory. Větší hodnoty vykazují především státy, které využívají vodu pro zemědělskou produkci.

Autor kapitoly: Ing. Eva Fousová (Ministerstvo zemědělství ČR)

II.J NAKLÁDÁNÍ S ODPADY PODLE HLAVNÍCH ZPŮSOBŮ NAKLÁDÁNÍ

1. Význam a souvislosti indikátoru

Stejně jako ostatní členské země EU se i Česká republika řídí hierarchií nakládání s odpady, kdy se upřednostňuje materiálové a energetické využití odpadů před jejich odstraňováním. Využitím odpadů se dá předcházet narůstající potřebě využívání nerostných surovin, vzácných kovů apod., což přispívá k oddálení vyčerpání zásob nerostných surovin. Náročnost ekonomického systému na materiály je komplexním indikátorem zátěže životního prostředí.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Indikátor umožňuje sledovat a posuzovat trend ve vývoji hlavních způsobů nakládání s odpady, kterým se dle zákona č. 185/2001 Sb., o odpadech, (dále jen zákon o odpadech) rozumí shromažďování, sběr, výkup, přeprava, doprava, skladování, úprava, využití a odstranění odpadů. Pro základní orientaci se však v ČR používají tři souhrnné dílčí kategorie¹¹, a to odstraňování odpadů (označené kódy D), materiálové a energetické využívání odpadů (označené kódy R a vybranými kódy N).

Základním zdrojem dat je Informační systém odpadového hospodářství (dále jen ISOH), ve kterém se shromažďují údaje na základě zákona o odpadech a jeho prováděcích právních předpisů. Tyto legislativní předpisy České republiky implementují směrnici Evropského parlamentu a Rady č. 2008/98/ES ze dne 19. listopadu 2008 o odpadech a o zrušení některých směrnic. ISOH zřizuje Ministerstvo životního prostředí ČR, mezi roky 2002 a 2006 jej provozoval Výzkumný ústav vodohospodářský T. G. Masaryka, veřejná výzkumná instituce – Centrum pro hospodaření s odpady (CeHO), od roku 2007 jej spravuje CENIA, česká informační agentura životního prostředí. V databázi ISOH se

11

¹¹ **R1** – Využití odpadu způsobem obdobným jako paliva nebo jiným způsobem k výrobě energie, **R2** – Získání/regenerace rozpouštědel, **R3** – Získání/regenerace organických látek, které se nepoužívají jako rozpouštědla (včetně biologických procesů mimo kompostování a biologickou dekontaminaci), **R4** – Recyklace/znovuzískání kovů a kovových sloučenin, **R5** – Recyklace/znovuzískání ostatních anorganických materiálů, **R6** – Regenerace kyselin a zásad, **R7** – Obnova látek používaných ke snižování znečištění, **R8** – Získání složek katalyzátorů, **R9** – Rafinace použitých olejů nebo jiný způsob opětovného použití olejů, **R10** – Aplikace do půdy, která je přínosem pro zemědělství nebo zlepšuje ekologii, **R11** – Využití odpadů, které vznikly aplikací některého z postupů uvedených pod označením R1 až R10, **R12** – Předúprava odpadů k aplikaci některého z postupů uvedených pod označením R1 až R11, **N1** – Využití odpadů na terénní úpravy apod., **N2** – Předání kalů ČOV k použití na zemědělské půdě, **N8** – Předání (dílů, odpadů) pro opětovné použití, **N10** – Prodej odpadu jako suroviny (druhotné suroviny), **N11** – Využití odpadu na rekultivace skládek, **N12** – Ukládání odpadů jako technologického materiálu na zajištění skládky, **N13** – Kompostování, **N15** – Protektorování pneumatik, **D1** – Ukládání v úrovni nebo pod úrovní terénu (skládání), **D2** – Úprava půdními procesy (např. biologický rozklad kapalných odpadů či kalů v půdě apod.), **D3** – Hlubinná injektáž, **D4** – Ukládání do povrchových nádrží, **D5** – Ukládání do speciálně technicky provedených skládek, **D8** – Biologická úprava jinde v této příloze nespecifikovaná, jejímž konečným produktem jsou sloučeniny nebo směsi, které se odstraňují některým z postupů uvedených pod označením D1 až D12, **D9** – Fyzikálně-chemická úprava jinde v této příloze nespecifikovaná, jejímž konečným produktem jsou sloučeniny nebo směsi, které se odstraňují některým z postupů uvedených pod označením D1 až D12 (např. odpařování, sušení, kalcinace), **D10** – Spalování na pevnině, **D12** – Konečné či trvalé uložení.

provádí výpočet indikátorů, který se řídí platnou metodikou pro zpracování matematického vyjádření soustavy indikátorů pro daný rok¹².

3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

Plán odpadového hospodářství ČR stanovuje v souladu s principy udržitelného rozvoje cíle a opatření pro nakládání s odpady na území ČR. Jedním z hlavních cílů je zvýšení využívání odpadů s upřednostněním recyklace, a to na 55 % ze všech vyprodukovaných odpadů do roku 2012, a snížení hmotnostního podílu odpadů ukládaných na skládky o 20 % do roku 2010 ve srovnání s rokem 2000.

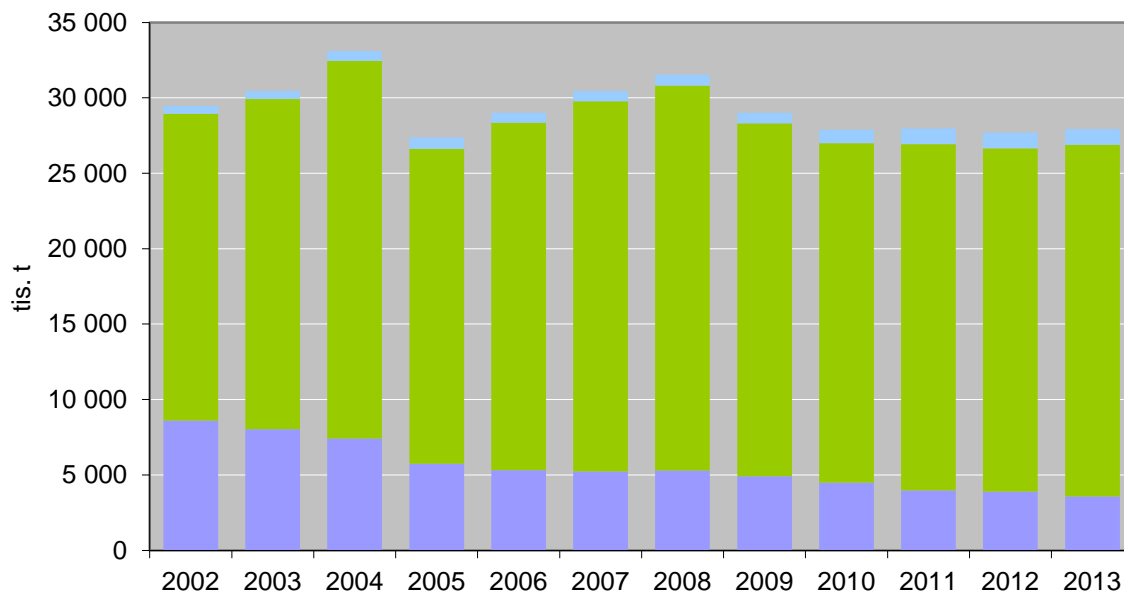
Vývoj nakládání s odpady, především díky rozvoji technologií zvyšujících efektivitu nakládání s odpady, směřuje k neustálému zvyšování podílu využívání odpadů oproti odstraňování odpadů, které má od roku 2002 pozvolna sestupnou tendenci (viz graf II.J.1). Dlouhodobě je nejčastějším způsobem odstraňování odpadů ukládání v úrovni nebo pod úrovní terénu (skládkování, kód nakládání D1). V roce 2013 bylo odstraněno okolo 3,57 mil. tun odpadů, což činí 11,65 % z celkové produkce odpadů (30 620 616 tun).

Ve vývoji materiálového využívání všech vyprodukovaných odpadů sledujeme od roku 2002 pozitivní trend. V roce 2013 bylo materiálově využito cca 23,31 mil. tun odpadů, což představuje asi 76,13 % z celkové produkce odpadů, přičemž jsou do tohoto ukazatele započteny kromě materiálově využívaných odpadů (kódy nakládání R2 až R12) i některé vybrané ostatní způsoby nakládání, např. ukládání odpadů jako technologického materiálu na zajištění skládky, prodej odpadu jako druhotné suroviny nebo využití odpadů na terénní úpravy apod. Materiálové využívání odpadů je tedy nejčastějším způsobem nakládání s odpady a jeho zvýšení je jedním z hlavních cílů stanovených Plánem odpadového hospodářství ČR, který se už od roku 2003 daří úspěšně plnit. Mezi nejčastější způsoby materiálového využití odpadů patří využití odpadů na terénní úpravy (N1) a recyklace anorganických materiálů a kovů (R5 a R4).

12

¹² Podle Matematického vyjádření soustavy indikátorů odpadového hospodářství, dostupného na <http://www.mzp.cz>.

Graf II.J.1: Nakládání s odpady v ČR dle vybraných způsobů nakládání (tis. t), 2002–2013

■ Množství energeticky využitých odpadů (R1)

■ Množství materiálově využitých odpadů (R2, R3, R4, R5, R6, R7, R8, R9, R10, R11, R12, N1, N2, N8, N10, N11, N12, N13, N15)

■ Množství odstraněných odpadů (D1, D5, D12, D3, D4, D10)

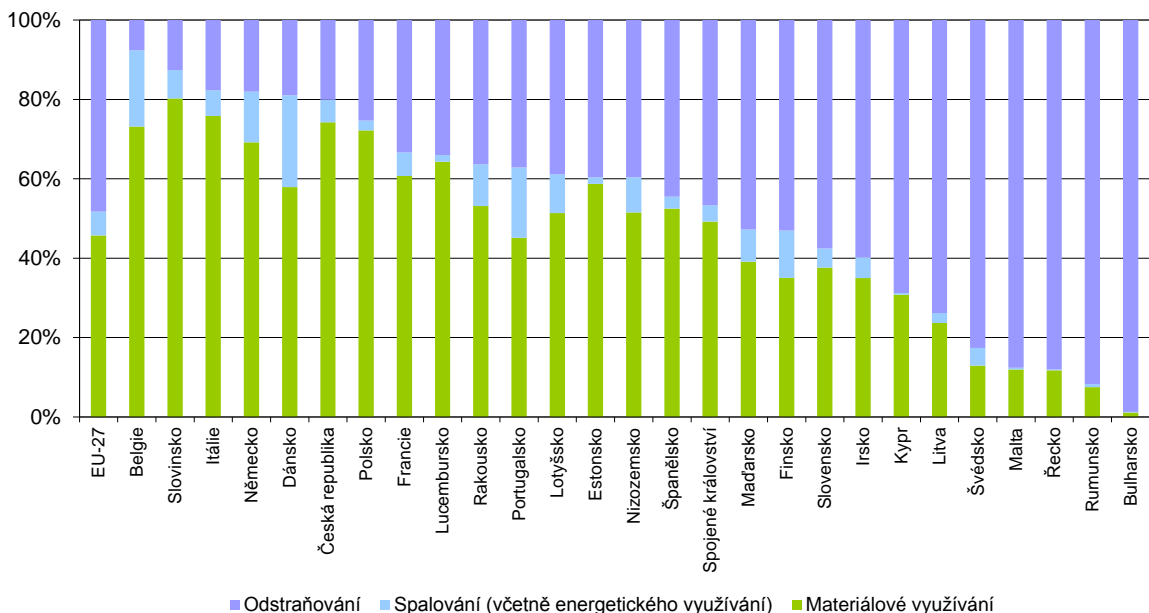
Poznámka: Změna metodiky zpracování dat od roku 2009

Zdroj: CENIA (ISOH)

b) Mezinárodní srovnání

Graf II.J.2 vyjadřuje podíl tří způsobů nakládání s odpady, mezi které patří materiálové využívání, spalování (včetně energetického využívání) a odstraňování odpadů. V členských státech EU27 bylo v průměru materiálově využito 45,7 % odpadů, energeticky využito 6,0 % a zbylých 48,3 % odpadů bylo odstraněno. Mezi státy, které odstranily více než 85 % odpadů, patří Bulharsko, Rumunsko a Řecko. Mezi státy, které využívají vysoký podíl odpadů, patří Belgie, Slovinsko, Itálie, ale i Česká republika¹³.

Graf II.J.2: Struktura nakládání s odpady, mezinárodní srovnání (% z celkového nakládání), 2012

Zdroj: Eurostat

Autoři kapitoly: RNDr. Eva Horáková, Ing. Václava Vičková (CENIA, česká informační agentura životního prostředí)

13

¹³ Mezinárodní srovnání má s ohledem na různou metodiku výpočtu v jednotlivých členských státech EU omezenou vypovídací schopnost. Podkladová data pro Eurostat pořizuje Český statistický úřad; odchylky dat mezi Českým statistickým úřadem a ISOH Ministerstva životního prostředí ČR jsou způsobeny odlišnou metodikou sběru a zpracování dat. Zdrojová data pro graf II.J.2 jsou dostupná na <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>, Database by themes → Environment and energy → Environment → Waste → Waste generation and treatment → Treatment of waste.

II.K NEJVYŠŠÍ DOSAŽENÉ VZDĚLÁNÍ

1. Význam a souvislosti indikátoru

Lidský kapitál každé země se hodnotí podle různých kritérií, jedním z nich je i vzdělanost obyvatelstva. Čím vzdělanější obyvatelé jsou, tím celá společnost a ekonomika disponuje kvalitnějšími lidskými zdroji a je více konkurenceschopná. Vzdělanost je tedy jedním ze základních faktorů ovlivňujících rozvoj společnosti. Velice významný je zejména vývoj vzdělanosti mladé generace nastupující na trh práce. Vzdělanější lidé mají daleko lepší pozici na trhu práce, mají větší šanci získat odpovídající zaměstnání a vyšší plat. Informace o vývoji vzdělanosti obyvatelstva tedy patří mezi základní ukazatele charakterizující kvalitu lidských zdrojů ve společnosti.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Míra vzdělanosti obyvatel se měří prostřednictvím podílu obyvatel s určitým stupněm vzdělání v celé populaci, případně v jednotlivých věkových kohortách. Konstrukce ukazatele se řídí metodikou stanovenou OECD a Eurostatem a nejvyšší dosažené vzdělání se vykazuje podle kategorií Mezinárodní standardní klasifikace vzdělání (ISCED 2011), která je využívána nejen v mezinárodních statistikách, od 1. 1. 2014 byla Českým statistickým úřadem ustanovena jako národní klasifikace úrovně vzdělání (pro obory vzdělání je stále využívána klasifikace ISCED97).

Základními ukazateli charakterizujícími vzdělanost obyvatel jsou podíl obyvatel s vyšším sekundárním vzděláním¹⁴, které je základem pro úspěšný vstup na trh práce, a podíl obyvatel s terciárním vzděláním¹⁵, které je základem schopnosti společnosti reagovat na nové technologické inovace. Tyto ukazatele se obvykle počítají pro věkovou skupinu 25–64 let a pro mladší skupiny obyvatel ve věku 20–24 let (kteří ještě mohou být ve vzdělávacím procesu) a 25–34 let (kteří obvykle mají již počáteční vzdělávání ukončeno). Veškeré údaje pro výpočet těchto ukazatelů vycházejí z Labour Force Survey (u nás výběrové šetření pracovních sil realizované Českým statistickým úřadem, odkud přebírá data i Eurostat), kam dodávají jednotlivé země údaje z národních statistik.

3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

Vzhledem k historickému vývoji vzdělávací soustavy v České republice v oblasti učňovského a středoškolského vzdělávání se Česká republika tradičně řadí mezi země s vysokým podílem obyvatel s alespoň vyšším sekundárním vzděláním. Svoji roli zde hraje zejména odborné školství, i když po revoluci vzrostl i podíl absolventů gymnázií, tedy všeobecného proudu středoškolského vzdělávání.

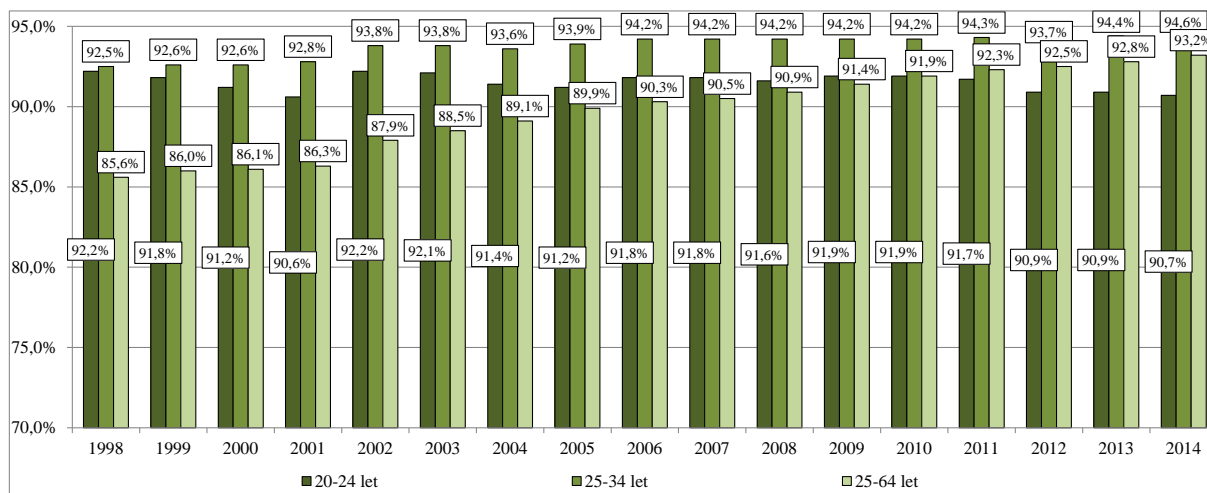
14

□ V mezinárodní klasifikaci vzdělání ISCED 2011 se jedná o úroveň 3 a vyšší, v rámci České republiky se jedná o veškeré vzdělání od úrovně středního vzdělání výše.

15

□ ISCED 2011 úroveň 5–8, u nás vzdělání dosažené na konzervatoři, vyšší odborné škole a vysoké škole.

Graf II.K.1: Podíl obyvatel s alespoň vyšším sekundárním vzděláním v jednotlivých věkových skupinách, ČR, 1998–2014

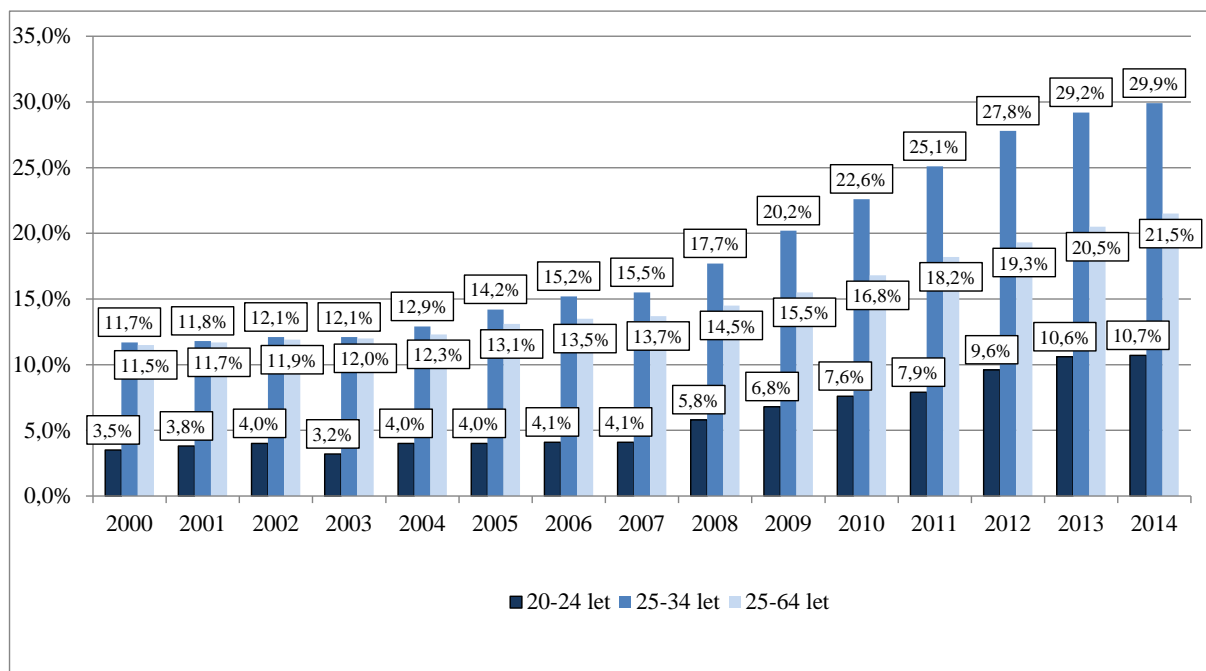

Zdroj: Eurostat

V České republice se podíl obyvatel s alespoň vyšším sekundárním vzděláním pohybuje na úrovni 93,2 % (ve věkové kategorii 25–64 let). Ve skupině obyvatel ve věku 20–24 let se pak jedná o 90,7 %, drobný pokles oproti předcházejícím rokům souvisí zejména se zavedením státních maturit a také s trendem „prodlužování“ docházky do střední školy (zejména díky změně oboru vzdělání v průběhu střední školy). Jistou roli může hrát i migrace cizinců. Dále je nutné si uvědomit, že v tomto věku ještě ne všichni mají vzdělání dokončené a že si v průběhu života střední školu dodělají. O tom svědčí i podstatně vyšší podíl obyvatel s alespoň vyšším sekundárním vzděláním ve věku 25–34 let, jde již o 94,6 %. Ve věkové kategorii 25–64letých došlo k nejvyššímu nárůstu podílu obyvatel s alespoň vyšším sekundárním vzděláním (o 7,6 procentního bodu mezi roky 1998 a 2014), v posledních letech se však tento nárůst mírně zpomalil. V případě generace 25–34letých se jedná o relativně stabilní podíly v posledních letech (s výjimkou drobného poklesu v roce 2012). U obyvatel ve věku 20–24 let se ve sledovaném období tento podíl pohyboval na úrovni 90,6–92,2 %, vyšší hodnoty po roce 1998 jsou způsobeny zejména odlišnou délkou docházky do základní školy, a tím nižším věkem ukončování střední školy.

S rozvojem technologií a jejich uplatnění v praxi stále narůstá význam terciárního vzdělávání, které se stává v mnoha případech základním kvalifikačním požadavkem. V předrevolučním období byl počet studijních míst na vysoké škole striktně limitován, po roce 1989 se vzdělávací trh uvolnil, a na vysoké školy tak může nastupovat stále větší množství uchazečů. Celkový podíl obyvatel s terciárním vzděláním narůstá přirozeně pomaleji než v případech mladé generace, přesto však dochází v posledních letech k jeho rychlejšímu růstu, v roce 2014 dosahoval u obyvatel ve věku 25–64 let již 21,5 %, což je o 8,4 procentního bodu více než před deseti lety (2004) a o 10 procentních bodů více než na začátku sledovaného období (2000). Mezi 25–34letými se jedná o 29,9 %. Velmi nízký podíl (10,7 %) lidí s terciárním vzděláním mezi 20–24letými je způsoben skutečností, že velká část z nich stále studuje a studium ještě neabsolvovali. I jejich podíl však v posledních letech významněji narůstá (oproti roku 2000 narostl více než trojnásobně).

Graf II.K.2: Podíl obyvatel s terciárním vzděláním v jednotlivých věkových skupinách, ČR, 2000–2014

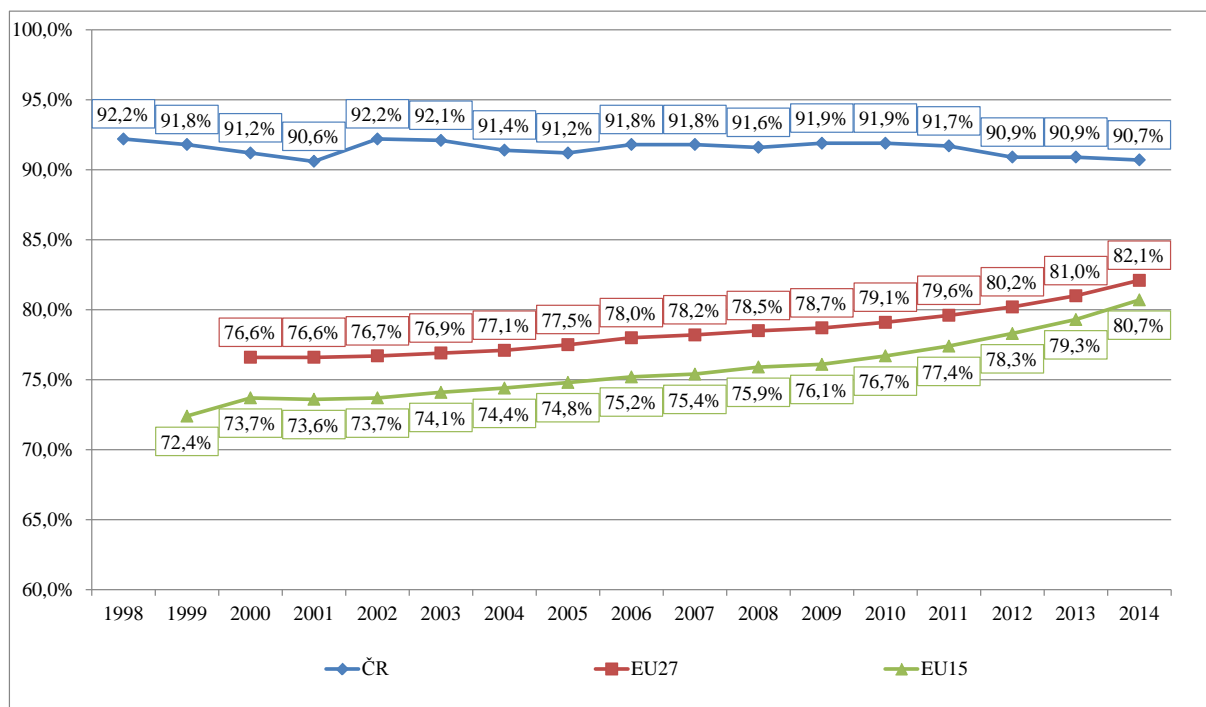

Zdroj: Eurostat

b) Mezinárodní srovnání

Jak již bylo řečeno, Česká republika zaujímá v podílu obyvatel s alespoň vyšším sekundárním vzděláním přední místo v mezinárodním srovnání, a to jak v případě obyvatel celkem, tak u mladé generace. Podíl obyvatel ve věku 20–24 let s alespoň vyšším sekundárním vzděláním v České republice převyšuje průměr zemí Evropské unie (EU27) o 8,6 procentního bodu. Rozdíl mezi hodnotami za země Evropské unie a Českou republiku se však postupně snižuje, což je dáno zejména zvýšeným podílem obyvatel s tímto vzděláním v rámci EU, protože situace v České republice je v posledních letech poměrně stabilní.

Graf II.K.3: Podíl obyvatel ve věku 20–24 let s alespoň vyšším sekundárním vzděláním, mezinárodní srovnání, 1998–2014

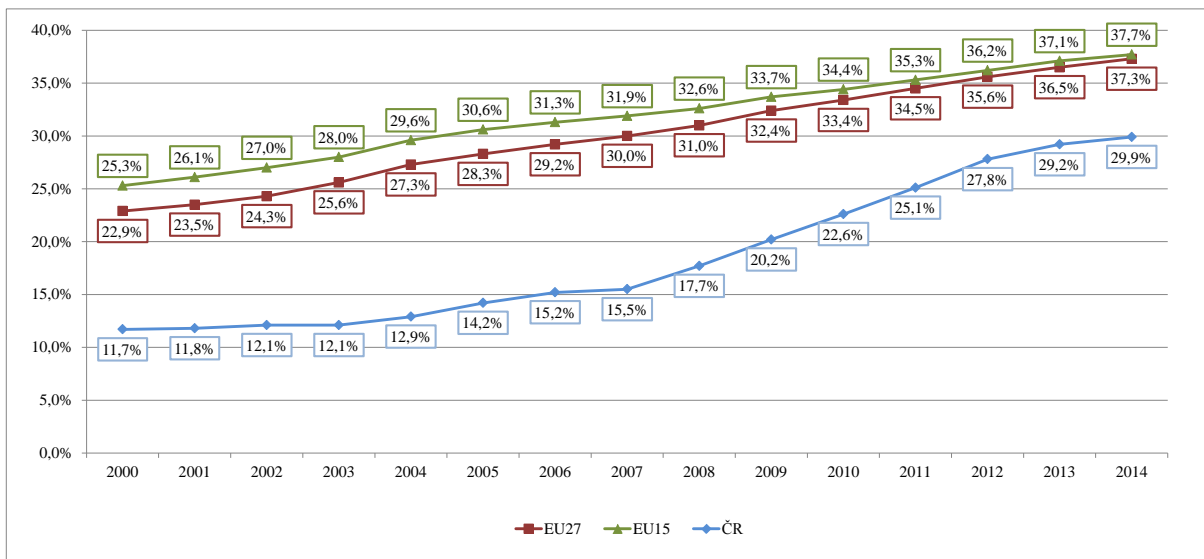

Zdroj: Eurostat

V posledních letech se významně projevuje efekt plynoucí z masivního nárůstu počtu přihlášených a zejména přijatých k vysokoškolskému studiu a s tím ve výsledku souvisejícího nárůstu počtu absolventů terciárního vzdělávání. Nejmladší věkovou skupinou, u které má smysl tento podíl porovnávat, je skupina 25–34letých. V této věkové skupině by mladí lidé měli mít svá vysokoškolská studia již ukončena a oproti generacím starším se zde expanze terciárního vzdělání projeví nejdříve a s největší dynamikou.

V roce 2000 mělo v České republice terciární vzdělání pouze 11,7 % obyvatel ve věku 25–34 let, což byl podíl méně než poloviční oproti zemím Evropské unie (v zemích EU15 se jednalo o 25,3 % a v zemích EU27 o 22,9 %). V poslední době se ale situace výrazně zlepšuje a podíl mladých lidí s terciárním vzděláním u nás významně narůstá – v roce 2014 se jednalo již o 29,9 %, což odpovídá 80 % hodnoty průměru za země EU (EU15 – 37,7 %, EU27 – 37,3%). Dá se předpokládat, že podíl mladých lidí s terciárním vzděláním v České republice bude narůstat i v budoucnu.

Graf II.K.4: Podíl obyvatel ve věku 25–34 let s terciárním vzděláním, mezinárodní srovnání, 2000–2014

Zdroj: Eurostat

Autor kapitoly: Ing. Václav Jelen (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR)

II.L VÝDAJE NA VÝZKUM A VÝVOJ

1. Význam a souvislosti indikátoru

Výzkum a vývoj (dále jen VaV) hrají klíčovou úlohu při tvorbě nových znalostí, produktů a technologických postupů, které jsou nezbytným předpokladem pro stabilní a dlouhodobě udržitelný ekonomický růst společnosti. Veřejná přímá a nepřímá podpora VaV je pro rozvinuté země jednou z cest, jak přispět v dlouhodobém horizontu ke zvýšení konkurenceschopnosti jejich ekonomik. Výzkum a vývoj se tak v posledních letech stal jednou z ústředních oblastí jednotlivých národních a mezinárodních politik. V České republice jde například o Národní politiku výzkumu, vývoje a inovací ČR na léta 2009–2015 a na úrovni EU například o Strategii Evropa 2020.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Výzkum a vývoj jsou systematická tvůrčí práce konaná za účelem rozšíření stávajícího poznání, včetně poznání člověka, kultury a společnosti, získání nových znalostí nebo jejich využití v praxi, a to metodami, které umožňují potvrzení, doplnění či vyvrácení získaných poznatků.

Celkové výdaje na VaV (GERD) zahrnují veškeré neinvestiční a investiční výdaje vynaložené na VaV prováděné ve sledovaných subjektech na území daného státu. Zdrojem dat je Roční statistické šetření o výzkumu a vývoji VTR 5-01, kterým jsou získávány údaje přímo od všech subjektů, které provádějí VaV na území České republiky jako svoji hlavní nebo vedlejší ekonomickou činnost. Více informací o šetření VTR 5-01 naleznete na stránkách ČSÚ (http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/statistika_vyzkumu_a_vyvoje).

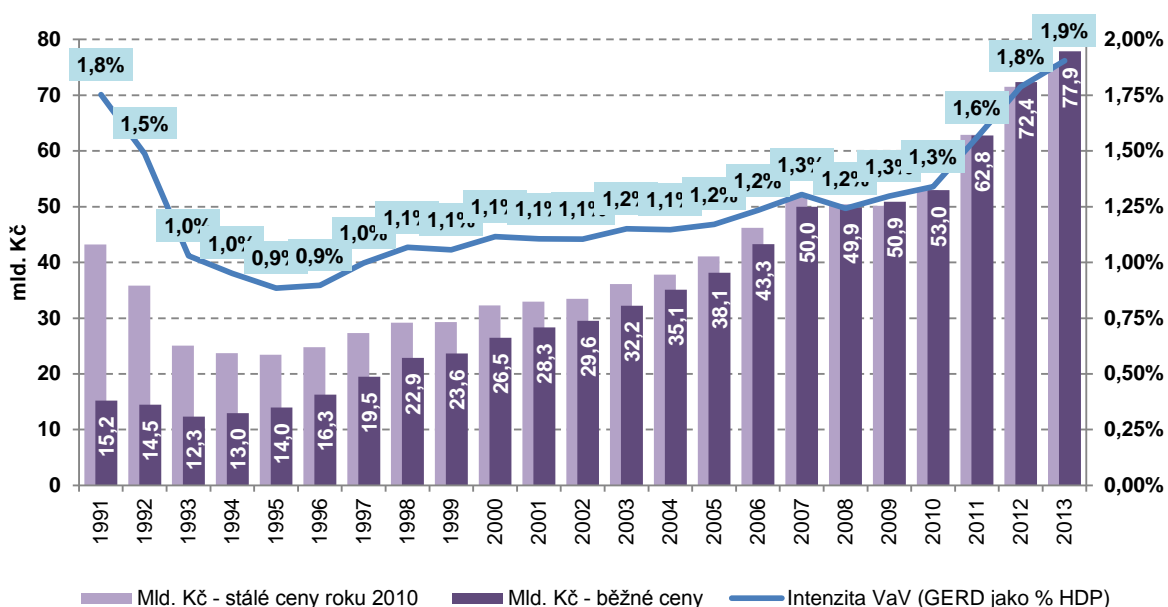
Pro mezinárodní srovnání se celkové výdaje na VaV nejčastěji poměří k HDP nebo počtu obyvatel. V případě veřejných výdajů na VaV se používá i podíl těchto výdajů na celkových veřejných výdajích. Ukazatel GERD jako % HDP, označovaný rovněž jako náročnost HDP na VaV (R&D intensity), byl zařazen mezi základní ukazatele k odnocení cílů výše uvedené Strategie Evropa 2020.

3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

Mezi roky 1995 a 2007 můžeme v ČR pozorovat dlouhé období růstu celkových výdajů na VaV (ukazatel GERD), i když s různou mírou intenzity v jednotlivých letech. V roce 2008 došlo k mírnému meziročnímu poklesu celkových výdajů na VaV o 2,3 % (140 mil. Kč). Tento pokles byl pravděpodobně způsoben finanční a ekonomickou krizí, jež dopadla především na firemní investice do VaV. V roce 2008 se výdaje za provedený VaV v ČR financované ze soukromých (podnikatelských) zdrojů reálně propadly o 3,3 %, a v následujícím roce dokonce o 7,4 %. Tento pokles soukromých zdrojů (za dva roky o 1,6 mld. Kč) byl v roce 2009 kompenzován nárůstem financování VaV z domácích veřejných zdrojů. Zde je nutné dodat, že globální ekonomická krize měla silně negativní dopad na výdaje na VaV ve všech vyspělých ekonomikách. V zemích OECD se výdaje na VaV financované z podnikatelských zdrojů snížily v roce 2009 o rekordních 5,5 %.

Graf II.L.1: Celkové výdaje na výzkum a vývoj, ČR, 1991–2013

Zdroj: Český statistický úřad

Od roku 2010 ČR opět navázala na předcházející období každoročních nárůstů celkových výdajů na VaV, přičemž v posledních třech letech šlo o velmi výrazný růst. Jak v roce 2011, tak v roce 2012 vzrostly výdaje na VaV o téměř 10 mld. Kč, což v reálném vyjádření odpovídá téměř pětinnovému, respektive 15procentnímu meziročnímu nárůstu. V roce 2013 došlo k dalšímu nárůstu, i když již ne tak výraznému jako v předchozím roce – o 5,5 mld. Kč, respektive 6 %.

V roce 2013 bylo za VaV provedené na území ČR utraceno celkem 77,9 mld. Kč, což odpovídá 1,9 % podílu na HDP. V obou případech jde o nejvyšší zaznamenané hodnoty za celé sledované období. Celkové výdaje na VaV byly v roce 2013 o polovinu (25 mld. Kč) vyšší než v roce 2010 a dvakrát vyšší oproti roku 2005. Podniky, veřejné vysoké školy a veřejné výzkumné instituce od roku 2005 do roku 2013 utratily za provedení VaV téměř 500 mld. Kč.

V letech 2011 až 2013 se na výše uvedeném nárůstu celkových výdajů na VaV podílely všechny hlavní sledované zdroje (sektory) financování této činnosti. Kromě soukromých investic (podnikových zdrojů), které vzrostly v posledních třech letech z 26,8 mld. Kč v roce 2010 na 37,8 mld. v roce 2013, a domácích veřejných zdrojů (nárůst o 3,4 mld. Kč, resp. 11 %) se na tomto růstu nejvýrazněji podílely zahraniční veřejné zdroje.

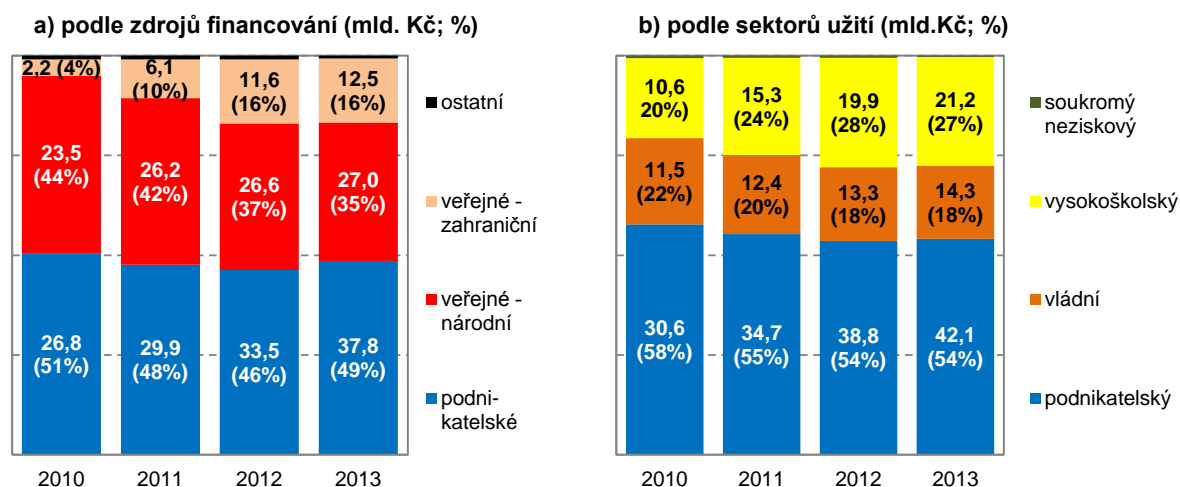
Jestliže v roce 2010 dosáhla výše veřejných zahraničních zdrojů využitá na financování VaV v ČR 2,2 mld. Kč, o dva roky později to bylo již 11,6 mld. Kč. V roce 2013 se tento zdroj rozšířil o další miliardu. Podíl zahraničních veřejných výdajů tvoří především operační programy zaměřené na VaV financované ze strukturálních fondů EU¹⁶. V posledních dvou letech zaznamenaly výrazný podíl jak na celkovém financování VaV v ČR (16% podíl na GERD), tak především na financování vysokoškolského VaV. V roce

16

¹⁶ Jde hlavně o OP VaVpl (alokováno 62,9 mld. Kč), který slouží především pro rozvoj evropských a regionálních center excelence / VaV center v ČR a podporu VaV infrastruktury.

2012 a 2013 se veřejné zahraniční zdroje podílely na financování VaV provedených ve vysokoškolském sektoru 38 % oproti 8 % v roce 2010 a v případě některých mimopražských škol se tento podíl pohyboval až kolem 50 %. Z velké části šly tyto zdroje na investice do nových kapacit VaV těchto škol nebo do nově vznikajících evropských center excelence.

Graf II.L.2: Celkové výdaje na VaV podle zdrojů financování a sektorů užití, ČR, 2010–2013

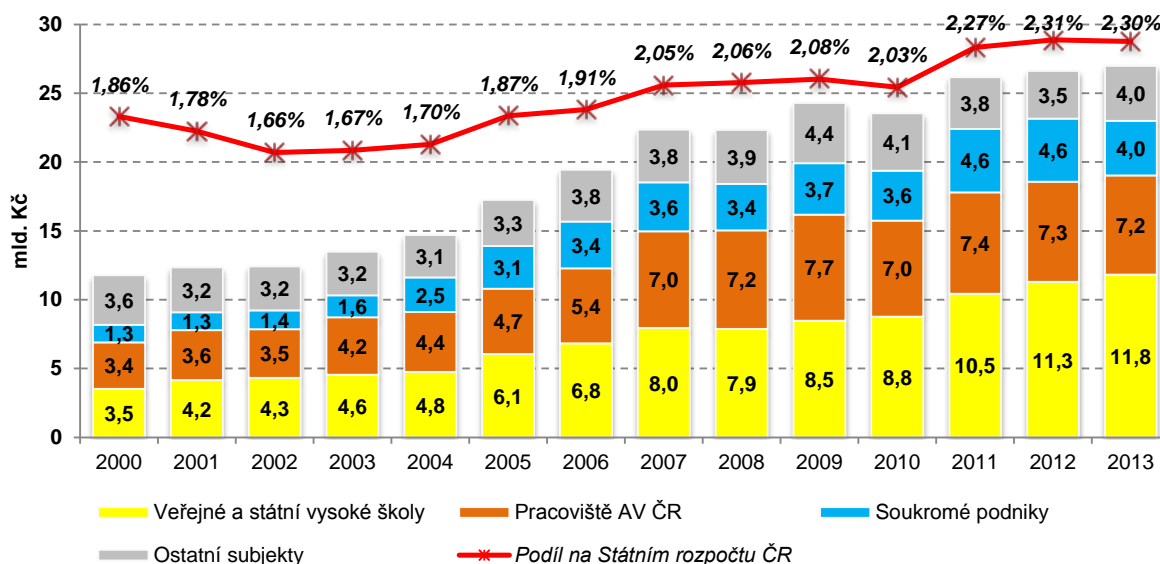

Zdroj: Český statistický úřad

ČR patří mezi členské státy EU s významnou přímou podporou podnikatelského VaV z veřejných zdrojů. Do podnikatelského VaV (údaj za rok 2010) směřovalo v členských zemích EU průměrně 12,3 % veřejných prostředků určených na VaV. V ČR činil tento podíl v roce 2013 18 %, přičemž v předchozích šesti letech byl dokonce pětinaový.

Podnikatelský sektor je v ČR dlouhodobě, na rozdíl od většiny nových členských zemí EU, nejvýznamnějším sektorem nejen z hlediska financování VaV aktivit, ale také z hlediska objemu utracených finančních prostředků za zde provedený VaV (ukazatel BERD). Podniky za vlastní VaV utratily v posledních třech letech dvakrát více finančních prostředků než vysoké školy a třikrát více než veřejné výzkumné instituce. V roce 2013 šlo konkrétně o částku 42,2 mld. Kč, tj. téměř o polovinu (44 %) více než v roce 2008. Další 12,4 mld. Kč podniky utratily v roce 2013 za nákup služeb VaV od jiných subjektů, a to především ze zahraničí od svých mateřských firem. Tyto výdaje se dle mezinárodní metodiky nezapočítávají do ukazatele BERD.

Graf II.L.3: Veřejné výdaje na VaV podle hlavních příjemců, ČR, 2000–2013

Zdroj: Český statistický úřad

Za posledních deset let vzrostly výdaje na VaV ze státního rozpočtu v běžných cenách dvakrát. V posledních třech letech (2011 až 2013) investoval český stát do VaV prováděných na našem území každoročně mezi 26 a 27 mld. Kč, což odpovídalo 0,66% podílu na HDP a 2,3% podílu na celkových výdajích státního rozpočtu. Jedná se nejen o nejvyšší hodnoty od vzniku samostatné České republiky, ale také o hodnoty srovnatelné (v případě podílu na HDP), či dokonce převyšující (podíl na veřejných rozpočtech) průměr EU28 (více viz graf II.L.10).

Od roku 2011 jsou v ČR příjemcem s nejvyšším objemem využitých finančních prostředků na VaV ze státního rozpočtu veřejné a státní vysoké školy, které od tohoto roku za zde provedený VaV využijí z tohoto zdroje každoročně více než 10 mld. Kč (11,8 mld. Kč v roce 2013). Podíl VŠ na financování VaV ze státního rozpočtu v posledních třech letech se pohybuje mezi 40 % v roce 2011 a 44 % v roce 2013.

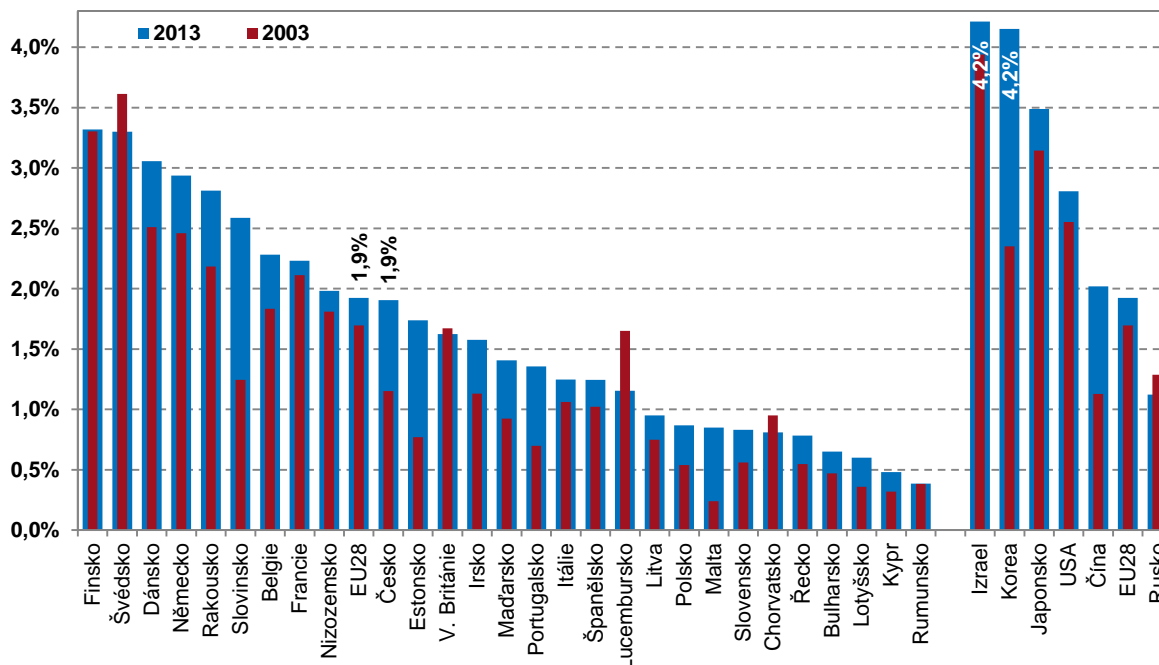
Druhým největším příjemcem peněz na VaV ze státního rozpočtu jsou veřejné výzkumné instituce. V roce 2013 si tyto subjekty rozdělily z veřejných domácích zdrojů souhrnnou částku 8,4 mld. Kč, přičemž jejich podíl na financování VaV z veřejných domácích zdrojů dosáhl 31 %. V rámci veřejných výzkumných institucí, které jako samostatná právní forma vznikly v roce 2007, hrají nejvýznamnější roli jednotlivé ústavy Akademie věd ČR.

Významná část prostředků ze státního rozpočtu je v ČR určena i na provádění VaV v podnikatelském sektoru. Soukromé podniky v roce 2013 využily z tohoto zdroje na zde prováděný VaV celkem 4 mld. Kč. V posledních pěti letech podpořil český stát podnikatelský VaV celkem 25 mld. Kč. Dvě třetiny (tzn. 17 mld. Kč) z této částky připadly soukromým domácím podnikům, pětina (4,8 mld. Kč) veřejným podnikům a zbývajících 15 % (3,6 mld. Kč) soukromým podnikům pod zahraniční kontrolou. Veřejné domácí zdroje se na VaV provedených v domácích soukromých podnicích dlouhodobě podílejí jednou pětinou. V roce 2013 například soukromé domácí podniky obdržely z tohoto zdroje 3,4 mld. Kč a další 1,4 mld. Kč pak z veřejných zahraničních zdrojů.

b) Mezinárodní srovnání

Srovnání s ostatními členskými státy EU ukazuje, že ČR v roce 2013 vykazovala nejen nejvyšší intenzitu výzkumu a vývoje (GERD jako % HDP) mezi novými členskými státy (s výjimkou Slovinska), předčila také všechny jihoevropské státy, jako je Španělsko, Itálie, Portugalsko nebo Řecko. Na pomyslném žebříčku zemí EU je v tomto ukazateli na 11. místě těsně za Nizozemskem, ale před Irskem a Velkou Británií.

Graf II.L.4: Intenzita celkových výdajů na VaV (GERD jako % HDP), mezinárodní srovnání, 2003, 2013

Poznámka: Dánsko a Švédsko:1999; Řecko: 1999 a 2007; Nizozemsko: 2010, Švýcarsko: 2008
Zdroj: OECD (MSTI 2013/1), Eurostat (září 2013) a vlastní dopočty Českého statistického úřadu

Přestože jsme, pokud jde o podíl GERD na HDP, dosáhli v roce 2013 průměru EU28, ve výši GERD na obyvatele stále dosahujeme pouze poloviční hodnoty evropského průměru (285 eur na obyvatele v ČR oproti 536 za EU28). V ČR jsou sice výdaje na VaV na jednoho obyvatele dvakrát vyšší než v Maďarsku a třikrát vyšší než v Polsku, ale i při přepočtení na paritu kupní síly jsou stále 2,5krát nižší než v Rakousku či Německu, a dokonce třikrát nižší než v Dánsku nebo Finsku.

Autor kapitoly: Ing. Martin Mana (Český statistický úřad)

II.M PŘÍSTUP K INTERNETU

1. Význam a souvislosti indikátoru

Výkonnost ekonomiky, konkurenceschopnost, efektivní ochrana přírody, sociální soudržnost, věda či vzdělávání jsou již bez využití informačních a komunikačních technologií (dále jen ICT) těžko představitelné. Současná globální společnost a ekonomika z velké části stojí právě na možnostech, které nám přinášejí moderní ICT. K základní vybavenosti většiny lidí nepatří už jen vlastnictví mobilního telefonu a počítače, ale především připojení k internetu, jednomu z největších fenoménů dnešního světa.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Metodiku výpočtu indikátorů stanovuje ve většině případů Český statistický úřad v souladu s mezinárodními standardy Eurostatu a OECD. Šetření prováděná Českým statistickým úřadem u uživatelů ICT pokrývají celou širší problematiku (vybavenost domácností, podniků a organizací veřejné správy vybranými ICT a především pak jejich využití jednotlivci) a jsou plně harmonizována v rámci EU.

Souhrnný přehled informací a dat týkajících se této oblasti naleznete na webových stránkách Českého statistického úřadu: http://czso.cz/csu/redakce.nsf/i/informacni_technologie_pm.

3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

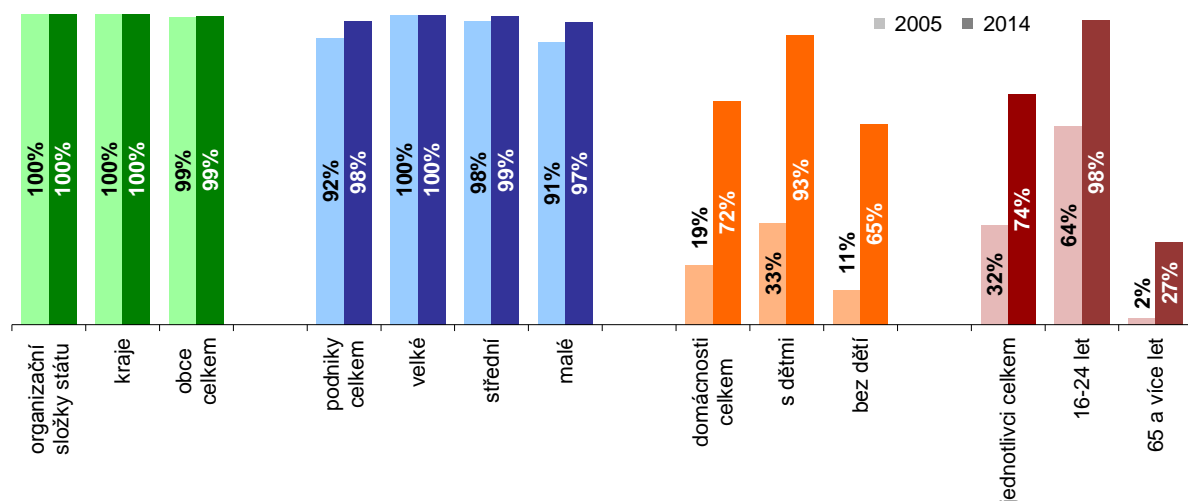
Nejrozšířenější informační a komunikační technologií (ICT) v České republice se stal v posledních letech jednoznačně mobilní telefon. Jen počet mobilních telefonů používaných v českých domácnostech za posledních patnáct let vzrostl dvacetkrát. Na konci roku 2014 měly přístup k mobilnímu telefonu téměř všechny domácnosti (98 %), přičemž na domácnost připadly v průměru dva mobilní telefonní přístroje. V roce 2014 nepoužívaly v České republice mobilní telefon pouze tři osoby starší šestnácti let ze sta, přitom v roce 1999 měla přístup k mobilnímu telefonu jen desetina domácností.

Podobně jako mobilní telefon se také internet stal neodmyslitelnou součástí pracovního i osobního života většiny obyvatel. Jeho využívání se stalo naprostým standardem ve státní správě a podnikatelském sektoru, kde ho již v roce 2005 využívaly téměř všechny organizace. Oproti tomu jsou v případě vybavenosti domácností internetem zaznamenávány v průběhu sledovaných let významné změny, ale i přes prudký nárůst počtu domácností s připojením k internetu v posledních letech nebylo v roce 2014 k internetu připojeno stále více než čtvrtina (28 %) z nich.

Vývoj srovnatelný s domácnostmi byl v oblasti využívání internetu zachycen i u jednotlivců. Na počátku nového tisíciletí měla přístup k internetu jen relativně omezená skupina osob (v roce 2000 to byla desetina dospělých). Jednalo se nejčastěji o studenty vysokých škol, IT odborníky, ale také o vybrané zaměstnance podniků s připojením k internetu. V roce 2005 používala internet téměř třetina dospělé populace

a za dalších devět let, tj. v roce 2014, již tři čtvrtiny. V absolutním vyjádření šlo o 6,5 milionu jednotlivců – o milion více než v roce 2010.

Graf II.M.1: Využívání internetu (% celkového počtu organizací/podniků /domácností či jednotlivců), ČR, 2005, 2014

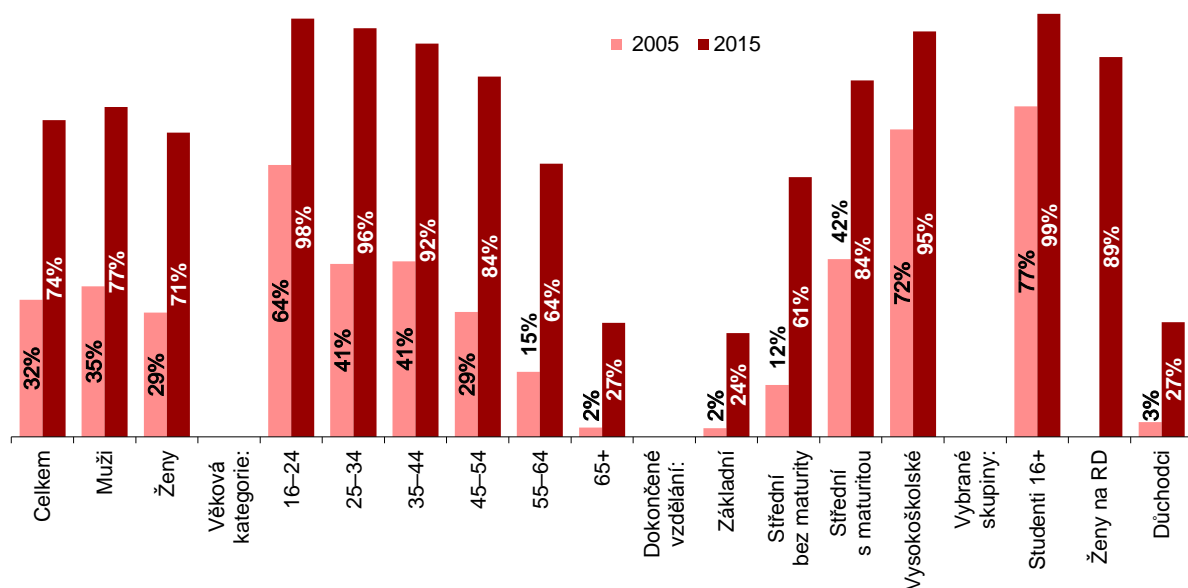
Zdroj: Český statistický úřad

V průběhu let se zvyšuje nejen míra rozšíření internetu do všech oblastí společnosti, ale především jeho kvalita. V lednu 2014 například již téměř všechny (96 %) podniky s připojením k internetu v České republice uvedly maximální rychlost připojení vyšší než 2 Mb/s (v roce 2004 to bylo 14 % podniků), a pětina uvedla dokonce rychlost připojení 30 Mb/s a vyšší. Rozvoj internetových služeb nutně proměnil i spotřební preference českých domácností. Zatímco v roce 2005 mezi nimi stále převládalo nízkorychlostní vytáčené připojení prostřednictvím telefonní linky, v roce 2014 se tak připojoval jen zlomek (3 %) z nich. Mezi vysokorychlostními připojeními v posledních několika letech dominují v případě Česka, především u domácností (na rozdíl od zbytku Evropy), bezdrátové technologie (Wi-Fi).

Jelikož téměř všechny organizace veřejné správy i podniky jsou dlouhodobě připojeny k internetu, neexistují již výrazné rozdíly, pokud jde o samotné připojení k internetu, mezi jednotlivými sledovanými kategoriemi organizací a podniků. K zajímavým rozdílům můžeme spíše dospět mezi kategoriemi domácností vymezenými na základě sociodemografických skupin. V roce 2014 bylo připojeno k internetu 93 % domácností s dětmi, oproti 65 % bezdětných domácností. Naprosto tristní je situace v čistě důchodcovských domácnostech. Pouze zhruba každá desátá domácnost důchodců má přístup k internetu.

Ještě více než přítomnost dětí významně ovlivňuje vybavenost internetem příjmová situace domácnosti. Z domácností spadajících do prvního příjmového kvartilu (nejnižší příjmy) byla v roce 2014 vybavena internetem necelá třetina (32 %). Naopak ve čtvrtém kvartilu (mezi domácnostmi s nejvyššími příjmy) to byla téměř každá domácnost (97 %).

Graf II.M.2: Uživatelé internetu (% celkového počtu jednotlivců), ČR, 2005, 2015

Zdroj: Český statistický úřad

Nárůst uživatelů internetu patrný v agregovaných datech samozřejmě zakrývá rozdílný vývoj v jednotlivých sociodemografických skupinách. Ve všech sledovaných letech však lze zaznamenat jisté pravidelnosti: internet je více využíván ze strany mladší generace (v posledních letech i střední), více ho využívají osoby s vyšším dosaženým vzděláním a také více muži než ženy (především ve starší generaci). S nárůstem počtu osob používajících internet se však tyto rozdíly postupně snižují.

Zaměříme-li se třeba na využívání internetu u osob ve věku 55 až 74 let, ukazuje se, že v této věkové kategorii každým rokem přibývá pravidelných uživatelů internetu (přístupujících k internetu alespoň jednou týdně) na úkor těch, kteří internet nepoužívají vůbec či pouze příležitostně. V roce 2014 používala internet pravidelně bezmála polovina osob (47 %) v této věkové kategorii a 40 % ho nevyužívalo nikdy. Před pěti lety, tj. v roce 2009, byl tento poměr obrácený – dvě třetiny jednotlivců v této věkové kategorii internet nikdy nepoužily a naopak pravidelně jej používala jen necelá čtvrtina (23 %). V této věkové kategorii jsou zaznamenány největší rozdíly mezi pohlavími – starší muži (52 %) stále mnohem častěji používají internet než ženy stejného věku (42 %).

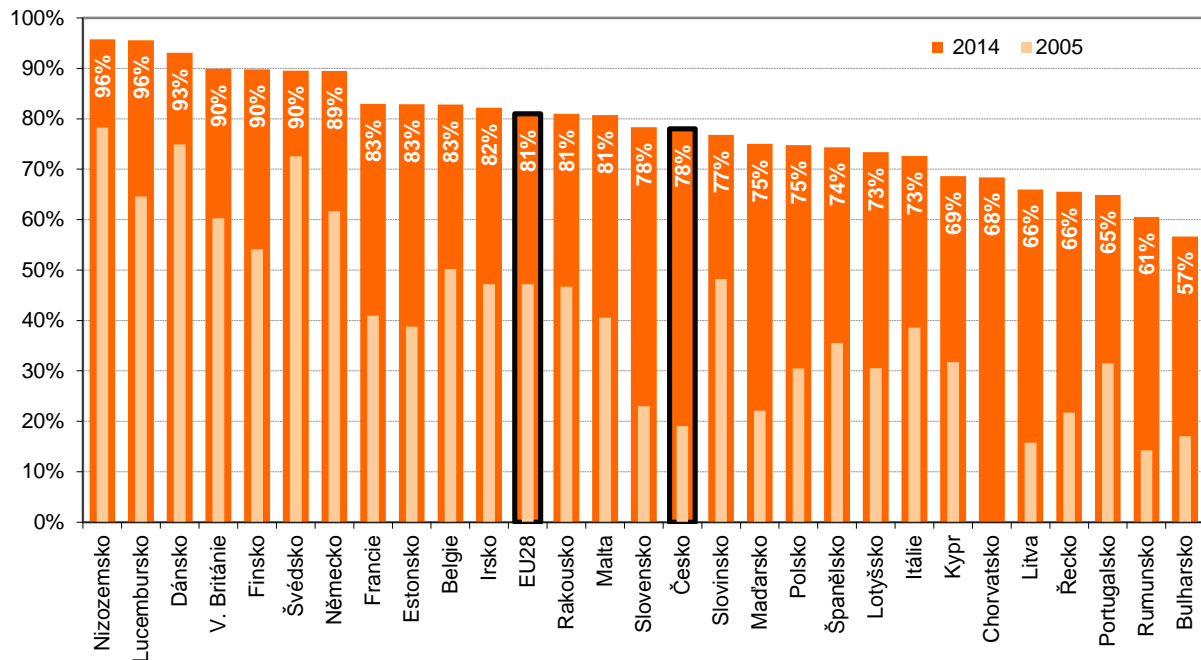
b) Mezinárodní srovnání

Podle nejnovější prognózy Mezinárodní telekomunikační unie (ITU) bude mít do konce roku 2015 přístup k internetu polovina (3,2 mld.) obyvatel planety. Před patnácti lety, v roce 2000, bylo na „síti“ sedmkrát méně lidí. Ze stejné zprávy plyne, že připojení k internetu má v Evropě více než osm z deseti domácností, zatímco v Africe jen pětina. ITU rovněž uvedla, že ještě letos překročí počet uživatelů mobilních telefonů hranici sedmi miliard. V roce 2000 přitom používalo mobilní telefon jen 738 mil. osob. Více viz <http://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Pages/facts/default.aspx>.

V případě vybavenosti domácností internetem nedosahuje Česká republika, ani přes výrazný nárůst podílů za poslední roky, průměru EU28. Jiná situace platí v případě jednotlivců používajících internet. V roce 2014 bylo poprvé procento jednotlivců

používajících internet v Česku (80 % uživatelů internetu ve věku 16 až 74 let) vyšší než v průměru EU28 (78 %). Mezi země, kde internet v roce 2014 používalo více než devět lidí z deseti, patří skandinávské státy, Nizozemsko, Lucembursko a Velká Británie. Na samém konci pomyslného žebříčku jednotlivců používajících internet v populaci nacházíme Rumunsko a Bulharsko, kde podíl domácností s připojením k internetu nedosahuje ani dvou třetin z celkového počtu domácností.

Graf II.M.3: Domácnosti s připojením k internetu (% celkového počtu domácností), mezinárodní srovnání, 2005, 2014

Poznámka: Údaje uváděné za české domácnosti Eurostatem se mírně odlišují od těch, které za ČR publikuje Český statistický úřad. Rozdíl je způsoben tím, že Eurostat do výstupů zahrnuje pouze domácnosti, v nichž žije alespoň jedna osoba ve věku 16–74 let. Český statistický úřad uvádí údaje za všechny domácnosti.

Zdroj: Eurostat

Autor kapitoly: Ing. Martin Mana (Český statistický úřad)

Prioritní osa III: Rozvoj území¹⁷

17

□ Indikátory pro prioritní osu III jsou sledovány vždy za jednotlivé kraje i celou ČR (průměr).

III.A HDP NA OSOBU V KRAJÍCH

1. Význam a souvislosti indikátoru

Regionální hrubý domácí produkt na 1 obyvatele je makroekonomickým agregátem pro měření regionálních disparit ekonomické výkonnosti územních celků (regionů) EU. Tento ukazatel se stal základním instrumentem regionální politiky EU, která se pokouší nalézt rovnováhu mezi principy solidarity, tolerance a zásluhovosti. Jeho význam souvisí s přerozdělováním finančních prostředků pomocí tzv. strukturálních fondů ve prospěch zaostávajících regionů.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Regionální HDP na 1 obyvatele představuje podíl nově vytvořené hodnoty na daném území za určité období (zpravidla běžný rok) na středním stavu obyvatelstva trvale žijícího na tomto území. Pro potřeby mezinárodních komparací se nejčastěji přepočítává do jednotek standardu kupní síly (PPS) a vyjadřuje se nejčastěji v procentech ve srovnání s průměrem EU28. Pro stanovení odhadů regionálního HDP se používají shodné datové zdroje jako v národních účtech (viz indikátor II.A). Dále se pak využívá klasifikace územních statistických jednotek (CZ-NUTS). Pro relativní vyjádření míry ekonomické výkonnosti regionu se využívají údaje z demografie – střední stav obyvatelstva. Při vlastním kalkulování odhadů regionálního HDP se uplatňuje převážně produkční metoda propočtu HDP. Od roku 2004 se při odhadování regionálních hodnot využívá u většiny jednotek metoda bottom-up a pseudo-bottom-up. Pro možné porovnání v čase se HDP vyjadřuje ve stálých cenách, což umožňuje poté kvantifikovat vývoj (růst, pokles) reálné produkčnosti daného regionu v procentech.

3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

Nejaktuálnější dostupné údaje o regionálním HDP za rok 2013 potvrzují v meziročním srovnání působení nerovnoměrného vývoje jednotlivých složek HDP a odvětví na národní úrovni a vliv tohoto vývoje na dynamiku jednotlivých krajů. Podíl Hlavního města Prahy na tvorbě hrubého domácího produktu ČR se meziročně mírně zvýšil z 24,7 % na 24,9 % největší měrou v důsledku zlepšení vývoje HPH v odvětvích pojišťovnictví a veřejné správy. V reálném vyjádření celkový HDP v Praze vzrostl o 1,2 %.

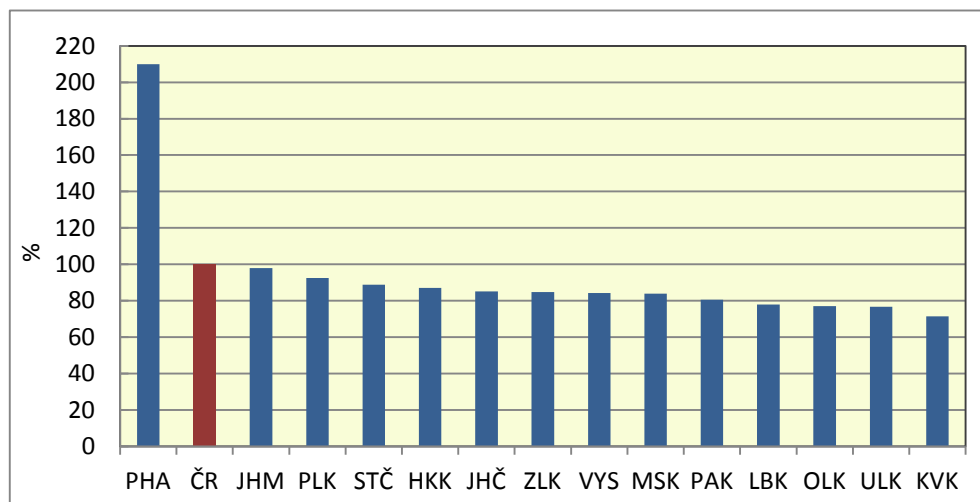
Podíl Středočeského kraje na národním HDP naopak stagnoval na 11,0 %. Na méně příznivý vývoj HDP v přepočtu na jednoho obyvatele ve středních Čechách ve srovnání s národním průměrem v posledních letech působí vyšší přírůstek obyvatelstva regionu realizujícího svou ekonomickou aktivitu mimo kraj (především v Praze).

Nejhorší výsledek reálného HDP ze všech krajů byl v roce 2013 zaznamenán v Moravskoslezském kraji (pokles o 4,0 %). Podíl regionu na národním HDP klesl z 10,1 % na 9,8 %. Rozhodující měrou se o to zasloužil pokračující propad HPH v regionálně významném odvětví těžby uhlí, který byl na opačné straně jen velmi mírně kompenzován pokračujícím růstem hrubé přidané hodnoty v odvětví výroby motorových vozidel.

Od roku 2005 se podíl Prahy na HDP za ČR trvale pohybuje v rozmezí 24,5 % až 25,7 %, poté co v předcházejícím desetiletí výrazněji narostl z původních 20,0 % v roce 1995. Mimořádná pozice hlavního města se projevuje i v ekonomické výkonnosti v přepočtu na 1 obyvatele a je způsobena několika klíčovými faktory, kterými jsou: vysoká míra dojížděky do zaměstnání (dlouhodobě činí více než jednu pětinu všech zaměstnaných v Praze); koncentrace hrubé přidané hodnoty vytvořené sektorem vlády; koncentrace většiny odvětví služeb (peněžnictví, pojišťovnictví, telekomunikace); vyšší cenová hladina, která není zohledněna v regionálně odlišných přepočtech HDP na paritu kupní síly (což posiluje metropoli v mezinárodním srovnání) a vysoké náhrady zaměstnancům, které slouží jako klíč k regionální alokaci hrubé přidané hodnoty za multiregionální organizace. Trvale nejnižší krajský podíl HPH (2,0 % v roce 2013) připadá na Karlovarský kraj, který v posledních letech vykazuje také nejnižší hodnoty HDP na 1 obyvatele.

Na základě analýzy provedených odhadů regionálního HDP na obyvatele lze říci, že z dlouhodobého hlediska docházelo k nárůstu regionálních disparit, avšak v posledních letech (zhruba od roku 2007) vlivem určité stagnace pozice hlavního města tento trend nepokračuje. V případě zkoumání regionálních disparit regionů ČR zahrnujícího pouze celky NUTS 3 bez Prahy lze zjistit, že regionální disparity se prohlubovaly vcelku zanedbatelně i v období let 1995–2007. Jediným regionem, který nyní překračuje průměrné hodnoty HDP na 1 obyvatele na národní úrovni, je Praha (210,0 % v roce 2013). U ostatních krajů se podíl tohoto indikátoru pohyboval v rozmezí od 71,3 % v Karlovarském kraji do 98,0 % v Jihomoravském kraji (viz graf III.A.1).

Graf III.A.1: HDP na obyvatele podle regionů NUTS 3 (krajů), ČR = 100, rok 2013

Zdroj: Český statistický úřad

Ve srovnání s rokem 1995 se v roce 2013 objem HDP v reálném vyjádření zvýšil s výjimkou Karlovarského kraje (nepatrný pokles o 0,8 %) u všech regionů NUTS 3, avšak velmi diferencovaně, a to v rozmezí od pouhých 14 % v Ústeckém kraji a 24 % v oravskoslezském kraji až do téměř dvojnásobku úrovně roku 1995 ve Středočeském kraji (85 %), za nímž na druhé nejsilnější pozici následuje Praha (78 %). Vývoj ve stálých cenách zpravidla při srovnání vylepšuje pozici průmyslově orientovaných regionů oproti vývoji v běžných cenách, protože běžné ceny v průmyslu rostou ve většině případů pomaleji než ve službách. Tak se může stát, že region, jehož podíl na národním HDP

vyjádřeném v běžných cenách roste více než u jiných regionů, ve vývoji ve stálých cenách zaostává a naopak.

b) Mezinárodní srovnání

Jediným regionem ČR, který překračoval průměrné hodnoty HDP na 1 obyvatele EU28 v roce 2013, byla Praha (173 %). U ostatních krajů se podíl tohoto ukazatele pohyboval v rozmezí od 59 % u Karlovarského do 81 % u Jihomoravského kraje. Pro regionální politiku EU jsou rozhodující údaje za regiony NUTS 2, u nichž (mimo Prahu) dosahovaly hodnoty HDP na obyvatele v PPS ve srovnání s průměrem EU28 intervalu od 62 % u regionu Severozápad do 77 % u regionu Jihovýchod, následovaného se 73 % regionem NUTS 2 Střední Čechy. Kritériem pro čerpání prostředků ze strukturálních fondů EU je hranice 75 % průměru EU, přičemž je zvažován průměr tří po sobě jdoucích let a seznam regionů s nárokem na čerpání platí po celé následující rozpočtové období EU (nyní 2014–2020).

Autoři kapitoly: Ing. Miloslav Chlad a Ing. Jaroslav Kahoun (Český statistický úřad)

III.B OBECNÁ MÍRA NEZAMĚŠTNANOSTI V KRAJÍCH

1. Význam a souvislosti indikátoru

Obecná míra nezaměstnanosti představuje jeden z nejdůležitějších ukazatelů trhu práce i sociální exkluze obyvatelstva. Na evropské úrovni je bedlivě monitorována především dlouhodobá nezaměstnanost – je zařazena mezi strukturální ukazatele i mezi ukazatele udržitelného rozvoje. Do stejného systému indikátorů se řadí také rozptyl regionální míry zaměstnanosti, který má silnou vazbu na regionální disparity nezaměstnanosti.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Ukazatel vychází z údajů výběrového šetření pracovních sil (VŠPS), které je prováděno ve všech státech EU na základě metodiky Eurostatu a Mezinárodní organizace práce (ILO) a zaručuje plnou mezinárodní srovnatelnost výsledku. VŠPS provádí pod metodickým vedením Eurostatu jednotlivé národní statistické úřady. Respondenty jsou vybrané domácnosti, vyšetřené údaje se dopočítávají na populaci celé ČR. Níže prezentované údaje jsou tříděny podle kraje bydliště respondenta.

Obecná míra nezaměstnanosti vyjadřuje v procentech podíl nezaměstnaných osob na pracovní síle. Podle metodiky Eurostatu se výpočet míry vztahuje na věkovou skupinu 15–74 let. Za nezaměstnaného je dle definice ILO považována osoba, která v referenčním období neměla zaměstnání ani nebyla samostatně výdělečně činná, práci aktivně hledala a byla schopna nástupu do 14 dnů. Pracovní sílu tvoří zaměstnaní a nezaměstnaní. Za zaměstnaného je považována osoba, která v referenčním týdnu odpracovala alespoň jednu hodinu za plat či odměnu nebo s cílem dosažení zisku nebo měla práci, ve které nebyla přítomna. Mezi zaměstnané nejsou zahrnovány osoby na rodičovské dovolené.

Pro komparaci regionálních rozdílů v rámci jednotlivých zemí počítá Eurostat ukazatel rozptyl regionální nezaměstnanosti. Vyjadřuje poměr směrodatné odchylky vážených regionálních měr nezaměstnanosti k nezaměstnanosti na národní úrovni. Vychází opět z VŠPS a počítá se jak pro regiony NUTS 2, tak i NUTS 3. Jako váha vystupuje počet obyvatel ve věku 15–64 let v příslušných regionech.

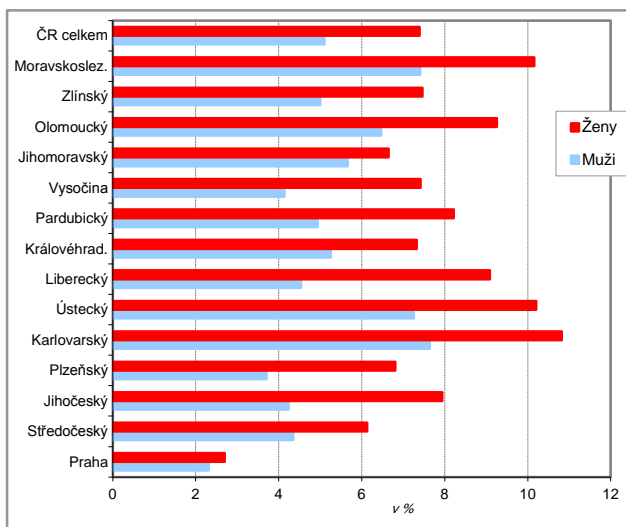
3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

Přestože ve většině krajů ČR dosahovala obecná míra nezaměstnanosti maxim již v roce 2000, nejdynamičtějšího nárůstu jsme byli svědky v roce 2009 a prakticky ve všech krajích kulminovala v prvním čtvrtletí 2010 (v průběhu roku 2010 na Ústecku a Olomoucku). Kromě regionů s tradičně vysokou nezaměstnaností se ekonomická recese negativně promítla na pracovním trhu v do té doby relativně méně problémových regionech, např. na Liberecku či Královéhradecku. Nízká nezaměstnanost se nadále udržela v Praze, středních a jihozápadních Čechách. V průběhu roku 2013 došlo ve většině regionů na trhu práce k pozitivnímu obratu, který trvá dosud. Obnovení ekonomického růstu se promítlo v širší nabídce volných pracovních míst. Mezi roky 2013 a 2014 se obecná míra nezaměstnanosti snížila ve všech krajích (nejvíce ve východních

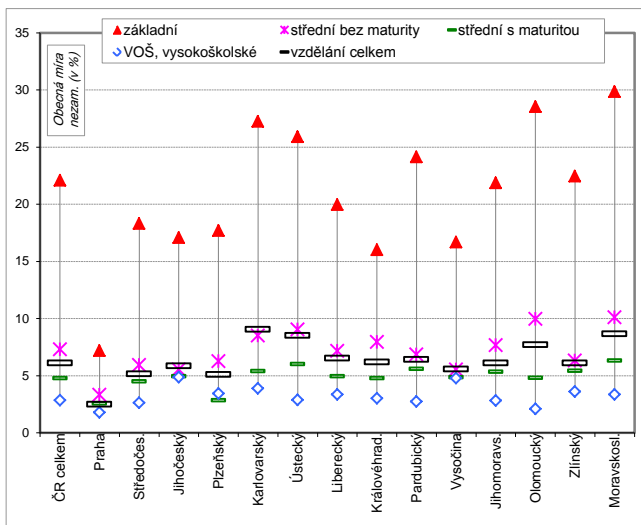
Čechách a na severu Moravy), pouze v kraji Jihočeském stagnovala, avšak stále na hodnotách nižších než republikový průměr. Relativní disparity celkové míry nezaměstnanosti se mezi kraji v době recese snížily. Ve všech regionech předstihovaly ženy v nezaměstnanosti muže, nejvíce na Liberecku (kde nezaměstnanost žen byla oproti mužům dvojnásobná), téměř vyrovnaná situace byla v roce 2014 pouze v Praze. Téměř 45 % nezaměstnaných tvořily osoby nezaměstnané dlouhodobě, na Karlovarsku (55 %) byl tento podíl v roce 2014 oproti Praze a Královéhradecku či Zlínsku téměř dvojnásobný. Podíl dlouhodobě nezaměstnaných uchazečů mezi roky 2010 a 2014 ve většině krajů stagnoval, neodlišoval se významně ani podle pohlaví, ale podle vzdělání ano (dvě třetiny nezaměstnaných se základním vzděláním na Ústecku a Karlovarsku byly v roce 2014 bez práce déle než rok). Regionální disparity míry celkové nezaměstnanosti jsou do značné míry ovlivněny právě osobami se základním vzděláním (viz graf III.B.2).

Graf III.B.1: Obecná míra nezaměstnanosti mužů a žen v krajích, ČR, 2014

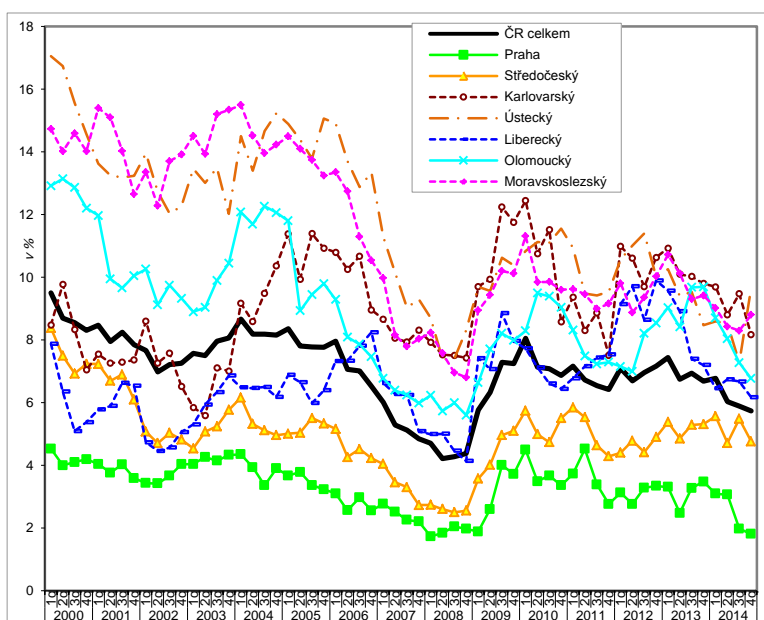
Zdroj: Český statistický úřad

Graf III.B.2: Míry nezaměstnanosti dle nejvyššího vzdělání v krajích, ČR, 2014

Zdroj: Český statistický úřad

Graf III.B.3: Obecná míra nezaměstnanosti ve vybraných krajích, ČR, 2000–2014

Zdroj: Český statistický úřad

b) Mezinárodní srovnání

Regionální rozdíly míry nezaměstnanosti řadí ČR v kontextu zemí EU k průměrným. Severské země a Nizozemsko si udržují nízké disparity. Situace v zemích s tradičně vysokými rozdíly (Španělsko a především Itálie) se v posledních letech mírně zlepšila, relativně vysoké disparity přetrvávají v Belgii, Německu či Rumunsku. Pokles relativních disparit v období 2009 až 2011 ve většině zemí (včetně ČR) souvisí s rychle rostoucí mírou nezaměstnanosti na národní úrovni. V ČR, na Slovensku a ve většině nových členských zemí si relativně velmi dobře stojí regiony hlavních měst, což souvisí mj. i s nižším podílem imigrantů z třetích zemí, kteří jsou typičtí např. pro Brusel, Londýn či Paříž.

Tabulka III.B.1: Charakteristiky disparit míry obecné nezaměstnanosti mezi regiony v zemích EU, 2000–2013

EU, vybrané země	Vážený variační koeficient (v %) míry nezaměstnanosti (mezi regiony NUTS 3; váhy: počet obyvatel ve věku 15–64)										Míra nezam. v regionu hl. města (NUTS 2) / míra nezam. v zemi celkem (NUTS 0)			
	2000	2005	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	v tom		2000	2007	2014
											muži	ženy		
Belgie	64	51	62	60	65	55	2,26	2,28	2,15
Bulharsko	34	47	65	66	64	48	45	38	31	32	31	0,69	0,57	0,78
Česká rep.	49	47	43	46	35	32	29	34	32	31	34	0,45	0,45	0,41
Dánsko	.	.	26	25	13	8	12	14	13	13	15	.	1,13	1,08
Německo	67	44	49	51	43	42	48	48	46	49	45	1,82	1,89	1,96
Estonsko	36	34	41	40	14	19	21	27	25	26	30	x	x	x

Irsko	24	18	.	.	13	16	15	15	15	14	18	0,91	0,98	0,96
Řecko	26	30	27	29	22	18	18	19	18	21	18	1,10	0,93	1,03
Španělsko	44	33	33	35	28	27	27	26	25	24	27	0,84	0,76	0,77
Francie	32	37	35	38	34	22	0,85	0,98	0,97
Itálie	68	59	56	54	45	46	47	46	46	49	45	1,08	1,05	0,98
Lotyšsko	19	23	16	14	11	14	12	17	23	26	21	x	x	x
Litva	11	21	20	16	11	14	20	24	29	29	49	x	x	x
Maďarsko	35	30	45	48	36	28	31	28	26	24	30	0,83	0,65	0,81
Nizozemsko	34	22	25	22	22	16	19	25	16	17	18	1,00	0,91	0,93
Rakousko	35	41	46	41	33	37	40	46	40	42	39	1,60	1,88	1,82
Polsko	32	25	39	30	32	28	27	27	26	28	28	0,82	0,95	0,80
Portugalsko	40	30	27	1,42	1,11	1,07
Rumunsko	37	43	53	54	52	51	59	61	60	63	60	0,94	0,64	1,06
Slovinsko	24	25	25	28	30	23	28	21	20	20	25	0,82	0,81	0,84
Slovensko	29	42	46	51	38	29	33	33	31	34	28	0,39	0,39	0,45
Finsko	16	23	23	20	24	22	.	21	21	22	22	.	0,72	0,84
Švédsko	33	15	13	15	14	13	15	14	15	16	17	0,58	0,90	0,89
Velká Británie	45	34	32	35	30	32	32	31	33	34	37	1,68	1,51	1,21

Zdroj: Eurostat a vlastní výpočty Českého statistického úřadu

Autor kapitoly: Bc. Jiří Kamenický (Český statistický úřad)

III.C VÝDAJE NA VÝZKUM A VÝVOJ A POČTY ZAMĚSTNANCŮ VE VÝZKUMU A VÝVOJI V KRAJÍCH

1. Význam a souvislosti indikátoru

Výzkum a vývoj (dále jen VaV) hrají klíčovou úlohu při tvorbě nových znalostí, produktů a technologických postupů, které jsou nezbytným předpokladem pro stabilní a dlouhodobě udržitelný ekonomický růst společnosti. Efektivní finanční podpora VaV ze státního rozpočtu, především základního a aplikovaného výzkumu, je pro rozvinuté země jednou z cest, jak přispět v dlouhodobém horizontu ke zvýšení konkurenceschopnosti jejich ekonomik.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Výzkum a vývoj jsou systematická tvůrčí práce konaná za účelem rozšíření stávajícího poznání, včetně poznání člověka, kultury a společnosti, získání nových znalostí nebo jejich využití v praxi, a to metodami, které umožňují potvrzení, doplnění či vyvrácení získaných poznatků.

Celkové výdaje na VaV (GERD) zahrnují veškeré neinvestiční a investiční výdaje vynaložené na VaV prováděné ve sledovaných subjektech na území daného státu. Zdrojem dat je Roční statistické šetření o výzkumu a vývoji VTR 5-01, kterým jsou získávány údaje přímo od všech subjektů, které provádějí VaV na území České republiky jako svoji hlavní nebo vedlejší ekonomickou činnost. Šetření probíhá v souladu s mezinárodními metodickými principy (Frascati manuál, OECD 2002) a podle prováděcího nařízení Komise č. 995/2012.

Počet zaměstnanců VaV je zjišťován pomocí dvou základních ukazatelů, jimiž jsou počet fyzických osob (HC) a přepočtený počet osob na ekvivalent plné roční pracovní doby věnované výzkumným a vývojovým činnostem (FTE). Fyzické osoby vypovídají o evidenčním počtu osob plně či částečně aktivních ve VaV činnostech, zaměstnaných na základě hlavního nebo vedlejšího pracovního poměru ke konci příslušného roku. Přepočtené osoby vypovídají o průměrném evidenčním počtu zaměstnanců VaV přepočteném na plný pracovní úvazek věnovaný VaV činnostem. Jeden FTE se rovná jednomu roku práce (na plný pracovní úvazek) zaměstnance, který se na 100 % věnuje VaV činnosti. Veškeré počty zaměstnanců VaV i výzkumných pracovníků publikované na následujících řádcích jsou uváděny v FTE.

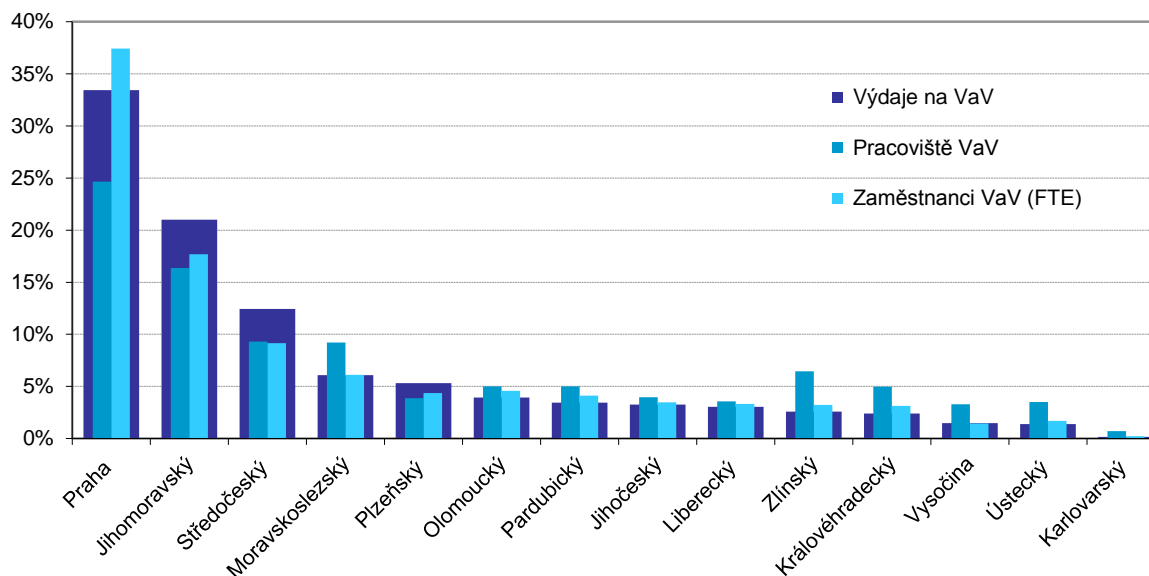
Více informací o šetření VTR 5-01 a podrobné výstupy v krajském členění naleznete na stránkách ČSÚ: https://www.czso.cz/csu/czso/statistika_vyzkumu_a_vyvoje.

3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

Z celkových 2 768 pracovišť VaV v roce 2013 jich celých 25 % (683 pracovišť) připadalo na Prahu. Za Prahou následovalo Brno s 453 pracovišti VaV. Více než 250 pracovišť VaV bylo zjištěno v Moravskoslezském a Středočeském kraji. Naopak méně než 100 pracovišť VaV se nacházelo na Vysočině, v Libereckém a Ústeckém kraji. V Karlovarském kraji se VaV v roce 2013 prováděly na pouhých 20 pracovištích.

Graf III.C.1: Výzkum a vývoj v krajích – základní ukazatele (% celkových výdajů/pracovišť/zaměstnanců VaV v ČR), ČR, 2013

Zdroj: Český statistický úřad, Roční šetření výzkumu a vývoje VTR 5-01

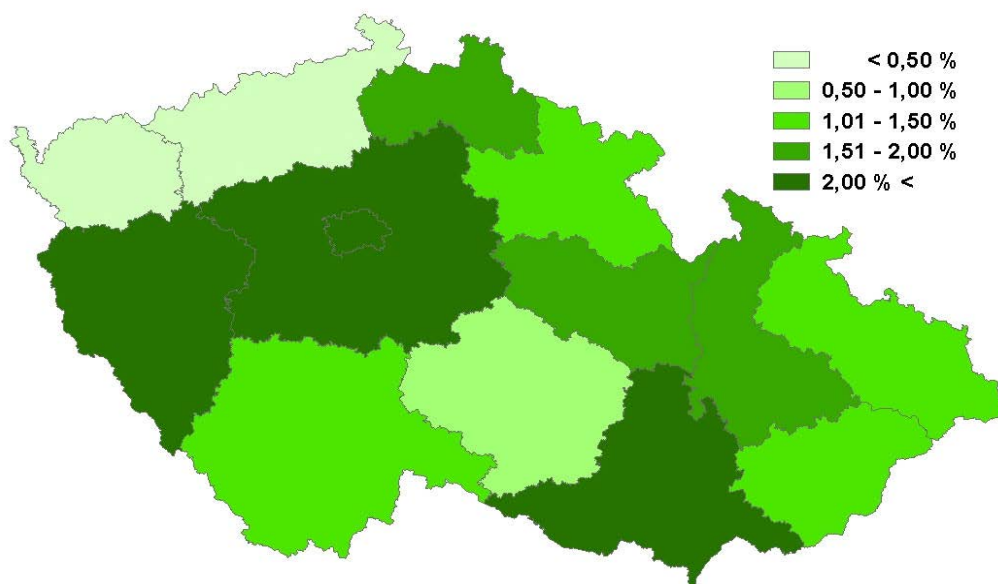
Hlavními tahouny VaV v rámci České republiky jsou velké podniky, vysoké školy a AV ČR. VaV se v roce 2013 prováděly na 464 pracovištích patřících velkým podnikům, tj. podnikům s více než 250 zaměstnanci. Nejvíce z nich, 83 (18 %), se nacházelo v Praze. Dále následovaly Moravskoslezský, Jihomoravský a Středočeský kraj, v každém z těchto krajů se nachází okolo 50 pracovišť VaV velkých podniků. V Praze a Brně dohromady se nachází 50 % pracovišť VaV vysokoškolského sektoru. VaV ve vládním sektoru jsou doménou především Prahy, kde sídlí převážná většina ústavů AV ČR.

V roce 2013 pracovalo na VaV v ČR celkem 62 tisíc přepočtených osob, téměř o 10 tisíc více než v roce 2010. Ve všech sektorech provádění pracovalo nejvíce zaměstnanců v Praze. V rámci vládního sektoru měla Praha 70% podíl na zaměstnanosti ve VaV, ve VŠ sektoru to bylo 39 % a v podnikatelském sektoru 25 %. Celkem v Praze v roce 2013 pracovalo 23 tisíc osob (37 % všech zaměstnanců VaV). V podnikatelském sektoru pracovalo značné množství osob v Jihomoravském (5,5 tis. osob; 16 %) a Středočeském kraji (4,5 tis. osob; 13 %). Méně než tisíc osob pracovalo v podnikatelském sektoru na Vysočině a v Ústeckém kraji, v Karlovarském kraji jich bylo pouhých 132.

Nejvíce pracovníků se zabývalo VaV v technických (29,8 tis. osob) a přírodních vědách (19 tis. osob). Především zaměstnanost v přírodních vědách doznala v posledních letech značného nárůstu, oproti roku 2010 to v roce 2013 bylo o 6,2 tis. osob více. Za tímto nárůstem se skrývá jednak nárůst počtu pracovníků VaV v přírodních vědách na vysokých školách, ale především téměř 80% nárůst v podnikatelském sektoru v daném období. V případě podnikatelského sektoru se na tomto nárůstu podílely zvláště firmy zabývající se VaV v oblasti informačních technologií, které spadají pod přírodní vědy.

V ukazateli výdajů na VaV v roce 2013 vyčnívá Praha (26 mld. Kč), následovaná Jihomoravským (16 mld. Kč) a Středočeským krajem (10 mld. Kč). V žádném dalším kraji se v roce 2013 nevyňaložilo na VaV přes 5 mld. Kč.

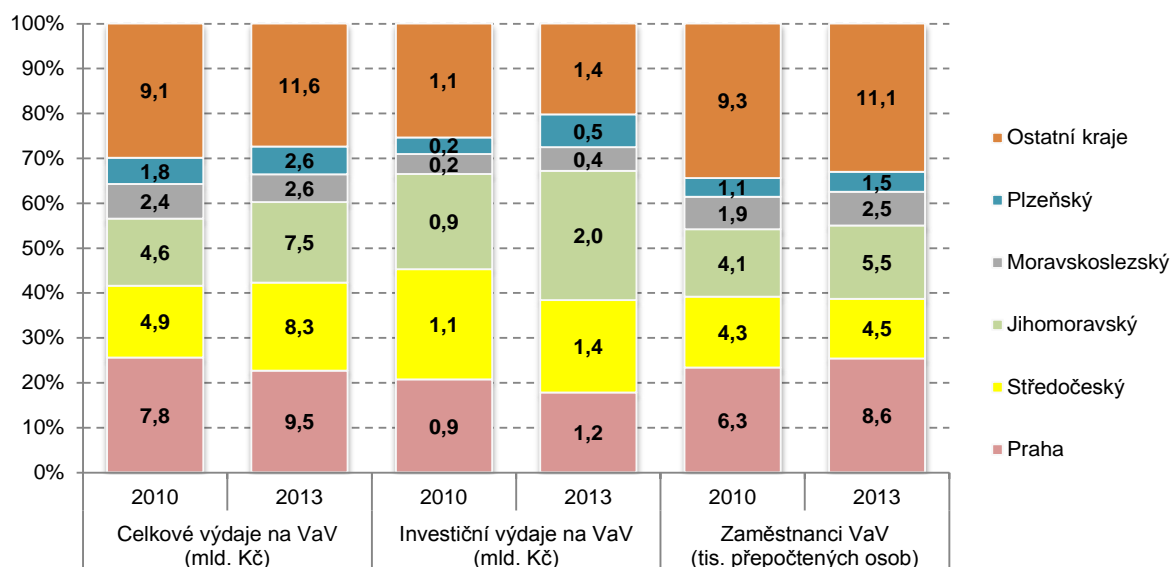
Obrázek III.C.2: Intenzita výdajů na VaV v krajích (% HDP daného kraje), ČR, 2013

Zdroj: Český statistický úřad, Roční šetření výzkumu a vývoje VTR 5-01

Intenzita VaV, tj. podíl výdajů na VaV na HDP, byla v roce 2013 v České republice 1,91 %. V krajském členění byla intenzita VaV nejvyšší v Jihomoravském kraji. Podíl výdajů na VaV na HDP Jihomoravského kraje byl 3,67 %. Vyšší než 2 % byla v roce 2013 intenzita VaV v Praze, Středočeském a Plzeňském kraji. Naopak menší než 1 % byla na Vysočině, v Ústeckém a Karlovarském kraji.

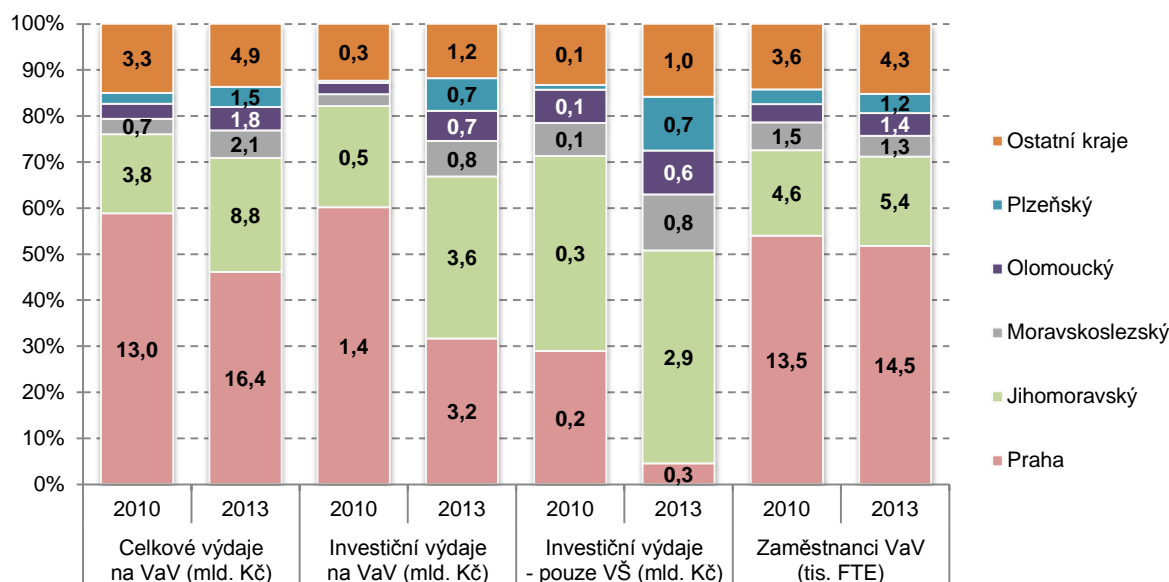
Graf III.C.3: Podnikatelský VaV v krajích – základní ukazatele, ČR, 2010 a 2013

Zdroj: Český statistický úřad, Roční šetření výzkumu a vývoje VTR 5-01

Z celkových 77,9 mld. Kč utracených za VaV na území České republiky v roce 2013 se nejvíce spotřebovalo v podnikatelském sektoru (42,1 mld. Kč). V tomto sektoru dominují tři výše zmíněné kraje: Praha s 9,5 mld. Kč, Středočeský kraj s 8,3 mld. Kč a Jihomoravský kraj se 7,5 mld. Kč.

Graf III.C.4: Veřejný VaV v krajích – základní ukazatele, ČR, 2010 a 2013

Zdroj: Český statistický úřad, Roční šetření výzkumu a vývoje VTR 5-01

Na VaV provedené ve vládním a vysokoškolském sektoru (veřejný VaV) bylo v ČR v roce 2013 vynaloženo celkem 35,5 mld. Kč. Téměř polovina (46 %; 9,5 mld. Kč) z této částky připadla na Prahu a čtvrtina (8,8 mld. Kč) na Jihomoravský kraj. Ze 14,3 mld. Kč utracených za VaV ve vládním sektoru připadalo na Prahu 73 % (10,4 mld. Kč). Naopak ve VŠ sektoru se na VaV vynaložilo více peněz v Jihomoravském kraji než v Praze. V roce 2013 to bylo v Jihomoravském kraji 6,8 mld. Kč, kdežto v Praze 5,9 mld. Kč. Převaha Jihomoravského kraje nad Prahou je způsobena čerpáním peněz ze strukturálních fondů EU. Od roku 2010 vzrostly výdaje na VaV v tomto sektoru v Jihomoravském kraji o 157 %, z 2,6 mld. Kč na zmíněných 6,8 mld. Kč. Oproti tomu v Praze došlo za toto období k nárůstu o 28 %, ze 4,6 mld. Kč na 5,9 mld. Kč.

Čerpání peněz ze strukturálních fondů (především prostřednictvím OP VaVpl) mělo za následek velký nárůst výdajů na VaV ve VŠ sektoru ve většině krajů. Veřejné zahraniční zdroje se na financování VaV na VŠ v roce 2010 podílely jen 8 %, v roce 2013 zaujímaly již 37% podíl, v daném období vzrostly z 0,9 mld. Kč na 7,8 mld. Kč. Značná část veřejných zahraničních peněz směřovala do investic. Investiční výdaje na VaV ve VŠ sektoru byly v roce 2013 celkem 6,2 mld. Kč (v roce 2010 byly pouhých 0,8 mld. Kč), z toho 2,9 mld. Kč se vynaložilo v Jihomoravském kraji, naopak v Praze to bylo jen 281 mil. Kč. V rámci podnikatelského sektoru byly investiční výdaje na VaV nejvyšší také v Jihomoravském kraji (2 mld. Kč), následovaném Středočeským krajem (1,4 mld. Kč) a Prahou (1,2 mld. Kč).

Autor kapitoly: Mgr. Marek Štampach (Český statistický úřad)

III.D MUNICIPALITY ZAPOJENÉ DO REALIZACE METODY MÍSTNÍ AGENDA 21

1. Význam a souvislosti indikátoru

Místní Agenda 21 (dále jen MA21) sleduje a popisuje nastavení klíčových procesů veřejné správy, které jsou nezbytné pro realizaci Agendy 21 na úrovni municipalit (obcí a regionů). Dokument Agenda 21 byl přijat na summitu OSN v Rio de Janeiru v roce 1992. Jedná se o globální plán světového společenství, který stanovuje konkrétní kroky směrem k udržitelnému rozvoji. Dle Agendy 21 jsou municipality (místní samosprávy) tou úrovní správ, která je nejbližší lidem – sehrávají tudíž důležitou roli při řešení ekonomických, sociálních i environmentálních problémů společnosti a bezprostředně tak napomáhají dosažení udržitelného rozvoje.

MA21 je součástí snahy o kvalitní veřejnou správu (tzv. good governance), která musí být otevřená, transparentní a umožňující účast veřejnosti na rozhodování a plánování. Hlavním cílem MA21 je prostřednictvím good governance dosáhnout dlouhodobě udržitelného rozvoje obce či regionu. Dobře fungující MA21 zahrnuje průběžnou a aktivní komunikaci s veřejností – budování partnerství; kvalitní strategické plánování a řízení včetně systému financování; systémové a měřitelné směřování k udržitelnému rozvoji. Kvalita postupu jednotlivých MA21 v ČR je hodnocena pomocí sady Kritérií MA21 s jasně definovanými standardy, stanovených Pracovní skupinou pro MA21 (PS MA21) při Radě vlády pro udržitelný rozvoj (viz dále). Většina realizátorů MA21 v České republice je sdružena v municipální asociaci Národní síť Zdravých měst ČR (<http://www.nszm.cz>). V roce 2014 byla zahájena aktivní spolupráce s Úřadem vlády. PS MA21 je poradní složkou Výboru pro udržitelné municipality Rady vlády pro udržitelný rozvoj, který se stal aktivní názorovou platformou pro oblast udržitelných měst s cílem zmapovat a harmonizovat různé přístupy v rámci tohoto tématu.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

V rámci indikátoru se sledují následující skupiny municipalit zapojených do procesu MA21: malé obce (do 2 tis. obyvatel), města a obce, mikroregiony, kraje a místní akční skupiny. Dle úrovně realizace procesu MA21 na svém území získává každá municipalita zařazení do kategorie „D“ (začátečníci) až „A“ (nejpokročilejší). Je sledován také počet „Zájemců“, u kterých je projevem pouze zájem příslušných místních úřadů samosprávy o téma MA21 s minimálními požadavky. Každá z kategorií má kritéria a jasně měřitelné ukazatele, které hodnotí kvalitu procesu, respektive výstupů MA21 v dané municipalitě. Předpokladem pro získání nebo přiznání celé kategorie je naplnění a zdokumentování všech v ní obsažených Kritérií MA21. Kategorie je získána, pokud jsou naplněna kritéria, respektive ukazatele stanovené nejen pro danou kategorii, ale i pro všechny kategorie nižší. Pro udržení dané kategorie je třeba každoroční naplňování ukazatelů.

Zdrojová data jsou přístupná v rámci Databáze MA21 (<http://ma21.cenia.cz/>) a agregovaná data včetně víceletých přehledů a srovnání v rámci Informačního systému statistiky a reportingu (ISSaR), spravovaných CENIA, českou agenturou životního prostředí pod garancí Ministerstva životního prostředí ČR.

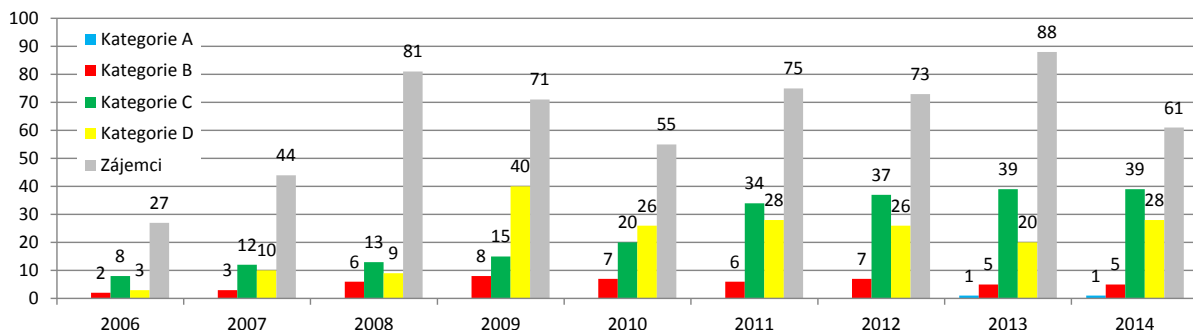
3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

Od roku 2006 byl zaznamenán nárůst počtu municipalit realizujících MA21 a zejména jejich stabilní zapojení do procesu MA21. Impulzem tohoto pozitivního vývoje bylo vypracování metodiky hodnocení kvality procesů MA21, schválení oficiálních Kritérií MA21 a finanční podpora, zejména ze strany MŽP. To systematicky podporovalo MA21 od roku 2003, finančně pak od roku 2007. V období 2008–2011 byl otevřen tzv. Revolvingový fond MŽP, zaměřený na podporu procesů MA21. Ve čtyřech výzvách bylo rozděleno 45,5 mil. Kč. Došlo nejen k dalšímu, ještě výraznějšímu nárůstu počtu zapojených municipalit, ale i ke kvalitativnímu zlepšování – postupu do vyšších kategorií. V roce 2010 byla zpracována Metodika hodnocení kategorie „A“ včetně dvou technických příloh: návodných otázek pro zpracování auditu municipalitami a sadou indikátorů. Tato metodika byla v roce 2011 pilotně testována ve čtyřech městech. V roce 2012 schválila vláda Koncepti podpory Místní Agendy 21 v ČR do roku 2020 a Akční plán pro období 2012–2013. V současné době je v procesu schvalování Akční plán pro období 2016–2017. Koncepce i akční plány jsou realizovány v mezirezortní spolupráci.

Pozitivní trend nárůstu a posunu na vyšší úroveň je jasně zřetelný i na počtech municipalit a dotčených obyvatel, žijících na území obcí, které MA21 zavádějí a praktikují. Mezi lety 2006 a 2014 počet zapojených municipalit vzrostl ze 40 na 134 a počet dotčených obyvatel z 801 tis. na 5 300 tis., tj. na zhruba polovinu populace ČR. V roce 2012 byly do procesu MA21 zapojeny rovněž místní akční skupiny, které jsou nezávislým společenstvím občanů, neziskových organizací, soukromé podnikatelské sféry a veřejné správy, sloučených do jednotného právního subjektu, který spolupracuje na rozvoji venkova, zemědělství a získávání finanční podpory.

Graf III.D.1: Počet municipalit registrovaných v Databázi MA21, ČR, 2006–2014

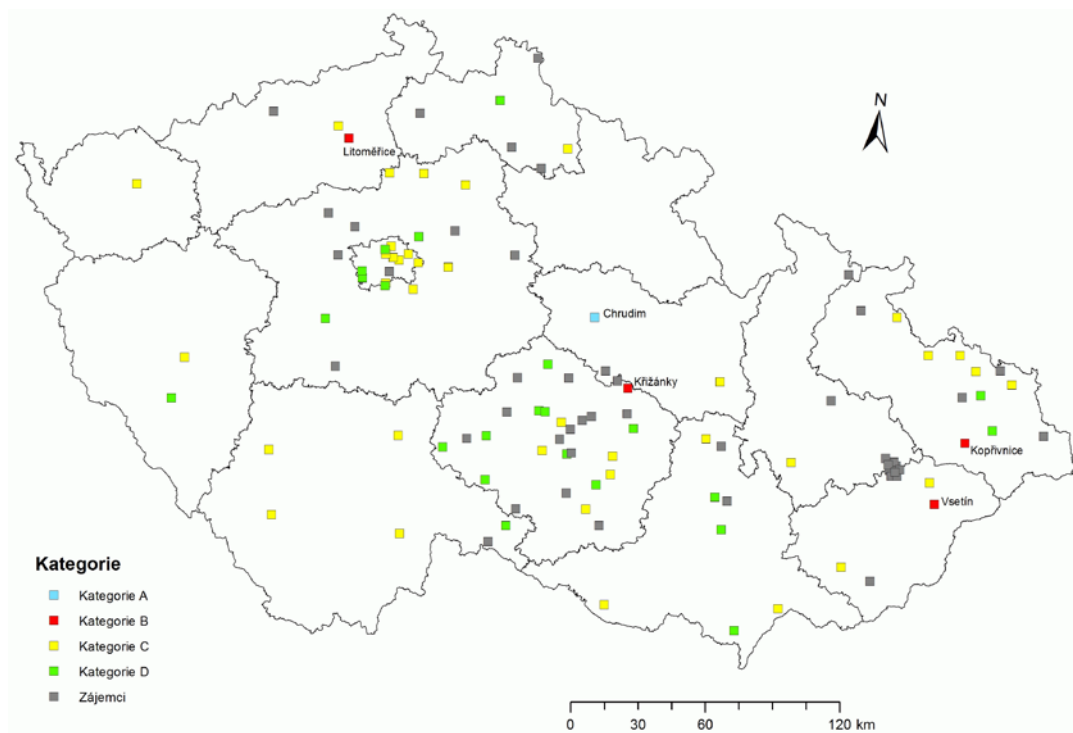

Poznámka: Pokles počtu municipalit v kategorii „Zájemci“ především v letech 2010 a 2014 je způsoben vyřazením neaktivních subjektů z Databáze MA21

Zdroj: CENIA

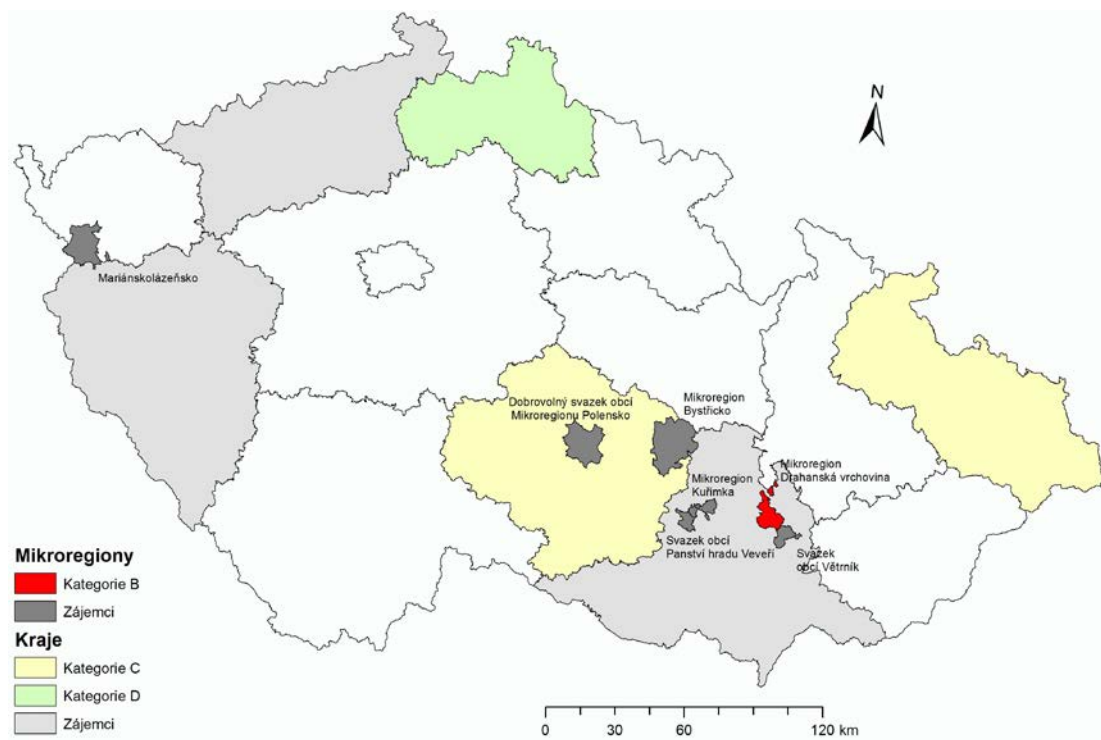
Autoři kapitoly: Mgr. Jan Šindelář, Ing. Jan Pokorný (CENIA, česká informační agentura životního prostředí)

Obrázek III.D.2: Přehled obcí zapojených do MA21 dle krajů, ČR, 2014

Zdroj: CENIA

Obrázek III.D.3: Přehled regionů zapojených do MA21 dle krajů, ČR, 2014

Zdroj: CENIA, mikroregiony – Centrum pro regionální rozvoj ČR

III.E MIGRAČNÍ SALDO VENKOVSKÝCH OBCÍ

1. Význam a souvislosti indikátoru

Saldo migrace je jednou z možných kvantifikací geografické mobility obyvatel a představuje též významnou hnací sílu demografické redistribuce. Negativní saldo migrace venkovských obcí bývá spojeno s omezením pracovních příležitostí, zhoršenou dopravní obsluhou, včetně dosažitelnosti zdravotních, sociálních i kulturních služeb. Tento tradiční pohled je v posledních letech rozostřován procesy suburbanizace a selektivním rozvojem obcí v příhraničí.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Základní údaje o počtu obyvatel jsou získávány ze sčítání lidu, domů a bytů, na něž navazují každoroční statistické bilance dat. Od roku 2005 jsou data o stěhování převzata přímo z informačního systému evidence obyvatel v gesci Ministerstva vnitra ČR (občané ČR), respektive od Ředitelství služby cizinecké policie (cizinci). Údaje se týkají obyvatel s trvalým bydlištěm na uvedeném území (bez ohledu na státní příslušnost). Od roku 2001 jsou započtení cizinci s přiznaným azylem, cizinci s vízy nad 90 dní, kteří v ČR pobývají déle než rok, a od 1. 5. 2004 i občané zemí EU s přechodným pobytem a občané třetích zemí s dlouhodobým pobytem na území ČR (v návaznosti na tzv. euronovelu zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců). Venkov je vymezen souborem venkovských obcí (nespojité území) s méně než 2 tis. obyvateli (k 31. 12. 2014) a také obcemi mezi 2 a 3 tis. obyvateli, které neměly k 1. 1. 2015 status města či městyse (úhrnem jde o 5 685 obcí, 75,5 % rozlohy a 29,6 % obyvatel ČR). Vymezení je platné i retrospektivně (tj. za období 2000–2014 byly obce přepočteny na územní a velikostní strukturu k 31. 12. 2014), čímž je zajištěna lepší srovnatelnost v čase. Údaje o přistěhovaných a vystěhovaných za venkov jsou vysčítány z obcí (včetně pohybů mezi venkovskými obcemi). Vnitřním stěhováním rozumíme migrace mezi obcemi v rámci hranic ČR (bez ohledu na státní občanství migrující osoby).

3. Hodnocení indikátoru

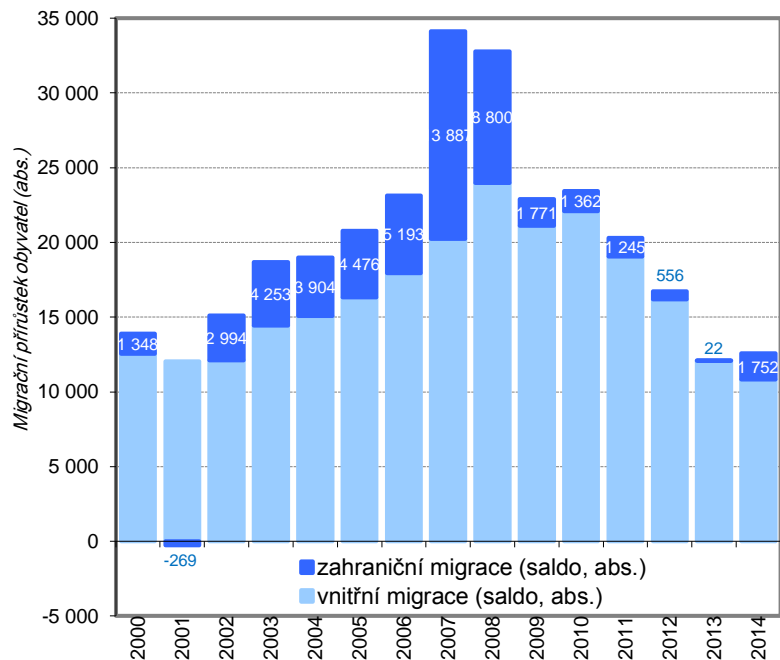
a) Vývoj indikátoru v ČR

Ke konci roku 2014 čítaly „venkovské obce“ v ČR 3,12 mil. obyvatel. Rurální typ osídlení je nejvýrazněji zastoupen v kraji Středočeském (46 % obyvatel ve venkovských obcích), na Vysočině, Pardubicku a Olomoucku, opačný pól představují Ústecko, Karlovarsko a Moravskoslezsko (mezi 19 a 22 %). Počet obyvatel venkova v Česku (v územním a velikostním vymezení ke konci roku 2014) vzrostl od roku 2001 o desetinu, ve městech celkově stagnoval (významněji rostl jen v Praze a středních Čechách). O čtvrtinu se rozrostla venkovská populace ve středních Čechách, o desetinu v jižních Čechách, na Ústecku a Liberecku, nejnižší dynamiku dlouhodobě sledujeme na Vysočině, střední a jihovýchodní Moravě (3–4 %). Migrační přírůstky na obyvatele se v ČR příliš neliší dle populační velikosti venkovské obce, v posledním desetiletí nejvíce zvyšovaly migrační atraktivitu obce do 200 obyvatel (v nich v posledních letech již migrace stačila kompenzovat dlouhodobé úbytky obyvatel přirozenou měnou). Venkov v ČR roste z více než 90 % díky migraci, neboť teprve v roce 2007 (o rok později než v celé republice)

zaznamenáváme relativně skromný přírůstek i přirozenou měnou. Regionální rozdíly přirozeného přírůstku obyvatel jsou na rozdíl od migrace malé, nejlepší postavení má (i díky stále silnému přílivu mladých migrantů) kraj Středočeský, existují však oblasti, kde venkov přirozenou měnou nadále vymírá (Zlínsko a dále vnitrozemský periferní venkov).

Obrácení migrační bilance město–venkov ve prospěch venkova, které započalo v druhé polovině 90. let, bylo v letech konjunktury stále výraznější, od roku 2008 však již migrační přírůstky venkova postupně slábnou, a to jak vlivem vnitřního, tak i zahraničního stěhování. V letech 2013–2014 získal venkov každoročně migrací 14 tis. obyvatel, v období 2007–2008 ale téměř třikrát více. V době vrcholící konjunktury (2007–2008) tvořily na venkově třetinu migračního přírůstku osoby z ciziny, i tak však venkov ukrojil pouze šestinu republikového přírůstku zahraničním stěhováním. Cizinci se stále nejvíce stěhují do velkých měst, občané ČR do jejich zázemí, především ve Středočeském kraji. Do zvyšujícího se přílivu migrantů na venkov se v letech 2005–2007 vedle suburbanizačních procesů a zahraniční migrace promítlo i stále častější stěhování cizinců v rámci ČR. Pohyb cizinců se výrazně odrazil v poklesu počtu přistěhovaných i celkového salda migrace na venkově v době recese, z republikového zisku zahraničním stěhováním zůstala venkovu méně než desetina (významnější přírůstky cizinců na venkově lze pozorovat jen ve středních Čechách). Na recesi reagoval i objem vnitřního stěhování, byť s výrazně menší razancí (mezi roky 2007 a 2014 zeslábl o 7 %). I přes oslabení migračních toků po roce 2008 z vnitřního stěhování v roce 2014 stále profitoval venkov ve všech krajích, v zázemí měst, v příhraničí (vyjma polského), jakož i ve vnitrozemských obcích s periferní polohou (s horší dostupností krajského města). Migrace si však zachovává selektivní charakter, což platí zejména na mikroregionální úrovni. V letech 2010–2014 proto ztrácela vnitřní migrací obyvatelstvo bezmála třetina venkovských obcí v ČR; na Karlovarsku a v příhraničí s Polskem téměř 45 %. Vyšší migrační atraktivitou disponují venkovské obce s dobrou dostupností i dostatkem pracovních míst v místě či blízkém okolí (viz vazba migračního salda a nezaměstnanosti). V zázemí krajských měst ztrácela v posledním pětiletí obyvatelstvo vnitřní migrací jen každá šestá obec.

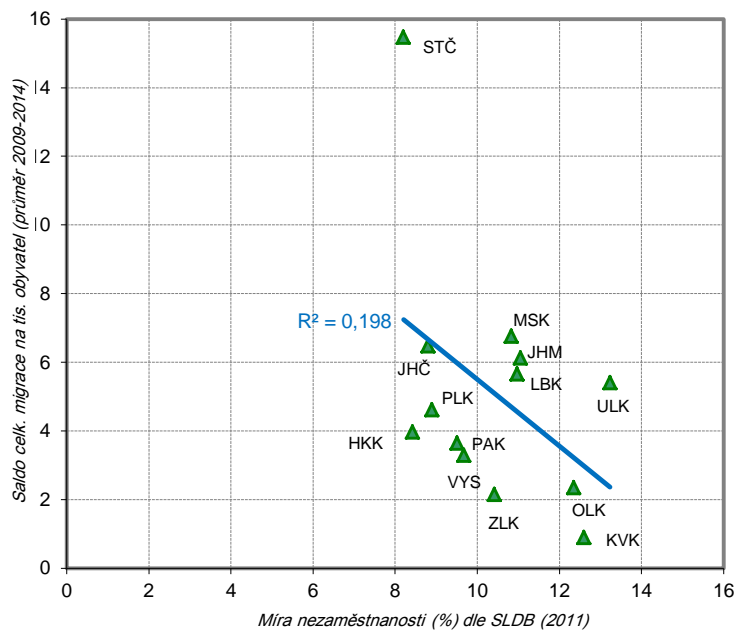
Graf III.E.1: Struktura salda v obcích do 2 tis. obyvatel dle druhu migrace, ČR, 2000–2014

Poznámka: Obce v územním a velikostním vymezení platném ke konci roku 2014

Zdroj: Český statistický úřad

Graf III.E.2: Saldo migrace a míra nezaměstnanosti ve venkov. obcích* dle krajů, 2009–2014

Poznámka: * Vymezení venkovských obcí (viz tab III.E.1)

Zdroj: Český statistický úřad

Tabulka III.E.1: Saldo vnitřní a zahraniční migrace venkovských obcí* dle krajů a geografické polohy¹, ČR, 2000–2014

	Saldo vnitřní migrace							Saldo zahraniční migrace						% obcí se ztrátou vnitř. stěhováním		
	absolutně					na tis. obyv.		absolutně				na tis. obyv.		2000-2004	2005-2009	2010-2014
	2010	2011	2012	2013	2014	2003-2008 ²	2009-2014 ²	2011	2012	2013	2014	2003-2008 ²	2009-2014 ²			
Venkovské obce celkem³⁾	24528	21007	18540	13584	12017	7,1	6,2	1483	716	38	1977	2,6	0,4	34	27	30
v tom kraj:																
Středočeský	10240	8354	7934	6774	6119	15,2	14,4	626	164	-150	924	4,8	1,1	26	15	18
Jihočeský	2104	1319	1329	1139	1079	8,2	6,4	51	-6	-42	66	2,4	0,0	36	30	30
Plzeňský	1069	1161	838	489	407	4,9	4,2	71	91	107	143	4,1	0,4	37	31	33
Karlovarský	189	132	-6	-67	7	3,1	0,3	68	18	9	40	6,2	0,6	26	38	45
Ústecký	844	1039	863	504	418	8,8	4,5	144	221	118	227	4,5	0,9	20	18	30
Liberecký	829	801	400	312	336	7,9	5,3	23	51	12	60	1,6	0,3	22	22	32
Královéhradeck.	1324	677	689	225	354	5,4	3,9	33	52	-13	85	2,4	0,1	35	24	32
Pardubický	1004	797	753	373	146	5,8	3,3	51	-19	-32	37	1,6	0,3	42	32	39
Vysočina	972	757	557	426	429	2,9	3,0	63	11	-13	98	1,4	0,2	49	38	37
Jihomoravský	2449	2772	2617	1897	1750	4,8	5,7	212	105	15	98	2,3	0,4	35	30	27
Olomoucký	950	894	530	51	52	3,6	2,2	50	1	26	93	1,2	0,2	39	32	37
Zlínský	656	576	297	340	9	3,9	2,0	39	-6	12	40	0,6	0,1	30	26	38
Moravskoslez.	1898	1728	1739	1121	911	5,9	6,7	52	33	-11	66	0,4	0,1	32	29	32
v tom poloha:																
zázemí kraj,měst pohraničí celkem	13306	12810	11952	9864	9000	13,1	12,6	688	376	-21	817	3,8	0,7	22	16	17
Německo	997	716	309	-73	284	5,1	3,0	101	50	20	71	3,8	0,4	36	35	38
Rakousko	518	269	256	392	178	3,5	2,7	120	-15	-22	19	2,6	0,2	42	42	38
Polsko	440	442	304	-169	-251	1,7	1,0	38	47	9	61	1,4	0,1	38	38	44
Slovensko	492	443	385	151	99	2,3	2,2	11	36	-4	80	0,7	0,3	40	36	40
ostat. vnitrozemí z celku periferní ³⁾	8775	6327	5334	3419	2707	5,4	3,9	525	222	56	929	2,1	0,3	38	28	33
v pohraničí	313	-309	-59	-492	-183	0,2	-0,4	162	38	-4	63	2,3	0,2	45	48	47
ve vnitrozemí	1165	869	895	209	143	3,3	2,5	103	-2	19	147	1,6	0,3	43	33	39

Poznámka: Konstantní územní vymezení po celé sledované období. Venkovské obce zahrnují všechny obce ČR s počtem obyvatel nižším než 2 tis. (dle stavu k 31. 12. 2014) a dále obce mezi 2 a 3 tis. obyvateli, které neměly k 1. 1. 2015 status města či městyse.

¹ Území vytvořena dle hranic správních obvodů ORP (obcí s rozšířenou působností); každá venkovská obec je zařazena jen do jednoho typu území; obce spadající do zázemí měst a ležící též v příhraničních správních obvodech ORP byly zařazeny pouze k zázemím krajských měst (např. na Karvinsku); ² Roční průměr; ³ S dostupností spádového krajského města individuální dopravou s minimální dobou jízdy nad 60 min

Zdroj: Český statistický úřad

Autor kapitoly: Bc. Jiří Kamenický (Český statistický úřad)

III.F CELKOVÁ VÝŠE PŘÍJMŮ NA 1 OBYVATELE A DLUHOVÁ SLUŽBA V KRAJÍCH

1. Význam a souvislosti indikátoru

Příjmy na jednoho obyvatele v regionálním rozložení dle krajů jsou ukazatelem, kterým se dá přistoupit k hodnocení diferencí mezi jednotlivými regiony. Rozdíly mezi jednotlivými lokalitami jsou dány jak určitou dotační diferencovaností, tak zákonem o rozpočtovém určení daní, podle kterého města s větším počtem obyvatel mají následně i vyšší příjmy na jednoho obyvatele. Zatímco dotační politika obcí a krajů a její diferencovanost by neměla působit systematicky ve prospěch několika regionů (protože by produkovala systematickou divergenci rozvoje jednotlivých území), zákon o rozpočtovém určení daní ovlivňuje nerovnoměrnost příjmů regionů systematicky.

Dluhová služba je pak výrazně propojena s příjmy, protože nedostatečné příjmové pokrytí regionu, které následně není reflektováno umírněním výdajové strany, nutně plodí dluh, který má přímý dopad na každoroční výdaje municipality.

Tento ukazatel vyjadřuje množství prostředků, které musí daný subjekt vynakládat každý rok na zajištění svého dluhového financování. Jedná se tak zejména o splátky dluhů v daném období a úrokové výdaje na tento dluh či výdaje charakterem podobné (například leasing). Tento ukazatel je velmi důležitý, protože rostoucí zadlužování radikálně zvyšuje náklady na obsluhu dluhu a vytlačuje výdaje, které mohly být použity na rozvoj daného území. Stejně tak je daná municipalita kriticky náchylná k případné krizi, kdy s růstem zadlužení může růst i výše dluhu, který je potřeba každým rokem refinancovat, čímž se vystavuje riziku, že tato potřeba přijde v nepříznivé době a povede k dalšímu zvyšování nákladů na dluh.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Ukazatel příjmy na jednoho obyvatele je sestaven na základě hotovostních příjmů obcí, dobrovolných svazků obcí a krajů. Data jsou konsolidována na úrovni kraje dle vyhlášky č. 16/2001 Sb. a vyhlášky č. 449/2009 Sb., ve znění pozdějších předpisů. V případě položky „Celkem republika“ jsou data konsolidována na úrovni republiky a zahrnují v sobě data obcí, dobrovolných svazků obcí, krajů a regionálních rad regionů soudržnosti. Hlavním zdrojem dat jsou systémy využívané Ministerstvem financí ČR: ARIS (Automatizovaný rozpočtový informační systém) a CSÚIS (Centrální systém účetních informací státu, který nahradil ARIS od roku 2010). V těchto systémech se nachází údaje o příjmech a výdajích za jednotlivé subjekty. Data o počtu obyvatel jsou pak čerpána z datových zdrojů Českého statistického úřadu.

V případě dluhové služby se jedná rovněž o hotovostní data obcí, dobrovolných svazků obcí a krajů. Podobně jako u příjmů na obyvatele jsou data čerpána ze systémů ARIS, CSÚIS a z Českého statistického úřadu. Konsolidace je vždy provedena na příslušných úrovních. Tento ukazatel je spočten jako součet položek rozpočtové skladby 5141, 5178, 8112, 8122, 8222, 8114, 8124, 8214, 8224.

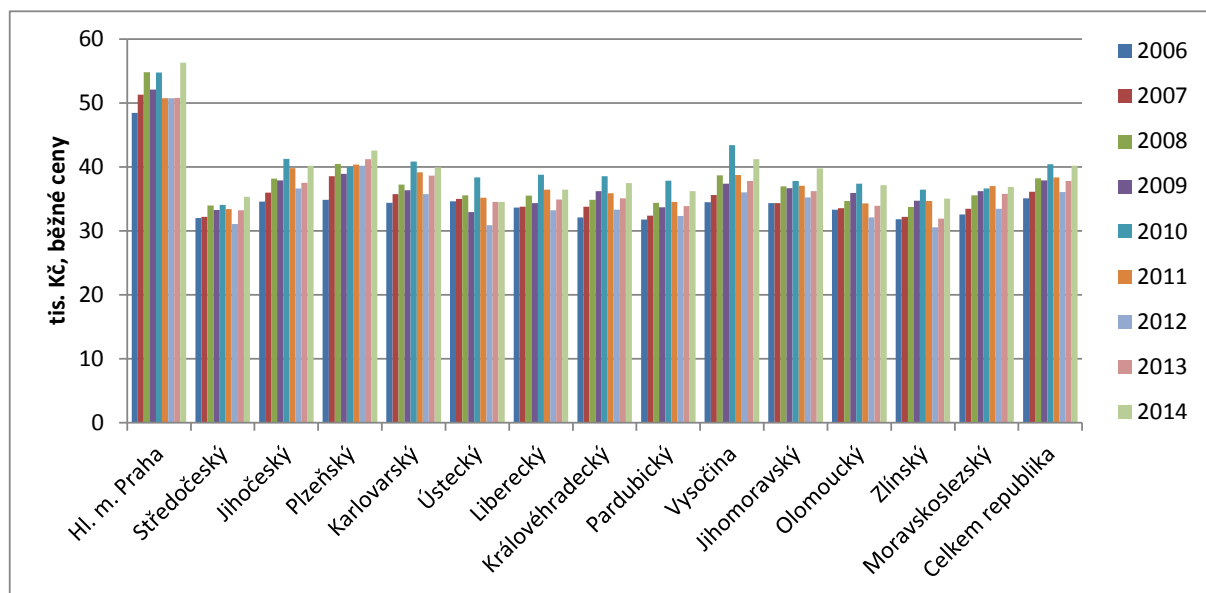
3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

Za celé sledované období došlo k růstu příjmů na obyvatele u všech krajů České republiky, a u některých docházelo k růstu dokonce i v průběhu roku 2009, kdy hospodářství zaznamenalo výrazný propad. Ještě výraznější propad příjmů byl zaznamenán v roce 2012. V průběhu hospodářské krize jsou z regionálního hlediska zasaženy především kraje s vyšším příjmem na obyvatele, jejichž relativně větší část příjmů tvoří daňové příjmy, a tudíž vývoj jejich příjmů je citlivější na hospodářský cyklus.

Diferenciace příjmů jednotlivých krajů na obyvatele zůstává v čase přibližně konstantní, a z dat tedy nevyplývá, že by docházelo k vyrovnávání mezi jednotlivými kraji.

Graf III.F.1: Příjmy na 1 obyvatele v krajích, ČR, 2006–2014

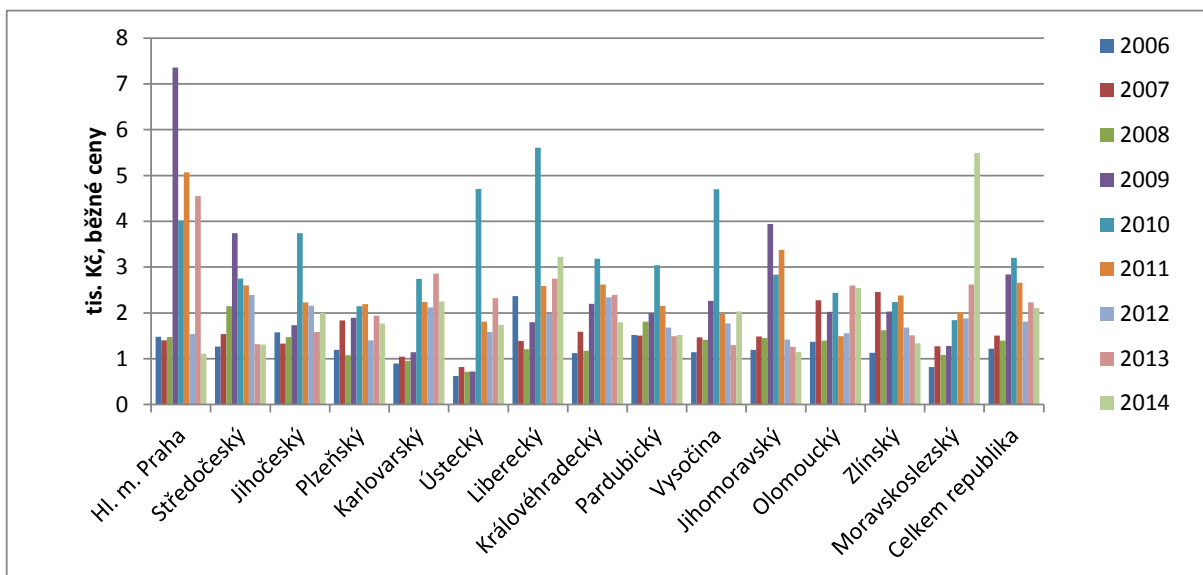

Zdroj: ARIS, CSÚIS, Český statistický úřad

Dluhová služba byla před rokem 2009 v některých krajích na relativně stabilní nízké úrovni, během roku 2009 došlo u většiny krajů k dramatickému posunu směrem vzhůru. Rozpočty roku 2010 jsou pak zatíženy dluhovou službou ještě více než v krizovém roce 2009. V letech 2011–2014 pak dochází ke snižování dluhové služby. Ta ovšem zůstává nadále nad hodnotami z předkrizových let.

V dlouhodobém horizontu je nutné i na úrovni místních rozpočtů (i když jejich váha na tvorbě vládního dluhu je relativně malá) schválit celou řadu opatření a zahájit úsporné procesy, aby se v budoucnosti nestaly zátěží pro státní rozpočet při případné pomoci výrazně zadluženým obcím. Vzhledem k vysoké autonomii a možnosti se relativně snadno zadlužovat je nutné jejich hospodaření sledovat obzvláště obezřetně s cílem zachytit jakýkoli systémový problém.

Graf III.F.2: Dluhová služba na 1 obyvatele v krajích, ČR, 2006–2014

Zdroj: ARIS, CSÚIS, Český statistický úřad

Autoři kapitoly: Ing. Petr Hovorka (Ministerstvo financí ČR), Mgr. Jan Kovanda, PhD. (Univerzita Karlova v Praze, Centrum pro otázky životního prostředí)

III.G PŘEPRAVA CESTUJÍCÍCH VEŘEJNOU SILNIČNÍ A ŽELEZNIČNÍ DOPRAVOU V KRAJÍCH

1. Význam a souvislosti indikátoru

Jednotlivé druhy dopravy mezi sebou na přepravním trhu soutěží v závislosti na aspektech ceny, rychlosti, dostupnosti, frekvence, bezpečnosti, pohodlí apod. Z hlediska udržitelného rozvoje je žádoucí, aby co největší podíl přeprav byl realizován environmentálně příznivými druhy dopravy, které mají ve vzájemném srovnání výrazně nižší dopady na životní prostředí a zdraví. Navržený indikátor proto sleduje, nakolik obyvatelé jednotlivých regionů využívají systém veřejné dopravy, jež je v rámci přepravy osob obecně považována za environmentálně šetrnou formu přepravy.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Indikátor přeprava cestujících veřejnou silniční a železniční dopravou je vyjádřen pro jednotlivé kraje České republiky jako poměr počtu cestujících po železnici a v autobusech ve vztahu k celkovému počtu obyvatel. Jde vlastně o průměrný počet cest vykonaných jedním obyvatelem příslušným druhem dopravy za rok. Tím je zajištěno, že je možné pomocí hodnoty indikátoru srovnávat různě velké regiony.

Datovou základnu tvoří výsledky šetření prováděných v rámci rezortní statistiky Ministerstva dopravy ČR. Tato data jsou každoročně publikována přibližně v polovině roku (cca červenec) v Ročence dopravy. Z přepravy cestujících jsou každoročně publikovány následující hodnoty samostatně za každý region:

- výjezdy cestujících po železnici do regionů,
- příjezdy cestujících po železnici z regionů,
- přeprava cestujících po železnici v rámci regionu,
- přeprava cestujících ve veřejné autobusové dopravě v rámci regionu.

Mezikrajská přeprava po železnici je pro každý kraj počítána jako průměr hodnot výjezdů a příjezdů po železnici, celková přeprava pak jako součet mezikrajské přepravy a přepravy v rámci regionu. Ve vztahu k autobusové dopravě je k dispozici pouze hodnota počtu cestujících v rámci regionu. Počet obyvatel jednotlivých regionů se bere k 31. 12. každého roku.

3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

Z tabulek III.G.1 a III.G.2 je zřejmé, ve kterých regionech České republiky cestují obyvatelé veřejnou dopravou nejčastěji. Po železnici nejméně cestují obyvatelé Jihočeského kraje a Vysočiny, což je odrazem nízké hustoty sítě, a tím pádem i velmi nízké nabídky. Nejvyšší hodnoty u Prahy a Jihomoravského kraje lze odvodit preferencí železnice jako páteřní dopravy při zavádění IDS. V meziročním srovnání lze u většiny regionů pozorovat sestupný trend, tedy že obyvatelé cestují veřejnou dopravou méně. To je důsledkem neustálého omezování nabídky spojení ze strany objednatelů dopravy

(zejména kraje) a zdražování jízdného, což způsobuje odklon cestujících směrem k individuální automobilové dopravě. Pravidelný meziroční pokles zaznamenávají zejména regiony, ve kterých nejsou doposud plně aplikovány celokrajské integrované dopravní systémy – Jihočeský, Karlovarský, Vysočina a Zlínský –, a také ty, kde došlo k plošnému snížení nabídky veřejné dopravy (např. Pardubický kraj do roku 2013, následně po úpravách tamního IDS nastal opět mírný růst). Negativně se na objemu přeprav podepisuje také zdražování – viz Jihomoravský kraj v roce 2009. Nárůst nebo přinejhorším stagnaci můžeme pozorovat nejčastěji v těch regionech, kde kraj nebo jím pověřený organizátor zavádí plnohodnotný integrovaný dopravní systém, který integruje veřejnou dopravu nejen po stránce tarifní, ale také systém linkového vedení a četnost vedení spojů, kdy je zajištěna pravidelná taktová doprava (linková doprava v pravidelných intervalech, přičemž interval je pravidelnou částí nebo násobkem hodinového intervalu) do všech obcí kraje bez výjimky včetně nepracovních dnů.

Tabulka III.G.1: Přeprava cestujících veřejnou železniční dopravou (cest/obyv.), regiony ČR, 2005–2014

Kraj	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Praha	9,05	23,51	25,92	27,79	27,12	27,55	29,28	30,84	32,94	27,51
Středočeský	16,52	16,83	15,65	14,31	13,38	12,66	13,54	13,74	13,52	19,47
Jihočeský	10,64	11,19	10,82	10,11	9,12	8,54	8,39	8,18	7,74	7,39
Plzeňský	15,18	18,03	17,32	15,10	13,80	14,06	13,66	13,01	12,07	12,12
Karlovarský	13,66	13,87	13,69	12,32	11,26	11,36	11,39	8,94	11,05	11,10
Ústecký	14,40	14,22	13,60	12,52	12,10	12,52	12,49	12,50	12,19	12,05
Liberecký	11,93	12,87	13,22	12,50	11,39	10,83	10,06	12,07	12,63	12,35
Královéhradecký	17,15	16,53	17,90	15,29	14,59	13,72	13,74	14,22	14,76	14,57
Pardubický	16,49	17,14	16,84	16,45	14,81	14,56	14,59	15,49	15,38	17,13
Vysočina	10,67	10,71	9,66	9,10	8,33	8,08	7,85	7,84	7,55	7,51
Jihomoravský	18,03	27,26	26,70	24,64	21,74	21,16	21,55	21,84	21,93	21,35
Olomoucký	20,96	20,85	20,40	18,86	17,72	17,59	17,80	18,38	18,52	18,71
Zlínský	13,78	15,85	15,35	14,66	12,95	12,89	12,52	12,20	11,60	11,38
Moravskoslezský	12,16	14,37	14,47	14,05	12,81	13,60	14,07	14,14	14,15	14,23

Zdroj: Ministerstvo dopravy ČR, Český statistický úřad

Tabulka III.G.2: Přeprava cestujících veřejnou autobusovou dopravou (cest/obyv.), regiony ČR, 2005–2014

Kraj	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Praha	1,71	3,21	3,10	5,10	4,05	2,59	2,53	3,08	4,00	4,44
Středočeský	41,19	48,12	44,72	42,79	42,76	43,86	41,38	40,58	38,73	39,87
Jihočeský	39,69	35,69	34,10	31,43	28,97	29,57	28,47	26,62	26,33	25,69
Plzeňský	24,23	30,39	29,65	22,62	22,02	21,51	21,03	21,50	21,81	21,62
Karlovarský	33,00	30,73	26,93	24,85	20,48	24,82	24,98	23,09	22,20	21,80
Ústecký	26,37	23,89	17,71	16,33	17,90	16,67	17,63	15,88	16,02	16,06
Liberecký	32,59	33,39	32,04	33,32	25,78	26,63	27,51	25,67	26,26	28,54
Královéhradecký	31,39	34,79	31,23	27,16	29,46	27,94	25,40	25,43	24,75	23,98
Pardubický	28,73	36,83	37,28	31,79	31,63	30,47	28,71	24,70	21,13	22,62
Vysočina	39,11	49,26	37,15	35,25	33,47	33,60	32,24	29,75	29,17	29,21
Jihomoravský	35,28	39,47	49,38	54,90	61,98	66,72	64,58	60,34	60,15	59,63
Olomoucký	46,07	48,47	45,82	43,50	39,87	39,83	39,84	37,79	39,28	37,63

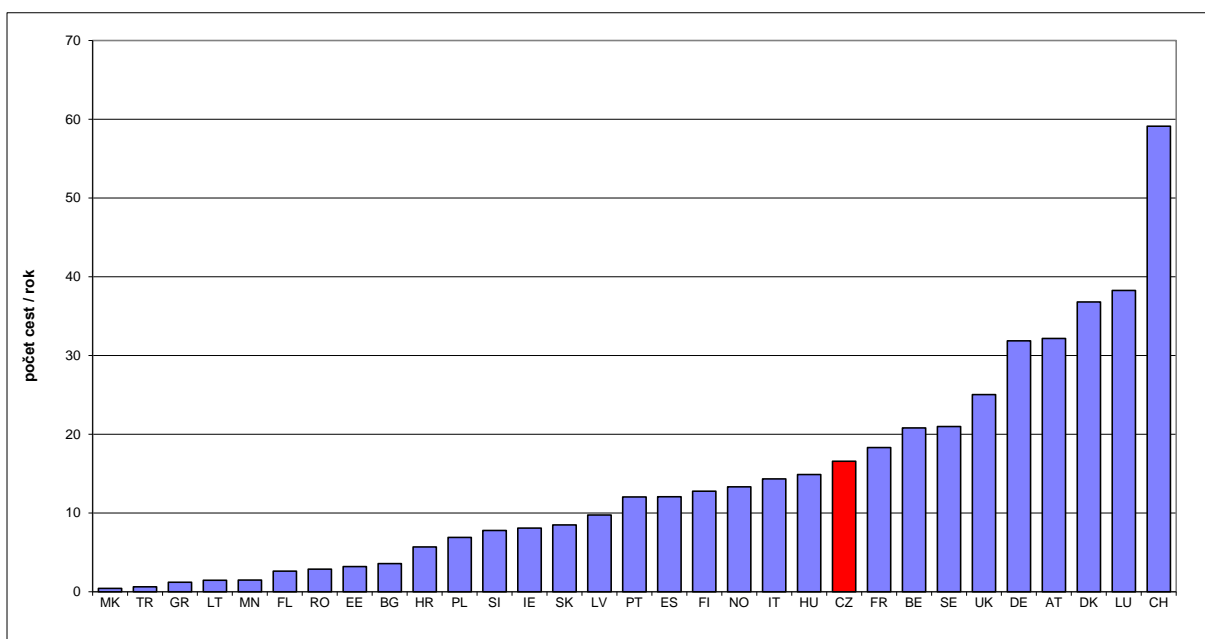
Zlínský	65,91	56,93	53,78	46,73	45,61	45,14	43,38	40,96	39,58	38,27
Moravskoslezsk ý	30,67	36,00	34,28	34,01	29,93	30,04	28,61	29,42	29,01	27,83

Zdroj: Ministerstvo dopravy ČR, Český statistický úřad

b) Mezinárodní srovnání

Mezinárodní srovnání hodnot indikátoru lze zpracovat na základě dat poskytovaných Eurostatem. V požadovaných jednotkách (absolutní počet přepravených cestujících) je zveřejňována pouze statistika železniční dopravy za jednotlivé země (graf III.G.1), statistika autobusové dopravy publikována není. Za Nizozemsko nejsou data dlouhodobě publikována vůbec, údaj za Belii představuje poslední známou hodnotu z roku 2011 a za Maďarsko je uveden rok 2012; Kypr a Malta žádnou železniční dopravu nemají.

Graf III.G.1: Přeprava cestujících v železniční dopravě (cest/obyv.), mezinárodní srovnání, 2013

Poznámky: AT – Rakousko; BE – Belgie; BG – Bulharsko; CH – Švýcarsko; CZ – Česká republika; DE – Německo; DK – Dánsko; EE – Estonsko; ES – Španělsko; FI – Finsko; FL – Lichtenštejnsko; FR – Francie; GR – Řecko; HR – Chorvatsko; HU – Maďarsko; IE – Irsko; IT – Itálie; LT – Litva; LU – Lucembursko; LV – Lotyšsko; MK – Makedonie; MN – Černá Hora; NO – Norsko; PL – Polsko; PT – Portugalsko; RO – Rumunsko; SE – Švédsko; SI – Slovinsko; SK – Slovensko; TR – Turecko; UK – Spojené království

Zdroj: Eurostat

Autoři kapitoly: Ing. Jiří Jedlička, Mgr. Ivo Dostál (Centrum dopravního výzkumu, v. v. i.)

III.H PŘÍSTUP K INTERNETU V KRAJÍCH

1. Význam a souvislosti indikátoru

Výkonnost ekonomiky, konkurenceschopnost, efektivní ochrana přírody, sociální soudržnost, věda či vzdělávání jsou již bez využití informačních a komunikačních technologií (dále jen ICT) těžko představitelné. Současná globální společnost a ekonomika z velké části stojí právě na možnostech, které nám přinášejí moderní ICT. K základní vybavenosti většiny lidí nepatří už jen vlastnictví mobilního telefonu a počítače, ale především připojení k internetu, jednomu z největších fenoménů dnešního světa. Internet je takřkajíc všudypřítomný a je možno se k němu připojit téměř kdekoliv, a to z nejrůznějších druhů přenosných zařízení. Rozmach zaznamenal v posledních letech zejména přístup ke službám internetu prostřednictvím tzv. chytrých telefonů (smartphonů).

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Metodiku výpočtu indikátorů stanovuje ve většině případů Český statistický úřad v souladu s mezinárodními standardy Eurostatu a OECD. Šetření prováděná Českým statistickým úřadem u uživatelů ICT pokrývají celou šíři problematiky (vybavenost domácností, podniků a organizací veřejné správy vybranými ICT, jejich využití jednotlivci).

Souhrnný přehled informací a dat týkajících se této oblasti naleznete na webových stránkách Českého statistického úřadu: http://czso.cz/csu/redakce.nsf/i/informacni-technologie_pm.

Data o vybavenosti domácností internetem a využívání internetu jednotlivci jsou pro potřeby krajského srovnání počítány jako tříletý klouzavý průměr, například údaj uvedený u roku 2013 je vypočten z hodnot za roky 2012–2014.

3. Hodnocení indikátoru

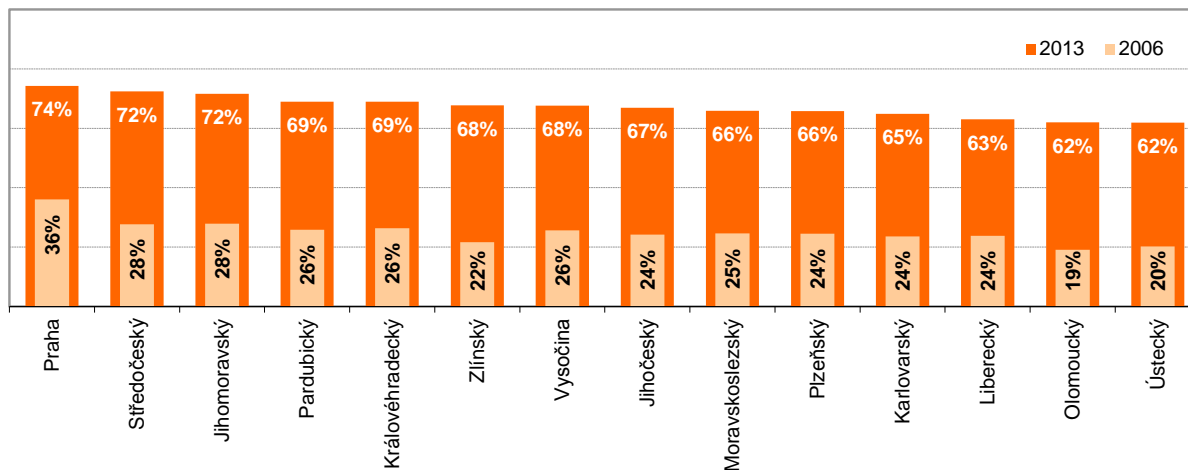
a) Vývoj indikátoru v ČR

Domácnosti

Nejvyšší podíl domácností majících přístup k internetu je dlouhodobě zaznamenáván v Praze, kde byly v roce 2013 k internetu připojeny téměř tři čtvrtiny domácností. Velmi dobře si stojí i kraj Středočeský (72 % domácností vybavených internetem), což je patrně z velké části ovlivněno okresy, které slouží tzv. jako zázemí Prahy. Naopak nejméně domácností s internetem se nacházelo v Ústeckém a Olomouckém kraji, kde je internetem vybaveno pouze 62 % domácností. Během posledních sedmi let nedošlo v pomyslném žebříčku k výrazným změnám. Také v roce 2006 byly na chvostu oba zmiňované kraje, tehdy zde však byla internetem vybavena pouze zhruba pětina domácností. Za sledované období došlo k nejvyššímu nárůstu vybavenosti domácností internetem v krajích Zlínském, Pardubickém, Středočeském a Jihomoravském. V dnešní době již téměř platí, že pokud se domácnost připojuje k internetu, téměř vždy se jedná o připojení vysokorychlostní. Prostřednictvím nízkorychlostního internetu se připojují už pouze tři domácnosti ze sta (celorepublikový průměr). Zastoupení podílu domácností

s vysokorychlostním internetem v krajích se proto příliš neodlišuje od předchozího ukazatele. Nejvyšší zastoupení domácností s vysokorychlostním internetem je tedy v Hlavním městě Praze, následovaném kraji, které leží v zázemí velkých měst, čili Jihomoravským a Středočeským. Nejméně domácností s vysokorychlostním internetem se nachází v Ústeckém a Olomouckém kraji. Za sledované období došlo k nejvyššímu nárůstu domácností vybavených vysokorychlostním internetem v krajích Jihočeském, Jihomoravském, Středočeském a Plzeňském, a to o více než 50 procentních bodů. V roce 2006 se například v Plzeňském kraji k internetu vysokorychlostně připojovala pouze každá desátá domácnost.

Graf III.H.1: Domácnosti s internetem v krajích, ČR, 2006, 2013

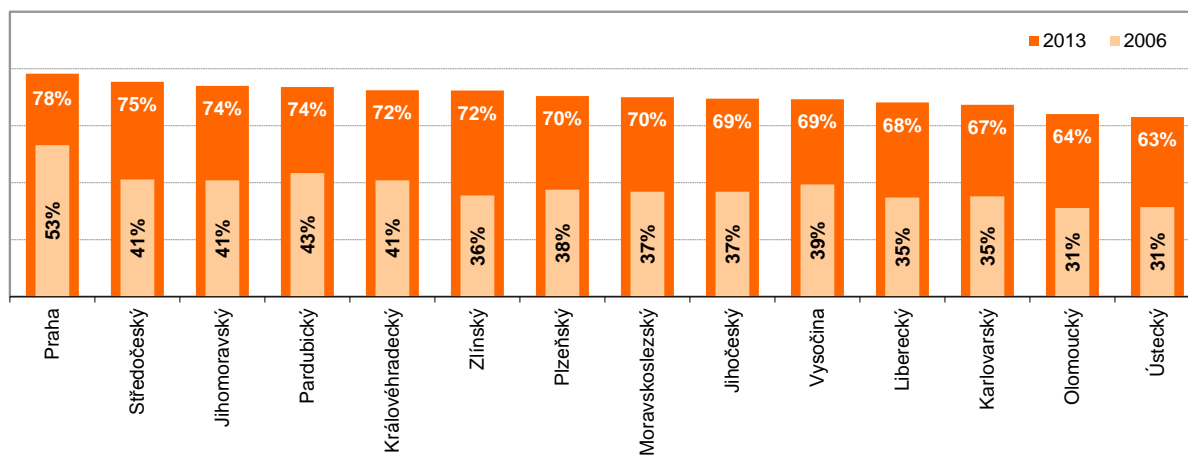

Zdroj: Český statistický úřad

Jednotlivci

V zastoupení jednotlivců používajících internet v dospělé populaci dominuje dlouhodobě kraj Hlavní město Praha, kde v roce 2013 používalo internet více než 78 % osob starších 16 let. Pouze tři procentní body ztrácel na Prahu kraj Středočeský, kde můžeme za uživatele internetu označit tři čtvrtiny osob. Na posledních místech se již tradičně umístily Ústecký a Olomoucký kraj. K nejvyššímu nárůstu uživatelů internetu za sledované období došlo v krajích Zlínském (o téměř 37 procentních bodů) a Středočeském (o 34 procentních bodů). Nutno ještě dodat, že v průběhu let se stírají rozdíly mezi jednotlivými kraji. Zatímco ještě v roce 2006 činil rozdíl mezi Prahou, kde bylo více než 53 % uživatelů internetu, a Olomouckým krajem s 31 % internetových uživatelů 22 procentních bodů, v roce 2013 byl rozdíl mezi „nejlepším“ a „nejhorším“ krajem pouze 15 procentních bodů.

Graf III.H.2: Jednotlivci používající internet v krajích, ČR, 2006, 2013

Zdroj: Český statistický úřad

Autor kapitoly: Mgr. Romana Malečková (Český statistický úřad)

III.I POČET HOSTŮ V HROMADNÝCH UBYTOVACÍCH ZAŘÍZENÍCH V KRAJÍCH

1. Význam a souvislosti indikátoru

Počet hostů v hromadných ubytovacích zařízeních (HUZ) je jedním ze základních nefinančních ukazatelů sloužících k zjišťování a popisu intenzity cestovního ruchu v předem vymezeném geografickém prostoru. Nejčastěji jsou tímto prostorem státní území, případně nižší administrativní celky (v případě ČR kraje, okresy, obce). Pro analytické účely se kromě absolutního počtu doporučuje rovněž konstrukce relativně vyjádřených indikátorů – např. počet hostů v HUZ na populaci území (1000 obyv.), jeho plochu (km²), počet hostů vztažený ke kapacitě HUZ v regionu (na 1000 lůžek) apod. Zároveň lze sledovat i kvalitativní charakteristiky.¹⁸ Zmíněné indikátory lze obecně využít při mezinárodním nebo též meziregionálním srovnání dopadů cestovního ruchu (s ohledem na trvale udržitelný rozvoj krajiny). Mohou zároveň sloužit i jako indikátory atraktivity území.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Zdrojem dat o návštěvnosti v hromadných ubytovacích zařízeních cestovního ruchu jsou plošná (vyčerpávající) měsíční šetření CR 1-12 a čtvrtletní šetření CR 2-04 (obě realizovaná Českým statistickým úřadem). Údaje jsou současně souhrnem zpracovaných dat za předložené dotazníky a za statisticky dopočtená data ubytovacích zařízení, od kterých nebyl vyplněný dotazník získán. Hromadné ubytovací zařízení cestovního ruchu (HUZ) je definováno jako ubytovací zařízení s minimálně pěti pokoji a zároveň deseti lůžky sloužící pro účely cestovního ruchu. Hostem je každá osoba, která použila služeb zařízení k přechodnému ubytování, včetně dětí. Může přitom použít služeb ubytovacího zařízení z důvodu dovolené, zájezdu, lázeňské péče, služební cesty, školení, kurzu, kongresu, sympozia, pobytu dětí ve škole v přírodě, v letních a zimních táborech. Mezi hosty se nezapočítávají:

- personál a majitelé ubytovacího zařízení, kteří v ubytovacím zařízení bydlí,
- osoby (občané ČR a cizinci), které využívají služeb ubytovacího zařízení k přechodnému ubytování za účelem zaměstnání či řádného studia (pokud doba jeho trvání překročí 1 rok).

3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

V roce 2014 dosáhl počet ubytovaných hostů v HUZ v celé České republice 15,6 mil., což bylo o 1,2 % více než v roce 2013.¹⁹ V regionálním pohledu návštěvnosti

18

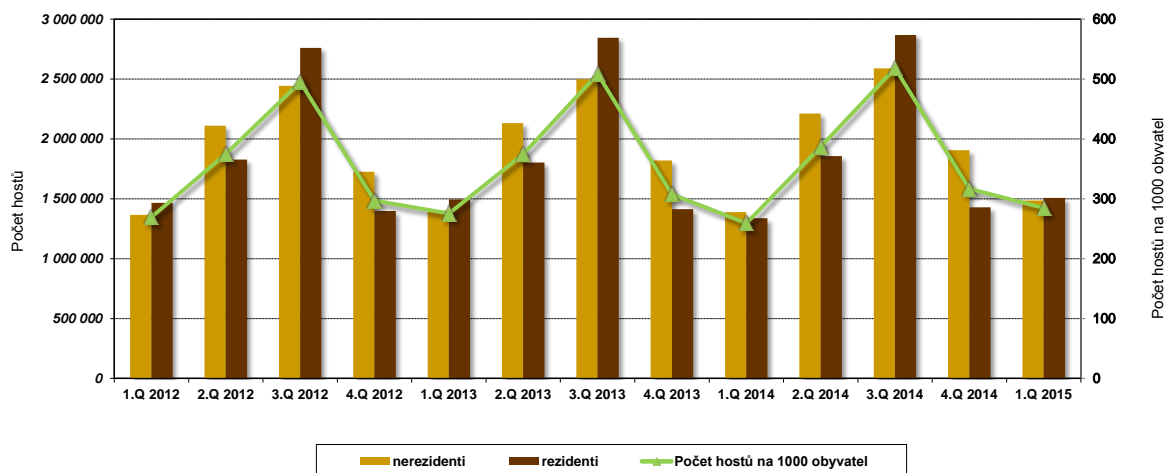
¹⁸ Z různých datových zdrojů lze získat informace o zemi původu hosta, jeho pohlaví, věku, způsobu organizace cesty apod.

19

¹⁹ Na celkově příznivých výsledcích se podíleli především zahraniční návštěvníci, kterých přijelo meziročně více o 3,1 %, nicméně jejich počet přenocování se snížil o 0,2 %. Počet domácích hostů ve sledovaných zařízeních se v roce 2014 snížil o 0,9 % a počet jejich přenocování o 1,5 %.

dlouhodobě dominuje Praha, jejíž podíl činil 39,1 % na počtu hostů (v roce 2000 to bylo pouze 24,1 %), druhý nejvyšší podíl patřil Jihomoravskému kraji (9,6 % z celku).

Graf III.I.1: Počty hostů v hromadných ubytovacích zařízeních, ČR, 2012–2014

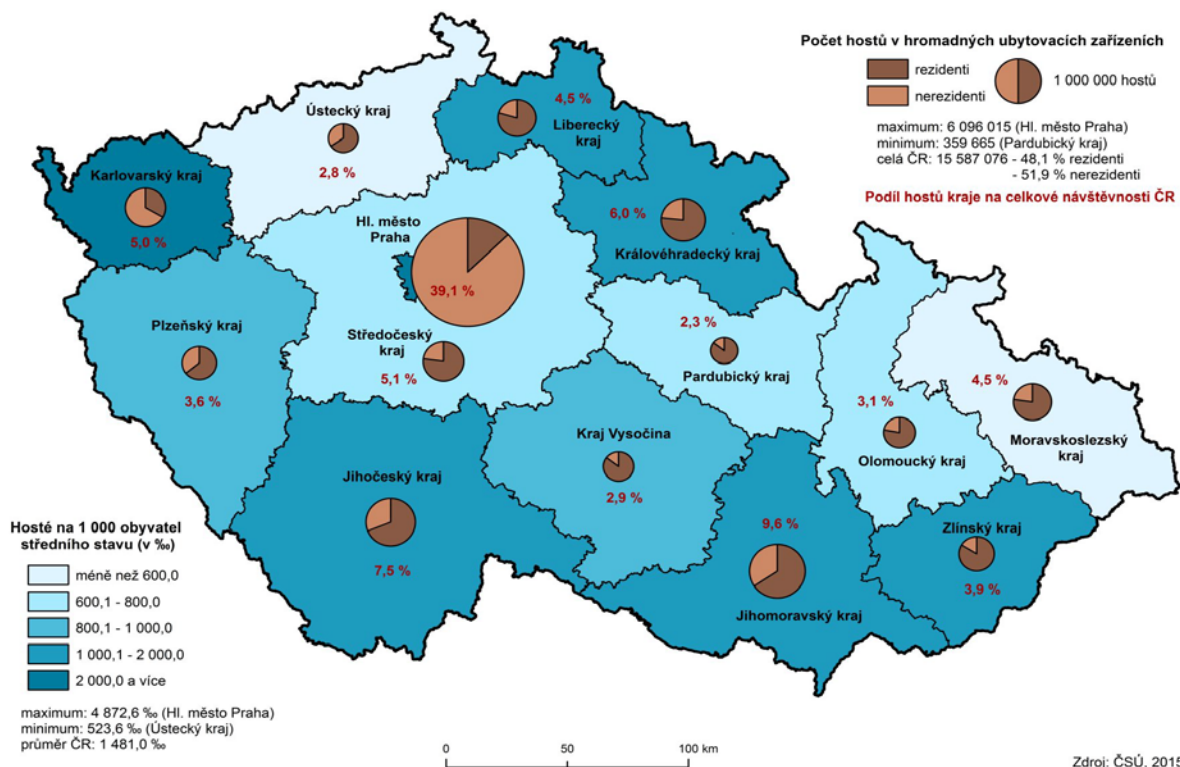

Zdroj: Český statistický úřad

Naopak nejméně hostů přijelo absolutně do kraje Pardubického (podíl 2,3 %). V roce 2000 byl podíl nejvíce navštěvovaného kraje 8x vyšší než nejméně navštěvovaného, v roce 2014 to již bylo 17x více. Uvedený vývoj proporcionality samozřejmě souvisel s vývojem absolutního počtu hostů v ubytovacích zařízeních jednotlivých krajů. Pouze v Praze a Karlovarském kraji se totiž v roce 2014 oproti roku 2000 zvýšil počet hostů dynamičtěji, než tomu bylo průměrně v České republice jako celku. Nejvyšší propad měl oproti tomu Středočeský a Liberecký kraj (o 16,3 %, resp. 14,5 %). Z pohledu vývoje návštěvnosti HUZ tedy dochází ke zvětšování regionálních disparit v Česku. Obrazně řečeno, pomyslné nůžky mezi Prahou a ostatními regiony se rozevírají.

Zajímavé jsou rozdíly mezi kraji z pohledu struktury ubytovaných osob. Průměrně bylo v České republice v HUZ zaznamenáno 51,9 % nerezidentů a 48,1 % rezidentů. Přitom zahraniční turisté při své návštěvě volí v drtivé většině ubytování v Praze. V roce 2014 jich zde přespalo přes 65 % z celkového počtu v ČR a pouze asi každý osmý ubytovaný host v Praze byl Čech. Navíc v průběhu sledovaného období se toto postavení hlavního města ještě posílilo. Jeho podíl na celkovém počtu ubytovaných nerezidentů byl v roce 2000 o více než 16 procentních bodů nižší. Zahraniční návštěvníci dominovali ještě v Karlovarském kraji (2/3 nerezidentů oproti 1/3 rezidentů), což je tradiční cíl především turistů z Ruska. Není bez zajímavosti, že šest krajů se nepřiblížilo ani dvoupromětnému podílu na celku, nejnižší podíl měly kraje Pardubický a Vysočina (0,7 %, resp. 0,8 %). Nejtatraktivnějším regionem pro domácí návštěvníky byl Jihomoravský kraj, kde se v roce 2014 ubytovalo v HUZ přes 985 tisíc Čechů. V absolutním měřítku počtem domácích návštěvníků vynikaly také Jihočeský kraj, Praha, Královéhradecký a Středočeský kraj. Celkově do výše jmenovaných pěti regionů zavítala více než polovina všech rezidentů, kteří k přenocování využili sledovaná zařízení.

Obrázek III.I.2: Hosté v hromadných ubytovacích zařízeních v krajích, ČR, 2014

Zdroj: Český statistický úřad

K posouzení vlivu na udržitelný rozvoj je nutné indikátor vyjádřit relativně. V počtu hostů na 1000 obyvatel dosáhla nejvyšší pozice opět Praha, na opačném konci stál Ústecký kraj. Přitom rozdíl mezi těmito dvěma regiony činil více než desetinásobek zjištěné hodnoty. Nad průměrem ČR byl ještě Karlovarský kraj, atraktivní svou lázeňskou turistikou, dále kraje Liberecký, Královéhradecký a Jihočeský, vyznačující se známými přírodními či kulturně-historickými atraktivitami (Krkonoše, Šumava, Český Krumlov). Zároveň se obecně jedná o regiony s vysokou kapacitou ubytovacích služeb.

Zajímavým souvisejícím indikátorem je využití lůžek a pokojů, které se sleduje v hotelech a penzionech.²⁰ Podle těchto výsledků byla v roce 2014 nejvytíženějším regionem Praha, kde byly pokoje v hotelech a penzionech obsazeny z 64,6 %. Následoval ji Karlovarský kraj s využitím 60,4 %. Všechny ostatní regiony byly pod průměrem ČR (44,7 %). Naopak nejméně byly ubytovací kapacity využity na Vysočině (27,0 %).

Autor kapitoly: Mgr. Zdeněk Lejsek (Český statistický úřad)

20

²⁰ Využití pokojů je podílem počtu realizovaných pokojůdnů (tj. počtu obsazených pokojů za jednotlivé dny sledovaného období) a součinu průměrného počtu pokojů k dispozici s počtem provozních dnů. Výsledná hodnota je uváděna v procentech (tj. násobena 100).

III.J VÝDAJE NA KULTURU V KRAJÍCH

1. Význam a souvislosti indikátoru

Kultura je velmi strukturovanou oblastí různorodých individuálních, skupinových i společenských zájmů, aktivit a činností, která podstatnou měrou napomáhá identifikaci a rozvoji jednotlivce, obce, regionu a zároveň integraci občanské společnosti, významná je i její sociální a komunikační funkce. V ČR je oblast kultury tradičně vnímána jako oblast veřejného zájmu i jako kritérium kvality života. Obecně chápaný význam indikátoru výdaje na kulturu pro udržitelný rozvoj je mimo jiné vyjádřen i zařazením oblasti kultury do priorit schválených strategií i operačních programů pro období 2007–2013. Rozvoj služeb kultury se může podílet na ekonomickém rozvoji území, na zvyšování zaměstnanosti, posilování sociální soudržnosti a regionální identity, přispívá též ke zlepšení kvality i rozmanitosti nabídky vzdělávacích příležitostí a také kvalifikace obyvatel.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Výdaje na kulturu sledujeme ze dvou pohledů – jako veřejné výdaje (ze státního rozpočtu a z územních rozpočtů) a jako výdaje soukromé (jsou s ohledem na dostupnost údajů v regionálním členění reprezentovány pouze výdaji domácností – dle statistiky rodinných účtů). Vymezení kultury u veřejných výdajů je dáno paragrafem 33 rozpočtové skladby (dle vyhl. č. 323/2002 Sb.), u výdajů domácností mezinárodní klasifikací individuální spotřeby (COICOP: oddíl 09, resp. pro užší vymezení kultury oddíly 09.1, 09.2, 09.5 a skupiny 09.4.2 a 09.4.3). Výdaje na kulturu jsou pro účely regionální komparace vztaženy k počtu obyvatel či k výši všech výdajů. Výdaje domácností hodnotíme v kontextu vývoje spotřebitelských cen, včetně oblasti kultury a rekreace²¹. Jiné údaje za soukromé výdaje na kulturu (kromě statistiky rodinných účtů) nejsou, včetně podrobného a daleko komplexnějšího satelitního účtu kultury, za regiony dostupné, popř. nedosahují dostatečné spolehlivosti.

3. Hodnocení indikátoru

Dlouhodobý růst nominální výše veřejných výdajů (ze státního rozpočtu a z územních rozpočtů) na kulturu byl v ČR v letech fiskální konsolidace zastaven, v roce 2012 dosáhly tyto výdaje 25 mld. Kč. V následujících dvou letech nastalo opět oživení a v roce 2014 výdaje již mírně převyšovaly 28 mld. Kč, především zásluhou vyšších výdajů na centrální úrovni²². Podíl veřejných výdajů na kulturu na celkových rozpočtech dlouhodobě spíše stagnuje (v roce 2014 byl u územních rozpočtů 4,2 %, u všech veřejných rozpočtů 1,9 %). V relaci k hrubému domácímu produktu narostl podíl všech veřejných výdajů na kulturu z 0,59 % v roce 2001 na 0,67 % v roce 2010 (na této úrovni

21

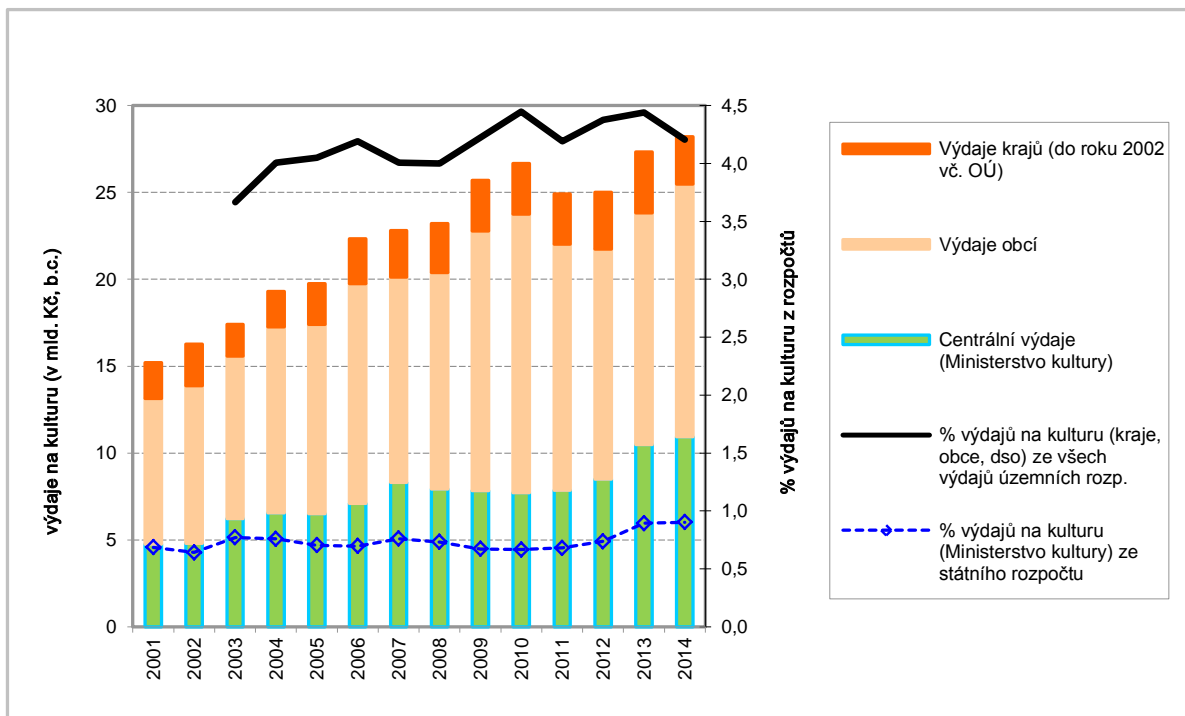
□ V praxi je často těžké odlišit výdaje domácností na kulturu od výdajů na rekreaci (např. zájmová činnost, sběratelství, poznávací dovolené aj.), proto zde užíváme spíše širší pojetí, které spojuje oba jevy dohromady.

22

□ K tomu je ještě možné navíc připočíst i rostoucí výdaje Státního fondu kinematografie – mezi roky 2013 a 2014 o více než 500 mil. Kč.

se pohyboval i v roce 2014). Dlouhodobý růst váhy obcí na celkových výdajích na kulturu se po roce 2010 zastavil, především vlivem citelného poklesu kapitálových výdajů (u všech územních rozpočtů mezi roky 2010 a 2012 o 40 %, mezi roky 2012 a 2014 se mírně navýšily, avšak jen o 6 %). Rozpočet Ministerstva kultury ČR (s téměř třemi desítkami jím zřízených příspěvkových organizací, sídlících převážně v Praze) se v tomto období naopak navýšil. Více než dvě třetiny výdajů KÚ na kulturu slouží činnosti knihoven, muzeí a galerií, u výdajů obcí je užití pestřejší – dlouhodobě převažují výdaje na divadla (v roce 2014 pětina výdajů), těsně následované výdaji na kulturní památky a knihovny, pouze 5–7 % směřuje do činností muzeí a galerií – tato oblast je jako jedna z mála primárně saturována financemi krajského úřadu. Čtvrtina územních výdajů na kulturu má investiční povahu, významně jsou zastoupeny v rámci kapitol muzeí a galerií (především od KÚ), v případě municipalit v rámci kapitoly památkové objekty a film (především digitalizace kinosálů). V přepočtu na obyvatele vydávaly v období 2010–2014 nejvíce financí ze všech územních rozpočtů (obce + DSO + KÚ) na kulturu Zlínsko (o třetinu nad úroveň ČR), Karlovarsko (o šestinu) a zejména Plzeňsko (o 40 %), kde v posledních třech letech intenzivně rostly především kapitálové výdaje (i vlivem přípravy na akci Plzeň – Evropské hlavní město kultury). Především vlivem nižších výdajů od obcí výrazněji zaostávají pouze střední Čechy (o třetinu pod úroveň ČR), jejichž obyvatelé mohou své kulturní potřeby zčásti uspokojit v Praze. V relativních výdajích na knihovny dosahují nejvyšších hodnot Královéhradecko, Karlovarsko a také Plzeňsko – to spolu s Ústeckem a Pardubickem vévodí krajům též u výdajů na muzea a galerie.

Graf III.J.1: Veřejné výdaje na kulturu (centrální a územní rozpočty), ČR, 2001–2014

Zdroj: Ministerstvo kultury ČR (NIPOS), Ministerstvo financí ČR

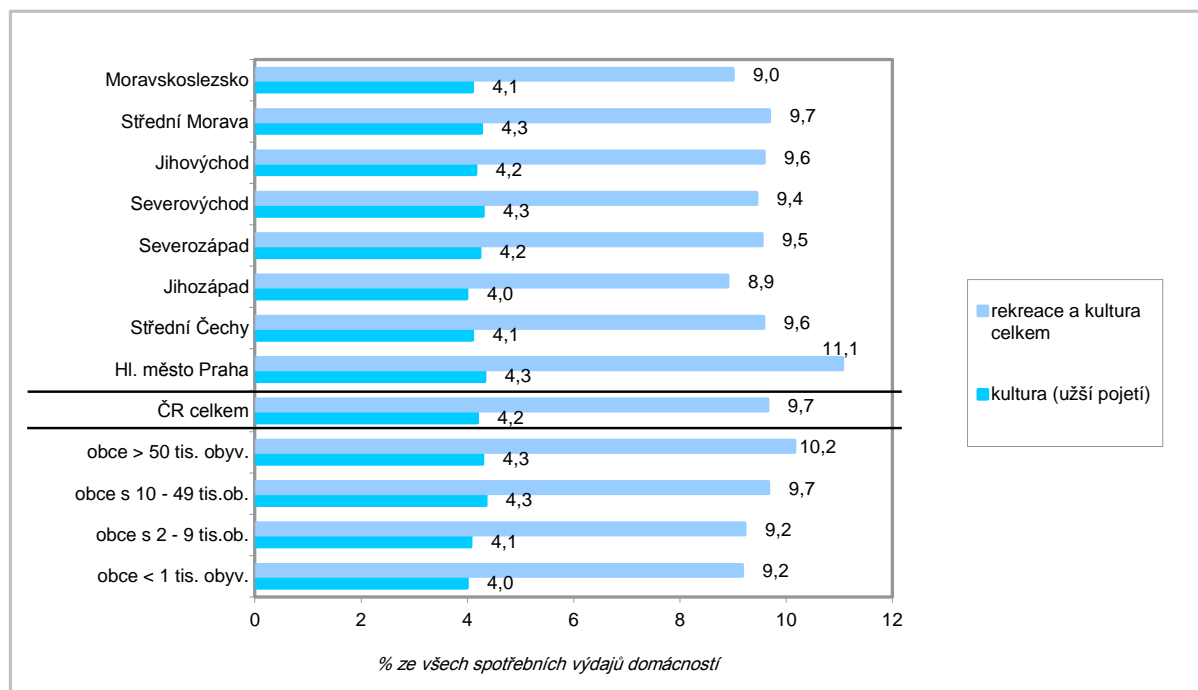
Tabulka III.J.1: Výdaje územních rozpočtů na kulturu v krajích, ČR, 2005–2014

ČR, Kraj	Souhrnné výdaje územních rozpočtů na kulturu (paragraf 33, v mil. Kč, b.c.)												Výdaje územních rozpočtů na kulturu na 1 obyvatele (ČR=100)				% investič. výdajů ¹⁾		
	2005		2010		2011		2012		2013		2014		Kultura, církev a sdělovací prostřed. celkem					2010-2014	
	obce a DSO	KÚ	obce a DSO	KÚ	obce a DSO	KÚ	obce a DSO	KÚ	obce a DSO	KÚ	obce a DSO	KÚ	2005	2010	2013	2014			
													Knihovnictví						Muzea, galerie
ČR celkem	10 915	2 327	16 039	2 917	14 165	2 882	13 232	3 278	13 350	3 496	14 549	2 736	100	100	100	100	100	100	23,8
Praha	1 763	x	2 404	x	1 969	x	1 841	x	1 743	x	1 948	x	116	107	87	95	92	89	10,9
Středočeský	682	321	1 001	410	947	332	1 014	425	1 114	302	1 076	276	67	62	68	63	77	100	22,9
Jihočeský	682	208	902	264	813	286	786	269	764	251	1 007	268	110	101	99	122	102	112	21,6
Plzeňský	574	207	827	319	781	298	890	329	1 129	280	1 543	241	110	111	154	189	124	161	30,5
Karlovarský	334	93	434	142	429	121	396	118	492	111	508	138	109	104	125	131	142	117	22,5
Ústecký	770	148	1 420	241	1 145	221	871	241	776	249	866	216	86	110	77	80	114	123	26,3
Liberecký	344	115	637	129	459	118	416	138	410	163	454	133	83	97	82	82	92	105	22,6
Královéhradecký	626	202	931	174	807	179	783	183	706	199	699	246	117	111	102	104	170	115	25,4
Pardubický	456	132	708	147	699	125	789	152	703	168	678	142	90	92	105	97	94	128	29,7
Vysočina	403	135	646	163	562	163	530	181	592	257	692	186	82	87	104	105	94	85	25,5
Jihomoravský	1 502	166	2 003	214	1 937	216	1 710	204	1 752	195	1 796	221	114	107	104	105	73	89	19,6
Olomoucký	594	278	888	250	725	301	739	290	756	232	795	212	106	98	97	96	96	104	21,5
Zlínský	610	128	1 259	203	933	274	804	502	758	801	748	198	97	137	166	98	97	85	41,3
Moravskoslezský	1 575	192	1 980	261	1 959	247	1 663	247	1 654	289	1 739	258	109	100	99	100	106	58	23,1

Poznámka: ¹ Ze všech výdajů územních rozpočtů na kulturu

Zdroj: Ministerstvo kultury ČR (NIPOS), Ministerstvo financí ČR

Graf III.J.2: Podíl výdajů domácností na kulturu dle velikosti obce a regionu, ČR, průměr let 2010–2014

Zdroj: Český statistický úřad (dle statistiky rodinných účtů)

Domácnosti vydávaly v roce 2014 na 1 člena na kulturu a rekreaci 9,5 % spotřebních výdajů (na převážně kulturní aktivity 3,9 %), územní rozdíly jsou malé, podíl výdajů mírně roste s velikostí obce, mezi regiony byl nejvyšší v Praze, nejnižší na Moravskoslezsku a v regionu Jihozápad. Velkou roli nehraje ani věk osoby v čele domácnosti (mírně vyšší % výdajů směřují do kultury osoby ve věku 40–49 let),

ze sociálních skupin mají podle očekávání nejnižší sklon k výdajům nezaměstnaní (v roce 2014 3,3 % do kultury, resp. 6,7 % do kultury vč. rekreace), nejvyšší (v širším pojetí kultury) domácnosti samostatně výdělečně činných osob (10,5 %). Větší podíl těchto výdajů nalezneme také u osob s nejvyššími příjmy, jde ale většinou o výdaje na rekreační aktivity (především dovolené), podíl výdajů na převážně kulturní aktivity roste jen pomalu – podobně je tomu také u domácností s dětmi, kde se zvyšujícím se počtem dětí sledujeme vyšší zastoupení výdajů na rekreaci, ale stagnaci výdajů na převážně kulturní aktivity. Ze sociálních skupin tak v roce 2014 dosáhli nejvyšších výdajů na převážně kulturní aktivity senioři (vlivem zvýšených výdajů na televizi, rozhlas, noviny, časopisy a loterie). Celkové nominální výdaje domácností (na 1 člena) na kulturu a rekreaci vzrostly proti roku 2005 o pětinu (spotřebitelské ceny v této oblasti však současně o 1 % poklesly). I tak však zaostaly za růstem výdajů z veřejných rozpočtů na kulturu, které byly v roce 2014 nominálně o téměř polovinu vyšší než v roce 2005. V období poznamenaném recesí (2009–2013) domácnosti nominálně snížily výdaje na všechny druhy převážně kulturních aktivit (vyjma fakticky stagnujících výdajů na kulturní a zábavní služby a poplatků za rozhlas a televizi).

b) Mezinárodní srovnání

Srovnání regionálních specifik výdajů na kulturu napříč státy EU je ovlivněno mnoha faktory (např. sídelní strukturou, organizací územní správy, fiskálním federalismem) a jejich objasnění by vyžadovalo větší prostor. Omezíme-li se na rámcovou charakteristiku disparit pouze na národní úrovni, lze konstatovat, že ČR patří v rámci EU k průměrným (v roce 2013 vydávala z veřejných rozpočtů na kulturu²³ 0,77 % HDP). Nevyšší výdaje vykázaly Estonsko, Maďarsko a Chorvatsko (1,5–1,6 %), z velkých zemí pak Španělsko (0,78 %) a Francie (0,85 %). Nejméně vydávaly Německo, Velká Británie i většina jihoevropských zemí (v rozmezí 0,4–0,6 % HDP). V období recese (2009–2013) podíl veřejných výdajů na kulturu ve většině zemí EU (včetně ČR) mírně poklesl – nejvíce ve Španělsku (z 1,16 % na 0,78 % HDP) a pobaltských státech. Rozdíly mezi státy jsou ovlivněny především samotným rozsahem vládního sektoru, preferencí různých oblastí veřejných výdajů, jakož i vztahem veřejných a soukromých výdajů na kulturu. Nelze opomenout ani rozdílné modely financování církví a náboženských společností – které výrazněji ovlivňují strukturu veřejných výdajů na kulturu zejména v Itálii, Maďarsku a většině severovýchodních států.

Autor kapitoly: Bc. Jiří Kamenický (Český statistický úřad)

23

□ Pro účely mezinárodních komparací byly převážně kulturní aktivity definovány podle klasifikace funkcí vládních institucí (COFOG) a zahrnují oddíly 08.2 až 08.6 (tj. Kulturní služby, Rozhlasové a televizní vysílání a vydavatelské služby, Náboženské a ostatní společenské služby, Aplikovaný výzkum a vývoj v oblasti rekreace, kultury a náboženství, Rekreační, kulturní a náboženské služby jinde neuvedené).

III.K POKRYTÍ ÚZEMÍ ČR SCHVÁLENOU ÚZEMNĚ PLÁNOVACÍ DOKUMENTACÍ OBCÍ

1. Význam a souvislosti indikátoru

Územně plánovací dokumentace (ÚPD) soustavně a komplexně řeší funkční využití území, stanovuje zásady jeho organizace a věcně a časově koordinuje výstavbu a jiné činnosti ovlivňující rozvoj území. Vytváří předpoklady k zabezpečení trvalého souladu všech přírodních, civilizačních a kulturních hodnot v území, zejména se zřetelem na péči o životní prostředí. Územně plánovací dokumentace je tedy zpracovávána s ohledem na všechny tři pilíře udržitelného rozvoje území. Schválená ÚPD je právně závazným dokumentem pro vlastníky pozemků a výkon státní správy na úseku územního plánování.

Územně plánovací dokumentace s jasnými, obecně závaznými pravidly pro využití území významně ovlivňuje rozhodování soukromého sektoru o tom, kam vloží své prostředky a jak se bude podílet na rozvoji obce nebo kraje. Územně plánovací dokumentace je dále jedním z rozhodujících podkladů pro získávání veřejných prostředků a pro posouzení jejich hospodárného vynaložení. Poskytování prostředků z veřejných rozpočtů podle zvláštních právních předpisů na provedení změn v území nesmí být v rozporu s platnou ÚPD. Ze stavebního zákona nevyplývá povinnost pořízení ÚPD obce; je využíván princip pozitivní motivace (investiční jistota, jednodušší územní řízení).

Jedná se především o územní plány (ÚP) pořízené od 1. 1. 2007 podle stavebního zákona č. 186/2006 Sb. Dále se jedná o územní plány sídelních útvarů (ÚPN SÚ) pořízené od 1. 7. 1992 do 30. 6. 1998 a územní plány obcí (ÚPO) pořízené od 1. 7. 1998 do 31. 12. 2006 podle zákona č. 50/1976 Sb., které jsou ze zákona účinné do 31. 12. 2020.

Územní plán stanovuje základní koncepci rozvoje území obce, ochrany jeho hodnot, jeho plošného a prostorového uspořádání, tj. urbanistickou koncepci, dále pak koncepci uspořádání krajiny a koncepci veřejné infrastruktury. Vymezuje zastavěné území, zastavitelné plochy a plochy vymezené ke změně stávající zástavby, k obnově nebo opětovnému využití znehodnoceného území, tj. plochy přestavby. Vymezuje plochy a koridory pro veřejně prospěšné stavby, pro veřejně prospěšná opatření a pro územní rezervy. Stanovuje podmínky pro využití těchto ploch a koridorů. Územní plán se pořizuje a vydává pro celé území obce. Územní plán může ve vybraných plochách a koridorech uložit prověření změn jejich využití územní studií nebo pořízení regulačního plánu jako podmínku pro rozhodování o změnách v území.

Indikátor pokrytí území schválenou ÚPD vyjadřuje míru koncepčního a plánovitého využívání území na úrovni měst a obcí.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Indikátor představuje podíl výměry katastrálních území s platnou ÚPD obcí k celkové rozloze státu vyjádřený v procentech.

Data pro výpočet indikátoru jsou k dispozici v centrální databázi systému Evidence územně plánovací činnosti (dále Evidence). Souvislá data jsou k dispozici od roku 1995.

Povinnost evidence územně plánovací činnosti vyplývá ze zákona č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů. Je prováděna ve smyslu § 162 citovaného zákona a na základě § 23 vyhlášky MMR č. 500/2006 Sb., o územně analytických podkladech, územně plánovací dokumentaci a způsobu evidence územně plánovací činnosti. Postup orgánů územního plánování při evidenci je dále upraven Metodikou OÚP MMR pro postup orgánů územního plánování při evidenci územně plánovací činnosti. Databáze je zpřístupněna na adrese <http://www.uur.cz/ilas/iLAS.asp>.

3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

Vývoj pokrytí území ČR platnou územně plánovací dokumentací obcí je patrný z tabulky III.K.1 a grafu III.K.1. Aktuální pokrytí území ČR platnou územně plánovací dokumentací obcí je 92,03 % (k 31. 12. 2014).

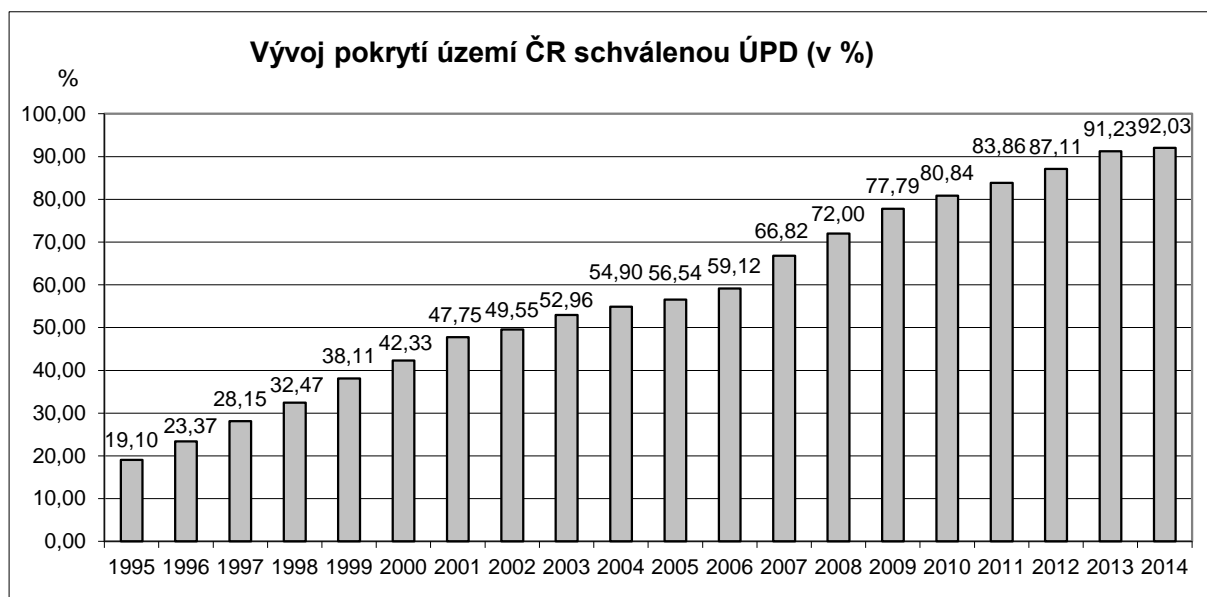
Tabulka III.K.1: Vývoj pokrytí území schválenou ÚPD (v %), ČR, 1995–2014

Rok	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Ukazatel	19,10	23,37	28,15	32,47	38,11	42,33	47,75	49,55	52,96	54,90
Rok	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Ukazatel	56,54	59,12	66,82	72,00	77,79	80,84	83,86	87,11	91,23	92,03

Poznámka: Do roku 2006 jsou data vztažena k 31. 3. příslušného roku a počínaje rokem 2007 jsou vztažena k 31. 12. příslušného roku

Zdroj: Ústav územního rozvoje – Evidence územně plánovací činnosti v ČR

Graf III.K.1: Pokrytí území schválenou ÚPD, ČR, 1995–2014

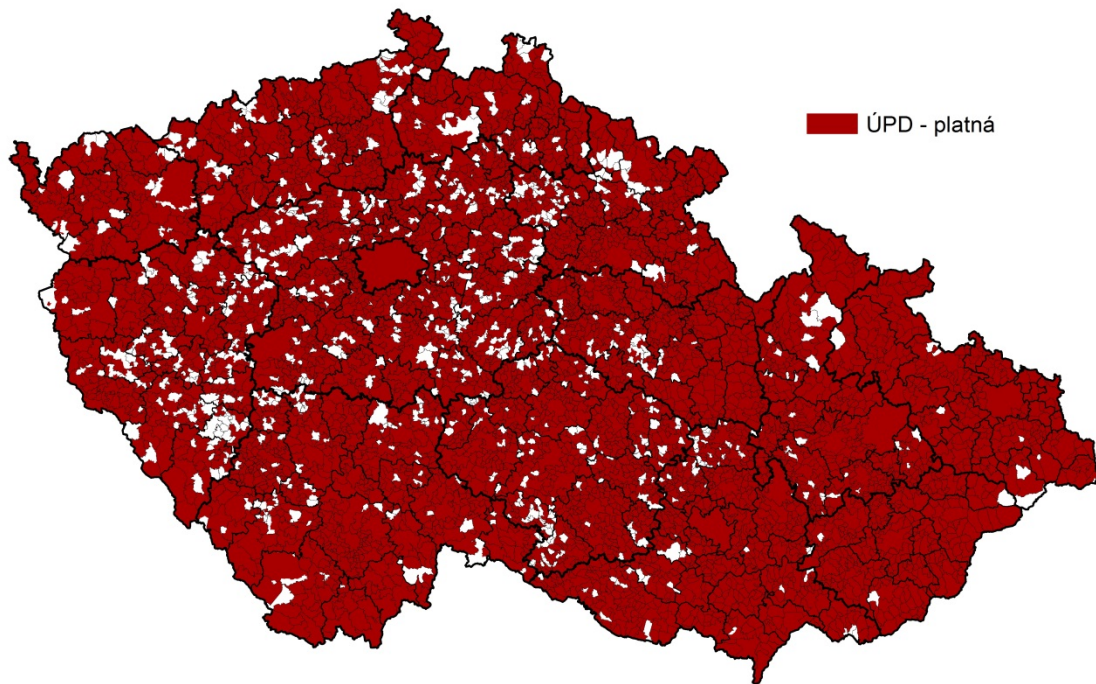

Poznámka: Do roku 2006 jsou data vztažena k 31. 3. příslušného roku a počínaje rokem 2006 jsou vztažena k 31. 12. příslušného roku

Zdroj: Ústav územního rozvoje – Evidence územně plánovací činnosti v ČR

Trend vývoje pokrytí území ČR platnou územně plánovací dokumentací obcí je vzestupný. V souvislosti se stupňujícím se tlakem na rozvoj v území lze i nadále očekávat nárůst hodnoty indikátoru. Prostorové rozložení pokrytí území ČR platnou územně plánovací dokumentací obcí je patrné z kartogramu III.K.2.

Obrázek III.K.2: Platná územně plánovací dokumentace obcí, ČR, 2014

Zdroj: Ústav územního rozvoje – Evidence územně plánovací činnosti v ČR

Autoři kapitoly: Ing. arch. Zdena Hladišová, CSc., a Ing. Michal Artim (Ústav územního rozvoje)

III.L SPOKOJENOST S MÍSTNÍM SPOLEČENSTVÍM

1. Význam a souvislosti indikátoru

Kvalita života občanů je důležitou součástí udržitelné společnosti. Znamená možnost žít v takových podmínkách, které zahrnují bezpečné a cenově přijatelné bydlení, dostupnost základních služeb (školství, zdravotnictví, kultura ad.), zajímavou a uspokojující práci, kvalitní či zdravé životní prostředí (jak přírodní, tak antropogenní) a reálnou možnost účastnit se na rozhodování. Názor občanů na tyto otázky představuje důležité měřítko celkové spokojenosti s daným místem, proto je považován za důležitý indikátor místní udržitelnosti. Indikátor patří do sady deseti Společných evropských indikátorů (ECI), které jsou na úrovni měst celoevropsky využívány k hodnocení místní udržitelnosti. Jeho sledování je dobrovolné, iniciativa pochází „zdola“, tj. z prostředí místní samosprávy. Česká města (jedná se především o města zapojená do procesu Místní Agendy 21, viz indikátor III.D) sledují tento indikátor ze sady ECI nejčastěji.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Indikátor odpovídá na otázku, jak jsou lidé spokojeni se svou obcí jako místem, kde žijí a pracují. Dále jak jsou spokojeni s jednotlivými prvky fungování obce, jako kvalita a dostupnost veřejných služeb, kvalita životního prostředí a veřejných prostranství a možnost participace na dění v obci. Součástí indikátoru jsou otázky týkající se fungování místní veřejné správy, pocitu bezpečí, možností získat zaměstnání či hodnocení mezilidských vztahů. Indikátor tak komplexním způsobem informuje obyvatele obce, ale také zástupce veřejné správy (státní správy a samosprávy) o subjektivním vnímání kvality života v obci. Hlavní indikátor hodnotí následující otázku: Jak jste spokojen(a) s vaší obcí jako s místem, kde žijete a pracujete? Respondenti přitom mohou vybírat pouze jednu odpověď na škále: a) velmi spokojen, b) mírně spokojen, c) mírně nespokojen, d) velmi nespokojen. Indikátor se hodnotí jako celkové procento spokojených občanů – součet a) velmi spokojen a b) mírně spokojen a nespokojených občanů – součet c) mírně nespokojen a d) velmi nespokojen.

Indikátor se sleduje standardizovaným dotazníkovým šetřením na vzorku obyvatel města starších 18 let. Vzorek je vybírán kvótním výběrem tak, aby reprezentoval dospělá obyvatel města (z hlediska věku a pohlaví). Otázky jsou hodnoceny na škále 0–10, kde 0 znamená nejmenší spokojenost, 10 spokojenost nejvyšší. Doporučená periodicita sledování je jednou za tři roky, vybraná města sledují indikátor častěji. Vyhodnocováním indikátoru a metodickou pomocí obcím se zabývá CI2, o. p. s.

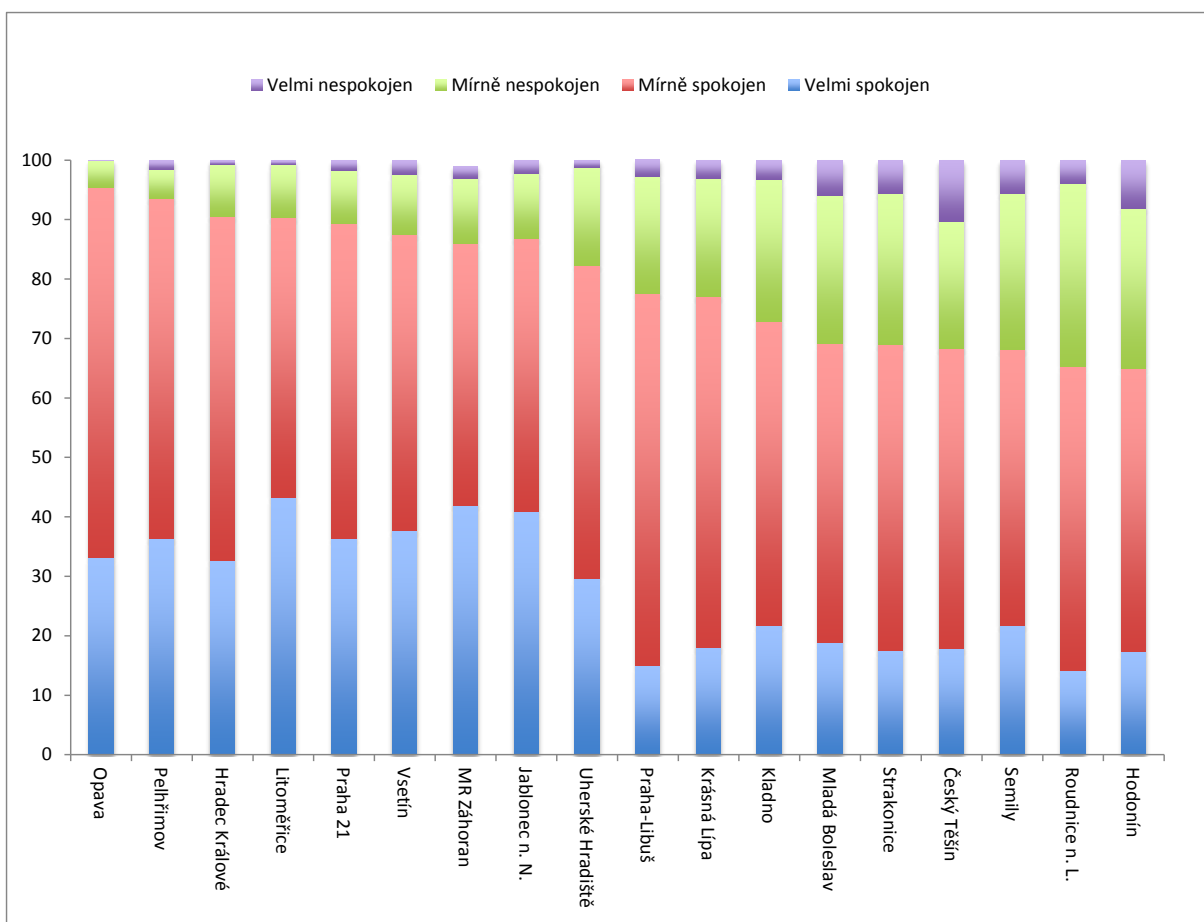
3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

Indikátor není v podmínkách měst ČR sledován plošně, jde o dobrovolnou aktivitu samospráv. Za uplynulých 10 let ho sledovalo přibližně 25 měst a mikroregionů, řada z nich opakovaně. Výsledky z měst ukazují, že podíl spokojených občanů ve všech případech převyšuje podíl nespokojených, existují však velké rozdíly mezi městy. Nejvyšší podíl spokojených občanů byl zaznamenán v Opavě v roce 2012 – 95,4 %. Naopak nejmenší podíl v Hodoníně v roce 2008 – 65,1 %. Obecně lze říci, že lidé

v moravských městech jsou spokojenější než v českých městech, existují však výjimky – např. Chrudim, Hradec Králové či Litoměřice na straně spokojenosti a Hodonín a Český Těšín na straně nespokojenosti. Nejnižší spokojenost byla zaznamenána ve městech v Ústeckém kraji a Středočeském kraji (graf III.L.1). Dílčí hodnoty indikátoru, které hodnotí jednotlivé aspekty spokojenosti obyvatel (např. spokojenost se stavem životního prostředí či s kvalitou veřejných služeb ve městě) v posledních letech rostou. Obdobný trend je zaznamenáván při šetřeních na celostátní úrovni.

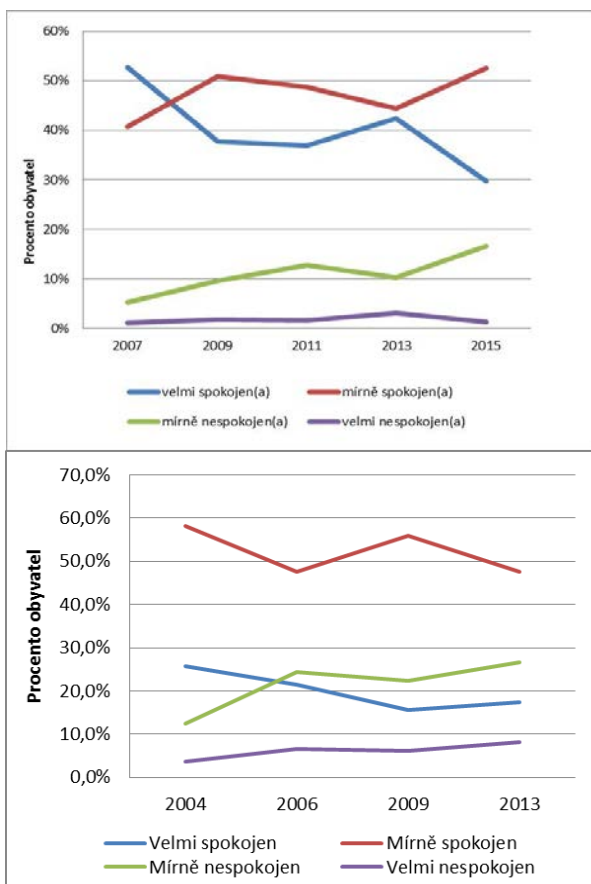
Graf III.L.1: Spokojenost s místním společenstvím, vybraná města, ČR, 2004–2015

Zdroj: CI2, o. p. s.

Zajímavý obrázek poskytuje vývoj indikátoru v čase v těch městech, která ho sledují pravidelně. Grafy III.L.2 a III.L.3 ukazují výsledky z Uherského Hradiště a Hodonína. První město dosáhlo vůbec nejvyšší míry spokojenosti na počátku sledování (r. 2007) a při dalších měřeních podíl „velmi spokojených“ zvolna klesá. Uherskému Hradišti se daří zachovat vysokou míru celkové spokojenosti. Naopak v Hodoníně ubylo za 9 let 19 % spokojených občanů, kategorie „velmi nespokojen“ se více než zdvojnásobila a dosahuje v roce 2013 8 %.

Graf III.L.2 Spokojenost s místním společenstvím: Uherské Hradiště (2007–2015, vlevo) a Hodonín (2007–2013, vpravo)

Zdroj: CI2, o.p.s.

b) Mezinárodní srovnání

Indikátor sledují vybraná města v celé Evropě, hodnoty spokojenosti se liší v závislosti na vnitřních faktorech (situace ve městech), ale i faktorech vnějších, jako jsou společenský a politický vývoj na národní i celoevropské úrovni. Lze shrnout, že města v ČR s vysokou mírou spokojenosti dosahují nadprůměrných výsledků ve srovnání s evropskými městy. Naopak města např. v Ústeckém kraji se pohybují pod průměrem Evropy. Velmi spokojení s místem, kde žijí a pracují, jsou lidé ve skandinávských městech, naopak menší míra spokojenosti, než činí průměrné hodnoty v ČR, byla zaznamenána v některých slovenských a italských městech.

Autor kapitoly: RNDr. Viktor Třebický, Ph.D. (CI2, o. p. s.)

Prioritní osa IV: Krajina, ekosystémy a biodiverzita

IV.A EKOLOGICKÁ STOPA

1. Význam a souvislosti indikátoru

Ekologická stopa je indikátorem společenských nároků na dostupnou globální biokapacitu. Ukazuje celkovou míru přivlastňování biologicky produktivních ploch obyvateli jednotlivých států v rámci globálního sdílení zdrojů. Významnou součástí ekologické stopy tvoří nároky jednotlivých států vtělené do mezinárodního obchodu. Požadavky lidí na ekosystémy se neustále zvyšují a mnohé naznačuje tomu, že rychlost čerpání přírodních zdrojů a služeb přesahuje regenerační schopnost a absorpční kapacitu biosféry. Za hlavní faktory určující velikost ekologické stopy jsou v globálním měřítku považovány zejména ekonomické bohatství, populační růst a efektivita využívání zdrojů.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Ekologická stopa (EF) vyjadřuje míru souladu mezi dostupnou biologickou kapacitou prostředí (biokapacitou, BC) a lidskými nároky na globální biokapacitu (stopou v užší definici). Pokud ekologická stopa převyšuje dostupnou biokapacitu, nalézá se země v ekologickém dluhu. V případě vyšší biokapacity ve srovnání se stopou má naopak stát ekologický přebytek. Výsledná ekologická stopa je určena kombinací celkových nároků společnosti (domácností, podniků, veřejné správy) na ekosystémy. Jako bioproduktivní plochy jsou účtovány obdělávaná půda, pastviny, lesní plochy, rybářská loviště, zastavěné plochy a půda pro vázání uhlíku.

Ekologická stopa tak zahrnuje nejenom zemědělskou, lesnickou a rybářskou produkci, ale rovněž produkci emisí skleníkových plynů, zejména CO₂, a přivlastnění produkčních ekosystémů zástavbou. Ekologická stopa a biokapacita se uvádí ve standardizovaných jednotkách globálních hektarů (gha), což zajišťuje globální srovnatelnost vzhledem k lokální produkci a distribuci jednotlivých typů bioproduktivních ploch.²⁴ Globální hektar znamená jednotku s průměrnou globální produktivitou bez ohledu na typ plochy či místo produkce. Jednou z dominantních složek ekologické stopy obvykle bývá tzv. uhlíková stopa, tedy ekvivalent globálních hektarů potřebných pro vstřebání emisí CO₂, která zahrnuje rovněž uhlík vtělený v mezinárodním obchodu.

Zdrojem dat pro výpočet ukazatele ekologické stopy jsou údaje celé řady mezinárodních a národních institucí. Národní účty ekologické stopy a biokapacity (NFA) vytváří organizace Global Footprint Network, pro Českou republiku metodu a data ověřuje a poskytuje Centrum pro otázky životního prostředí Univerzity Karlovy v Praze. V současnosti je indikátor sestaven pro většinu států světa, což umožňuje mezinárodní srovnatelnost nároků států na obnovné zdroje biosféry.

24

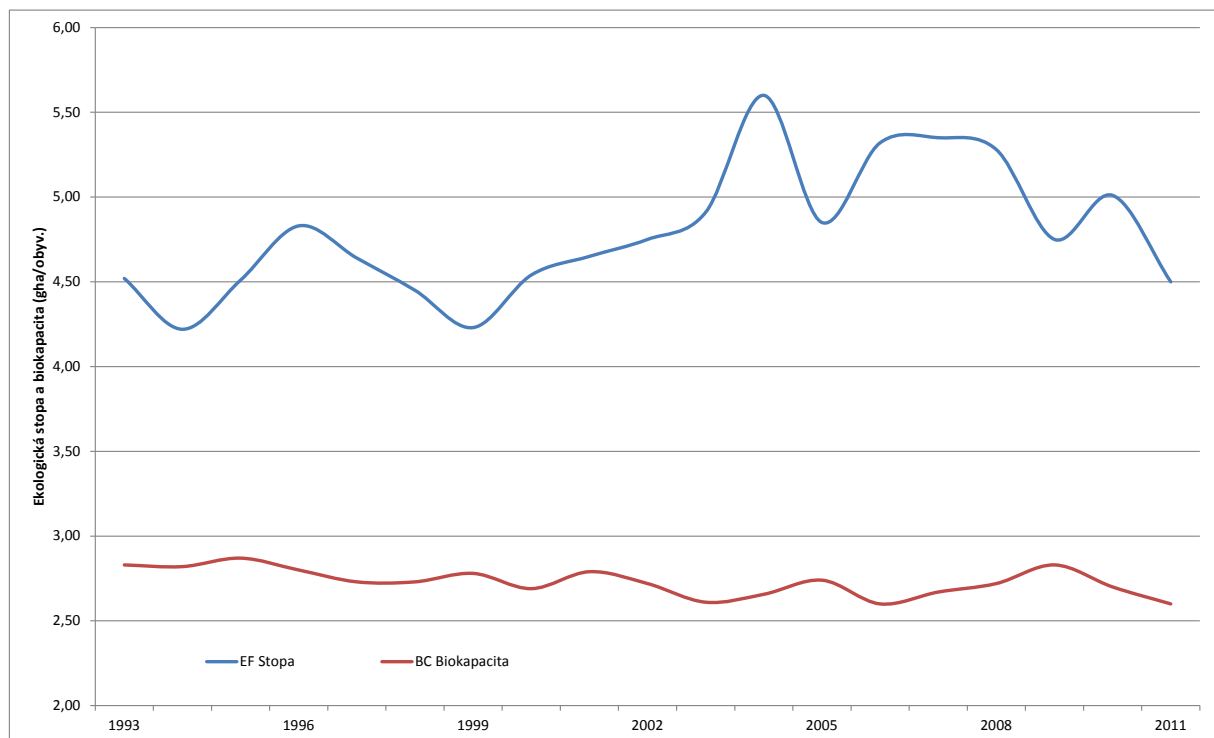
[□] Podrobná metodika výpočtu viz Ewing B., A. Reed, S. M. Rizk, A. Galli, M. Wackernagel, J. Kitzes (2009). *Metodika výpočtu národních účtů ekologické stopy, vydání z roku 2008*. Global Footprint Network, Oakland, a Centrum pro otázky životního prostředí UK, Praha, <http://www.ekologickastopa.cz>.

3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

Národní účty ekologické stopy ČR pro rok 2015 (nejnovější datová sada, zachycují stav z roku 2011) stanovují hodnotu ekologické stopy spotřeby na 47,2 mil. globálních hektarů (gha), což je 4,5 gha na obyvatele. Dostupná biokapacita dosahuje 27,3 mil. gha, tedy 2,6 gha na obyvatele. Ekologický dluh ČR však stále dosahuje 19,9 mil. gha (-1,9 gha na obyvatele). Z hlediska časového vývoje došlo ve srovnání s předchozím obdobím k poklesu ekologické stopy ČR, stejně jako k poklesu biokapacity. Ekologický deficit České republiky meziročně poklesl, stále však dosahuje záporných hodnot téměř dvojnásobku dostupné biokapacity.

Graf IV.A.1: Ekologická stopa a biokapacita, ČR, 1993–2011

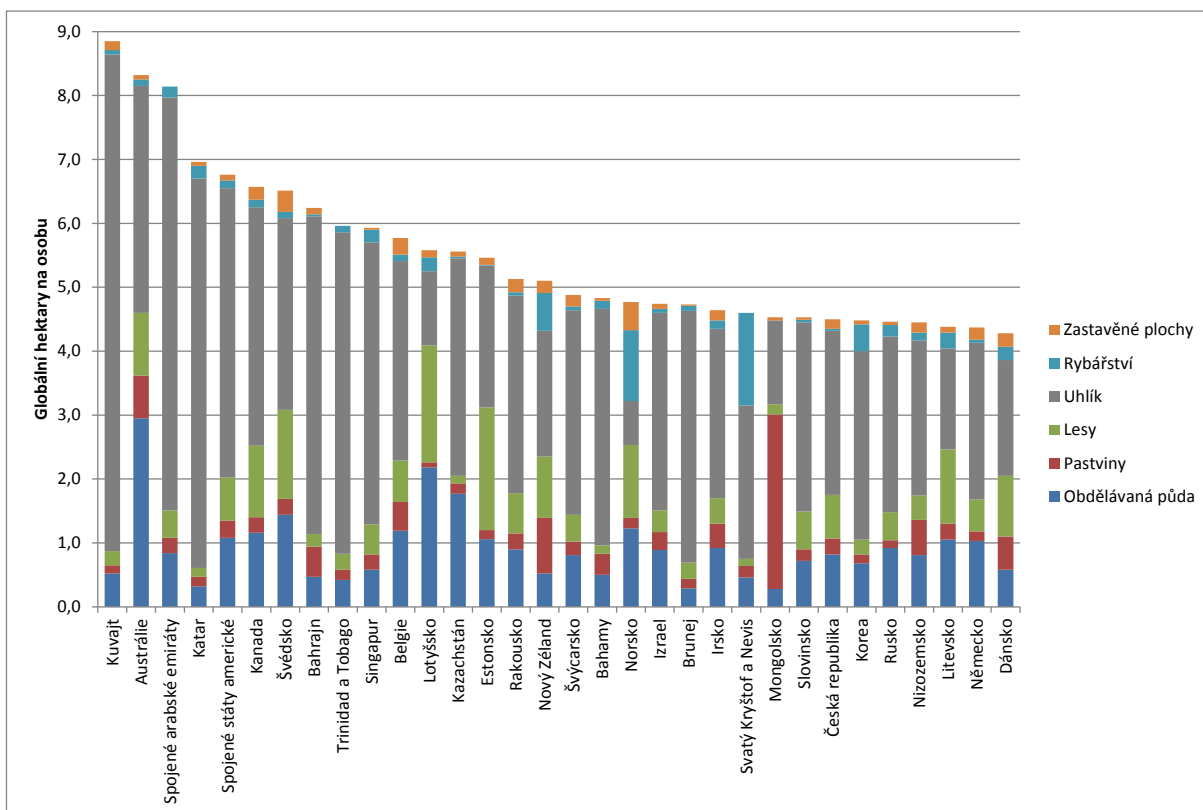

Zdroj: Global Footprint Network, Univerzita Karlova v Praze, Centrum pro otázky životního prostředí

b) Mezinárodní srovnání

Česká republika patří v mezinárodním srovnání ke státům s vyšší ekologickou stopou na obyvatele. Podle posledního mezinárodního srovnání, založeného na národních účtech 2014, zachycujících datově rok 2010, byla ČR zemí s 19. nejvyšší ekologickou stopou na světě. Graf IV.A.2 ukazuje země s nejvyšší ekologickou stopou s údaji o skladbě ekologické stopy podle jednotlivých kategorií bioproduktivních ploch. Celá řada států se nachází v ekologickém deficitu nejenom z hlediska emisí skleníkových plynů, ale i dalších kategorií bioproduktivních ploch, jako jsou pastviny či rybářská loviště, což je i případ České republiky. Nedostatek či přebytek biokapacity má významné důsledky pro mezinárodní obchod.

Graf IV.A.2: Ekologická stopa podle jednotlivých kategorií, mezinárodní srovnání, 2011

Zdroj: Global Footprint Network, Univerzita Karlova v Praze, Centrum pro otázky životního prostředí

Autor kapitoly: Mgr. David Vačkář, PhD. (Univerzita Karlova v Praze, Centrum pro otázky životního prostředí)

IV.B INDIKÁTOR ZMĚN ÚZEMÍ A EKOSYSTÉMŮ

1. Význam a souvislosti indikátoru

Změny využití území patří k základním ukazatelům dopadů lidské činnosti na ekosystémy. Území je prostorově omezeným zdrojem a způsob jeho využití ovlivňuje ekosystémy a přínosy poskytované přírodou lidské společnosti. Přeměny zemského pokryvu a změny využívání území významně ovlivňují celou řadu ekosystémových služeb, jako je kvalita pitné vody, tlumení povodní a zmírňování dalších hrozeb, regulace klimatu, stejně jako změny biodiverzity. Jedním z nejzávažnějších problémů současné Evropy je mimo jiné živelné rozrůstání zastavěných ploch, které lze rovněž považovat za významný indikátor rostoucího dopadu lidské společnosti na životní prostředí. Indikátor zachycuje zejména změny většího měřítka a postihuje dominantní procesy změn ekosystémů, např. narůstající zábor půdy urbanizací nebo ztrátu přírodních biotopů.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Indikátor změn území a ekosystémů postihuje změny rozlohy jednotlivých kategorií využití území a ekosystémů a jejich příčiny. Indikátor v současné podobě měří změny rozlohy a celkový obrát hlavních typů ekosystémů pro časová období 1990–2000, 2000–2006 a nejnověji rovněž 2006–2012. Díky prostorové povaze dat je součástí těchto účtů rovněž databáze vzájemných přesunů území mezi jednotlivými kategoriemi a jejich příčin (tzv. Land Cover Flows, LCF). Čistá změna zemského pokryvu je potom definována jako bilance nového vzniku dané kategorie zemského pokryvu v určitém území a zániku určité kategorie („spotřeby“) v rámci přeměn území. Na značné části území k žádné změně nedochází a bilance je zde tedy nulová (nezanikají stávající kategorie využití území ani nejsou zaváděny nové typy zemského pokryvu).

Indikátor je založen na územních a ekosystémových účtech (LEAC), tedy databázi Evropské agentury pro životní prostředí (EEA) Corine Land Cover (CLC), odvozené z družicových snímků zemského pokryvu. V současnosti je tato databáze zpracována pro 39 evropských států, což umožňuje mezinárodní srovnatelnost trendů vývoje území a ekosystémů.

Databáze krajinného pokryvu CLC klasifikuje zemský povrch do 44 základních kategorií využití území. V České republice se vyskytuje 30 tříd zemského pokryvu, protože se zde nevyskytují zejména přímořské či středomořské typy prostředí. Minimální mapovací jednotka pro rozlohu jednotlivých kategorií zemského pokryvu je 25 hektarů, v případě změnové databáze jsou potom zachytitelné přeměny území s rozlišením 5 hektarů. Produkty založené na Corine Land Cover jsou rovněž dostupné stále rychleji a indikátor by tak měl být založen na stále aktuálnějších datech vytvářených v rámci programu Copernicus.

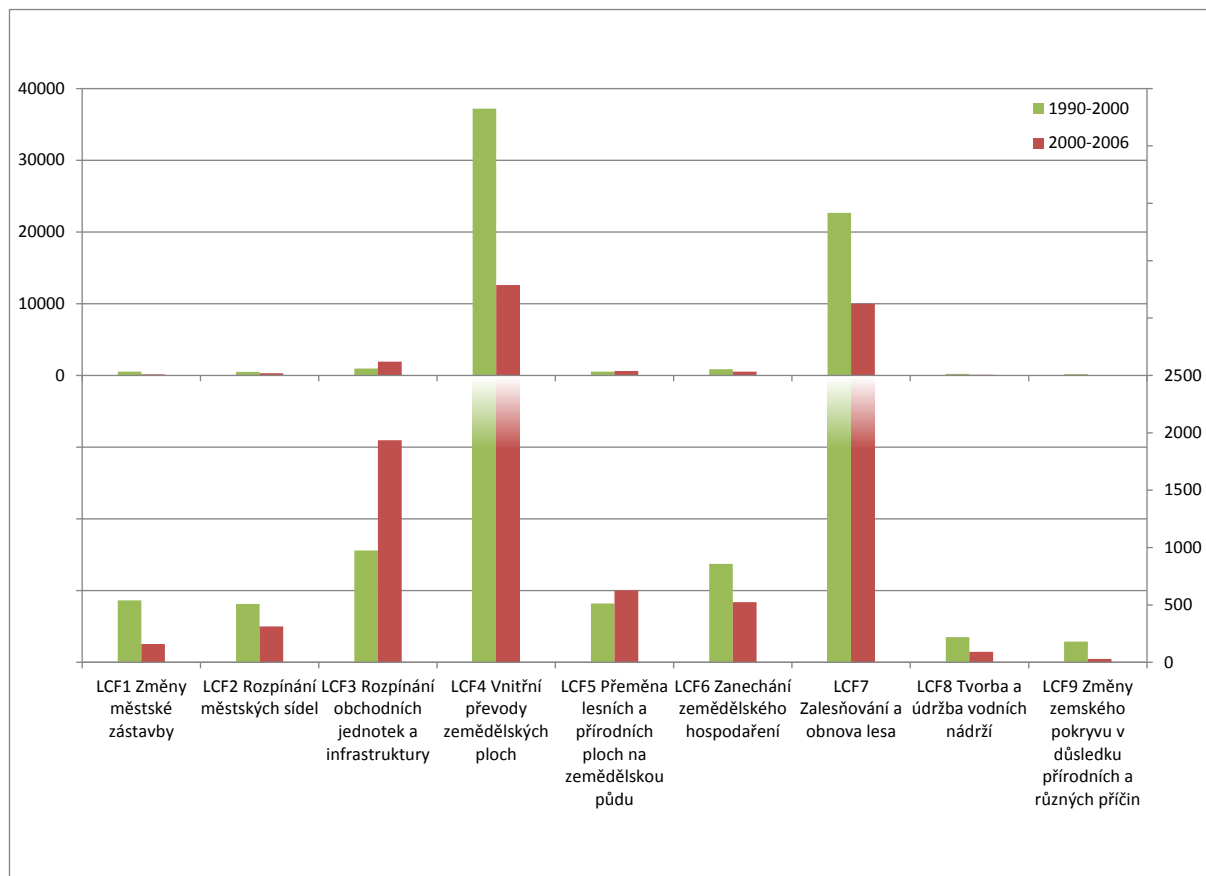
Klasifikaci základních kategorií zemského pokryvu a změn využití území lze nalézt v metodických publikacích Evropské agentury pro životní prostředí (EEA). Data Corine Land Cover jsou veřejně přístupná a lze je stáhnout z internetových stránek EEA (<http://www.eea.europa.eu/themes/landuse>).

3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

K nejvýznamnějším přeměnám území patří rozpínání urbanizovaných území, které oproti předchozímu období 1990–2000 narostlo v období 2000–2006 na intenzitě o 56 % a podobný trend přetrvává do roku 2012. Naprostá většina nově zastavěných území zabírá ornou půdu a pastviny. Stále pokračuje úbytek orné půdy, zejména ve prospěch trvalých travních porostů a částečně rovněž zalesňováním. Nicméně prudký růst pastvin s rychlostí 34,9 tis. ha ročně v období 1990–2000 spojený s útlumem zemědělské výroby se výrazně zpomalil a v období 2000–2006 poklesl na 9,5 tis. ha/rok. Znepokojivým trendem je setrvalý pokles rozlohy přírodě blízké vegetace, přičemž například rozloha přírodních travních ekosystémů poklesla o 3,57 % oproti roku 2000²⁵.

Graf IV.B.1: Intenzita změny území a ekosystémů (ha/rok) dle hlavních příčin proměn území (LCF), ČR, 1990–2000 a 2000–2006.

Zdroj: Evropská agentura pro životní prostředí (EEA), Univerzita Karlova v Praze, Centrum pro otázky životního prostředí

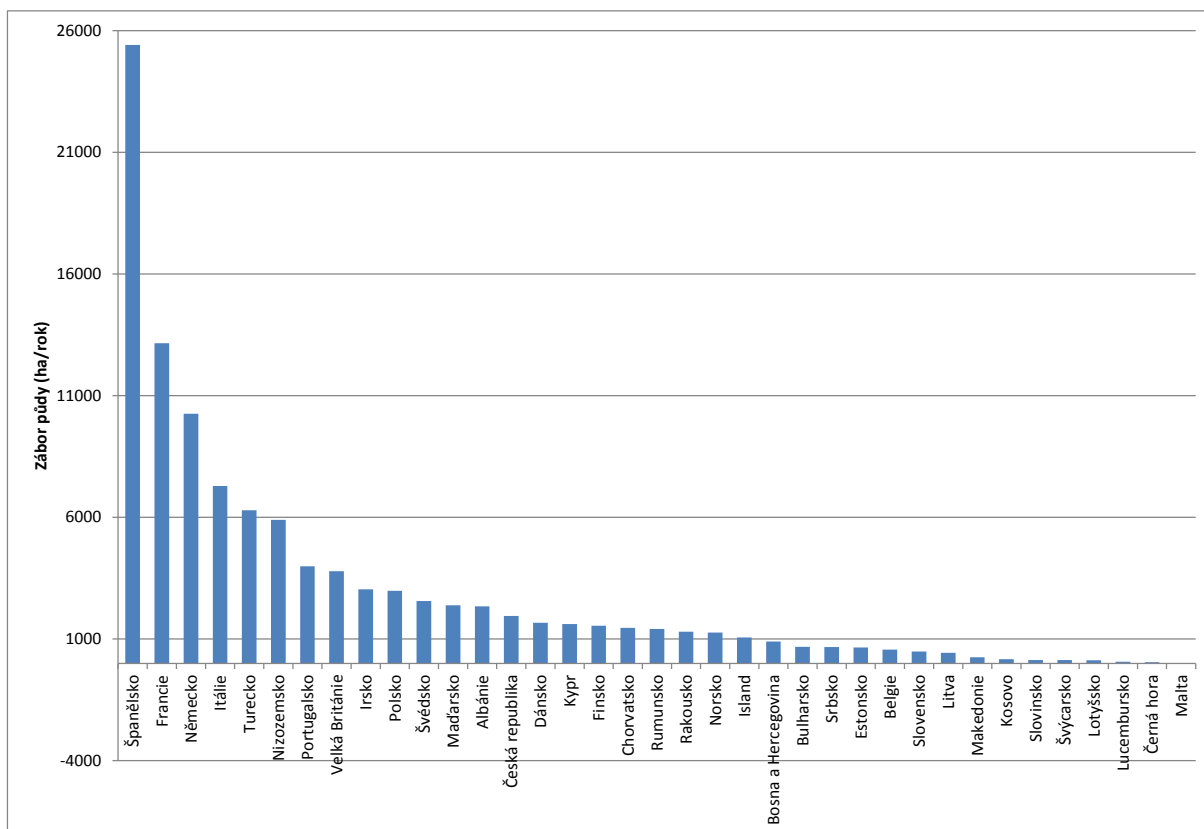
25

[□] Data o změnách LCF pro období 2006–2012 nejsou dostupná v době aktualizace Situační zprávy. Budou však využita pro aktualizaci dalších verzí indikátoru.

b) Mezinárodní srovnání

Jedním z nejzávažnějších problémů evropské krajiny je setrvalé rozrůstání zastavěných povrchů, mnohdy živelné. Rozvoj urbanizovaných území a ostatní infrastruktury zabral v období 2000–2006 v měřítku Evropy více než 637 tisíc hektarů. Největší podíl nově urbanizovaných ploch vzniká na zemědělské půdě, zhruba polovina záboru půdy probíhá na úkor zemědělsky produktivní půdy. V České republice bylo v letech 2000 až 2006 zabráno urbanizací více než 13 tisíc ha půdy. Z hlediska mezinárodního srovnání roste zábor půdy v 38 evropských zemích rychlostí 0,5 % ročně. Česká republika přispívá k záboru půdy v Evropě necelými dvěma procenty (1,8 %).

Graf IV.B.2: Roční zábor půdy z důvodu urbanizace, mezinárodní srovnání, 2000–2006

Zdroj: Evropská agentura pro životní prostředí (EEA)

Autor kapitoly: Mgr. David Vačkář, PhD. (Univerzita Karlova v Praze, Centrum pro otázky životního prostředí)

IV.C INDIKÁTOR BĚŽNÝCH DRUHŮ VOLNĚ ŽIJÍCÍCH PTÁKŮ

1. Význam a souvislosti indikátoru

Mezi hlavní indikátory stavu a vývoje biodiverzity patří vývoj početnosti a rozšíření vybraných druhů. Populační trendy vybraných taxonomických skupin patří mezi hlavní indikátory definované v rámci Úmluvy o biologické rozmanitosti (CBD). Změny početnosti různých druhů tvořících diverzitu sledované oblasti mohou včas odhalit možné negativní faktory ohrožující biodiverzitu. Mezi nejlépe prozkoumané taxony, pro které lze sestavit relevantní indikátory vývoje početnosti a rozšíření v rámci ČR, patří ptáci.

Evropská unie ve své Strategii udržitelného rozvoje uvedla závazek zastavit pokles biodiverzity do roku 2010, právně závazným 7. Akčním programem pro životní prostředí, stejně jako Strategií biodiverzity EU a směrnicemi o stanovištích (č. 92/43/EHS) a o ptácích (č. 209/147/ES).

ČR uvádí „omezení úbytku původních druhů a přírodních stanovišť a omezení negativních vlivů nepůvodních invazních druhů na biodiverzitu“ jako jeden z prioritních cílů Státní politiky životního prostředí ČR 2012–2020 a podrobně se této problematice věnuje ve Strategii biologické rozmanitosti České republiky i v aktualizovaném Státním programu ochrany přírody a krajiny.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Indikátor je založen na datech Jednotného programu sčítání ptáků (JPSP) v ČR²⁶, který je dlouhodobým programem monitoringu hnízdních populací ptáků v České republice a který poskytuje údaje o změnách početnosti ptačích druhů a jejich výskytu a početnosti v jednotlivých typech prostředí. JPSP organizuje Česká společnost ornitologická (ČSO). Zásadní pro výpočet indikátoru je výběr druhů. Pro účely výpočtu IBDP bylo zvoleno kritérium 95% početnosti všech ptačích jedinců dle odhadů početnosti posledního atlasu hnízdního rozšíření ptáků²⁷, které splňuje 43 druhů ptáků. Z takto definovaného okruhu druhů byl vyloučen pouze holub věžák. Pro účely výpočtu indikátoru lesních druhů ptáků byla ČSO využita kategorizace doporučená pro kontinentální Evropu koordinátory celoevropského sčítání běžných druhů ptáků²⁸. Do indikátoru všech běžných druhů ptáků je zahrnuto 42 druhů, do indikátoru lesních druhů ptáků je zahrnuto 17 druhů ptáků, indikátor ptáků zemědělské krajiny je stanoven na základě populačních dat 20 druhů polních a lučních ptáků²⁹. Použitá metodika je standardní metodikou pro sčítání ptáků a JPSP patří mezi akceptované standardní monitorovací programy v Evropě.

²⁶

□ REIF J., ŠKORPILOVÁ J., VERMOUZEK Z. & ŠTASTNÝ K., 2014: Změny početnosti hnízdních populací běžných druhů ptáků v České republice za období 1982–2013: analýza pomocí mnohohodnotových indikátorů. *Sylvia* 50: 41–65.

²⁷

□ ŠTASTNÝ K., BEJČEK V. & HUDEC K. 2006: Atlas hnízdního rozšíření ptáků v České republice 2001–2003. Aventinum, Praha, 2006, 463 pp.

²⁸

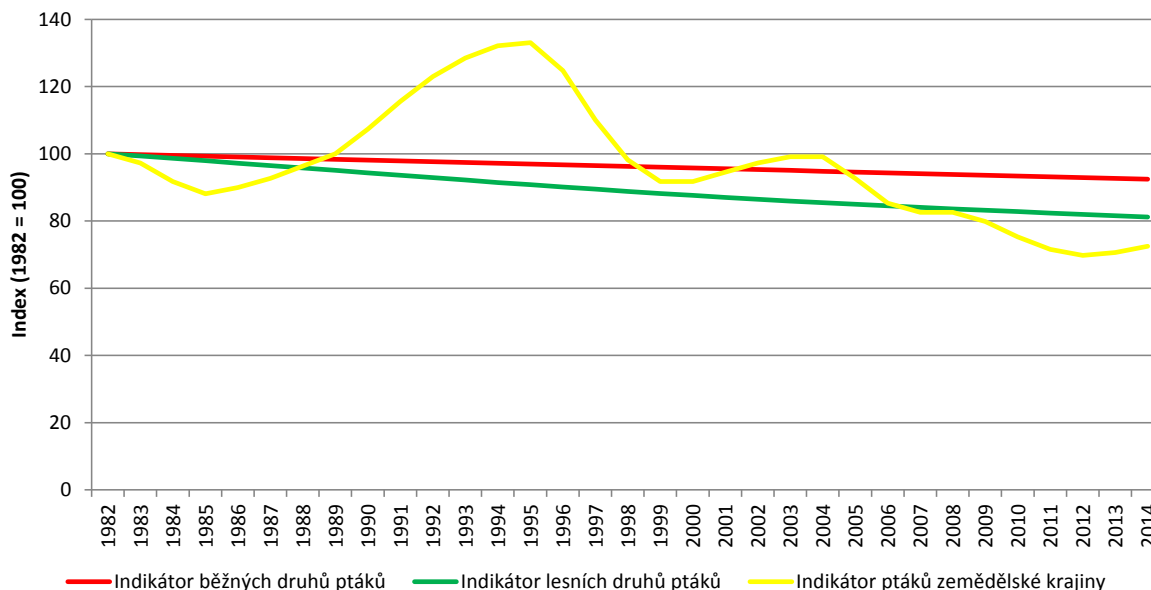
□ VOŘÍŠEK P., VAN STRIEN A., VAN STRIEN W., ŠKORPILOVÁ J., BURFIELD I. & GREGORY R. D., 2014: Methods 2014. Webová stránka EBCC www.ebcc.info/index.php?ID=559, staženo 30. 6. 2015.

²⁹

3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR³⁰

Graf IV.C.1: Indikátor běžných druhů ptáků podle jednotlivých typů prostředí, ČR, 1982–2014

Zdroj: Česká společnost ornitologická – Jednotný program sčítání ptáků

Celková hodnota indikátoru početnosti všech běžných druhů ptáků vykazuje za sledované období pokles o 7,6 %. Trendy vývoje ptačích populací odrážejí změny ve využívání krajiny a celkové změny v ekosystémech, v menší míře se projevují i změny klimatu³¹.

Početnost ptáků zemědělské krajiny poklesla mezi lety 1982 a 2014 o 27,5 %. Hlavními příčinami dramatického poklesu početnosti ptáků zemědělské krajiny jsou stále se zvyšující intenzifikace zemědělství a současné opouštění méně úrodné zemědělské půdy. K dočasněmu pozitivnímu vývoji došlo po změně politického systému v roce 1989, kdy se dočasně snížila intenzita zemědělského hospodaření³², a v letech 1994 a 1995

³⁰ VERMOUZEK Z., 2014: Indikátor ptáků zemědělské krajiny za rok 2014. Studie pro Ministerstvo zemědělství ČR. ČSO, unpubl., 46pp.

³¹ Aktuální výsledky se i za dřívější roky liší od dříve publikovaných výsledků. Tato skutečnost je způsobena aktualizací metodiky (výběr druhů zohledňující různé preference prostředí v rámci celého areálu rozšíření; vyhlazení indikátoru omezující výkyvy v jednotlivých letech; aktualizace modelu po přidání roku zpřesňující odhad trendu a přesnost výpočtu indexu v předcházejících letech).

³² REIF J., ŠKORPILOVÁ J., VERMOUZEK Z. & ŠTASTNÝ K., 2014: Změny početnosti hnízdních populací běžných druhů ptáků v České republice za období 1982–2013: analýza pomocí mnohodruhových indikátorů. Sylvia 50: 41–65.

³³ REIF J., VOŘÍŠEK P., ŠTASTNÝ K., BEJČEK V. & PETR J., 2008a: Agricultural intensification and farmland birds: new insights from a central European country. Ibis 150: 596–605, doi: 10.1111/j.1474-919x.2008.00829.x.

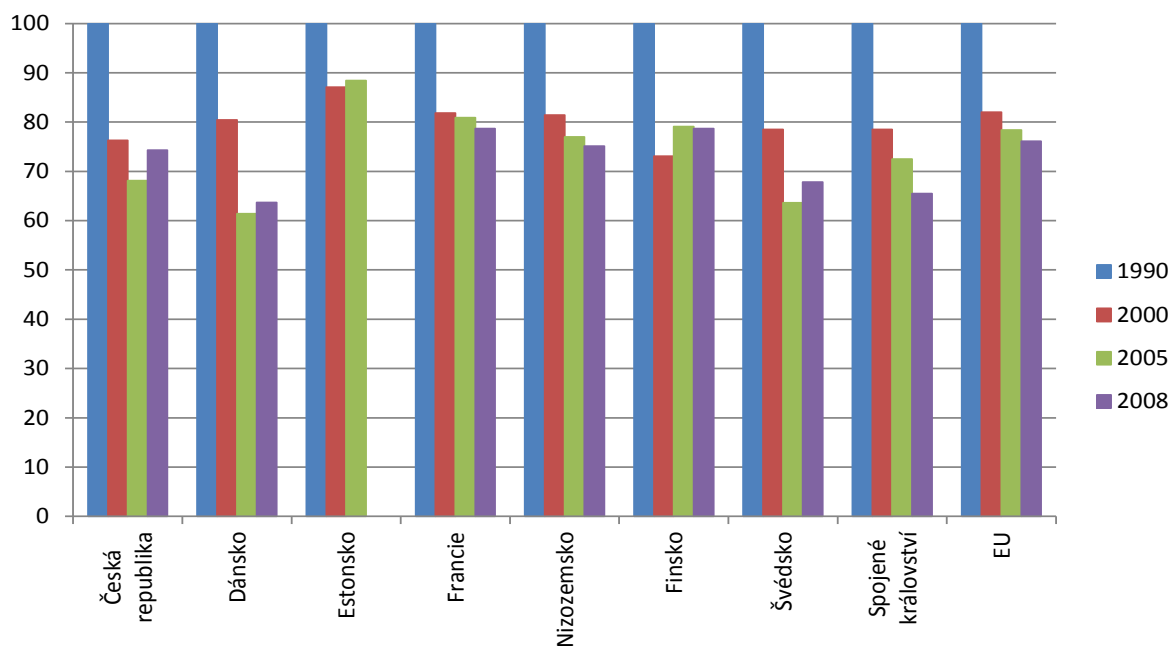
početnost dosáhla zhruba úrovně 130 % roku 1982. S ekonomickou konsolidací zemědělství následoval opět prudký úbytek, který různou rychlostí trvá dodnes. K dalšímu zhoršení vývoje došlo po změně způsobu financování zemědělství po vstupu ČR do EU v roce 2004, kdy početnost ptáků zemědělské krajiny klesala ke konečnému stavu 72,5 % v roce 2014.

Početnost lesních druhů se snižuje zhruba stabilním tempem po celou dobu sledování až na úroveň 81,1 % v roce 2014. Striktně lesní druhy (biotopoví specialisté) snižují početnost a nahrazují je široce rozšířené druhy s širokou ekologickou valencí³³.

b) Mezinárodní srovnání

Počet běžných druhů ptáků zemědělské krajiny se v Evropě od roku 1990 snížil o téměř 30 %, přičemž k významnému poklesu všech populací došlo ještě před rokem 1990. Pokles početnosti běžných druhů ptáků zemědělské krajiny je v celé Evropě spjat s intenzifikací zemědělské výroby a také s opouštěním zemědělských půd v oblastech nepříznivých pro hospodaření.

Graf IV.C.2 Indikátor ptáků zemědělské krajiny, mezinárodní srovnání, 1990, 2000, 2005, 2008

Zdroj: Eurostat

Autor kapitoly: Mgr. Tereza Ponocná (CENIA, česká informační agentura životního prostředí)

33

□ REIF J., ŠKORPILOVÁ J., VERMOUZEK Z. & ŠTASTNÝ K., 2014: Změny početnosti hnízdních populací běžných druhů ptáků v České republice za období 1982–2013: analýza pomocí mnohodruhových indikátorů. *Sylvia* 50: 41–65.

IV.D VÝDAJE NA OCHRANU ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ A VEŘEJNÉ VÝDAJE NA OCHRANU ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ

1. Význam a souvislosti indikátoru

Indikátor výdajů na ochranu životního prostředí patří mezi nejčastěji používané ukazatele péče o životní prostředí a často je také považován za základní indikátor vlivu společnosti na životní prostředí. Představuje rovněž kvantifikovaný ukazatel politického prosazování potřeb ochrany životního prostředí na centrální i místní úrovni. Umožňuje základní pohled na finanční kvantifikaci potřeb udržování a zkvalitňování životního prostředí v podnikové i veřejné sféře a rovněž pohled na strukturu a objem vynakládaných finančních prostředků z centrálních zdrojů a územních rozpočtů. Hlavním popisným ukazatelem je podíl výdajů na ochranu životního prostředí na HDP (v běžných cenách) v ČR.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Indikátor je tvořen dvěma subindikátory:

Výdaje na ochranu životního prostředí, jež jsou tvořeny součtem investičních výdajů a neinvestičních nákladů na ochranu životního prostředí, které vydávají všechny ekonomické subjekty daného hospodářství. Investiční výdaje na ochranu životního prostředí zahrnují veškeré investice, které se vztahují k činnostem, jejichž hlavním cílem je zejména shromažďovat, monitorovat a kontrolovat znečišťující látky a znečištění, které vznikají v důsledku podnikatelské činnosti, snižovat jejich objem, nakládat s nimi, předcházet jim nebo je eliminovat. Neinvestiční náklady na ochranu životního prostředí zahrnují mzdové náklady, platby za spotřebu materiálu a energií, za opravy a udržování atd. a platby za služby, u kterých je hlavním účelem prevence, snížení, úpravy nebo likvidace znečištění a znečišťujících látek nebo další degradace životního prostředí, které vycházejí z výrobního procesu podniku. Statistické zjišťování zdrojových dat je prováděno Českým statistickým úřadem. Od roku 1986 jsou zjišťována data o výši investičních výdajů na ochranu životního prostředí, data o neinvestičních nákladech se statisticky sledují od roku 2003.

Veřejné výdaje na ochranu životního prostředí jsou tvořeny výdaji na ochranu životního prostředí z centrálních zdrojů a z územních rozpočtů. Nejvýznamnějším centrálním zdrojem jsou finanční prostředky (např. dotace či návratné finanční výpomoci) pocházející ze státního rozpočtu, dále se jedná o financování ochrany životního prostředí prostřednictvím Státního fondu životního prostředí ČR (SFŽP ČR) a již zaniklého Fondu národního majetku (FNM), jehož zbylé kompetence a prostředky nyní spravuje Ministerstvo financí ČR v rámci financování sanace starých ekologických škod vzniklých před privatizací a v menší míře i škod způsobených přítomností sovětských armád na území ČR. Druhým typem veřejných výdajů jsou finanční prostředky pocházející z územních rozpočtů obcí a krajů. Kvůli metodice sběru dat, který zajišťuje Ministerstvo financí ČR, nepředstavují veřejné výdaje na ochranu životního prostředí prostý součet centrálních zdrojů a územních rozpočtů, jelikož část veřejných výdajů územních rozpočtů představuje duplicity výdajů z centrálních zdrojů.

3. Hodnocení indikátorů

a) Vývoj indikátorů v ČR

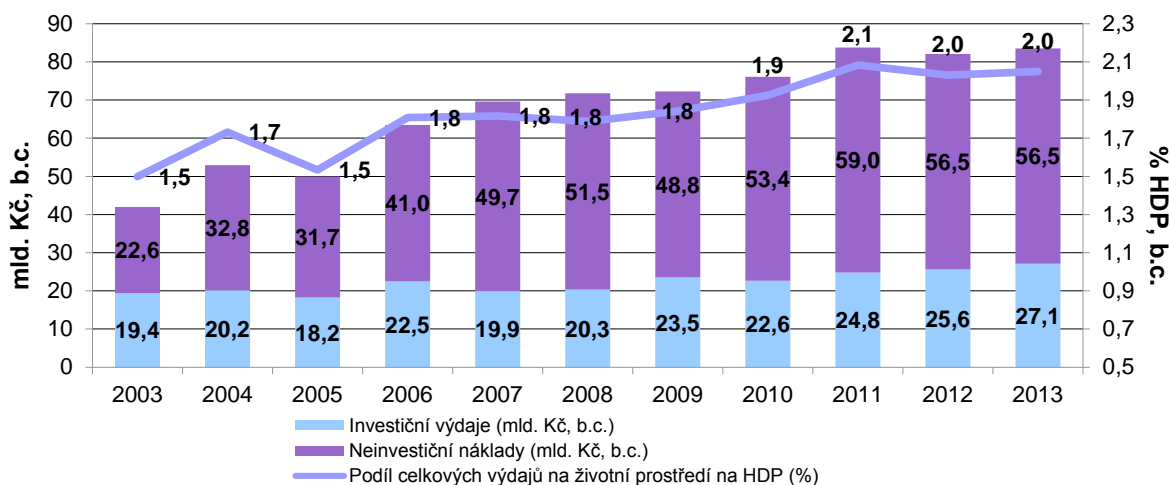
Výdaje na ochranu životního prostředí – investiční výdaje, neinvestiční náklady

Financování ochrany životního prostředí prostřednictvím investic a neinvestičních nákladů má od roku 2003 rostoucí trend, celkový objem těchto výdajů vzrostl mezi lety 2003 a 2013 téměř dvakrát.

V roce 2013 celkové výdaje na ochranu životního prostředí činily 83,6 mld. Kč, v roce 2012 cca 82,1 mld. Kč, tj. při posledním dostupném meziročním srovnání tak došlo k nárůstu o 1,5 mld. Kč. Podíl na HDP v běžných cenách se pohyboval na úrovni 2,0 %. Z tohoto vývoje lze vyvodit, že z pohledu financování si ochrana životního prostředí stabilně udržuje svoji důležitost. K největšímu nárůstu došlo v roce 2013 v případě investic v oblasti ochrany ovzduší a klimatu (+ 2,2 mld. Kč, tj. o 52,4 %), a to zejména na úkor nakládání s odpadními vodami (meziroční pokles o 2,4 mld. Kč, tj. -20,3 %). U neinvestičních nákladů nebyl zaznamenán žádný výrazný meziroční výkyv v objemu vydaných finančních prostředků.

Celkově lze shrnout, že prioritními oblastmi ochrany životního prostředí i nadále zůstaly nakládání s odpady, nakládání s odpadními vodami a ochrana ovzduší a klimatu.

Graf IV.D.1: Celkové výdaje na ochranu životního prostředí, ČR, 2003–2013

Poznámka: Vzhledem k metodice jejich vykazování nebyla data za rok 2014 v době uzávěrky publikace k dispozici

Zdroj: Český statistický úřad

Veřejné výdaje na ochranu životního prostředí

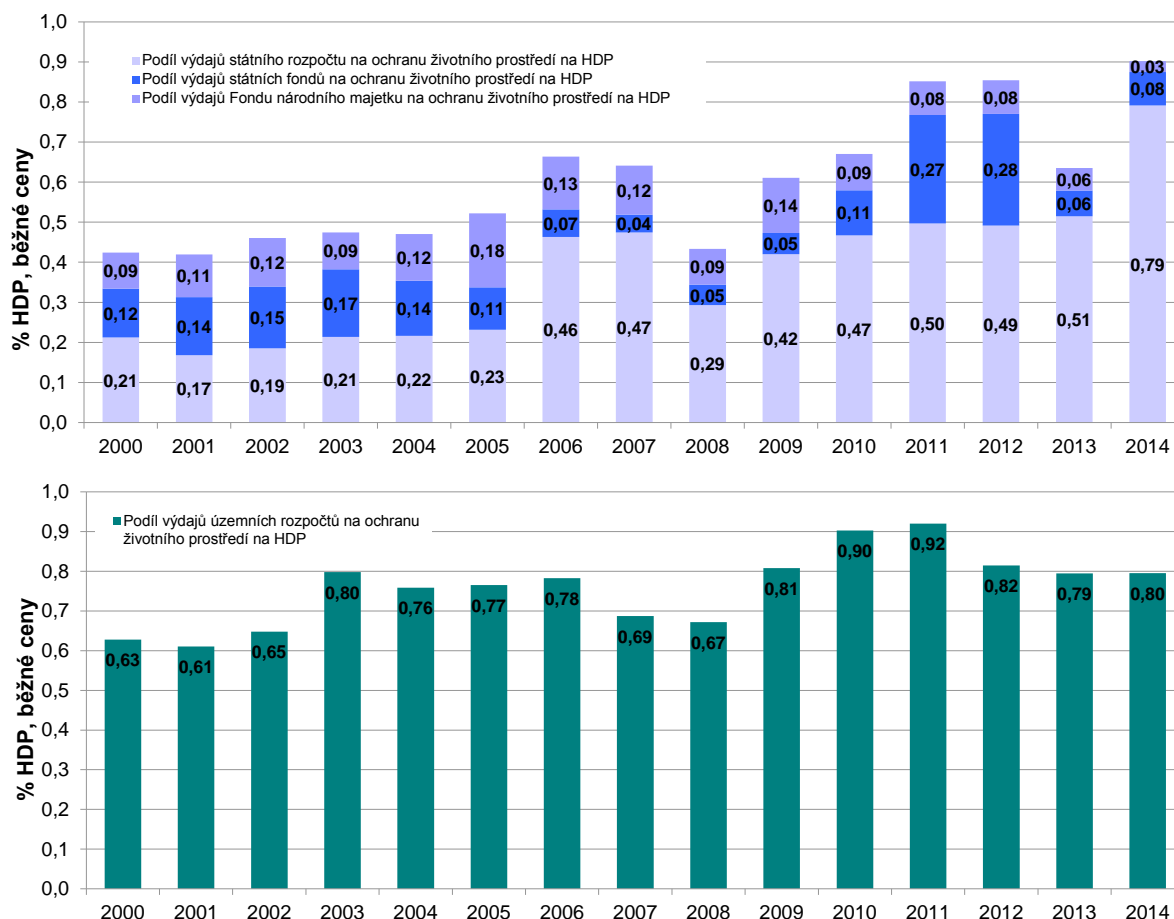
Co se týče vývoje stavu financování z veřejných zdrojů v posledních letech, lze konstatovat, že podíl veřejných výdajů na HDP udržuje v letech 2000–2014, i přes výkyvy, rostoucí trend. Jedná se tak o příznivé zjištění – veřejná podpora ochrany životního prostředí rostla úměrně s růstem ekonomiky a ani v případě ekonomického útlumu dramaticky neklesala. Podíl výdajů na ochranu životního prostředí z centrálních zdrojů na HDP činil v roce 2014 cca 0,9 % HDP a meziročně vzrostl o 0,27 procentního bodu na celkových 38,4 mld. Kč. Oproti roku 2013 došlo k výraznému růstu výdajů

ze státního rozpočtu zejména v oblasti ochrany ovzduší. Důvodem je podpora programů zateplování a úspor energie a dále podpora změn technologií vytápění či odstraňování emisí tuhých znečišťujících látek, a to především v rámci programu Nová zelená úsporám, administrovaného SFŽP ČR, jehož financování primárně prochází přes státní rozpočet. Podíl výdajů z územních rozpočtů po předchozím dvouletém poklesu mírně vzrostl na 0,8 % HDP (tj. na 33,9 mld. Kč).

Z hlediska programového zaměření patří mezi dlouhodobě nejvíce finančně podporované oblasti ochrana vody (odvádění a čištění odpadních vod), ochrana biodiverzity a krajiny (protierozní ochrana, podpora chráněných území a péče o vzhled obcí a veřejnou zeleň) a také nakládání s odpady (sběr a svoz komunálních odpadů). V posledních letech se do popředí dostává i podpora ochrany ovzduší (zejména z centrálních zdrojů v souvislosti s programy zateplování a úspor energie).

Od roku 2005 získala ČR možnost financovat projekty ochrany životního prostředí prostřednictvím strukturálních fondů EU, čímž výrazně zvýšila objem profinancovaných prostředků na projekty ochrany životního prostředí. Většina těchto financí představuje částku určenou na OPŽP, v rámci kterého jsou otevírány výzvy v jednotlivých operačních osách, nově až do roku 2020.

Graf IV.D.2: Veřejné výdaje na ochranu životního prostředí dle typu zdroje, ČR, 2000–2014

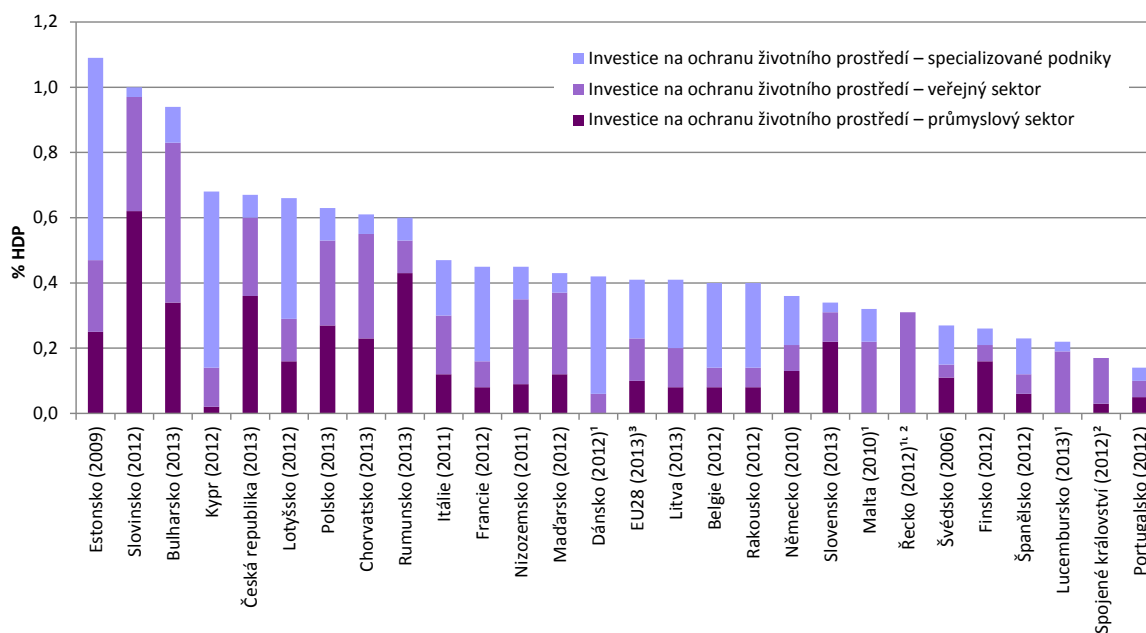

Poznámka: Fond národního majetku ČR byl k 1. 1. 2006 zrušen. Jeho kompetence a prostředky nyní spravuje Ministerstvo financí ČR. Část veřejných výdajů územních rozpočtů na životní prostředí představuje duplicitu výdajů z centrálních zdrojů.
Zdroj: Ministerstvo financí ČR, Český statistický úřad

b) Mezinárodní srovnání³⁴

Ve srovnání s ostatními zeměmi EU investovala ČR společně s dalšími postkomunistickými státy do ochrany životního prostředí výrazně více prostředků, než činily průměry EU. To bylo dáno zejména podstatně horším stavem životního prostředí v důsledku dlouhodobého neřešení problémů životního prostředí plynoucích z intenzivní průmyslové výroby a těžby, které bylo nutné řešit zvýšenými investicemi. Dalším důvodem zvýšených investic byla i nutnost splnit požadavky EU (zejména investice v oblasti ochrany vod).

Graf IV.D.3: Investice na ochranu životního prostředí v členění dle hlavních sektorů (% HDP), poslední dostupný rok

Zdroj: Eurostat

Autor kapitoly: Ing. Jan Pokorný (CENIA, česká informační agentura životního prostředí)

34

¹ V případě indikátoru veřejné výdaje na ochranu životního prostředí se mezinárodní srovnání neprovádí, a to z důvodů diferencovaného chápání veřejných rozpočtů (centrálních i místních) v jednotlivých zemích.

IV.E SPOTŘEBA ZÁKLADNÍCH ŽIVIN V MINERÁLNÍCH HNOJIVECH

1. Význam a souvislosti indikátoru

Spotřeba základních živin v minerálních hnojivech je považována za jeden z nejdůležitějších indikátorů ekologizace zemědělství. Půda vzniká zvětráváním hornin a činností živých organismů. Tento proces je tak pomalý, že půdu můžeme považovat za neobnovitelný zdroj. Zemědělství má na půdu mnohdy velmi negativní vliv. Jeden z faktorů, který snižuje kvalitu půd, je nadměrné užívání minerálních (průmyslových) hnojiv, spojené zejména s okyselováním půd, půdní erozí a následně s celkovým snížením úrodnosti. Užívání minerálních hnojiv se také ve vysoké míře podílí na eutrofizaci vod a kontaminaci pitné vody.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

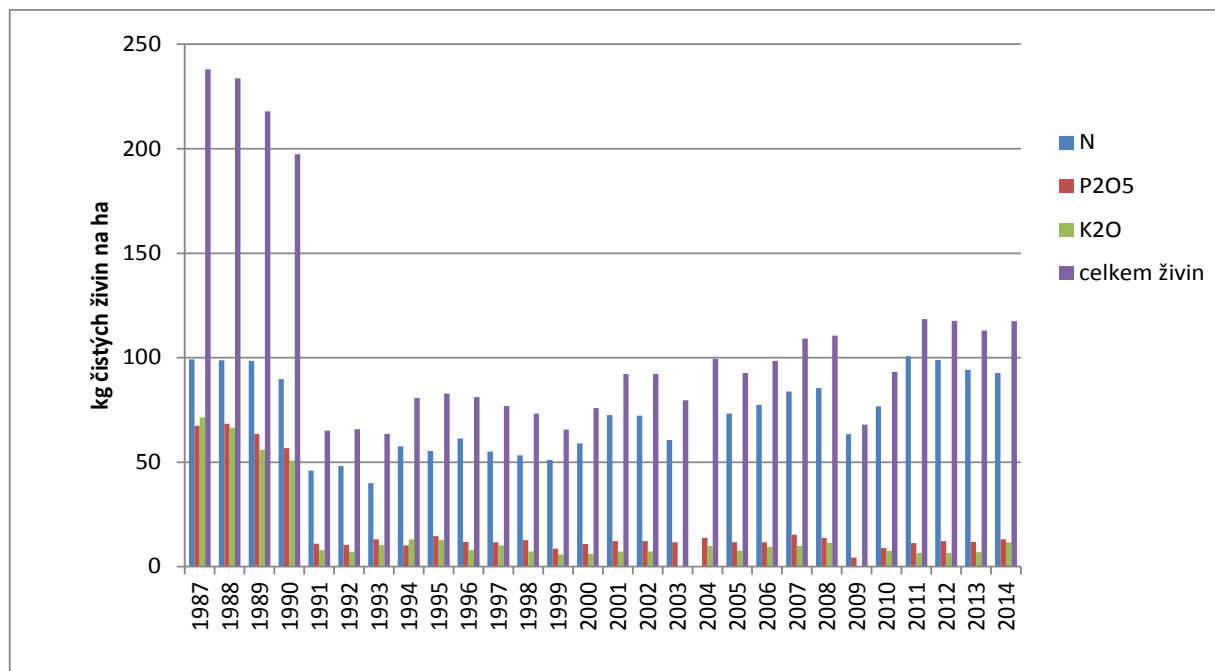
Indikátor se vypočítává jako podíl množství aplikovaných minerálních hnojiv v kilogramech čistých živin na hektar zemědělské půdy. Zdrojem dat je Ministerstvo zemědělství ČR.

3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

Vývoj spotřeby základních živin v minerálních hnojivech v letech 1986–2014 ukazuje graf IV.E.1.

Graf IV.E.1: Spotřeba minerálních hnojiv, ČR, 1986–2014

Zdroj: Ministerstvo zemědělství ČR

Po roce 1989 došlo k výraznému snížení používání minerálních hnojiv, a to především z důvodu zvýšení jejich ceny. Nejnižší propad hnojení byl zaznamenán u dusíku, protože hnojení dusíkem nejvíce ovlivňuje výnos plodiny.

V roce 2004 došlo poprvé k výraznějšímu zvýšení hnojení minerálními hnojivy (cca o 25 %). Důvodem je především vstup ČR do EU, díky němuž zemědělci mají k dispozici více finančních prostředků na nákup vstupů do zemědělství, aniž by docházelo ke strukturální reformě způsobu hospodaření nebo k plošnému přechodu na dostatečně šetrné postupy hospodaření.

Od roku 2004 do roku 2008 se spotřeba minerálních hnojiv díky zlepšující se ekonomické situaci zemědělců celkově zvyšovala. Nicméně v roce 2009 došlo k celkovému propadu úrovně aplikace minerálních hnojiv, který byl částečně vyrovnán v roce 2010. Jedním z hlavních důvodů je, že aplikace minerálních hnojiv z podzimu roku 2009 byla v důsledku nepříznivých klimatických podmínek přesunuta na jaro 2010.

V roce 2012 došlo v porovnání s rokem 2011 k mírnému poklesu spotřeby živin v minerálních hnojivech. Hlavním důvodem tohoto snížení bylo sucho, které postihlo některé oblasti ČR, a zemědělci proto k některým plodinám nehnojili.

V letech 2012–2014 celková spotřeba živin stagnovala, udržovala se na úrovni cca 117 kg čistých živin na hektar.

b) Mezinárodní srovnání

V letech 2000 až 2007 došlo ve všech sledovaných státech k celkovému snížení aplikace živin v minerálních hnojivech. Pouze v Nizozemsku a Finsku došlo ke zvýšení spotřeby dusíkatých hnojiv, v Belgii, Lucembursku a Norsku došlo v podstatě ke stagnaci aplikace dusíkatých hnojiv. V České republice došlo v období let 2000–2007 ke zvýšení spotřeby minerálních hnojiv, přičemž v roce 2007 jsme aplikovali více živin v minerálních hnojivech než většina zemí EU15. Obdobná situace byla i v roce 2011, ČR aplikovala cca 118 kg čistých živin na hektar, čímž se řadí mezi evropské státy s největší spotřebou minerálních hnojiv. Podrobnosti ukazuje tabulka IV.E.1.

Tabulka IV.E.1: Spotřeba minerálních hnojiv (v kg čistých živin na hektar), mezinárodní srovnání, 2000, 2007 a 2011

Země	N		P ₂ O ₅		K ₂ O		celkem živin	
	2000	2007	2000	2007	2000	2007	2000	2007
Irsko	127	78	79	19	105	25	311	122
Švýcarsko	131	49	54	14	88	25	273	88
Velká Británie	144	64	46	15	59	21	249	100
Nizozemsko	110	138	39	23	75	23	224	184
Německo	135	109	34	16	51	28	221	153
Belgie a Lucembursko	111	106	32	34	71	59	214	199
Francie	122	79	45	20	45	26	213	125
Norsko	107	106	33	28	64	54	204	188
Portugalsko	93	29	51	16	33	12	177	57
Španělsko	89	46	49	12	36	19	174	77
Rakousko	91	37	35	13	41	15	167	65
Dánsko	103	83	17	13	41	31	161	127
Řecko	98	26	35	10	21	7	154	43

Itálie	75	41	44	23	29	19	147	83
Finsko	74	76	27	20	31	33	132	129
Švédsko	85	53	20	10	22	13	127	76
Česká republika	58,9	83,8	10,8	15,3	6,2	9,9	75,9	109,1

Země (2011)	N	P₂O₅	K₂O	celkem živin
Irsko	69,2	13,3	18,1	100,6
Velká Británie	65,2	12,3	16,5	93,9
Nizozemsko	114,3	8,0	20,6	142,8
Německo	107,0	17,2	23,1	147,2
Francie	83,8	18,0	17,2	119,0
Portugalsko	27,1	8,7	6,2	42,1
Španělsko	35,6	15,3	12,4	63,4
Rakousko	34,0	8,0	11,3	53,3
Dánsko	74,4	10,0	17,7	102,1
Řecko	50,0	15,2	11,8	77,0
Itálie	44,2	13,9	9,7	67,8
Finsko	63,7	11,0	15,8	90,5
Švédsko	55,4	7,8	8,6	71,9
Česká republika	100,7	11,3	6,5	118,5

Zdroj: Eurostat

Autor kapitoly: Ing. Martin Leibl, PhD. (Ministerstvo zemědělství ČR)

IV.F PODÍL EKOLOGICKÉHO ZEMĚDĚLSTVÍ

1. Význam a souvislosti indikátoru

Podíl ekologického zemědělství na celkové výměře zemědělské půdy (%) je základní a jednoznačně kvantifikovatelný indikátor stupně rozvoje ekologického zemědělství.

Na rozvoj ekologického zemědělství klade důraz také vláda ČR. Dne 17. 3. 2004 přijala vláda ČR usnesením č. 236/2004 strategický materiál Akční plán ČR pro rozvoj ekologického zemědělství do roku 2010. Hlavním cílem akčního plánu bylo dosáhnout podílu 10 % ekologického zemědělství do konce roku 2010. Tento cíl byl splněn, podíl k 31. 12. 2010 byl 10,55 %. Na tento akční plán navazuje nový Akční plán ČR pro rozvoj ekologického zemědělství v letech 2011–2015, který byl dne 14. 12. 2010 přijat vládou ČR. Hlavním cílem nového akčního plánu je dosáhnout podílu 15 % ekologického zemědělství do roku 2015, včetně dosažení vyššího podílu biopotravin na trhu s potravinami (3 %) a vyššího podílu českých biopotravin na trhu s biopotravinami (60 %).

Hlavním stimulem rozvoje ploch v ekologickém zemědělství je stabilní státní podpora na plochu zařazenou v ekologickém zemědělství. Od roku 2007 je finanční podpora ekologických zemědělců realizována v rámci Programu rozvoje venkova 2007–2013. Zde jsou ekologičtí zemědělci podporováni nejenom formou dotace na plochu, ale i bodovým zvýhodněním při hodnocení investičních projektů na ekofarmách.

V letech 2012–2014 byla zastavena podpora pro nové začínající ekologické zemědělce, a to z důvodu vyčerpání finančních prostředků na toto opatření. Stávající ekologičtí zemědělci dostávali dotaci i nadále. Důsledkem byl mírný pokles počtu ekologických zemědělců v období 2012–2014, včetně nízkého nárůstu podílu ekologického zemědělství na celkové výměře zemědělské půdy. Od roku 2015 jsou dotace pro nové začínající ekologické zemědělce znovu zavedeny, a to v souvislosti se startem nového programovacího období EU do roku 2020. Znovuzavedení dotací se již projevilo na nárůstu počtu nových ekologických zemědělců. Na začátku června 2015 bylo registrováno již 4 287 ekologických zemědělců, podíl zemědělské půdy obhospodařované ekologickým způsobem se zvýšil na 12 %.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

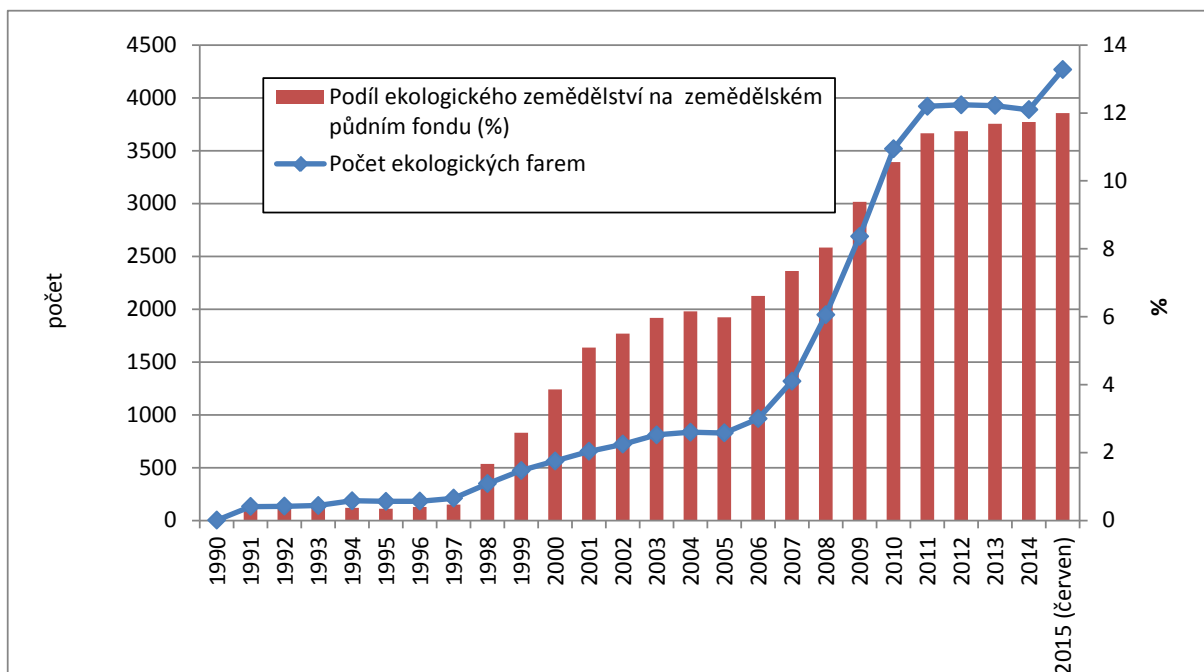
Indikátor se stanoví podílem výměry zemědělské půdy zařazené do ekologického zemědělství a celkové výměry zemědělské půdy v ČR. Zdrojem dat je Ministerstvo zemědělství ČR.

3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

Vývoj podílu ekologického zemědělství včetně počtu ekologických farem v jednotlivých letech ukazuje graf IV.F.1.

Graf IV.F.1: Podíl ekologického zemědělství, ČR, 1990–2015

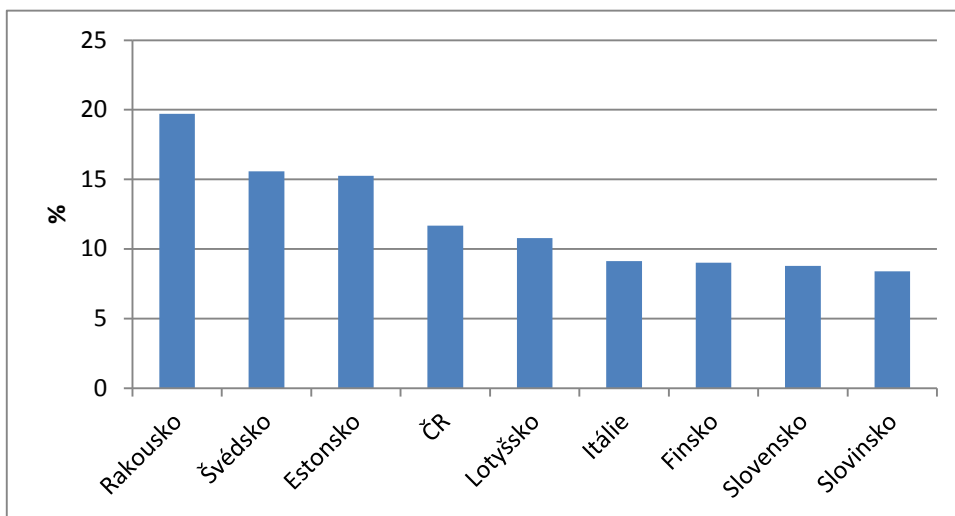
Zdroj: Ministerstvo zemědělství ČR

V České republice se vznik ekologického zemědělství datuje od roku 1990, kdy začaly ekologicky hospodařit první tři ekofarmy. Dotace vyplácené ekozemědělcům v letech 1990–1992 byly zaměřeny především na investiční projekty (například na nákup zemědělské techniky). V té době narostla výměra až na 15 000 ha, což představovalo podíl cca 0,4 % celkové výměry zemědělského půdního fondu. V roce 1992 došlo ke zrušení dotací, což mělo za následek stagnaci ploch a počtu ekologických zemědělců. Počet ekozemědělců začal významněji narůstat až od roku 1997, kdy bylo rozhodnuto o znovuzavedení dotací. Od roku 1998 mají dotace již současnou podobu, tj. podpora plochy zařazené do ekologického zemědělství.

b) Mezinárodní srovnání

Podíl ekologického zemědělství ČR v roce 2013 je v porovnání s ostatními členskými státy EU na vysoké úrovni. Země s nejvyšším podílem ekologicky obhospodařované půdy ukazuje graf IV.F.2.

Graf IV.F.2: Podíl zemědělské půdy v ekozemědělství, mezinárodní srovnání, 2013

Zdroj: www.organic-world.net, 2015

Autor kapitoly: Ing. Martin Leibl, PhD. (Ministerstvo zemědělství ČR)

IV.G DEFOLIACE

1. Význam a souvislosti indikátoru

Defoliace charakterizuje zdravotní stav stromů a odráží vliv nepříznivých změn prostředí lesních ekosystémů jako důsledku dlouhodobého a nadměrného znečištění ovzduší různými znečišťujícími látkami z energetiky, průmyslu a dopravy. Lesní porosty jsou významné pro udržitelný rozvoj a hrají klíčovou roli v uchování biologické rozmanitosti. Z tohoto důvodu je nezbytné monitorovat a vyhodnocovat jejich zdravotní stav, jehož ukazatelem je právě defoliace.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Defoliace je definována jako relativní ztráta asimilačního aparátu v koruně stromu v porovnání se zdravým stromem rostoucím ve stejných porostních a stanovištních podmínkách.

Zdravotní stav lesa je sledován v České republice od roku 1986 v rámci programu Evropské hospodářské komise při OSN zkráceně označovaného jako ICP Forests. Program byl zahájen v souvislosti s Úmluvou o dálkovém znečišťování ovzduší přecházejícím hranice státu (CLRTAP) a jeho hlavním cílem je monitorovat stav lesa v Evropě. V letech 2009–2011 byl monitoring zdravotního stavu lesů spolufinancován v rámci evropského programu LIFE+, projektu FutMon.

V současné době se pravidelné šetření v České republice provádí na monitorovacích plochách základní sítě 16 × 16 km a vybraných plochách ze sítě 8 × 8 km v celkovém počtu 306 ploch, které jsou rozmístěny rovnoměrně podle lesnatosti po celém území ČR. Plochy jsou umístěny v lesních porostech tak, aby dobře charakterizovaly dané stanovištní a porostní podmínky. V nadmořských výškách od 150 m do 1100 m se hodnotí každým rokem více než 12 tisíc stromů, reprezentujících 28 druhů lesních dřevin v různých věkových třídách. Na každé monitorovací ploše jsou zjišťovány základní stanovištní a porostní charakteristiky.

Hodnoty defoliace se rozdělují do pěti základních tříd, z nichž poslední tři charakterizují významně poškozené stromy: 0 – žádná (0–10 %), 1 – mírná (>10–25 %), 2 – střední (>25–60 %), 3 – silná (>60–<100 %) a 4 – odumřelé stromy (100 %).

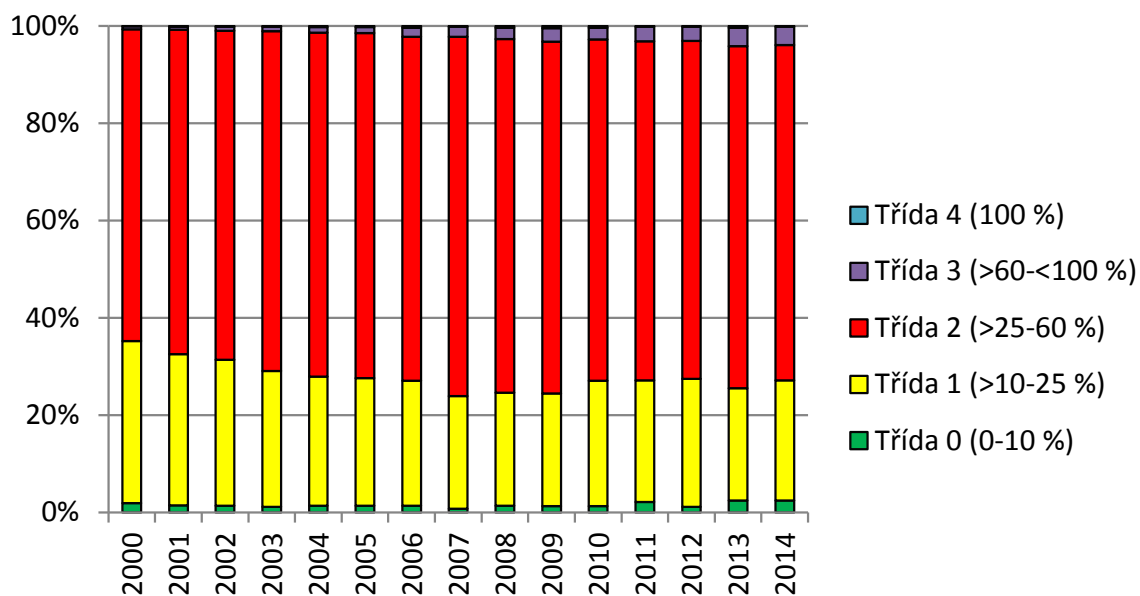
3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

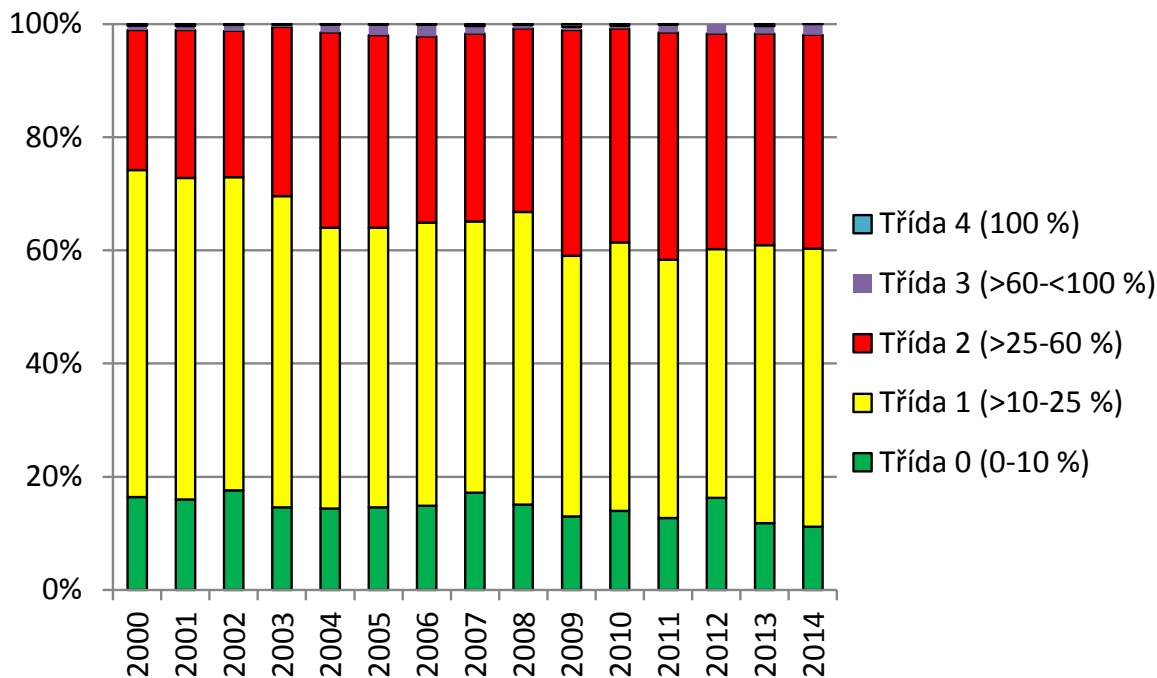
Defoliace lesních porostů si v posledních letech stále zachovává velmi mírně stoupající trend. Ten se projevuje u obou druhových kategorií jehličnanů i listnáčů většinou poklesem zastoupení 1. třídy defoliace a současně vzestupem 2. třídy. Tento trend ukazuje na značné časové zpoždění, s jakým lesní porosty reagují na pozitivní změny imisních podmínek v uplynulých dvou desetiletích. Meziroční výkyvy v úrovni defoliace jsou přičítány krátkodobým vlivům biotických a abiotických faktorů.

Graf IV.G.1: Defoliace starších porostů jehličnanů a listnáčů (60 let a starší) podle tříd, ČR, 2000–2014

Jehličnaté porosty

Listnaté porosty

Zdroj: Výzkumný ústav lesního hospodářství a myslivosti, v. v. i.

U starších jehličnatých porostů (60 let a starší) dochází ve sledovaném období 2000–2014 k růstu defoliace zvyšováním zastoupení ve 2.–4. třídě na úkor 0. a 1. třídy. V roce

2000 činila defoliace starších jehličnatých porostů ve 2.–4. třídě 64,8 %, v roce 2014 pak 72,9 % (graf IV.G.1).

Mladší porosty jehličnatých dřevin (do 59 let) vykazují v porovnání se staršími porosty jehličnanů nižší míru defoliace. V letech 2000–2008 defoliace ve 2.–4. třídě u mladších jehličnanů mírně vzrostla, a to z 19,4 % v roce 2000 na 34,3 % v roce 2008. Od roku 2009 však dochází ke zřetelnému poklesu defoliace, a to na 25,1 % v roce 2014, současně zastoupení třídy 0 vzrostlo z 31,7 % v roce 2008 na 45,6 % v roce 2014.

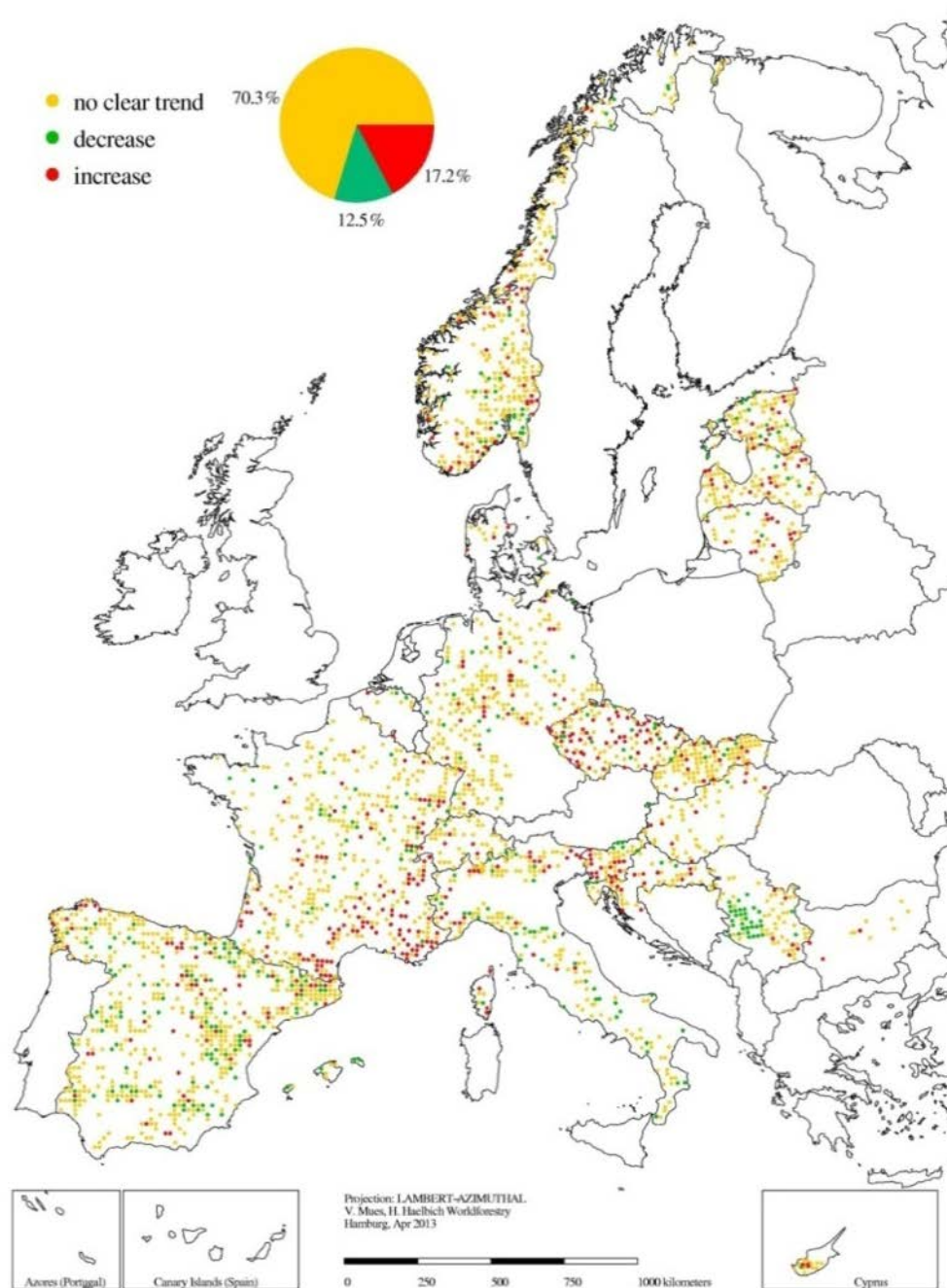
U starších porostů listnáčů (60 let a starší) dochází ke zhoršování stupně defoliace ve sledovaném období 2000–2014, a to zejména zvyšováním zastoupení porostů ve 2. třídě. Mezi lety 2000 a 2014 došlo ke zvýšení podílu v této třídě defoliace z 24,7 % na 37,8 %, a to na úkor 0. a 1. třídy (graf IV.G.1). U mladších porostů listnatých dřevin (do 59 let) stupeň defoliace v dlouhodobém trendu ve 2.–4. třídě také narůstá. Od roku 2000 byl zaznamenán dlouhodobý pokles zastoupení třídy 0, a to z hodnoty 37,9 % (2000) na hodnotu 32,8 % v roce 2014.

Důvodem nižší míry defoliace u listnatých porostů ve srovnání s jehličnatými je fakt, že listnáče jsou jako opadavé druhy proti stresovým faktorům obecně odolnější, protože jsou schopny během jedné vegetační sezony obnovit celý svůj asimilační aparát.

b) Mezinárodní srovnání

Z hlediska mezinárodního kontextu zůstává stav českých lesů, navzdory výraznému poklesu emisí během 90. let 20. století, nadále špatný a patří k nejhorším v Evropě. Průměrná defoliace se v období let 2002–2012 prokazatelně zvýšila na 17,2 % území Evropy, naopak poklesla pouze na 12,5 % sledovaného území. Lesy s nejnámennějším poškozením se nacházejí zejména na území jižní Francie, v Pyrenejích, v ČR a také v severovýchodní Itálii.

Obrázek IV.G.2: Vývoj průměrné defoliace všech druhů dřevin (%), mezinárodní srovnání, 2002–2012

Zdroj: ICP Forests

Autor kapitoly: Mgr. Tereza Ponocná (CENIA, česká informační agentura životního prostředí)

IV.H INTENZITA TĚŽBY DŘEVA

1. Význam a souvislosti indikátoru

Indikátor intenzita těžby dřeva nám dává informaci o využívání dostupné dřevní hmoty v lesních porostech. V případě, kdy jeho hodnota převyšuje 100 %, dochází v konkrétním čase k nadměrnému využívání dřevní hmoty, jehož důsledkem je snížení množství dostupné dřevní hmoty, případně i snížení rozlohy lesů.

Tento indikátor je mimo jiné součástí pravidelně vydávaného přehledu Stav evropských lesů, který je zpracováván v rámci Ministerské konference pro ochranu lesů v Evropě (Forest Europe). Odtud je dále přebírán například pro hodnocení biodiverzity (SEBI 2010).

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Indikátor intenzita těžby dřeva je definován jako podíl celkové těžby dřeva a celkového čistého přírůstku dřevní hmoty. Udává se v procentech.

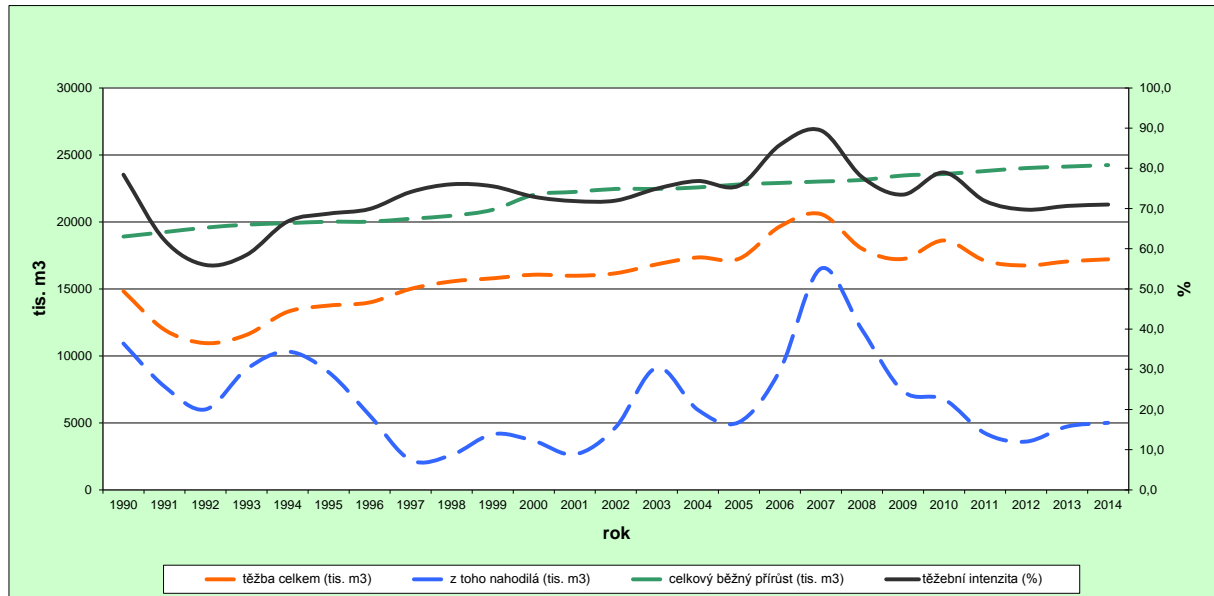
Těžba dřeva je aktivita umožňující získání dřevní hmoty z lesního porostu. Součtem objemu jednotlivých dílčích těžeb je celková těžba dřeva. Těžba je součástí celého procesu péče o lesní porosty (obnova a výchova). Za celkový čistý přírůstek dřevní hmoty považujeme v lesním hospodářství zavedenou veličinu, která se nazývá celkový běžný přírůst. Celkový běžný přírůst je definován jako roční přírůst dřevní hmoty na hlavním i podružném porostu (stanoví se jako rozdíl výše zásob dřeva mezi dvěma roky s připočtením těžeb provedených v daném roce). Vyjadřuje skutečné množství dřeva přirůstajícího v lese v daném období. Je ukazatelem a měřítkem celkové objemové produkce.

Zdrojová data těžby dřeva poskytuje Český statistický úřad. Zdrojová data celkového běžného přírůstu poskytuje Ústav pro hospodářskou úpravu lesů Brandýs nad Labem.

3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

Graf IV.H.1: Intenzita těžby dřeva, ČR, 1990–2014

Zdroj: Český statistický úřad, Ústav pro hospodářskou úpravu lesů

Poměr celkového běžného přírůstu a celkových těžeb v ČR se dlouhodobě pohybuje mezi 70 a 80 %. Krátkodobé překročení hranice 80 % v letech 2006 a 2007 bylo dáno vysokým podílem nahodilých těžeb, jak dobře dokumentuje graf IV.H.1. Celkově se ale tento poměr pohybuje dostatečně pod hranicí 100 %, která je v rámci metodiky Evropské agentury pro životní prostředí (EEA) označována jako „limit udržitelnosti“. Tento celkový údaj má spíše orientační charakter. Udržitelnost lesního hospodaření je v ČR garantována lesním zákonem a systémem závazných ustanovení lesního hospodářského plánování.

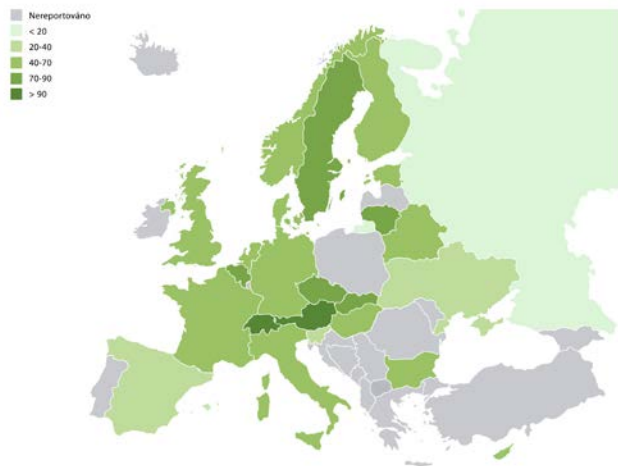
Výše nahodilých těžeb v posledních letech je zapříčiněna výskytem kalamit (2006 – námraza, 2007 – orkán Kyrill, 2008 – vichřice Emma). Vysoký podíl nahodilých těžeb částečně brání, respektive zpomaluje uplatňování principů trvale udržitelného hospodaření v lesích, protože váže významnou část zdrojů. Lesní hospodář tak nemůže umisťovat těžby plně v souladu se svými záměry³⁵ a musí přednostně zpracovávat těžby nahodilé. Na druhou stranu lze konstatovat, že se téměř vždy podařilo zpracovat veškerou kalamitní hmotu a tím připravit vhodné podmínky pro další rozvoj a realizaci výše zmíněných principů, které jsou, byť v různých podobách, uplatňovány již celé generace.

35

□ Závazná ustanovení lesního hospodářského plánování – maximální celková výše těžeb, minimální podíl melioračních a zpevňujících dřevin při obnově porostu a minimální plošný rozsah výchovných zásahů do 40 let.

b) Mezinárodní srovnání

Obrázek IV.H.2: Intenzita těžby dřeva (%), mezinárodní srovnání,

2010

Zdroj: *Ministerská konference pro ochranu lesů v Evropě (Forest Europe – MCPFE)*

Graf IV.H.2 ilustruje skutečnost, že těžba dřeva v evropských zemích, v souladu s principy trvale udržitelného hospodaření v lesích, nepřekračuje přírůst. Švédsko, Rakousko a Švýcarsko prošly během minulého desetiletí rozsáhlými živelnými škodami v lesích, což vedlo k vyšším těžbám.

V porovnání s průměrnou hodnotou v evropských zemích je intenzita těžeb v České republice mírně vyšší, přesto, i přes poměrně nepříznivý podíl nahodilých těžeb, stále zůstává hluboko pod hodnotou 100 %, definovanou EEA jako „limit udržitelnosti“.

Autoři kapitoly: Ing. Patrik Pacourek, Ing. Jaroslav Kubišta (Ústav pro hospodářskou úpravu lesů)

Prioritní osa V: Stabilní a bezpečná společnost

V.A INDEX VNÍMÁNÍ KORUPCE

1. Význam a souvislosti indikátoru

Korupce v širším slova smyslu je zneužitím svěřených pravomocí k získání neoprávněných výhod. Může mít podobu od prostého úplatkářství až k systému klientelistických sítí, které dokážou ovládnout státní správu. Rozbujelá systémová korupce může zcela paralyzovat fungování demokratické politiky a podlomit hospodářský život země a poškodit její mezinárodní reputaci.

Index vnímání korupce (Corruption Perception Index; CPI) se zaměřuje na korupci ve veřejném sektoru, respektive na korupci, do níž jsou zapojeni státní úředníci, veřejní činitelé nebo politici. Výzkumy používané při sestavování indexu obsahují otázky týkající se zneužívání pravomocí veřejných činitelů a zaměřují se například na uplácení státních úředníků, uplácení při zadávání veřejných zakázek nebo zneužívání veřejných prostředků. Dále jde o otázky zkoumající dopady a účinnost protikorupčních opatření v rámci veřejného sektoru, čímž se věnuje pozornost jak administrativním, tak politickým aspektům korupce.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

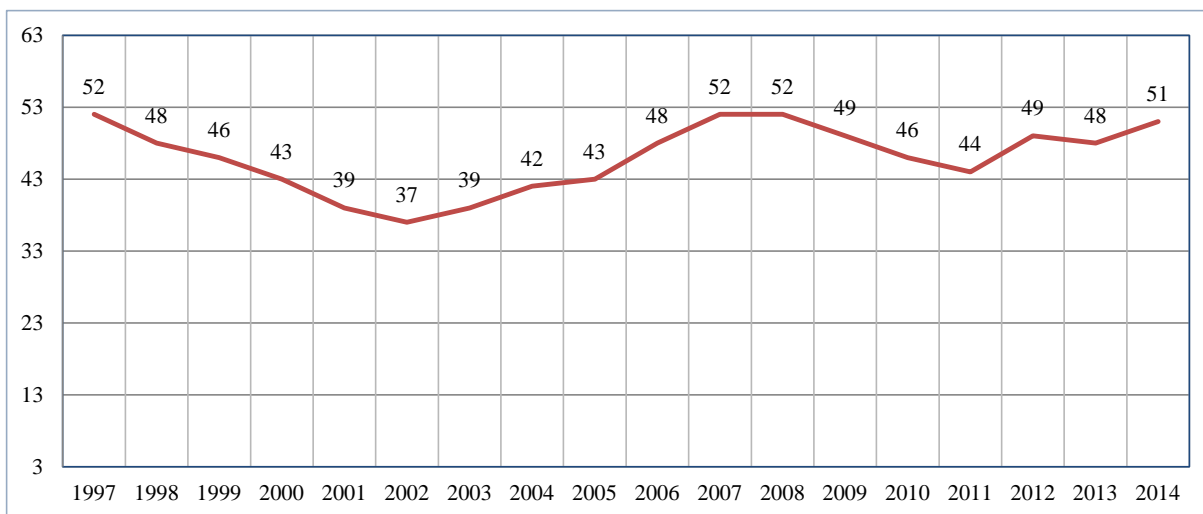
Index CPI 2014 vychází z 13 různých průzkumů provedených 10 nezávislými institucemi. Mezinárodní organizace Transparency International (TI) dbá na to, aby údaje z průzkumů byly dostatečně doloženy a aby vysvětlení použité metodologie umožnilo posouzení spolehlivosti zdroje. Úplný seznam zdrojů údajů pro CPI 2014, podrobnější informace o výzkumech (pokládání otázky, počty respondentů atd.) je možné nalézt v metodologii CPI na adrese <http://www.transparency.cz/vysledky-zebricky-zemi-podle-indexu-vnimani-korupce-2014/>. CPI nabývá hodnot 0–100, kde 100 označuje zemi téměř bez korupce a 0 znamená vysokou míru korupce. Díky upravené metodologii je mnohem jasnější vztah mezi výsledným hodnocením země a původními hodnotami z jednotlivých zdrojových průzkumů. Zároveň to znamená, že jakékoli změny v hodnocení, jichž země dosáhne ve zdrojových průzkumech v následujícím roce, se odrazí ve změně přepočítaného hodnocení za příslušný zdroj přímo, neprojeví se přitom změny ve vnímání situace v jiných zemích zařazených do téhož průzkumu.

3. Hodnocení indikátoru

a) *Vývoj indikátoru v ČR*

Vývoj indexu CPI v ČR v letech 1997 až 2014 poměrně dobře odráží vývoj společenského a politického života v ČR, byť je samozřejmě nutné brát v potaz dlouhodobější dynamiku společenských cyklů. Vývoj v grafu V.A.1 můžeme např. interpretovat v souvislostech voleb, střídání vlád, vidět, jak se po období očekávaného zlepšení opět objevuje na konci sledovaného období spíše skeptický přístup. Česká republika tak patří k zemím, kde v roce 2014 nastalo po mírném propadu v roce 2013 opětovné zlepšení. Hodnota indexu však nedosáhla hodnot z let 2007 a 2008.

Graf V.A.1: Index vnímání korupce, ČR, 1997–2014

Poznámka: Od roku 2012 začala Transparency International používat novou metodiku stanovení indexu vnímání korupce. Z původní desetistupňové škály se stala škála od 0 do 100.

Zdroj: Transparency International

b) Mezinárodní srovnání

Žebříček vnímání korupce CPI 2014 hodnotí podle míry vnímání korupce 175 zemí. Česká republika je na 53. místě s hodnocením 51. Mezi nejméně zkorumpované země světa se řadí Dánsko (92), Nový Zéland (91) a Finsko (89). Nejnižšího hodnocení dosáhly Somálsko a Severní Korea (8). Mezi 31 evropskými zeměmi (členské státy EU + Norsko, Švýcarsko, Island) je Česká republika až na 25. místě, za Maďarskem a před Slovenskem.

Tabulka V.A.1: Index vnímání korupce (vybrané země), mezinárodní srovnání, 2014

Země	CPI 2012 – hodnocení	Pořadí země
Dánsko	92	1
Nový Zéland	91	2
Finsko	89	3
Švédsko	87	4
Norsko	86	5
Švýcarsko	86	5
Singapur	84	7
Nizozemsko	83	8
Lucembursko	82	9
Kanada	81	10
Austrálie	80	11
Německo	79	12
Island	79	12
Velká Británie	78	14
Belgie	76	15
Japonsko	76	15

Země	CPI 2012 – hodnocení	Pořadí země
Barbados	74	17
Hongkong	74	17
Irsko	74	17
USA	74	17
Rakousko	72	23
Bahamy	71	24
Spojené arabské emiráty	70	25
Estonsko	69	26
Francie	69	26
Polsko	61	35
Izrael	60	37
Španělsko	60	37
Slovinsko	58	39
Maďarsko	54	47
Mauritius	54	47
Gruzie	52	50
Malajsie	52	50
Samoa	52	50
Česká republika	51	53
Slovensko	50	54
Bahrajn	49	55
Jordánsko	49	55
Lesotho	49	55
Namibie	49	55
Rwanda	49	55
Chorvatsko	48	61
Ghana	48	61
Bulharsko	43	69
Řecko	43	69
Itálie	43	69
Rumunsko	43	69
Černá Hora	42	76
Srbsko	41	78
Bosna a Hercegovina	39	80
Arménie	37	94
Kolumbie	37	94
Kosovo	33	110
Ukrajina	26	142
Sýrie	20	159
Angola	19	161
Guinea-Bissau	19	161
Haiti	19	161

Země	CPI 2012 – hodnocení	Pořadí země
Venezuela	19	161
Jemen	19	161
Eritrea	18	166
Libye	18	166
Uzbekistán	18	166
Turkmenistán	17	169
Irák	16	170
Jižní Súdán	15	171
Afghánistán	12	172
Súdán	11	173
Severní Korea	8	174
Somálsko	8	174

Zdroj: Transparency International

Autoři kapitoly: Stanislav Beránek (Transparency International – Česká republika), Josef Novák (CI2, o. p. s.)

V.B ÚČAST VE VOLBÁCH

1. Význam a souvislosti indikátoru

Volby jsou v zastupitelské demokracii významným a základním mechanismem, pomocí kterého může občan projevit svůj názor a podílet se na rozhodování o věcech veřejných. Volební účast je jedním z nejzákladnějších indikátorů, které odrážejí „zdraví demokracie“, přičemž může svědčit například o tom, že v té které společnosti existují hlubší problémy. Účast je v jednotlivých zemích a typech voleb odlišná a ovlivňuje ji řada faktorů geopolitických, kulturních a socioekonomických.

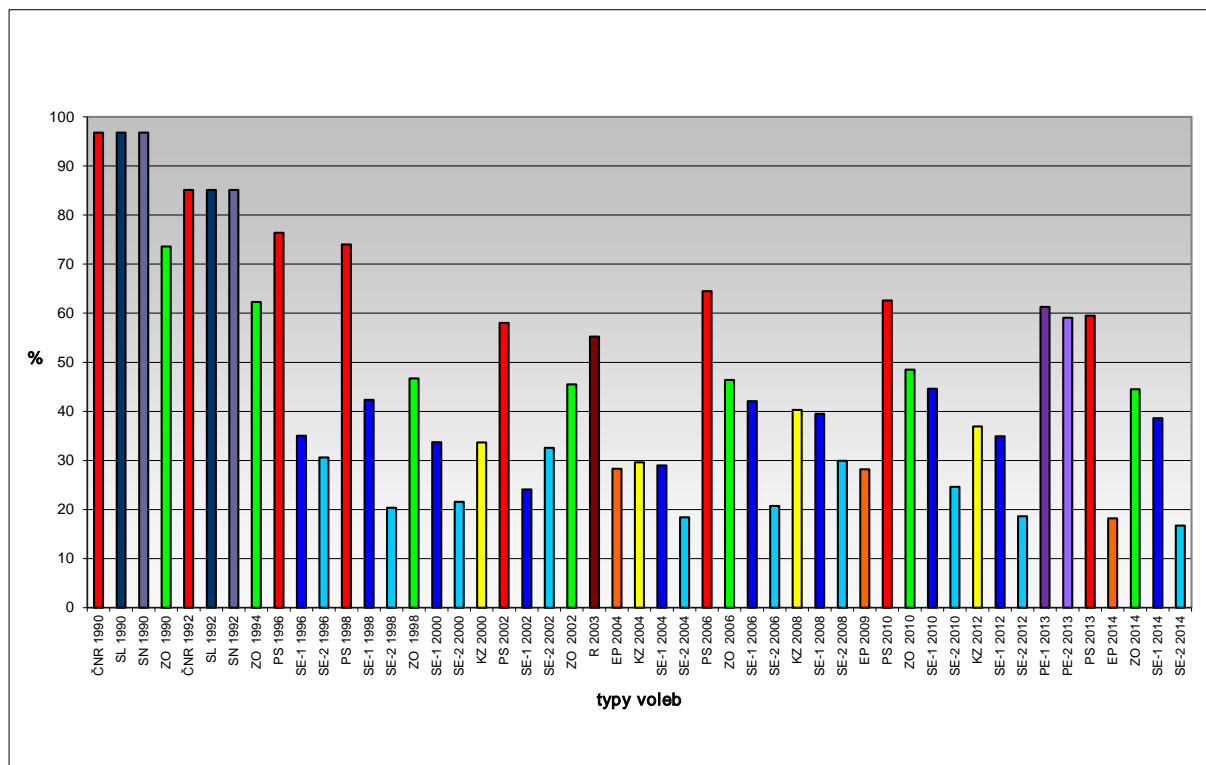
2. Definice indikátoru, zdrojová data

Volební účast je podílem počtu hlasujících a registrovaných voličů vyjádřeným v procentech. Registrovaní voliči jsou osoby zapsané v seznamech voličů, tj. osoby, které splňují zákonné podmínky pro výkon aktivního volebního práva. Hlasující voliči jsou ti registrovaní voliči, kteří se zúčastnili voleb. Data pro tento indikátor jsou získána ze zpracování výsledků voleb, které zajišťuje Český statistický úřad, pro potřeby mezinárodního srovnání jsou využita data Eurostatu.

3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

Graf V.B.1: Volební účast, ČR, 1990–2014

Poznámka: ČNR – Česká národní rada, EP – Evropský parlament, KZ – zastupitelstva krajů, PE-1 – volba prezidenta 1. kolo, PE-2 – volba prezidenta 2. kolo, PS – Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, R – celostátní referendum, SE-1 – Senát Parlamentu České republiky 1. kolo, SE-2 – Senát Parlamentu České republiky 2. kolo, SL – Sněmovna lidu Federálního shromáždění ČSFR, SN – Sněmovna národů Federálního shromáždění ČSFR, ZO – zastupitelstva obcí

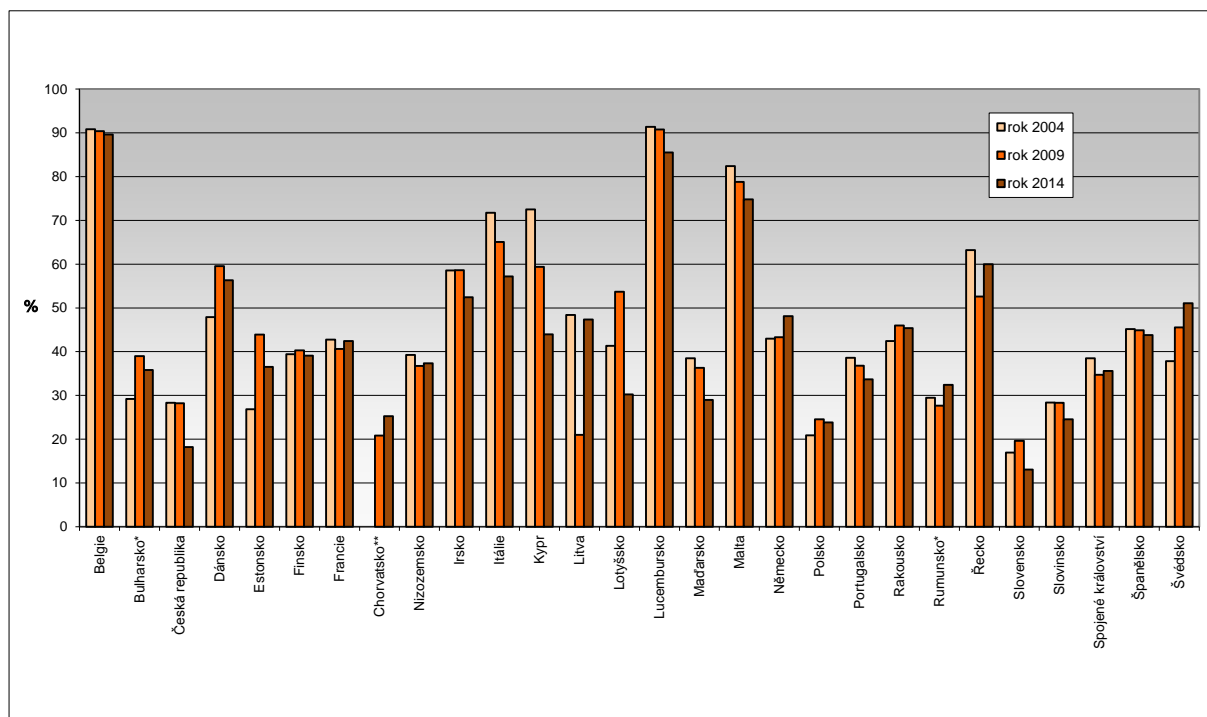
Zdroj: Český statistický úřad

Volební legislativa, která byla přijata po roce 1989, obnovila působnost orgánů státní statistiky ve volbách. Údaje o volební účasti jsou k dispozici od roku 1990. Volební účast jak v parlamentních, tak v komunálních volbách byla nejvyšší v roce 1990. V průběhu devadesátých let se zájem voličů o parlamentní i komunální volby poměrně razantně snižoval (volební účast ve volbách do ČNR 1990 byla 96,8 % a ve volbách do Poslanecké sněmovny v roce 1998 činila 74 %; voleb do zastupitelstev obcí se v roce 1990 zúčastnilo 73,6 % voličů a v roce 1998 pouze 46,7 %). Po roce 2000 se volební účast v jednotlivých typech voleb stabilizovala. Ve volbách do dolní komory parlamentu oscilovala kolem 60 % a ve volbách do zastupitelstev obcí se pohybovala pod 50 procenty. Občané považují zřejmě za nejdůležitější volby do Poslanecké sněmovny, přičemž ona důležitost odráží vnímání možnosti ovlivňovat alespoň určitým způsobem dění v celé zemi. Proto také voliči o ostatní typy voleb projevují menší zájem. To se odrazilo i ve volbách do krajských zastupitelstev, kterých se účastnilo 30 až 40 % voličů. Dlouhodobě nízká volební účast je charakteristická pro volby do horní komory parlamentu. Nepříznivý trend započaly již první senátní volby v roce 1996, kdy se prvního kola voleb zúčastnilo 35 % registrovaných voličů, kola druhého pak pouhých 30,6 % voličů. Zajímavým fenoménem týkajícím se volební účasti v senátních volbách je propad v míře volební účasti mezi prvním a druhým kolem voleb (pohyboval se mezi 10 a 20 procentními body). Volby do Senátu probíhaly vždy souběžně s volbami do obecních či krajských zastupitelstev. Konání jiného typu voleb společně s prvním nebo druhým kolem senátních voleb ovlivnilo úroveň volební účasti v těchto jednotlivých kolech směrem k vyšší účasti. Stabilně nízká volební účast je rovněž charakteristická pro volby do Evropského parlamentu. V roce 2013 se konala první přímá volba prezidenta České republiky. Volební účast se v obou kolech volby pohybovala okolo 60 procent, tj. zhruba na úrovni volební účasti voleb do dolní komory Parlamentu České republiky.

b) Mezinárodní srovnání

Po vstupu České republiky do Evropské unie se konaly troje volby do Evropského parlamentu.

Graf V.B.2: Volební účast – volby do Evropského parlamentu, mezinárodní srovnání, 2004, 2009, 2014

Poznámka: * doplňovací volby v roce 2007, ** doplňovací volby v roce 2013

Zdroj: Eurostat

Volební účast v České republice byla v letech 2004 a 2009 obdobná a pohybovala se těsně nad 28 procenty. Výraznější pokles nastal při posledních volbách do Evropského parlamentu (2014), kdy přišlo volit 18 % registrovaných voličů. Nižší volební účast v EU zaznamenalo v těchto volbách pouze Slovensko se 13 %. V rámci celé Evropské unie dosáhla volební účast v roce 2004 výše 45,5 %, v roce 2009 byl zaznamenán mírný pokles na 43 %. Podobná volební účast provázela volby do Evropského parlamentu i v roce 2014 (42,5 %). Stabilně nejvyšší volební účast charakterizuje volby v Belgii, Lucembursku a na Maltě, kde jsou ale volby pro občany povinné. Vysoká volební účast provázela volby do Evropského parlamentu v roce 2014 rovněž v Dánsku (56,3 %), Irsku (52,4 %) a Itálii (57,2 %). Naopak nejnižší volební účast bývá pravidelně zaznamenávána na Slovensku, kde zatím nepřišlo k volbám do Evropského parlamentu více než 20 % registrovaných voličů. Opakovaně malé přízvi voličů se těší volby do Evropského parlamentu rovněž v Polsku, Slovinsku a České republice. V těchto zemích doposud vždy přišlo k volbám méně než 30 % oprávněných voličů. Účast ve volbách do Evropského parlamentu měla ve většině členských států klesající tendenci. V roce 2014 došlo k poklesu volební účasti v 19 z 28 zemí EU oproti stavu v roce 2009.

Autor kapitoly: Mgr. Ondřej Procházka (Český statistický úřad)

V.C POPULACE ŽIJÍCÍ POD HRANICÍ CHUDOBY PŘED SOCIÁLNÍMI TRANSFERY A PO NICH

1. Význam a souvislosti indikátoru

Indikátor populace žijící pod hranicí chudoby před sociálními transfery a po nich je mezinárodně srovnatelným indikátorem pro měření chudoby, který ukazuje efektivitu působení sociálních transferů, respektive jejich dopadu na osoby ohrožené chudobou. Jednotná metodika pro všechny země EU umožňuje sledovat a porovnávat chudobu nejen v celé populaci³⁶, ale i v příslušných věkových skupinách, podle pohlaví, v závislosti na ekonomické aktivitě, podle regionů, stupně vzdělání apod.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Indikátor vyjadřuje procentní podíl osob ohrožených chudobou z celkového počtu osob v populaci nebo v příslušné skupině obyvatel před působením sociálních transferů a po něm.

Osoby ohrožené chudobou jsou ty osoby, jejichž roční vyrovnaný disponibilní příjem (před zahrnutím všech sociálních transferů a po něm) je nižší než 60 % ročního národního vyrovnaného mediánového příjmu na spotřební jednotku³⁷. Vyrovnaný příjem domácnosti je definován jako podíl celkového disponibilního příjmu domácnosti a počtu jejích spotřebních jednotek. Vypočtený vyrovnaný příjem domácnosti na spotřební jednotku se přiřazuje všem jejím členům (všechny osoby v domácnosti mají stejný příjem). Ze souboru všech osob seřazených vzestupně podle výše jejich vyrovnaného příjmu se pak počítá hranice chudoby.

Hranice/práh příjmové chudoby představuje 60 % ročního národního vyrovnaného mediánového příjmu na spotřební jednotku EU. Do příjmu se zahrnují i příjmy v naturáliích. Výhodou tohoto relativního měření pomocí mediánu (a ne průměru) je to, že není příliš ovlivněno mezními hodnotami, nevýhodou je pak značná rozdílnost nastavených prahů ohrožení chudobou v různých zemích.

Hlavním zdrojem údajů o populaci žijící pod hranicí chudoby v ČR je šetření Českého statistického úřadu Příjmy a životní podmínky domácností v ČR. Pro mezinárodní srovnání slouží data EU-SILC, která jsou po přepočtu a odsouhlasení národních údajů poskytována Eurostatem.

36

□ Jedná se o osoby žijící v bytech; šetření nepostihuje nejchudší části obyvatelstva – osoby bez domova, žijící v kolektivních ubytovacích zařízeních.

37

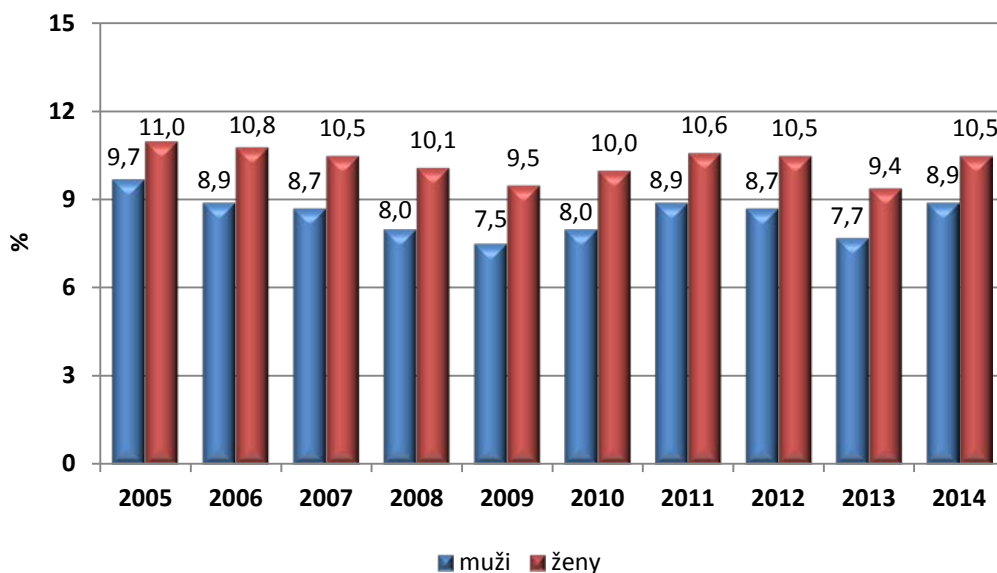
□ Spotřební jednotka podle EU stupnice je definována následovně: první dospělý v domácnosti = 1,0; každý další dospělý v domácnosti (osoba starší 13 let) = 0,5; každé dítě (do 13 let včetně) = 0,3.

3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

Dle šetření Českého statistického úřadu Příjmy a životní podmínky domácností v ČR za rok 2014³⁸ a informací z Eurostatu se hranice/práh příjmové chudoby (po zahrnutí všech sociálních transferů) od roku 2005 zvýšil/a o cca 47 % z 80 986 Kč v roce 2005 na 118 817 Kč v roce 2014. Pod touto hranicí se v roce 2005 nacházelo 10,4 % populace. V roce 2014 se podíl osob ohrožených chudobou snížil a představoval 9,7 % z celkové populace v ČR.

Graf V.C.1: Míra ohrožení chudobou dle pohlaví, ČR, 2005–2014

Zdroj: Český statistický úřad

Z hlediska pohlaví byly ve sledovaném období chudobou více ohroženy ženy (v roce 2005 jejich podíl činil 11 %, v roce 2014 poklesl na 10,5 %) než muži (9,7 % v roce 2005 a 8,9 % v roce 2014). Chudobou byly nejvíce ohroženy děti ve věkové kategorii 0–17 let (jejich podíl se snížil ze 17,6 % v roce 2005 na 14,7 % v roce 2014). Míra ohrožení chudobou u domácností s dětmi se oproti roku 2005 snížila o 1,7 procentního bodu na 12,1 % v roce 2014 (u bezdětných domácností představovala míra ohrožení chudobou v roce 2014 7,3 %, tj. o 0,6 procentního bodu více než v roce 2005). Mezi domácnostmi se závislými dětmi byly chudobou nejvíce ohroženy neúplné rodiny (41 % v roce 2005 a 35,9 % v roce 2014).

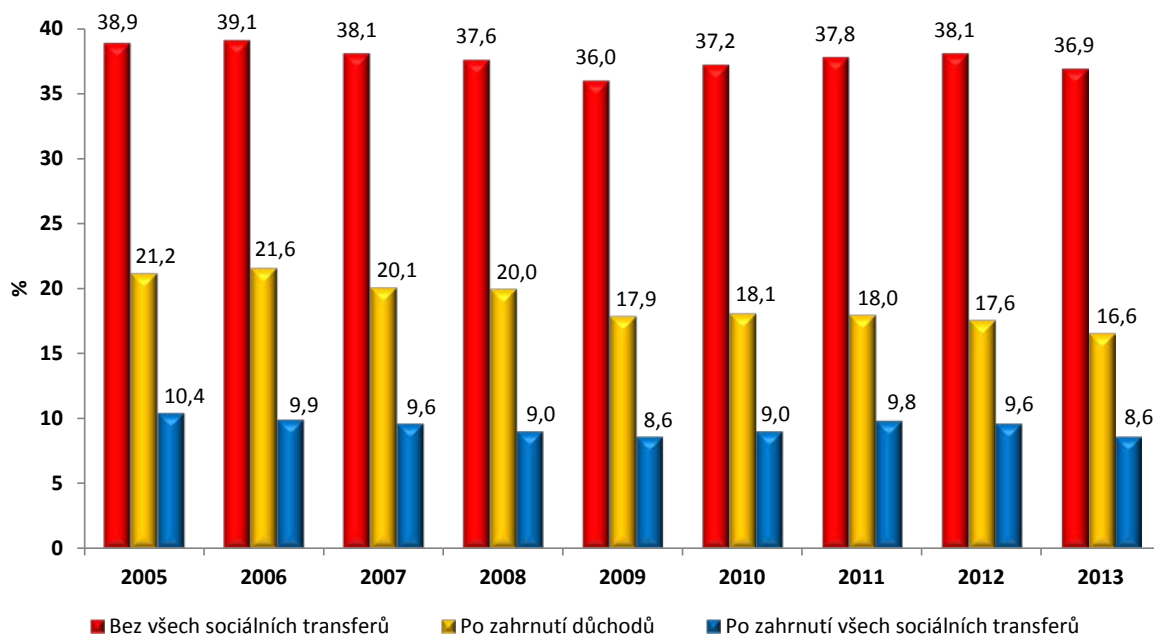
U osob ve věku 18 a více let bylo v roce 2014 ohroženo chudobou 3,6 % pracujících osob (o 0,1 procentního bodu více než v roce 2005). Naproti tomu vysoký podíl chudých byl zaznamenán mezi nezaměstnanými (51,1 % v roce 2005 a 47,8 % v roce 2014) a ostatními ekonomicky neaktivními osobami s výjimkou důchodců (16,1 % v roce 2005 a 14,7 % v roce 2014). Míra ohrožení chudobou u nepracujících důchodců v roce 2005

38

□ Při tomto šetření byly zjišťovány příjmy domácností a osob za rok 2013.

představovala 6,1 %, v roce 2014 vzrostla o 0,8 procentního bodu na 6,9 % a zůstala i nadále nižší než míra chudoby celé populace.

Graf V.C.2: Populace žijící pod hranicí chudoby před sociálními transfery a po nich, ČR, 2005–2013³⁹

Zdroj: Eurostat

Sociální transfery významně ovlivňují celkovou míru chudoby v ČR. Bez důchodů a ostatních sociálních transferů by v roce 2014 žilo pod hranicí ohrožení chudobou 37,1 % osob. Sociální transfery včetně důchodů míru chudoby snížily o 27,4 procentního bodu. Po vyplacení důchodů tato míra klesla na 17,2 % a po zahrnutí ostatních sociálních transferů se snížila na konečných 9,7 %. Podíl těchto transferů na HDP je v ČR v porovnání s ostatními zeměmi nízký (dle Eurostatu podíl výdajů na sociální ochranu z HDP v ČR v roce 2012 činil 19,8 %, průměr zemí EU28 představoval podle předběžných údajů 29,5 %), což svědčí o efektivitě sociálního systému v ČR.

b) Mezinárodní srovnání

V roce 2013 byla míra chudoby (po zahrnutí sociálních transferů) v ČR nejnižší ze všech zemí EU. Činila 8,6 %, zatímco průměr EU28 představoval 16,6 %.

Při posuzování vlivu sociálních transferů na výslednou hodnotu míry ohrožení chudobou z hlediska věku měly velký vliv důchody, po jejichž zahrnutí se významně zlepšily výsledky pro věkovou skupinu 65 a více let (v průměru EU28 z 88,1 % na 17,2 %). Celkový vliv transferů v rámci EU28 redukoval výchozí míru chudoby z průměrných 44,4 % na 16,6 %.

39

□ Údaje za rok 2014 nebyly v době zpracování kapitoly Eurostatem zveřejněny.

Tabulka V.C.1: Populace žijící pod hranicí chudoby před sociálními transfery a po nich podle věkových skupin (%), mezinárodní srovnání (státy EU28), 2013⁴⁰

Země	Bez všech soc. transferů				Po zahrnutí důchodů				Po zahrnutí všech soc. transferů			
	Celkem	0–17	18–64	65+	Celkem	0–17	18–64	65+	Celkem	0–17	18–64	65+
EU28	44,4	36,9	34,2	88,1	25,9	34,7	25,8	17,2	16,6	20,2	16,4	13,8
Belgie	42,0	32,9	31,5	92,7	26,3	32,2	25,6	21,6	15,1	17,2	13,4	18,4
Bulharsko	41,8	42,2	31,1	77,4	26,7	38,1	22,7	30,4	21,0	28,4	17,1	27,9
Česká republika	36,9	24,7	26,8	89,3	16,6	22,4	17,1	8,5	8,6	11,3	8,6	5,8
Dánsko	41,8	24,9	33,0	91,6	28,1	24,8	32,1	18,0	12,3	8,5	14,1	10,6
Německo	43,7	31,0	30,9	93,9	24,4	30,4	25,5	16,0	16,1	14,7	16,9	14,9
Estonsko	39,6	30,1	30,1	86,2	25,4	27,5	24,3	27,3	18,6	18,1	17,3	24,4
Irsko	49,8	46,2	43,6	87,4	38,5	45,4	39,4	19,3	14,1	16,0	14,0	10,1
Řecko	53,4	39,7	45,8	89,5	28,0	35,2	28,8	19,2	23,1	28,8	24,1	15,1
Španělsko	45,5	40,0	37,7	80,3	30,0	38,0	31,2	17,0	20,4	27,5	20,4	12,7
Francie	44,7	35,5	35,4	88,8	24,2	34,2	24,1	12,0	13,7	18,0	13,6	8,7
Chorvatsko	44,6	39,2	35,7	83,3	29,7	34,7	27,3	33,2	19,5	21,8	17,8	23,4
Itálie	45,2	35,8	34,6	84,3	24,6	33,6	24,5	17,2	19,1	24,8	18,8	15,3
Kypr	36,5	27,9	29,0	88,5	24,3	27,5	23,3	24,5	15,3	15,5	14,4	20,1
Lotyšsko	43,0	37,5	33,7	80,3	26,0	32,6	25,2	22,2	19,4	23,4	18,8	17,6
Litva	46,6	45,0	35,5	86,4	30,3	40,7	29,4	23,0	20,6	26,9	19,0	19,4
Lucembursko	45,3	45,6	36,8	87,6	29,4	44,5	28,2	9,2	15,9	23,9	15,0	6,2
Maďarsko	49,6	48,2	40,4	89,5	26,3	43,5	26,2	7,9	14,3	23,2	14,3	4,4
Malta	38,4	35,7	28,0	82,7	23,3	33,7	20,0	25,1	15,7	24,0	13,6	14,9
Nizozemsko	37,2	24,6	26,9	93,1	20,8	23,9	22,4	11,0	10,4	12,6	10,9	5,5
Rakousko	44,1	41,5	32,4	89,6	25,9	39,5	24,0	18,4	14,4	18,6	12,9	15,4
Polsko	43,0	37,2	36,2	82,0	23,0	29,9	22,8	14,7	17,3	23,2	16,7	12,3
Portugalsko	46,9	35,4	37,8	87,0	25,5	31,7	26,3	17,4	18,7	24,4	18,4	14,6
Rumunsko	48,2	47,1	39,9	85,9	27,8	40,0	26,9	17,0	22,4	32,1	21,5	15,0
Slovinsko	42,3	28,3	34,8	90,3	25,3	26,8	23,6	31,0	14,5	14,7	13,0	20,5
Slovenská republika	38,0	34,6	30,1	83,7	20,1	30,6	19,3	9,6	12,8	20,3	12,1	6,0
Finsko	41,7	29,7	30,4	91,9	26,4	29,2	26,8	22,1	11,8	9,3	11,3	16,1
Švédsko	42,3	31,5	29,8	93,7	27,1	31,2	26,8	23,4	14,8	15,4	14,0	16,4
Velká Británie	45,2	45,1	32,4	90,3	30,1	44,2	27,5	23,3	15,9	18,9	14,7	16,6

Zdroj: Eurostat

Autor kapitoly: Odbor rozpočtu Oddělení koncepcí a analýz příjmů (Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR)

40

□ Údaje za rok 2014 nebyly v době zpracování kapitoly Eurostatem zveřejněny.

V.D DEFICIT A DLUH VLÁDNÍHO SEKTORU

1. Význam a souvislosti indikátoru

Vládní deficit patří bezesporu k jednomu z nejdůležitějších indikátorů udržitelného vývoje fiskální politiky státu. Má vazbu na celou řadu makroekonomických veličin, které jsou tím pádem ovlivňovány formou nastavení fiskální politiky dané země. Případné přetrvávající problémy s deficitem vládního sektoru by se zcela zásadním a negativním způsobem promítly do důvěryhodnosti a ekonomického výkonu a v konečném důsledku by ohrozily především nejzranitelnější část populace.

Dluh v dlouhodobějším horizontu v podstatě z velké části vyplývá z kumulovaných deficitů a stává se tak jednou ze základních veličin, která je bedlivě sledována jak mezinárodními institucemi, investory do státních dluhopisů, potenciálními investory do národní ekonomiky, ale i celou řadou jiných zájmových skupin. Veškeré rozpočtové problémy, které ovlivní deficit vládního sektoru, se tedy nakonec dříve či později přelijí do zadlužení dané země a veškeré negativní důsledky týkající se deficitu se ve stejné míře týkají i dluhu.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Data podle metodiky národních účtů pokrývají všechny vládní instituce a jejich operace jsou zachycovány na aktuálním principu (tj. transakce jsou zachycovány tehdy, když se ekonomická hodnota vytváří, transformuje nebo zaniká nebo když se pohledávky a závazky zvyšují nebo snižují bez ohledu na to, kdy bude realizovaná transakce peněžně uhrazena).

Vládní sektor v systému národního účetnictví obecně představuje všechny institucionální jednotky, které jsou kontrolovány vládou a jsou netržní výrobci, tzn. jejich produkce je financována více než z poloviny vládou a méně než z poloviny z tržeb. Vládní sektor ČR se dělí na tři subsektory: subsektor ústředních vládních institucí, subsektor místních vládních institucí a subsektor fondů sociálního zabezpečení.

Vládní dluh v metodice ESA95, který je pravidelně reportován Eurostatu v rámci Notifikace vládního deficitu a dluhu, je definován jako hrubý konsolidovaný dluh v nominální hodnotě tvořený stavem pouze vybraných typů závazků (oběživo a depozita, cenné papíry jiné než účasti mimo finanční deriváty a půjčky) ke konci daného roku. Pokrytí subjektů je v tomto případě zcela shodné jako u deficitu vládního sektoru. Data jsou kompilována Českým statistickým úřadem.

3. Hodnocení indikátoru

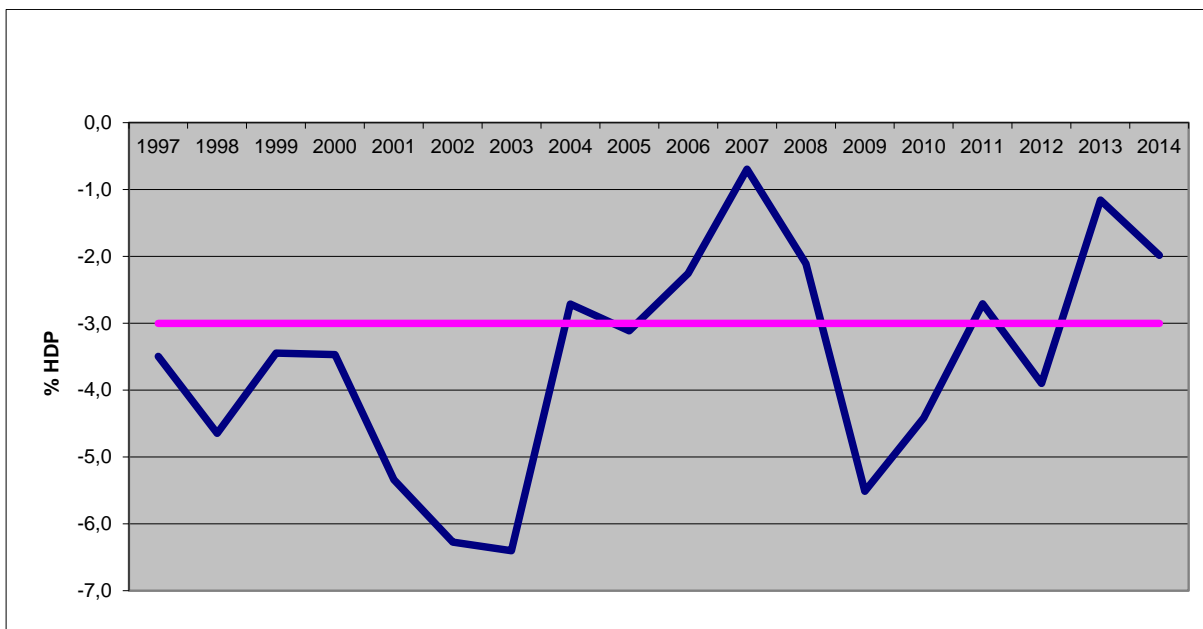
a) Vývoj indikátoru v ČR

Vývoj deficitu v období od roku 1997 byl ve většině let pod hodnotou tzv. maastrichtského konvergenčního kritéria. Světlou výjimkou je pouze období kolem roku 2007, které je ovšem charakteristické vysokým tempem hospodářského růstu, a roky 2013 a 2014. V roce 2009 se především kvůli dopadům ekonomické krize na národní

hospodářství, a tím výpadku daňových příjmů ve spojení s přijetím protikrizových opatření propadl až na 5,8 % HDP. V následujícím roce se již deficit začal postupně zlepšovat zejména díky postupnému odeznívání hospodářské krize a zrušení celé řady protikrizových opatření, která byla přijata v roce 2009. Zároveň byla v tomto roce zahájena úsporná strategie, která měla za cíl postupné snižování strukturálního deficitu vládního sektoru až k hodnotě vymezené jako tzv. střednědobý cíl, který je pro ČR stanoven na hodnotu 1 % HDP. Tato výše deficitu by měla zajistit v případě běžných fluktuací ekonomického vývoje kolem potenciálního produktu udržení deficitu vládního sektoru pod hodnotou maastrichtského konvergenčního kritéria 3 % HDP. Lze to tedy chápat jako jakýsi bezpečnostní polštář pro případ negativního vývoje hospodářství. Úsporná strategie se projevila v letech 2013 a 2014, kdy deficit klesl na 1,2 %, respektive 2 %. Pokud by nedošlo ke schválení majetkového vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi, deficit by byl nad hranicí 3 % HDP již v roce 2012.

Z hlediska dlouhodobé udržitelnosti vývoje vládního sektoru v ČR je ovšem stále třeba vyřešit celou řadu problémů, které mohou mít v případě zanedbání velmi negativní následky. Jedná se především o úpravu financování starobních penzí, neboť díky negativnímu demografickému vývoji dochází ke stárnutí populace, což ruku v ruce se zvyšující se střední délkou dožití má výrazný negativní vliv na vývoj veřejných financí. S podobnými problémy se potýká i financování zdravotnictví, kde také ve velké míře působí nepříznivý demografický vývoj, stejně jako používání moderních léčebných postupů, které jsou pro zdravotní pojišťovny čím dál nákladnější. V posledních letech byla sice schválena celá řada opatření, která pomáhá problémy v těchto systémech řešit, ale i nadále je třeba jim věnovat velké úsilí a pozornost.

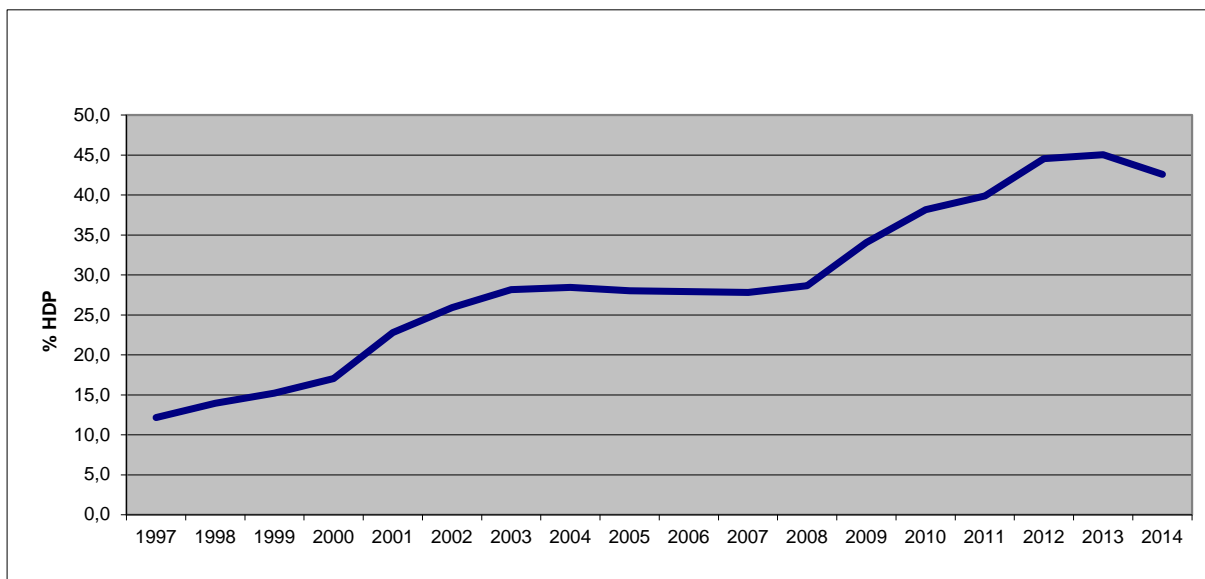
Graf V.D.1: Deficit vládního sektoru, ČR, 1997–2014

Zdroj: Český statistický úřad, Ministerstvo financí ČR

Vývoj dluhu v podstatě reflektuje vývoj deficitů ve sledovaném období. V letech 1997–2014 docházelo většinou k růstu podílu vládního dluhu na HDP. Výjimku tvoří roky 2007 a 2014, kdy v důsledku silného hospodářského růstu, respektive zavádění úsporných opatření došlo k poklesu dluhu, který v roce 2014 činil 42,6 % HDP.

Graf V.D.2: Dluh vládního sektoru, ČR, 1997–2014

Zdroj: Český statistický úřad, Ministerstvo financí ČR

b) Mezinárodní srovnání

Z hlediska mezinárodního srovnání se Česká republika nacházela po téměř celé sledované období v tabulce relativně hluboko pod průměrem zemí EU27. I přes relativně dobré výsledky v mezinárodním srovnání je ovšem třeba dále pokračovat v konsolidačním úsilí vládního sektoru. Z tabulky vyplývá, že poměrně hodně bezproblémovou zemí je Německo, které vykázalo v letech 2012–2014 dokonce mírný přebytek. Velké problémy má naopak především Velká Británie.

Tabulka V.D.1: Deficit vládního sektoru, mezinárodní srovnání, 2009–2014

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
EU27			-4,5	-4,2	-3,2	-2,9
Česká republika	-5,5	-4,4	-2,7	-3,9	-1,2	-2,0
Slovensko	-7,9	-7,5	-4,1	-4,2	-2,6	-2,9
Polsko	-7,3	-7,6	-4,9	-3,7	-4,0	-3,2
Rumunsko	-8,9	-6,6	-5,3	-2,9	-2,2	-1,5
Německo	-3,0	-4,1	-0,9	0,1	0,1	0,7
Francie	-7,2	-6,8	-5,1	-4,8	-4,1	-4,0
Velká Británie	-10,8	-9,7	-7,6	-8,3	-5,7	-5,7
Itálie	-5,3	-4,2	-3,5	-3,0	-2,9	-3,0

Zdroj: Eurostat, Ministerstvo financí ČR

U dluhové kvóty se Česká republika nachází přibližně v polovině dluhové kvóty zemí EU27. Za povšimnutí stojí Itálie s dluhem 132 % HDP. Vzájemná srovnatelnost

zadlužení jednotlivých zemí je ovšem velmi problematická, protože v konečném důsledku záleží na schopnosti dané země vypůjčit si při dané výši dluhu další prostředky na finančních trzích. Pak záleží na vnímání finančních trhů, kdy některé země mohou mít problémy se svým financováním i při relativně nízkých úrovních dluhu, zatímco jiné dokážou bez závažnějších problémů financovat svůj dluh i při velmi vysokých hranicích. Dluhová kapacita země je determinována celou řadou faktorů, jako je bohatství země a jejích obyvatel, kvalita institucí, vymahatelnost práva, politická kultura a mnoho dalších.

Tabulka V.D.2: Dluh vládního sektoru, mezinárodní srovnání, 2009–2014

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
EU27			81,0	83,7	85,5	86,8
Česká republika	34,1	38,2	39,9	44,6	45,0	42,6
Slovensko	36,0	40,9	43,4	52,1	54,6	53,6
Polsko	49,8	53,6	54,8	54,4	55,7	50,1
Rumunsko	23,2	29,9	34,2	37,3	38,0	39,8
Německo	72,6	80,5	77,9	79,3	77,1	74,7
Francie	79,0	81,7	85,2	89,6	92,3	95,0
Velká Británie	65,8	76,4	81,8	85,8	87,3	89,4
Itálie	112,5	115,3	116,4	123,1	128,5	132,1

Zdroj: Eurostat, Ministerstvo financí ČR

Autoři kapitoly: Ing. Petr Hovorka (Ministerstvo financí ČR), Mgr. Jan Kovanda, PhD. (Univerzita Karlova v Praze, Centrum pro otázky životního prostředí)

V.E PRŮMĚRNÁ DÉLKA SOUDNÍHO ŘÍZENÍ

1. Význam a souvislosti indikátoru

Indikátor postihuje civilní agendu (C) u okresních a krajských soudů. Vývoj délky soudních řízení v ostatních agendách je obdobný, proto byla civilní agenda vybrána jako zástupce všech ostatních soudních agend.

Efektivní vykonatelnost práva, respektive jednotlivých právních norem je jedním z podstatných pilířů a znaků demokratického právního státu. Přiměřená doba řízení je považována za jeden ze základních atributů práva na spravedlivý proces. Aby vykonatelnost práva byla efektivní, důvěryhodná a požívala jisté autority, je nezbytné, aby byla realizována v přiměřeném čase.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Délka soudního řízení je definována jako počet dní ode dne nápadu věci⁴¹ do dne právní moci rozhodnutí. Indikátor je vypočten jako průměrná délka všech občanskoprávních řízení, která okresní a krajské soudy pravomocně ukončí v daném vykazovaném roce.

Zdrojovými daty jsou data z rejstříků v aplikaci ISAS (Informační systém administrativy soudů), která jsou denně zasílána do informačního systému CSLAV (Centrální SLAV, SLAV jsou statistické listy a výkazy). Ten umožňuje sběr a zpracování statistických dat v rámci rezortu, a to s odpovídajícími výstupy v podobě standardních sestav, které jsou publikované dle své povahy, buď pro interní potřeby rezortu, nebo pro širokou veřejnost.

3. Hodnocení indikátoru

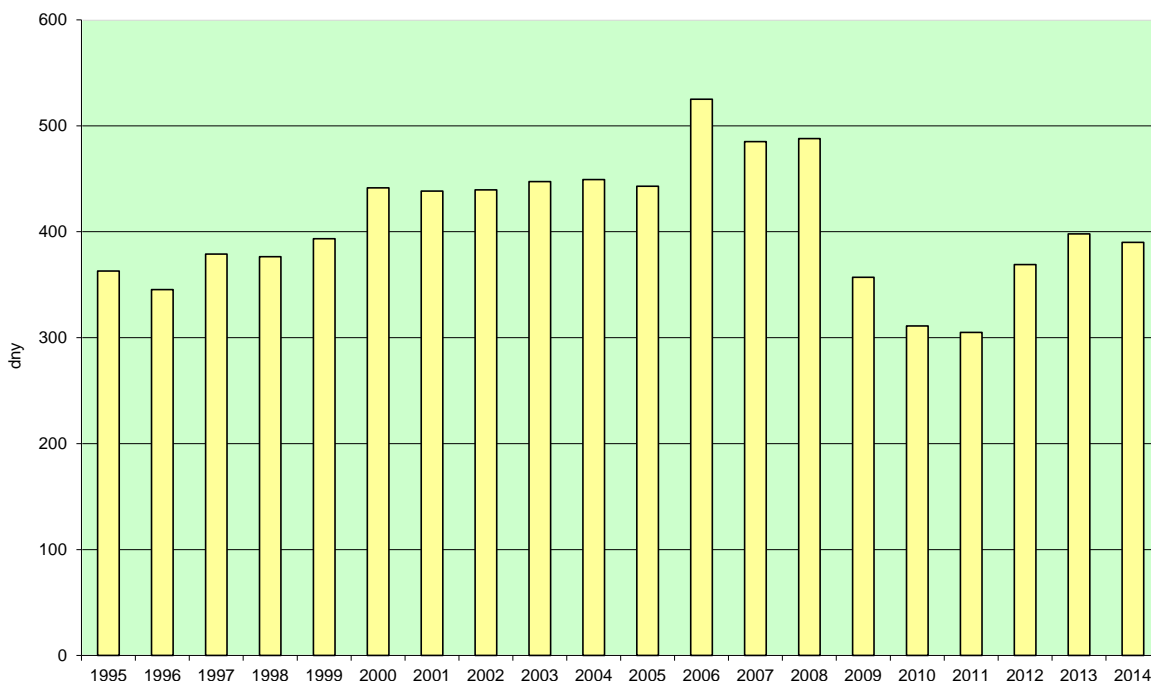
a) Vývoj indikátoru v ČR

Z grafu V.E.1 je zřejmý vývoj délky řízení v civilní agendě od roku 1995 do roku 2014.

41

□ Nápadem věci se rozumí den, kdy je návrh na zahájení doručen soudu.

Graf V.E.1: Délka soudního řízení v civilních věcech před okresními a krajskými soudy ve dnech, ČR, 1995–2014

Zdroj: Ministerstvo spravedlnosti ČR

Délka řízení u okresních a krajských soudů byla nejdelší v roce 2006 (525 dnů), od té doby až do roku 2011 klesala (s výjimkou roku 2008, kdy byla o 3 dny delší než v roce 2007). V roce 2013 činila 398 dnů a v roce 2014 pak 390 dnů, což představuje mírné prodloužení, ale zároveň signalizuje, že jsou končeny věci nejstarších časových řad.

Hlavní příčiny stále ještě nepřiměřené délky řízení lze spatřovat zejména v přetrvávajícím zahlcení soudů neúměrným množstvím starých případů a v personálních problémech, především pokud jde o počet a kvalitu administrativních pracovníků. Negativní dopad na délku řízení v agendě C má rovněž náročnost vyřizování a množství podávaných návrhů v ostatních agendách.

Ministerstvo spravedlnosti prostřednictvím různých opatření dlouhodobě usiluje o snižování délky soudních řízení. Obecně lze říci, že tato opatření jsou úspěšná a na řadě soudů se snižování délky řízení daří.

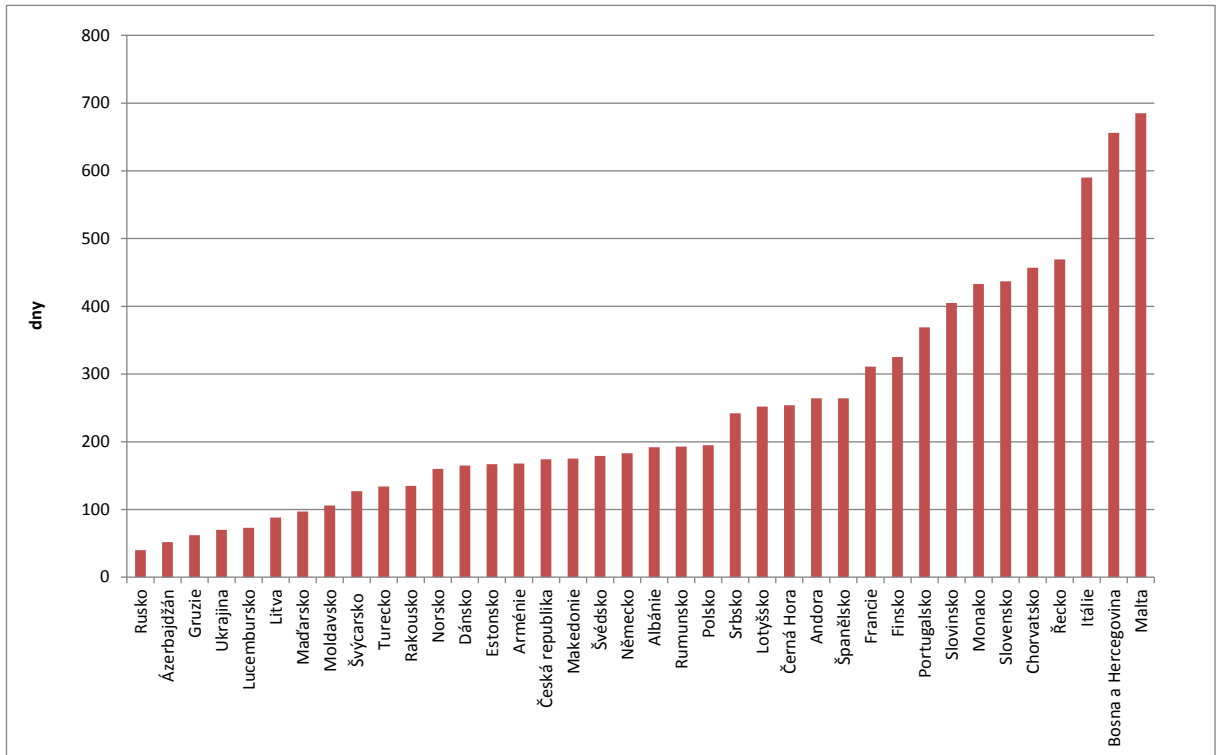
b) Mezinárodní srovnání

Srovnání se zeměmi Rady Evropy lze čerpat ze zprávy Evropské soudní systémy, vydání 2014 (data 2012). Délka řízení je uvedena ve dnech jako tzv. „dispoziční čas“, přičemž tento ukazatel je vypočten podle následujícího vzorce:

„CaseTurnoverRatio“ je pak podíl věcí vyřízených k počtu věcí nevyřízených koncem příslušného období (tj. k 31. 12. 2012).

Podle tohoto vzorce činila v ČR v roce 2012 délka řízení ve sporné agendě C 174 dnů, přičemž průměr byl 246 dnů. ČR tak zaujala 16. místo mezi 38 zkoumanými evropskými zeměmi.

Graf V.E.2: Délka soudního řízení v civilních věcech před soudy prvního stupně, mezinárodní srovnání, 2012

Zdroj: Rada Evropy

Autor kapitoly: JUDr. Ivana Borzová (Ministerstvo spravedlnosti ČR)

V.F CELKOVÁ ZAHRANIČNÍ ROZVOJOVÁ SPOLUPRÁCE

1. Význam a souvislosti indikátoru

Zapojení země do zahraniční rozvojové spolupráce (ZRS) charakterizuje její připravenost konkrétně napomáhat řešení globálních problémů lidstva a nastolení udržitelného rozvoje v souladu s programy OSN a závěry velkých mezinárodních konferencí k této problematice, jako např. Konference OSN o udržitelném rozvoji v Rio de Janeiru (2012).

Zahraniční rozvojová spolupráce je integrální součástí zahraniční politiky ČR a přispívá k naplňování jejích cílů. Výchozí bod představují Rozvojové cíle tisíciletí (Millennium Development Goals – MDGs). Rámcovým, strategickým cílem české rozvojové politiky je odstraňování chudoby a podpora bezpečnosti a prosperity prostřednictvím efektivního partnerství, které umožní chudým a málo rozvinutým zemím realizovat jejich rozvojové cíle. Česká republika si uvědomuje, že samotná rozvojová pomoc není dostačující – klíčový stimul představují demokratické formy vládnutí, udržitelný ekonomický růst, zapojování rozvojových zemí do mezinárodního obchodu, sociální rozvoj a péče o životní prostředí. Rozvojová spolupráce přispívá k rozvoji politických, ekonomických, obchodních, environmentálních, kulturních a vědeckých vztahů s partnerskými zeměmi.

Dle povahy příjemce prostředků se oficiální zahraniční rozvojová pomoc ČR dělí na dvoustrannou (bilaterální – poskytovanou přímo rozvojové zemi) a mnohostrannou (multilaterální – poskytovanou rozvojovým zemím prostřednictvím příslušné mezinárodní organizace a jejích rozvojových programů). Hodnota indikátoru je proto závislá nejen na aktuálním rozhodování o objemu prostředků státního rozpočtu vyčlenitelných na ZRS, ale i na dlouhodobých platbách (příspěvcích) pro rozvojové účely mezinárodních organizací, kde je ČR ke svým závazkům smluvně vázána (EU, OSN apod.).

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Pro kvantifikaci ZRS a pro mezinárodní srovnávání je používán ukazatel ODA/HND – oficiální rozvojová pomoc (Official Development Assistance) vztažená k hrubému národnímu důchodu (Gross National Income). Přestože se jedná o ukazatel složený, který nemůže postihnout bohatost problémů spojených s prioritami dárcovských a přijímajících zemí, volbou projektů, jejich realizací a efektivností vynaložených prostředků, je to ukazatel jednoznačně definovaný a všeobecně mezinárodně uznávaný.

Do celkové ZRS jsou dle metodiky OECD zahrnuty: rozvojové projekty, humanitární pomoc, pomoc uprchlíkům, oddlužení, platby do OSN a dalších mezinárodních organizací, platby do mezinárodních finančních institucí a platby do EU, a to buď v plné výši příspěvku, nebo podílem charakterizujícím rozvojovou dimenzi příslušné mezinárodní organizace.

3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

ZRS ČR od roku 2008 stagnuje na úrovni 0,11–0,13 % hrubého národního důchodu, což není v souladu s původní Koncepcí zahraniční rozvojové pomoci ČR na léta 2002–2007

ani s aktuální Konceptí zahraniční rozvojové spolupráce ČR na období 2010–2017 a se Strategii mnohostranné rozvojové spolupráce ČR na období 2013–2017.

Tabulka V.F.1: Objem finančních prostředků vynaložených na oficiální rozvojovou pomoc, ČR, 2005–2013

Rok	ODA (mil. Kč)	ODA/HND (%)
2005	3,236	0,11
2006	3,637	0,12
2007	3,633	0,11
2008	4,245	0,12
2009	4,077	0,12
2010	4,341	0,13
2011	4,426	0,12
2012	4,291	0,12
2013	4,12	0,11

Zdroj: Ministerstvo zahraničních věcí ČR

České republice se zatím nedaří plnit Závěry Rady EU z roku 2005, podle kterých má jako nový členský stát usilovat o dosažení 0,17% podílu ZRS na HND v roce 2010 a 0,33% v roce 2015.

b) Mezinárodní srovnání

Přestože jsou často závazky mnoha zemí i doporučení mezinárodních organizací (OSN) velmi ambiciózní, jsou skutečně poskytnuté finanční prostředky odvozeny spíše od možností donorských zemí než od aktuálních potřeb rozvojových zemí souvisejících s naplňováním rozvojových cílů milénia.

Oficiální rozvojová pomoc dárců sdružených ve Výboru OECD pro rozvojovou pomoc (DAC) dosáhla v roce 2012 podle předběžných údajů 134 838 mil. USD, což je v průměru 0,30 % jejich HND. Ze členů DAC jsou relativně nejmenšími dárči nové státy (země EU12), následované Řeckem, Jižní Koreou (shodně 0,13 %) a Itálií (0,16 %). Z nečlenů DAC vysokou a rostoucí pomoc vykazuje Turecko (0,42 %). Další srovnání ilustruje tabulka.

Tabulka V.F.2: Srovnání ODA vyspělých a nastupujících dárců včetně ČR za rok 2013 (v mil. USD)

Členské státy DAC	Celkový objem ODA (v mil. USD)	ODA/HND
Norsko	5 581	1,07 %
Švédsko	5 831	1,02 %
Lucembursko	431	1,00 %
Dánsko	2 928	0,85 %
Velká Británie	17 881	0,72 %
Nizozemsko	5 435	0,67 %
Finsko	1 435	0,55 %
Švýcarsko	3 198	0,47 %
Irsko	822	0,45 %
Belgie	2 281	0,45 %
Francie	11 376	0,41 %
Německo	14 059	0,38 %
Austrálie	4 851	0,34 %
Kanada	4 911	0,27 %
Nový Zéland	435	0,26 %
Rakousko	1 172	0,28 %
Portugalsko	484	0,23 %
Japonsko	11 786	0,23 %
USA		0,19 %
Španělsko	2 199	0,16 %
Itálie	3 253	0,16 %
Jižní Korea	1 744	0,13 %
Řecko	305	0,13 %
Slovinsko	60	0,13 %
Česká republika	212	0,11 %
Polsko	474	0,10 %
Slovenská republika	85	0,09 %
Celkem / průměrné procento	134 838	0,30 %
Vybrané nečlenské státy DAC	Celkový objem ODA (v mil. USD)	ODA/HND
Turecko	3 276	0,42 %
Estonsko	31	0,13 %
Maďarsko	120	0,10 %
Ruská federace	610	0,03 %

Zdroj: OECD/DAC

Autoři kapitoly: Mgr. David Hrdoušek (Ministerstvo zahraničních věcí), Dr. Tomáš Hák (Univerzita Karlova v Praze, Centrum pro otázky životního prostředí)

V. G EMISE SKLENÍKOVÝCH PLYNŮ NA OBYVATELE A NA JEDNOTKU HDP

1. Význam a souvislosti indikátoru

Emise skleníkových plynů jsou nejpoužívanějším ukazatelem antropogenního vlivu na klimatický systém. Produkce emisí zvyšuje koncentrace skleníkových plynů v atmosféře, což narušuje energetickou rovnováhu klimatického systému a způsobuje změnu klimatu s významnými dopady na lidskou civilizaci a ekosystémy v celosvětovém měřítku. Mezi projevy změny klimatu se řadí kromě růstu průměrných teplot i rostoucí územní i časová variabilita srážek a častější výskyt rizikových hydrometeorologických jevů, jako jsou extrémně vysoké teploty, povodně nebo sucha.

Indikátor, zejména v měrném vyjádření (na obyvatele a jednotku HDP), je rovněž komplexním ukazatelem ekonomiky dané země a jejího vlivu na životní prostředí. V kombinaci s dalšími hospodářskými ukazateli vypovídá o energetické a materiálové náročnosti ekonomiky a skladbě energetických zdrojů, stavu dopravního systému, spotřebě domácností i o kvalitě života.

Mezinárodní závazky ČR k snižování produkce emisí skleníkových plynů vyplývají z pozice smluvní strany Rámcové úmluvy OSN o změně klimatu (UNFCCC) a také z členství ČR v Evropském společenství. Cíle týkající se emisí skleníkových plynů jsou součástí národních strategických dokumentů, zejména Národního programu na zmírnění dopadů změny klimatu v ČR, Státní politiky životního prostředí ČR 2012–2020 a Státní energetické koncepce ČR.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Indikátor je vypočten jako úhrn agregovaných⁴² emisí skleníkových plynů za rok bez sektoru LULUCF⁴³ přepočtený na střední stav obyvatel v daném roce, respektive na jednotku hrubého domácího produktu ve stálých cenách roku 2010. Pro mezinárodní srovnání je hrubý domácí produkt vyjádřen v jednotkách standardu kupní síly (Power Purchase Standard, PPS), což je virtuální měna, která umožňuje potlačit rozdíly v cenových hladinách v jednotlivých zemích. Zdrojem emisních dat je standardizovaný reporting smluvních stran do Rámcové úmluvy OSN o změně klimatu (UNFCCC), v ČR inventarizaci skleníkových plynů koordinuje ČHMÚ. V roce 2015 došlo k unikátní situaci opoždění reportingu emisí a propadů skleníkových plynů z důvodu nefunkčního reportinového softwaru. Tato situace ovlivňuje všechny státy Dodatku 1 Rámcové úmluvy. Kvůli nedostupnosti dat letošní submise pro většinu hodnocených zemí byla použita data submise předané v roce 2014, která končí rokem 2012. Nejnovější data budou v případě jejich dostupnosti dodatečně zařazena do Situační zprávy v průběhu

42

□ Agregované emise skleníkových plynů jsou vyjádřeny ekvivalentním množstvím CO₂ stejného radiačně absorpčního účinku, jaký by měly všechny produkované skleníkové plyny dohromady. Agregace probíhá vynásobením úhrnu emisí jednotlivých plynů přepočítacími koeficienty, které udávají, kolikrát je daný plyn z hlediska pohlcování tepelného záření účinnější než CO₂ (pro CO₂ 1, pro CH₄ 21 a pro N₂O 310). Hodnoty radiačního potenciálu pro F-plyny jsou o 2–4 řády vyšší.

43

□ Emise a propady ze sektoru využití území, změny ve využití území a z lesnictví (Land Use, Land Use Change and Forestry, LULUCF). Propadem se rozumí ukládání uhlíku v biomase či půdě. Za propad lze tedy považovat např. množství uhlíku obsaženého v narůstajícím dřevu.

jejího připomínkování a finalizace. Údaje o počtu obyvatel a hrubém domácím produktu jsou převzaty z databází Českého statistického úřadu, zdrojem dat pro mezinárodní srovnání jsou Evropská agentura pro životní prostředí a Eurostat.

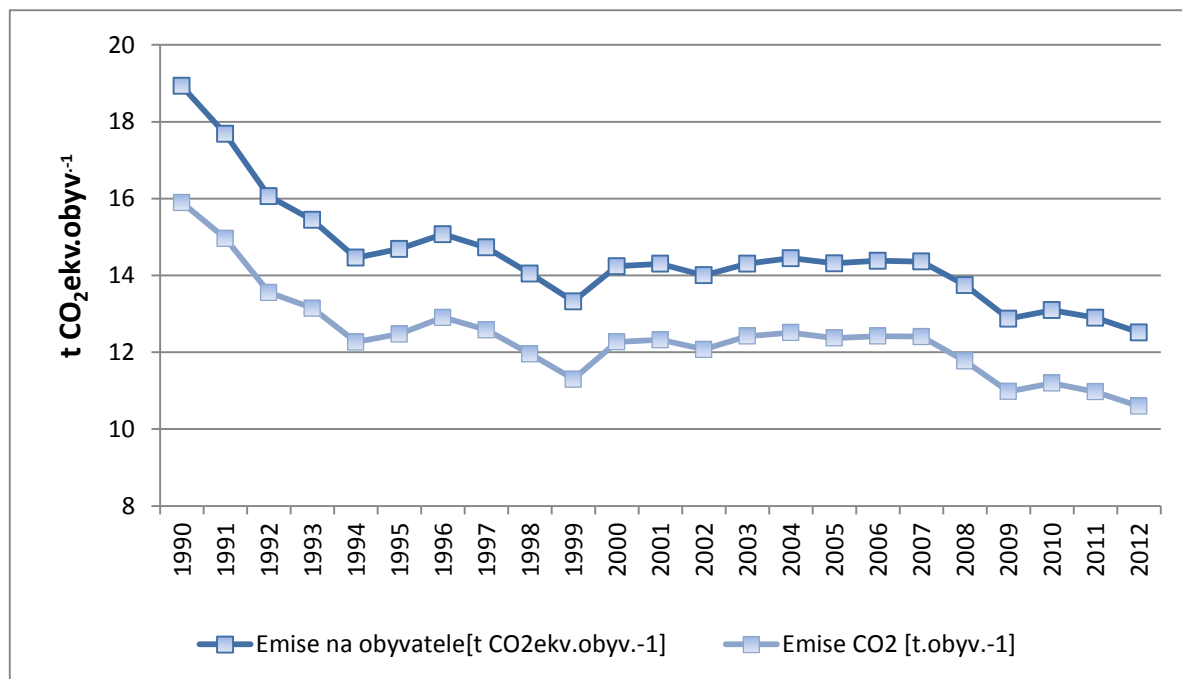
3. Hodnocení indikátoru

a) Vývoj indikátoru v ČR

Emise skleníkových plynů na obyvatele v ČR poklesly z 18,9 tuny CO₂ ekv. obyv.⁻¹ v roce 1990 na 12,5 tuny CO₂ ekv. obyv.⁻¹ v roce 2012, tj. o 33,9 % (graf V.G.1). Po výrazném poklesu měrných emisí na začátku 90. let minulého století v důsledku strukturálních změn v ekonomice ČR docházelo ke stagnaci emisí, další dlouhodobější pokles nastal až po roce 2007. Jednalo se o důsledek snižování podílu fosilních zdrojů na palivo-energetickém mixu, snižování energetické náročnosti průmyslu a dopravy i útlumu ekonomiky ČR. V období 2000–2012 měrné emise poklesly o 12,1 %, během posledních pěti hodnocených let o 12,8 %, v roce 2012 v meziročním srovnání o 3,0 %.

Uvedený vývoj emisí zajistil splnění cílů 1. i 2. kontrolního období Kjótského protokolu. Cíl Národního programu, dle kterého mají agregované emise na obyvatele poklesnout o 25 % do roku 2020 ve srovnání s rokem 2000, však zatím plněn není a při pokračování dosavadního vývoje by jeho splnění bylo obtížně dosažitelné.

Graf V.G.1: Agregované emise skleníkových plynů a emise CO₂ na obyvatele (t CO₂ ekv. obyv.⁻¹), ČR, 1990–2012

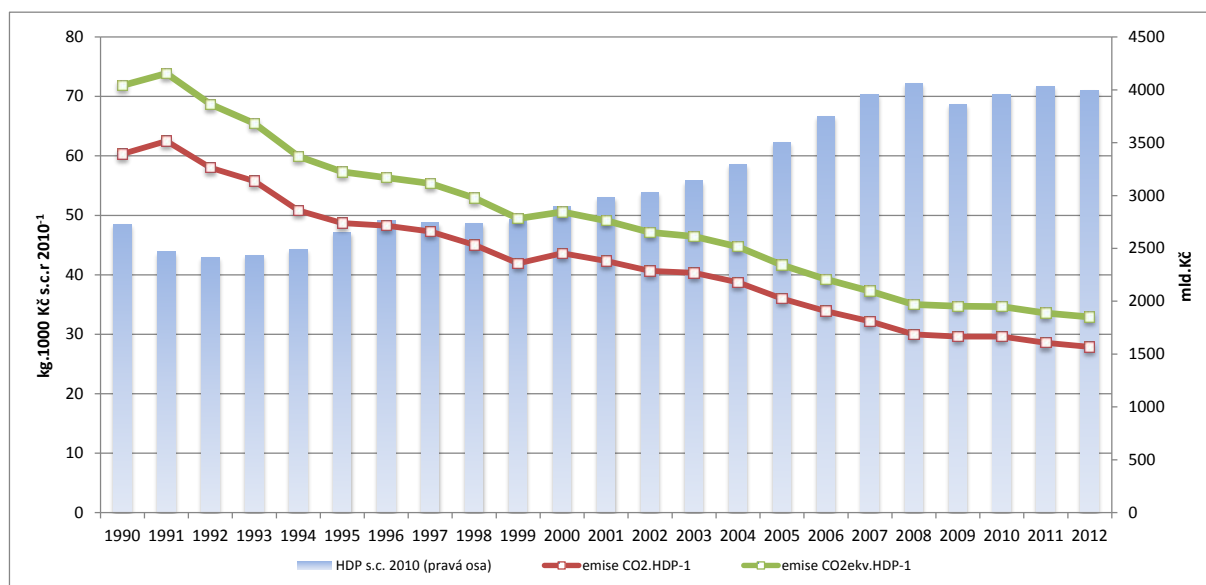

Zdroj: Český hydrometeorologický ústav, Český statistický úřad

Emisní náročnost ekonomiky ČR setrvale klesá, měrné emise na jednotku HDP poklesly v období 1990–2012 na méně než polovinu (o 54,2 %), od roku 2000 o 35,0 %, meziročně v roce 2012 o 1,9 % na 32,9 kg CO₂ ekv. tis. Kč⁻¹ s. c. r. 2010 (graf V.G.2). Klesající emisní náročnost indikuje rostoucí efektivitu využívání energií a materiálů v ekonomice i nárůst využívání OZE a dalších nízkoemisních zdrojů energie.

V celém hodnoceném období má vývoj emisní náročnosti charakter tzv. decouplingu, tj. oddělení vývoje ekonomiky a zátěže životního prostředí, reprezentované emisemi skleníkových plynů. Ve většině roků sledovaného období se jedná o relativní decoupling, při kterém má vývoj ekonomiky i zátěže životního prostředí stejný směr trendu. Optimálního stavu, tzv. absolutního decouplingu, při kterém ekonomika roste a zátěž životního prostředí klesá, se zatím dlouhodobě nedaří dosáhnout, neboť významný podíl ekonomického výkonu ČR nadále tvoří emisně náročné sektory a průmyslová odvětví.

Graf V.G.2: Agregované emise skleníkových plynů a emise CO₂ na jednotku HDP (kg CO₂ ekv. 1000 Kč s. c. r. 2010⁻¹, mld. Kč), ČR, 1990–2012

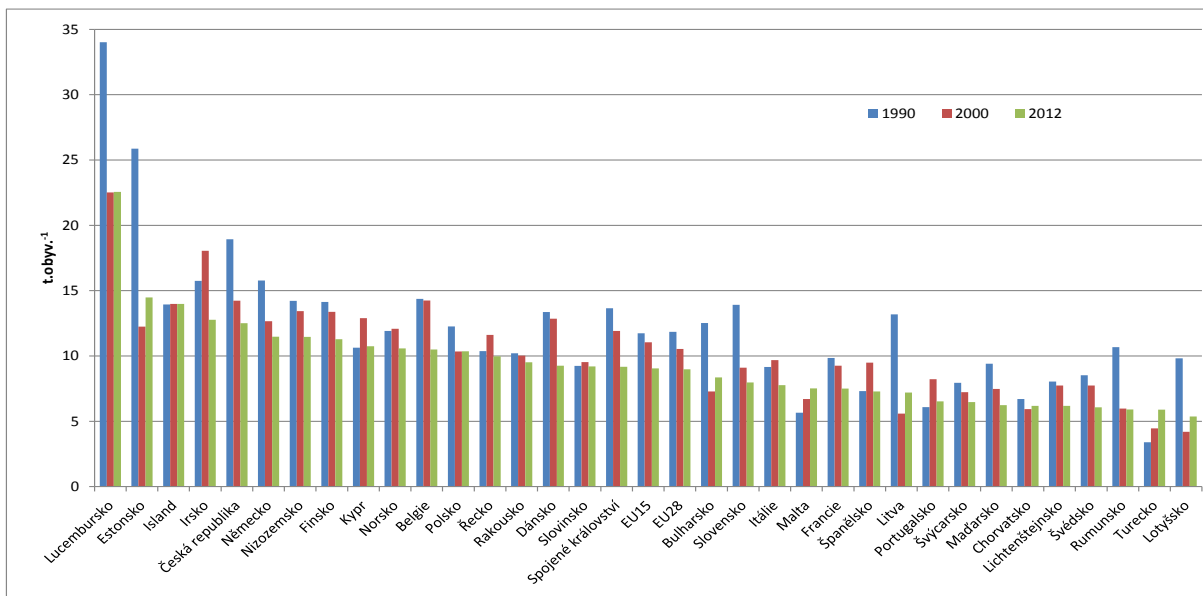

Zdroj: Český hydrometeorologický ústav, Český statistický úřad

b) Mezinárodní srovnání

Hodnoty měrných emisí skleníkových plynů má ČR s ohledem na charakter ekonomiky s vysokým podílem průmyslu na tvorbě HDP a nadále významnou pozici fosilních paliv v energetickém mixu nad průměrem zemí EU28. V roce 2012 se celkové agregované emise ČR podílely na emisích EU28 2,9 %, na celosvětových emisích jen cca 0,3 %. Emise skleníkových plynů na obyvatele v ČR (12,5 tuny CO₂ ekv. obyv.⁻¹) byly v roce 2012 o 39,2 % vyšší než průměr zemí EU28, který činí 9 tun CO₂ ekv. obyv.⁻¹, celosvětový průměr je cca 4,9 tuny CO₂ ekv. obyv.⁻¹. Nejvyšší emise na obyvatele má v EU28 dlouhodobě Lucembursko (graf V.G.3), naopak podprůměrné emise mají státy s nižším ekonomickým výkonem na obyvatele (Rumunsko, Chorvatsko) a ekonomicky vyspělé země s nižší emisní náročností ekonomiky (Švédsko, Švýcarsko, Francie).

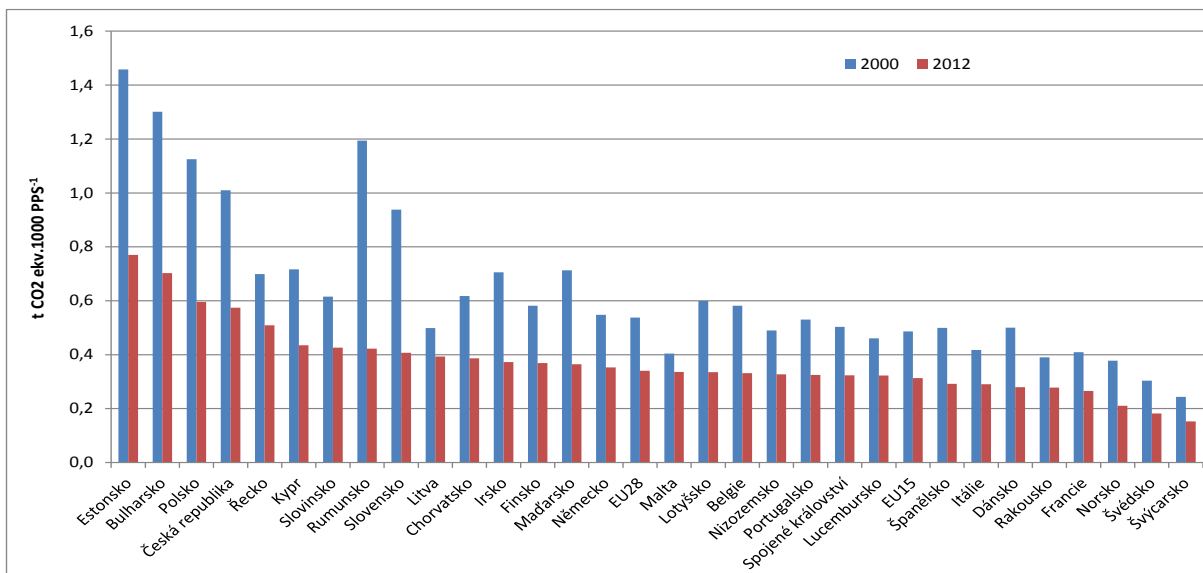
Graf V.G.3: Agregované emise skleníkových plynů na obyvatele (t CO₂ ekv. obyv.⁻¹), mezinárodní srovnání, 1990, 2000, 2012

Zdroj: Evropská agentura pro životní prostředí

Emisní náročnost ekonomiky v ČR (0,57 tuny CO₂ ekv. 1000 PPS⁻¹, b. c.) byla v roce 2012 o 69,3 % vyšší než v EU28 (graf V.G.4). Hospodářství s nejmenší emisní náročností mají země s vysokým ekonomickým výkonem a energetikou založenou na nefosilních zdrojích (Švédsko, Švýcarsko, Rakousko, Dánsko), nejvíce emisí na jednotku vytvořeného HDP vyprodukuje noví členové EU, zejména Bulharsko, Estonsko a Polsko, kde emisní náročnost ovlivňuje struktura tvorby HDP založená na emisně náročných sektorech.

Graf V.G.4: Agregované emise skleníkových plynů na jednotku HDP (t CO₂ ekv. 1000 PPS⁻¹), mezinárodní srovnání, 2000, 2012

Zdroj: Evropská agentura pro životní prostředí, Eurostat

Autor kapitoly: Mgr. Jan Mertl (CENIA, česká informační agentura životního prostředí)

V.H PŘÍMÉ ZAHRANIČNÍ INVESTICE

1. Význam a souvislosti indikátoru

Přímé zahraniční investice (PZI) jsou jedním z nejdůležitějších fenoménů ekonomické globalizace a jejich vliv na hostitelskou zemi má mnoho kladných, ale někdy i záporných dopadů. K měření ekonomických dopadů PZI se využívají základní i doplňující indikátory stanovené OECD⁴⁴. Indikátory umožňují vyhodnotit jejich přínos pro jednotlivé sektory ekonomiky, a to jak pro hostující, tak investiční zemi, vypovídají o geografické alokaci investic, konkurenceschopnosti a atraktivitě ekonomik atd. Současně umožňují mezinárodní srovnání vlivu přímých investic na jednotlivé země. Jedním z hlavních indikátorů je podíl toků PZI do ekonomiky na hrubém domácím produktu (HDP). Podle OECD tento indikátor vypovídá o ekonomické globalizaci, protože poskytuje orientační informaci o relativní atraktivitě ekonomiky pro nové investice. Nepřímo také charakterizuje úroveň globalizace dané země a ekonomické prostředí v daném období a změny mezi jednotlivými lety. Indikátor umožňuje srovnatelnost v čase, neboť např. období ekonomické a hospodářské krize má zpravidla stejné dopady na toky kapitálu pro většinu zemí.

Za další významný indikátor dopadu přímých zahraničních investic do platební bilance České republiky je třeba považovat i podíl příjmů z přímých zahraničních investic na HDP. Jejich dopad na bilanci výnosů běžného účtu platební bilance je odrazem vývoje přílivu přímých zahraničních investic. V prvních letech je dopad pozitivní z důvodu poměrně vysokých reinvestovaných zisků v důsledku rozšiřování stávajících kapacit a naopak objem vyplácených dividend je nižší. V době, kdy výroba dosáhne požadovaného rozmachu a zvýší se exportní výkonnost ekonomiky, dochází k poklesu reinvestovaných zisků a zvýšenému odlivu repatriovaných zisků. Vyplácení dividend zahraničním investorům má pak za následek snížení kladného salda, a tím prohloubení deficitu běžného účtu.

2. Definice indikátoru, zdrojová data

Indikátor podíl toků PZI do České republiky na HDP je kalkulován jako poměr přílivu PZI do ČR v Kč (v čitateli) a hrubého domácího produktu v běžných cenách v Kč (ve jmenovateli). Výsledný indikátor je vyjádřen v procentech a vyjadřuje intenzitu toků PZI ve vztahu k tvorbě přidané hodnoty ekonomiky v daném období.

Podle Nařízení EU č. 555/2012 a v souladu s novými mezinárodními normami (BPM6 a BD4) jsou PZI vymezeny jako investice do jiné ekonomiky s cílem získat podíl na kmenových akciích a rozhodovacích právech ve výši alespoň 10 %. Toky přímých zahraničních investic jsou transakcemi se zahraničím a jsou vykázány ve finančním účtu platební bilance v členění na investice do základního kapitálu, reinvestice zisků a ostatní kapitál. Rozlišují se přímé zahraniční investice do České republiky a tuzemské investice do zahraničí, jejichž saldo tvoří čistý příliv PZI. Zdrojem dat pro PZI jsou Mezinárodní měnový fond a OECD.

Indikátor podílu příjmů z přímých zahraničních investic na HDP je vytvořen jako poměr příjmů z PZI v Kč (v čitateli) a hrubého domácího produktu v běžných cenách v Kč

44

□ OECD Handbook on Economic Globalisation Indicators (2005).

(ve jmenovateli). Příjmy z přímých investic v systému SNA zahrnují příjmy odvozené z vlastnictví tuzemských subjektů zahraničními investory a jsou tvořeny jednak příjmy z majetku (dividendy a reinvestované zisky) a jednak dluhovými příjmy (úroky). Dividendy (včetně dividend vyplácených v akciích) jsou definovány jako rozdělení zisku (podle počtu akcií a jiných forem účastí na základním kapitálu) registrovaným soukromým subjektům, družstvům a veřejným korporacím. Úroky zahrnují výnosy z finančních a obchodních úvěrů a účtů. Výsledný indikátor je vyjádřen v procentech.

3. Hodnocení indikátoru

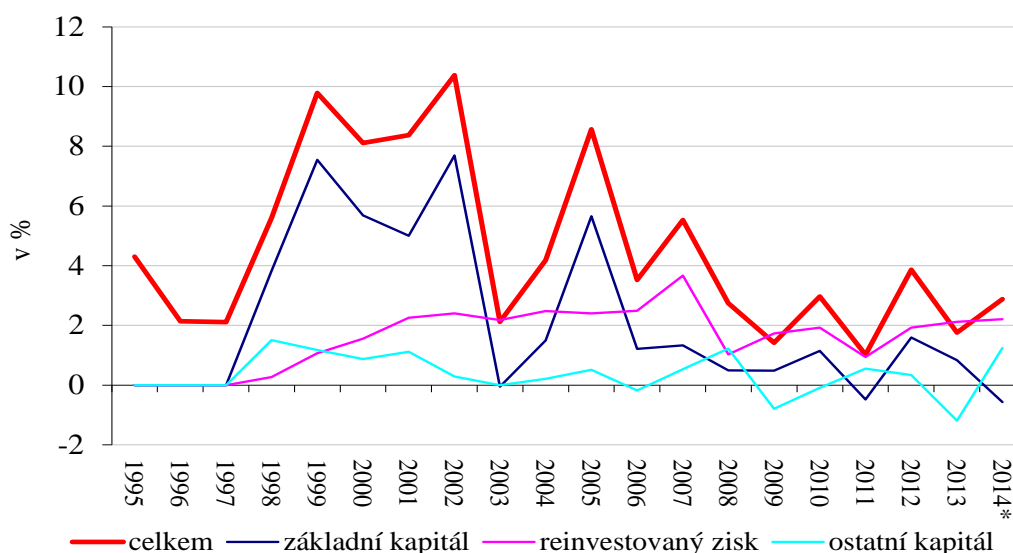
a) Vývoj indikátoru v ČR

Indikátor podíl toků PZI do České republiky na HDP se v průběhu sledovaného období (1995–2014) vyvíjel se značnými výkyvy mezi 1,0–10,4 %. Průměrná hodnota indikátoru dosáhla ve sledovaném období hodnoty 4,6 %.

V České republice byl objem přílivu kapitálu ovlivněn stupněm liberalizace kapitálových toků a jednotlivými fázemi privatizace za účasti zahraničního kapitálu. V počátečních letech transformace po roce 1993 se podíl PZI na HDP pohyboval na úrovni cca 5 %. Od roku 1997 do roku 1999 došlo k nárůstu indikátoru na cca 10 %, zejména v důsledku privatizace v odvětví telekomunikací a bankovníctví, kdy státní podíly byly prodány nerezidentům. Pokles v roce 2003 byl výsledkem zpětného odkupu částí akcií u elekomunikací státem, což se promítlo ve snížení indikátoru až o 9 procentních bodů. K oživení přispěly pokračující privatizační akce za účasti zahraničních investorů v letech 2004 a 2005, kdy se indikátor zvýšil na 8,6 %. Poté podíl PZI na HDP postupně klesal až na 1 % v roce 2011 (s mírnými výkyvy směrem nahoru v roce 2007 a 2010). Klesající trend přílivu PZI je spojován s celosvětovou krizí. Jisté oživení, které bylo zaznamenáno v roce 2012 (3,9 %) se v dalších letech již nepotvrdilo a podle předběžných dat dosáhla hodnota tohoto ukazatele v roce 2014 2,9 %.

Výše indikátoru byla v předchozích letech ovlivněna na straně PZI zejména vyšším přílivem investic do základního kapitálu, příspěvek ostatního kapitálu či tvorba reinvestovaného zisku nebyly tak výrazné. Od roku 2006 však objem investic do základního kapitálu postupně klesá ve prospěch tvorby reinvestovaného zisku (graf V.H.1).

Graf V.H.1: Podíl toků přímých zahraničních investic do ČR na HDP, 1995–2014

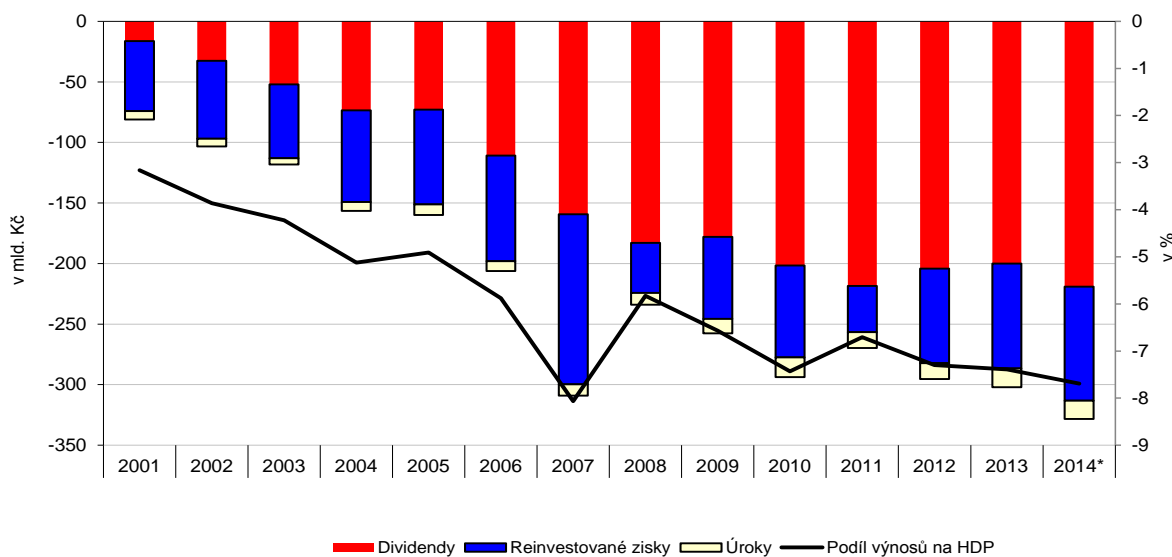

Poznámka: * předběžná data

Zdroj: Mezinárodní měnový fond, OECD

Indikátor podíl příjmů z PZI na HDP se ve sledovaném období v České republice pohyboval mezi 3,2% a 8,1% s tím, že podíl příjmů z PZI se ve vztahu k HDP postupně zvyšoval. Do roku 2006 se na tvorbě příjmů podílel významnější měrou reinvestovaný zisk, ale od roku 2007 převažují vyplácené dividendy.

Graf V.H.2: Podíl příjmů z přímých zahraničních investic do ČR na HDP, 2001–2014

Poznámka: * předběžná data

Zdroj: Český statistický úřad, Česká národní banka

b) Mezinárodní srovnání

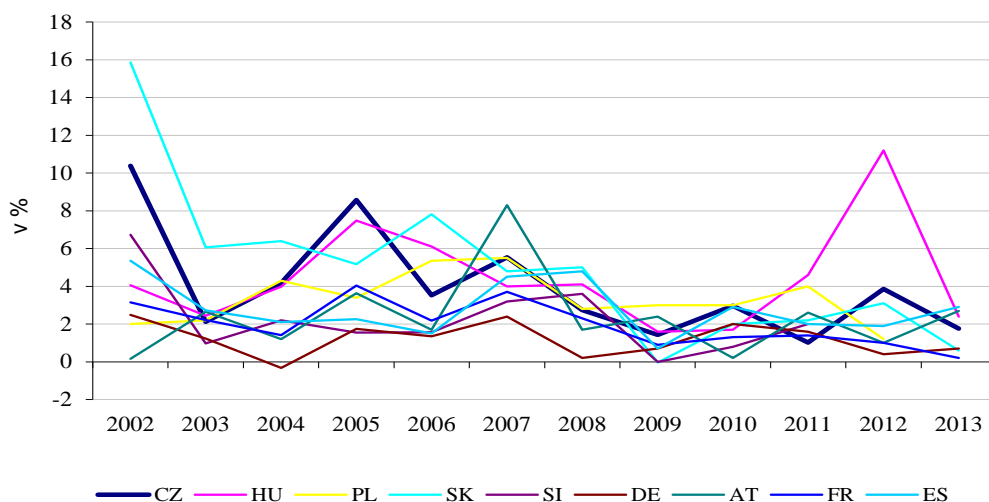
Z mezinárodního srovnání indikátoru podíl toků PZI na HDP je zřejmé, že Česká republika nevybočuje z trendu vývoje ostatních srovnávaných ekonomik a že rozdíly mezi jednotlivými zeměmi nejsou příliš významné.

Indikátor se v průběhu posledních deseti let pohyboval u sledovaných zemí v koridoru cca od 0 % do 10 %. Z uvedeného pásma vybočilo výrazněji pouze Slovensko, které mezi srovnávanými zeměmi patřilo v minulých letech k zemím s nejvyšším podílem přímých investic na HDP, když v roce 2002 přesáhl tento indikátor 15 %. Nevýznamné zvýšení zaznamenal ve stejném roce i vývoj v České republice, kde indikátor přesáhl mírně 10 %. Ve srovnání s předcházejícími roky vykázalo v roce 2012 významnější růst přes 11 % i Maďarsko. Naopak Německo vykázalo v roce 2004 i mírnou zápornou hodnotu (graf V.H.3). Pokles přílivu přímých zahraničních investic v ČR a ve všech srovnávaných zemích kulminoval v letech 2008–2009 v důsledku finanční a hospodářské krize, kdy se indikátor pohyboval od 0 % do 3 %. Oživení přílivu přímých zahraničních investic do ČR patrné v roce 2010 se v následujících letech nepotvrdilo a vývoj pokračuje s mírnými výkyvy na přibližně stejné úrovni dosud.

Závěrem lze říci, že z hlediska vývoje indikátor ve sledovaném období postupně klesal až do roku 2009 u všech zemí. Je tedy patrné, že finanční a hospodářská krize měla stejný dopad ve všech ekonomikách ve smyslu snížení přílivu přímých investic.

Při hodnocení ukazatele PZI je však důležité brát v úvahu i další faktory, jako je metodika kompilace dat přímých zahraničních investic umožňující srovnatelnost dat. Proto byly do porovnání vybrány země Evropské unie, které používají stejnou metodiku při sestavování statistik přímých zahraničních investic.

Graf V.H.3: Podíl toků přímých zahraničních investic na HDP, mezinárodní srovnání, 2000–2013

Poznámka: CZ – Česká republika; HU – Maďarsko; PL – Polsko; SK – Slovensko; SI – Slovinsko; DE – Německo; AT – Rakousko; FR – Francie; ES – Španělsko

Zdroj: Mezinárodní měnový fond, OECD

Autor kapitoly: Ing. Ludmila Budíková (Česká národní banka)

Přehled indikátorů s gestory

	Název indikátoru	Gestor
Prioritní osa I: Populace, člověk a zdraví		
a	Naděje dožití a naděje dožití ve zdraví	Státní zdravotní ústav
b	Standardizovaná míra úmrtnosti	Státní zdravotní ústav
c	Expozice obyvatel prašnému aerosolu	Český hydrometeorologický ústav
d	Produkce biomasy, těžba surovin a emise skleníkových plynů spojené se spotřebou domácností	Univerzita Karlova v Praze
e	Zadlužení domácností	Český statistický úřad
f	Míra zaměstnanosti starších pracovníků	Český statistický úřad
g	Index stáří a index závislosti	Český statistický úřad
Prioritní osa II: Ekonomika a inovace		
a	HDP na osobu	Český statistický úřad
b	Produktivita práce	Český statistický úřad
c	Obecná míra nezaměstnanosti	Český statistický úřad
d	Přepravní náročnost v dopravě	Centrum dopravního výzkumu, v. v. i.
e	Energetická náročnost HDP	Univerzita Karlova v Praze
f	Spotřeba primárních energetických zdrojů	Univerzita Karlova v Praze
g	Podíl energie z obnovitelných zdrojů	Univerzita Karlova v Praze
h	Materiálová spotřeba	Univerzita Karlova v Praze
i	Odběry povrchových a podzemních vod podle sektorů	Ministerstvo zemědělství
j	Nakládání s odpady podle hlavních způsobů nakládání	Ministerstvo životního prostředí
k	Nejvyšší dosažené vzdělání	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
l	Výdaje na výzkum a vývoj	Český statistický úřad

m	Přístup k internetu	Český statistický úřad
Prioritní osa III: Rozvoj území		
a	HDP na osobu v krajích	Český statistický úřad
b	Obecná míra nezaměstnanosti v krajích	Český statistický úřad
c	Výdaje na výzkum a vývoj a počty zaměstnanců ve výzkumu a vývoji v krajích	Český statistický úřad
d	Municipality zapojené do realizace metody Místní Agenda 21	Ministerstvo životního prostředí
e	Migrační saldo venkovských obcí	Český statistický úřad
f	Celková výše příjmů na 1 obyvatele v krajích Dluhová služba v krajích	Ministerstvo financí
g	Přeprava cestujících veřejnou silniční a železniční dopravou v krajích	Centrum dopravního výzkumu, v. v. i.
h	Přístup k internetu v krajích	Český statistický úřad
i	Počet hostů v hromadných ubytovacích zařízeních v krajích	Český statistický úřad
j	Výdaje na kulturu v krajích	Český statistický úřad
k	Pokrytí území ČR schválenou územně plánovací dokumentací obcí	Ministerstvo pro místní rozvoj
l	Spokojenost s místním společenstvím	CI2, o. p. s.
Prioritní osa IV: Krajina, ekosystémy a biodiverzita		
a	Ekologická stopa	Univerzita Karlova v Praze
b	Indikátor změn území a ekosystémů	Univerzita Karlova v Praze
c	Index běžných druhů volně žijících ptáků	Ministerstvo životního prostředí
d	Výdaje na ochranu životního prostředí a veřejné výdaje na ochranu životního prostředí	Ministerstvo životního prostředí
e	Spotřeba základních živin v minerálních hnojivech	Ministerstvo zemědělství
f	Podíl ekologického zemědělství	Ministerstvo zemědělství
g	Defoliace	Ministerstvo životního prostředí

h	Intenzita těžby dřeva	Ústav pro hospodářskou úpravu lesů
Prioritní osa V: Stabilní a bezpečná společnost		
a	Index vnímání korupce	CI2, o. p. s.
b	Účast ve volbách	Český statistický úřad
c	Populace žijící pod hranicí chudoby před sociálními transfery a po nich	Ministerstvo práce a sociálních věcí
d	Deficit a dluh vládního sektoru	Ministerstvo financí
e	Průměrná délka soudního řízení	Ministerstvo spravedlnosti
f	Celková zahraniční rozvojová spolupráce	Ministerstvo zahraničních věcí
g	Emise skleníkových plynů na obyvatele a na jednotku HDP	Ministerstvo životního prostředí
h	Přímé zahraniční investice	Česká národní banka

Adresy autorů

<p>Ing. Michal Artim Ústav územního rozvoje Jakubské náměstí 3 601 00 Brno e-mail: artim@uur.cz</p>	<p>RNDr. Jiří Bendl, CSc. Úřad vlády ČR, Nábřeží Edvarda Beneše 4 118 01 PRAHA 1 – Malá Strana e-mail: Bendl.Jiri@vlada.cz</p>
<p>Stanislav Beránek Transparency International – Česká republika, o. p. s. Sokolovská 260/143 180 00 Praha 8 e-mail: beranek@transparency.cz</p>	<p>Ing. Jana Bondyová Český statistický úřad Na Padesátém 81 100 82 Praha 10 e-mail: jana.bondyova@czso.cz</p>
<p>JUDr. Ivana Borzová Ministerstvo spravedlnosti ČR Vyšehradská 16 128 10 Praha 2 e-mail: iborzova@msp.justice.cz</p>	<p>Ing. Ludmila Budíková Česká národní banka Na Příkopě 28 115 03 Praha 1 e-mail: ludmila.budikova@cnb.cz</p>
<p>Mgr. Ivo Dostál Centrum dopravního výzkumu, v. v. i. Líšeňská 33a 636 00 Brno e-mail: ivo.dostal@cdv.cz</p>	<p>Ing. Drahomíra Dubská Český statistický úřad Na Padesátém 81 100 82 Praha 10 e-mail: drahomira.dubska@czso.cz</p>
<p>Ing. Eva Fousová, Ministerstvo zemědělství ČR Těšnov 65/17, Praha 1, 11000 Eva.fousova@mze.cz</p>	<p>PaedDr. Tomáš Hák, PhD. Univerzita Karlova v Praze Centrum pro otázky životního prostředí J. Martího 2/407, 162 00 Praha 6 e-mail: tomas.hak@czp.cuni.cz</p>
<p>Mgr. Miroslav Havránek Univerzita Karlova v Praze Centrum pro otázky životního prostředí J. Martího 2/407 162 00 Praha 6 e-mail: miroslav.havranek@czp.cuni.cz</p>	<p>Ing. arch. Zdena Hladišová, CSc. Ústav územního rozvoje Jakubské náměstí 3 601 00 Brno e-mail: hladisoa@uur.cz</p>
<p>RNDr. Eva Horáková CENIA, česká informační agentura životního prostředí Vršovická 1442/65 100 10 Praha 10 e-mail: eva.horakova@cenia.cz</p>	<p>Ing. Petr Hovorka Ministerstvo financí ČR Letenská 15 118 10 Praha 1 e-mail: petr.hovorka@mfc.cz</p>

<p>Mgr. David Hrdoušek Ministerstvo zahraničních věcí ČR Loretánské náměstí 5 118 00 Praha 1 e-mail: david_hrdousek@mzv.cz</p>	<p>Ing. Miloslav Chlad Český statistický úřad Na Padesátém 81 100 82 Praha 10 e-mail: miloslav.chlad@czso.cz</p>
<p>Mgr. Jana Janková Ministerstvo zemědělství ČR Těšnov 17 117 05 Praha 1 e-mail: jana.jankova@mze.cz</p>	<p>Ing. Jiří Jedlička Centrum dopravního výzkumu, v. v. i. Líšeňská 33a 636 00 Brno e-mail: jiri.jedlicka@cdv.cz</p>
<p>Ing. Václav Jelen Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR Karmelitská 7 118 12 Praha 1 e-mail: vaclav.jelen@msmt.cz</p>	<p>Ing. Jaroslav Kahoun Český statistický úřad Na Padesátém 81 100 82 Praha 10 e-mail: jaroslav.kahoun@czso.cz</p>
<p>Bc. Jiří Kamenický Český statistický úřad Na Padesátém 81 100 82 Praha 10 e-mail: jiri.kamenicky@czso.cz</p>	<p>Mgr. Lucie Kolářová Český hydrometeorologický ústav Na Šabatce 2050/17 143 06 Praha 4 – Komořany e-mail: lucie.kolarova@chmi.cz</p>
<p>Mgr. Jan Kovanda, PhD. Univerzita Karlova v Praze Centrum pro otázky životního prostředí J. Martího 2/407, 162 00 Praha 6 e-mail: jan.kovanda@czp.cuni.cz</p>	<p>Ing. Jaroslav Kubišta Ústav pro hospodářskou úpravu lesů Nábřežní 1326 250 01 Brandýs nad Labem e-mail: kubista.jaroslav@uhul.cz</p>
<p>Ing. Martin Leibl, PhD. Ministerstvo zemědělství ČR Těšnov 17 117 05 Praha 1 e-mail: martin.leibl@mze.cz</p>	<p>Mgr. Zdeněk Lejsek Český statistický úřad Na Padesátém 81 100 82 Praha 10 e-mail: zdenek.lejsek@czso.cz</p>
<p>Mgr. Michala Lustigová Státní zdravotní ústav Šrobárova 48 100 42 Praha 10 e-mail: lustigova@szu.cz</p>	<p>Mgr. Romana Malečková Český statistický úřad Na Padesátém 81 100 82 Praha 10 e-mail: romana.maleckova@czso.cz</p>
<p>Ing. Martin Mana Český statistický úřad Na Padesátém 81 100 82 Praha 10 e-mail: martin.mana@czso.cz</p>	<p>Mgr. Jan Mertl CENIA, česká informační agentura životního prostředí Vršovická 1442/65 100 10 Praha 10 e-mail: jan.mertl@cenia.cz</p>

<p>prof. RNDr. Bedřich Moldan, CSc. Univerzita Karlova v Praze Centrum pro otázky životního prostředí J. Martího 2/407, 162 00 Praha 6 e-mail: bedrich.moldan@czp.cuni.cz</p>	<p>Mgr. Michaela Němečková Český statistický úřad Na Padesátém 81 100 82 Praha 10 e-mail: michaela.nemeckova@czso.cz</p>
<p>Mgr. Josef Novák, PhD. CI2, o. p. s. Ke Školce 1319/5f 252 19 Rudná e-mail: josef.novak@ci2.co.cz</p>	<p>Ing. Patrik Pacourek Ústav pro hospodářskou úpravu lesů Nábřežní 1326 250 01 Brandýs nad Labem e-mail: pacourek.patrik@uhul.cz</p>
<p>Ing. Jan Pokorný CENIA, česká informační agentura životního prostředí Vršovická 1442/65 100 10 Praha 10 e-mail: jan.pokorny@cenia.cz</p>	<p>Mgr. Tereza Ponocná CENIA, česká informační agentura životního prostředí Vršovická 1442/65 100 10 Praha 10 e-mail: tereza.ponocna@cenia.cz</p>
<p>Mgr. Ondřej Procházka Český statistický úřad Na Padesátém 81 100 82 Praha 10 e-mail: ondrej.prochazka@czso.cz</p>	<p>Ing. Lukáš Savko Český statistický úřad Na Padesátém 81 100 82 Praha 10 e-mail: lukas.savko@czso.cz</p>
<p>Mgr. Jan Šindelář CENIA, Česká informační agentura životního prostředí Vršovická 1442/65 100 10 Praha 10 e-mail: jan.sindelar@cenia.cz</p>	<p>Mgr. Marek Štampach Český statistický úřad Na Padesátém 81 100 82 Praha 10 e-mail: marek.stampach@czso.cz</p>
<p>RNDr. Viktor Třebický, PhD. CI2, o. p. s. Ke Školce 1319/5f 252 19 Rudná e-mail: viktor.trebicky@ci2.co.cz</p>	<p>Mgr. David Vačkář, PhD. Univerzita Karlova v Praze Centrum pro otázky životního prostředí J. Martího 2/407, 162 00 Praha 6 e-mail: david.vackar@czp.cuni.cz</p>
<p>Ing. Václava Vlčková CENIA, Česká informační agentura životního prostředí Vršovická 1442/65 100 10 Praha 10 e-mail: vaclava.vlckova@cenia.cz</p>	

Seznam zkratk

ARAD	databáze časových řad
ARIS	Automatizovaný rozpočtový informační systém
b. c.	běžné ceny
BC	biokapacita
CBD	Úmluvy o biologické rozmanitosti
CEHO	Centrum pro hospodaření s odpady
CLC	Corine Land Cover
CLRTAP státu	Úmluva o dálkovém znečišťování ovzduší přecházejícím hranice státu
CNS	círky a náboženské společnosti
CPI	index vnímání korupce
CSLAV	Centrální SLAV, SLAV jsou statistické listy a výkazy
CSÚIS	Centrální systém účetních informací státu, který od roku 2010 nahradil ARIS
CZ-NUTS	územní statistická jednotka
ČHMÚ	Český hydrometeorologický ústav
ČNB	Česká národní banka
ČNR	Česká národní rada
ČSÚ	Český statistický úřad
DMC	domácí materiálová spotřeba
DSO	dobrovolný svazek obcí
EEA	Evropská environmentální agentura
EF	ekologická stopa
EHEMU	European Health Expectancy Monitoring Unit
ESA 95	European System of National and Regional Accounts
ETC/ACM	European Topic Centre for Air Pollution and Climate Change Mitigation
EU ETS	Evropský systém obchodování s emisemi
EU	Evropská unie
EU15	Evropská unie před rozšířením v květnu 2004
EU27	Evropská unie po rozšíření v lednu 2007
FTE	přepočtený počet osob na ekvivalent plné roční pracovní doby
GERD	celkové výdaje na výzkum a vývoj

HDD	hrubý domácí důchod
HDP	hrubý domácí produkt
HFA DB	European Health for All Database
HND	hrubý národní důchod
HUZ	hromadná ubytovací zařízení
ICP Forests	International Co-operative Programme on Assessment and Monitoring of Air Pollution Effects on Forests
ICT	informační a komunikační technologie
IDS	integrovaný dopravní systém
ILO	Mezinárodní organizace práce
IPCC	Mezivládní panel pro změnu klimatu
ISAS	Informační systém administrativy soudů
ISCED97	mezinárodní standardní klasifikace vzdělání
ISOH	Informační systém odpadového hospodářství
ISSaR	Informační systém statistiky a reportingu
JE Temelín	jaderná elektrárna Temelín
JPSP	Jednotný program sčítání ptáků
KVO	kardiovaskulární úmrtnost
KÚ	krajský úřad
LCF	Land Cover Flows
LULUCF	využití území, změny ve využití území a lesnictví (Land Use, Land Use Change and Forestry)
MA21	Místní Agenda 21
MDGs	Rozvojové cíle tisíciletí
NACE	klasifikace ekonomických činností v Evropské unii
NFA	Národní účty ekologické stopy a biokapacity
NIPOS	Národní informační a poradenské středisko pro kulturu
ODA	oficiální rozvojová pomoc
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
OKEČ	odvětvová klasifikace ekonomických činností Českého statistického úřadu
OPŽP	Operační program Životní prostředí
ORP	obce s rozšířenou působností
OSN	Organizace spojených národů
OÚ	okresní úřad
OÚP MMR	Odbor územního plánování Ministerstva pro místní rozvoj ČR

OZE	obnovitelné zdroje energie
PAU	polycyklické aromatické uhlovodíky
p. b.	procentní bod
PEZ	prvotní energetické zdroje
PM ₁₀	suspendované částice o velikosti menší než 10 µm
PM _{2,5}	suspendované částice o velikosti menší než 2,5 µm
PM ₁	suspendované částice o velikosti menší než 1 µm
PPS	standard kupní síly (Purchasing Power Standard)
PZI	přímé zahraniční investice
s. c.	stálé ceny
SDR	standardizovaná míra úmrtnosti
SEK	Státní energetická koncepce
SFŽP ČR	Státní fond životního prostředí ČR
SILC	Výběrové šetření příjmů a životních podmínek domácností EU
SKP	standardní klasifikace produktů
SVJ	společenství vlastníků jednotek
THFK	tvorba hrubého fixního kapitálu
TI	Transparency International
UNFCCC	Rámcová úmluva OSN o změně klimatu
ÚP	územní plány
ÚPD	územně plánovací dokumentace
ÚPN SÚ	územní plány sídelních útvarů
ÚPO	územní plány obcí
ÚSC	územně správní celek
VaV	výzkum a vývoj
VŠPS	výběrové šetření pracovních sil
WHO	Světová zdravotnická organizace
ZRS	zahraniční rozvojová spolupráce

Situační zpráva ke Strategickému rámci udržitelného rozvoje České republiky

Rada vlády pro udržitelný rozvoj

Úřad vlády ČR

Editoři: Jan Kovanda, Tomáš Hák a Jiří Bendl

Vydal Úřad vlády ČR, Praha 2016

1. vydání, 210 stran

ISBN 978-80-7440-147-3